

Департамент освіти і науки
Полтавської обласної державної адміністрації

Полтавський обласний центр туризму
і краєзнавства учнівської молоді

*Полтавщина –
земля моя
свята*

Збірник
кращих матеріалів
VIII обласної краєзнавчої
конференції учнівської молоді

Полтава
ТОВ "Фірма "Техсервіс"
2017

УДК 371.385.5:908

*Рекомендовано до друку методичною радою ПОЦТКУМ,
протокол № 4 від 15 листопада 2017 р.*

Рецензенти:

Бабенко Л.Л., доктор історичних наук, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Киридон П.В., доктор історичних наук, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Редакційна колегія:

Бровко Н.Д., методист Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Комісар Ю.М., методист Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Коросташова Р.В., керівник гуртків Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Кушнір Л.М., кандидат географічних наук, керівник гуртків Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Порубай Н.Ю., завідувач відділу Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Ярошенко Ю.О., методист Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Відповідальний за випуск:

Комісар С.В., директор Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді

Полтавщина – земля моя свята.

Збірник кращих матеріалів VIII обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді [Текст] / Полтавський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. – Полтава: ТОВ “Фірма “Техсервіс”, 2017. – 241 с.

УДК 371.385.5:908

© Полтавський обласний центр туризму
і краєзнавства учнівської молоді, 2017
© ТОВ “Фірма “Техсервіс”, 2017

КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПОЛТАВШИНІ

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ: СУЧАСНІ ВИМОГИ І ЗАВДАННЯ

Бабенко Л.Л.,

доктор історичних наук, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Історична наука виконує ряд важливих функцій, без яких неможливі консолідація суспільства у націю та збереження суверенітету держави. Передовсім вона є джерелом знань про минуле людства з метою пізнання і розуміння процесів розвитку його цивілізаційних етапів, їх закономірностей і особливостей. Історія виконує і прогностичну функцію, позаяк виведення історичних уроків з певного комплексу подій дозволяє людським спільнотам уникнути помилок на своєму шляху. Не менш важливою є виховна функція. Про неї французькі просвітителі ХУІІІ ст. зауважували, що історія є єдиною з наук, яка виховує громадянина. На прикладах історичних діянь пращурів, життя видатних українців в умовах непростого сьогодення країни наші сучасники формують свою ідентичність, вибудовують струнку систему знань про історичний розвиток людського суспільства на етнічних українських землях.

Нагромадження знань з історії України відбувалося упродовж тривалого періоду. Історики систематизували величезну кількість джерел різноманітного походження. Вони наповнюють наші знання історичними фактами, що створюють підґрунтя для розуміння розвитку подій, їхньої динаміки, створення об'ємної картини історичних явищ.

Не менш важливого значення набуває з'ясування історії окремих регіонів, земель, областей, районів, біографістики, окремих явищ на місцевому рівні тощо. Відтак дослідження переходять на рівень історії краю, що тематично і методологічно належить до такої галузі історичної науки як історичне краєзнавство. Це найбільш популярний напрям досліджень, який охоплює величезну кількість професійних істориків та аматорів-краєзнавців. Серед останніх чималий відсоток становить учнівська молодь.

Пробудження інтересу у учнів до краєзнавчих досліджень залежить від багатьох чинників. Варто зауважити, що вирішальну роль серед них відіграє творчий підхід і креативні методики вчителя історії, атмосфера, яку він створює у процесі вивчення програмового матеріалу.

По-друге, істотною перевагою навчання історії рідного краю у Полтавській області є запровадження у навчальний процес курсу «Історія

Полтавщини». Його, без перебільшення, можна назвати унікальним через відсутність таких аналогів в Україні. Звертаючись до вчителів і учнів у передмові до першого з серії підручників 7 – 11 класів, автори підручника для 7 класу «Середньовічна історія Полтавщини У – І половина ХУІ століття» зазначили: «Дорогі країяни. Ви взяли до рук перший за всі часи існування нашої малої батьківщини підручник з історії Полтавщини». Автором ідеї і головним локомотивом його створення був Заслужений вчитель України О.А. Білоусько, педагог з багаторічним стажем, який наважився і реалізував надскладний видавничий проект.

По-третє, захопленню учнів історією рідного краю сприяє їхнє оточення, люди, які уособлюють світ малої батьківщини. Це родина, представники інтелектуальної і творчої еліти, люди праці, видатні земляки, що прославили край далеко за його межами. Об'єктами учнівських наукових досліджень можуть бути не лише видатні постаті минулого. Наше повсякдення, сповнене ризиками, ускладнене воєнно-політичними подіями, народжує нових героїв, які заслуговують на дослідження й фіксацію свого життєвого шляху.

По-четверте, пробудженню дослідницького інтересу до історії Полтавщини сприяє екскурсійна діяльність. У ході планування і проведення екскурсій вчителі історії мають змогу застосувати комплексний підхід до ознайомлення з об'єктами показу, одночасно акцентувавши увагу на подіях, місцевості, діячах, артефактах, способах їхнього увічнення, стані збереження пам'яток історії і культури тощо. Вдумливий аналіз побаченого може підказати безліч тем для написання конкурсних наукових робіт, повідомлень, рефератів, статей до друкованих засобів масової інформації, виступів на конференціях.

Вивчення історії рідного краю та підготовка учнями дослідницьких робіт має супроводжуватися кваліфікованим науковим керівництвом на всіх етапах їх виконання. Зазвичай його здійснює вчитель, який отримує теоретичну і практичну підготовку в процесі навчання у виші та удосконалення свого професійного рівня упродовж трудової діяльності. Науковий керівник селекціонує потенційно здатних до дослідницької роботи учнів та послідовно навчає їх мистецтву викладати на папері результати пошуку відповідей на проблемні питання.

У краєзнавчих дослідженнях успіх значною мірою залежить від вдало обраної теми дослідження і його джерельної бази. Це може бути як вперше досліджувана тема, так і новий погляд на вже оприлюднену раніше тему. На наш погляд, сьогодні зростає актуальність збереження пам'яток історії і культури, які безповоротно можуть бути втрачені в результаті дії природних і людських факторів, зокрема вандалізму і комерційних інтересів. Окремі споруди, цілі вулиці, які зберігають чимало свідчень про визначні події або цікавих людей, зникають на тлі безликих новобудов. Сумним прикладом може стати історичний центр Полтави, за врятування обличчя якого бореться громадськість. Темою учнівського дослідження вже могла б стати історія доведення до напівзруйнованого стану та боротьби за врятування будівлі колишнього Ка-

детського корпусу з урахуванням програми «Кадетаріум» за ініціативи Б.Ю. Трістанова.

Вивчення учнівською молоддю історії своєї малої батьківщини може реалізуватися у створенні музеїв і музейних кімнат. Незалежно від місця їх розміщення, важливо залучити школярів до процесу створення, поповнення, оформлення експозицій. Предмети старовини, книги, документи, етнографічні вироби, записані пам'ятки фольклору – далеко неповний перелік того, що може стати основою пізнання історії свого села чи міста.

Серед сучасних методів історичних досліджень, які можуть широко використовувати учні, є метод усної історії. Він визнаний світовою практикою універсальним для вивчення історії повсякдення через пам'ять про події конкретної людини. Зафіксовані спогади дають можливість застосувати компаративний (порівняльний) метод для їх зіставлення з офіційними документами чи інформацією. Виокремлення цікавих тем з історії повсякдення також можуть стати предметом вивчення історії міста, села, окремої родини учнівською молоддю.

Серед завдань, які стоять перед дослідниками історії рідного краю, варто привернути увагу до необхідності дослідження власне процесу вивчення і створення літописів сіл, районів, області, популяризації на широкий загальний цієї історіографії. У цьому контексті в центрі уваги мають бути науковці, краєзнавці, чийми зусиллями пишеться історія краю.

Не варто забувати й про історію організаційних структур українського краєзнавчого руху періоду розквіту в 1920–на початку 1930-их рр. Зі створенням Всеукраїнської академії наук (ВУАН) беруть початок і наукові форми історичного краєзнавства – комісії порайонного вивчення України, Київська, Харківська і Одеська комісії краєзнавства, наукові товариства при ВУАН, історична комісія при ВУАН. Академік М.С. Грушевський мав широкі науково-організаційні зв'язки з місцевими краєзнавчими товариствами й закликав науковців на місцях ширити ряди тих, хто любить і вивчає свій край.

Отже, сучасний розвиток історико-краєзнавчих досліджень ґрунтується на науковій методології. Вони володіють значними перевагами перед іншими формами історичних досліджень, зокрема, майже обмеженими евристичними можливостями (пошук нових джерел у місцевих архівах, місцевій пресі і розширення їх кола на підставі усних оповідей, використання особистих спостережень тощо), використанням здобутків і дослідницьких методів суміжних галузей знання (історичної географії, етнографії, демографії, соціолінгвістики та ін.), можливістю залучення широкого кола ентузіастів. Але чи не найголовнішою перевагою є виховання патріотизму в учнівської молоді на конкретних справах і глибокому знанні історії своєї малої батьківщини.

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Гура О.А.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Важливим засобом наочності у шкільному курсі історії є історико-краєзнавчий матеріал. Він сприяє розвитку мислення, самостійних спостережень і роздумів, вдосконаленню мови учнів, залученню власного досвіду школярів, популяризації історичного минулого рідного краю. Історико-краєзнавчий матеріал має високий дидактичний потенціал. Опанування курсу відбувається при активному залученні учнів в процес краєзнавчих досліджень. Учні набувають здатності творчо і нестандартно мислити, формувати власну думку, системно вивчати певні питання, виявляти нові факти, аргументи, відомості, уточнити деталі вже відомих явищ і подій.

На сьогодні ідея краєзнавства є поширеною й актуальною у виховному історико-педагогічному полі. Краєзнавчий матеріал є одним із засобів виховання гармонійно розвинутої особистості. Значення історичного краєзнавства полягає у сприянні всебічному вихованню, зокрема: правовому, моральному, естетичному, фізичному, патріотичному, національному та громадському. Саме на історико-краєзнавчому матеріалі та праці краєзнавців різних часів, значною мірою, формувались і формуються історичне і державне мислення, національна ідентифікація та самосвідомість майбутніх поколінь. Усебічне вивчення соціально-економічних умов та історичних особливостей рідного краю є одним із найдієвіших засобів формування активної життєвої позиції молоді на ґрунті поліаспектного сприйняття ними змісту національної ідеї, сприяє міцному й усвідомленому засвоєнню основ наук, формуванню світогляду, вихованню високих загальнолюдських гуманістичних якостей, почуття громадянського обов'язку і відповідальності перед суспільством.

Отже, історичне краєзнавство дозволяє підтримувати безперервність етнічної еволюції, спадкоємність народного досвіду, передавати накопичене багатство національних цінностей наступним поколінням. Високий рівень національної гідності громадян спроможний консолідувати націю. Історичне краєзнавство, яке є складовою національної освіти, сприяє відродженню регіональних традицій, консолідації нації. Сьогодні історичне краєзнавство в Україні стало могутнім засобом пробудження національної самосвідомості українського народу, його національно-історичної пам'яті.

Вивчення історії Полтавщини в шкільному курсі історії є засобом унаочнення, конкретизації, доповнення змісту нормативного курсу, формуванням ґрунтового знання з предмета.

У шкільній практиці вивчення історії Полтавщини може відбуватися на уроках основного курсу історії. Краєзнавчий матеріал викорис-

товується у смисловому зв'язку з досліджуваними подіями і явищами. Зміст і обсяг краєзнавчого матеріалу в курсі історії України визначається вчителем. До уваги беруться вагомість місцевих подій, історичних постатей, історичних пам'яток в історії держави, історичні умови розвитку краю, ступінь його дослідженості.

Аналіз теорії і практики вивчення історії рідного краю дозволяє визначити основні методичні прийоми використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України: краєзнавчий вступ; ілюстрація, конкретизація, доповнення місцевим матеріалом основного змісту навчальної дисципліни; вивчення теми уроку на фактах місцевої історії. Включення краєзнавчого матеріалу в програмовий зміст шкільного курсу «Історія України» сприяє формуванню в учнів цілісних, системних, структурованих знань про історичний процес, створює умови для глибокого розуміння закономірностей історичного розвитку.

Шкільна програма з історії України також передбачає проведення самостійних краєзнавчих уроків. Крім того, на території області була розроблена та впроваджена в навчальний процес як структурний компонент варіативної частини навчального плану регіональна програма з історії Полтавщини. Тематику краєзнавчої роботи в школі можуть бути різноманітні: присвячені вивченню історії міста чи села, краю, школи, і вивченню пам'ятників і пам'ятних місць, і біографій визначних людей, і вивченню краю в певний період, археологічне вивчення краю, вивчення топоніміки, ономастики, нумізматики краю тощо.

Вивчення історії Полтавщини може відбуватися на спеціальних уроках – практичних заняттях. Такі заняття мають подвійну мету: є способом вивчення нового матеріалу на основі опрацювання історичних джерел та важливим засобом формування предметних умінь і навичок учнів. Кожне із запропонованих практичних занять присвячується певній темі та передбачає переважно самостійну роботу учнів над окремими питаннями теми з використанням різноманітних джерел знань (історичні джерела – як текстові, так і візуальні, довідкові матеріали, Інтернет-ресурси, фонди музеїв, місцеві історичні пам'ятки). Форми проведення практичних занять можуть бути різними: виконання проєктних і творчих робіт, зустрічі з істориками і краєзнавцями, екскурсії до музеїв, підготовка матеріалів для шкільного музею тощо.

Таким чином, вивчення історії Полтавщини в шкільному курсі історії сприяє формуванню у підростаючого покоління відданості своїй батьківщині, залученню шкільної молоді до національної культурної спадщини на основі осмислення соціального і морального досвіду минулих поколінь, популяризації краєзнавчих досліджень, активізації дослідницької й наукової діяльності краєзнавчого характеру.

СУЧАСНІ ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПОЛТАВЩИНІ

Шаповал Л. І.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Зацікавлення традиційно-побутовою культурою населення України сягає давніх часів і мало описовий характер. Перші народознавчі дослідження етнічної території українців є досить пізніми. Це стосується польової науково-пошукової роботи дослідників народної культури українців, яка тривала кілька історичних етапів експедиційних етнографічних досліджень. Сучасний етап розвитку української етнографічної науки, зокрема польової етнографії розпочався в радянську добу (1921-1991 рр.) та здобуття Україною незалежності: 1991-2017 рр. Перша наукова етнографічна експедиція, яку очолював Й. Гюльденштедт відбулась у 1774 р. на територію Полтавщини. Дослідники обстежили Слобожанщину та Новоросію. Застосовуючи метод індивідуальних спостережень за господарською діяльністю, культурою і побутом населення краю збирали етнографічний матеріал, приділяли велику увагу графічній фіксації предметів матеріальної культури. Вперше було поєднано два способи проведення етнографічної експедиції – стаціонарний і маршрутний. Наприкінці XVIII ст. експедиційний спосіб збору етнографічних відомостей став загальноприйнятим для етнологів, що продовжив себе у XIX-XXI ст. Практикувалися етнографічно-фольклористичні дослідження, започатковані польським ученим З. Доленгою -Ходаковським на Волині. У 20-30 х рр. XIX ст. виникають народознавчі центри у Львові, Києві та Харкові. У першій половині XIX ст. народознавці проводили польові етнографічні дослідження самотужки, їх цікавила духовна культура українців, усна народна творчість [3, с.34]. Виняток становила експедиційна праця П. Чубинського, який очолював Південно-Західний відділ РГТ – «Труды этнографично-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной РГО Юго-Западного отдела. Материалы и исследования», Санкт-Петербург 1872-1878 гг.

У середині 90-х рр. XIX ст. почався новий етап у розвитку української етнології, яскравою сторінкою є діяльність НТШ [3, с.35]. Було створено Етнографічну комісію, голова – І.Франко, заступник Ф.Вовк, секретар В.Гнатюк. У «Етнографічному віснику» і «Матеріалах до українсько-руської етнології» друкували узагальнюючі, аналітичні дослідження. Було розроблено методика етнографічних досліджень, програми-запитальники, організовано етнографічні виставки, налагоджено професійні контакти з етнологічними осередками Європи. На початку XX ст. похвалилась етнографічна робота у Наддніпрянській Україні. 30 грудня 1904 р. відкрито Київський художньо-промисловий музей. М. Біляшівський виступив ініціатором вивчення народного побуту, комплектування етнографічних пам'яток, домігся створення ет-

нографічного відділу. До участі в етнографічних експедиціях залучали громадськість, науковців, викладачів та учителів. З початком Першої Світової війни польові етнографічні дослідження призупиняються. У березні 1921 р. при ВУАН відкривають Музей антропології та етнології Ф.Вовка, який у 1922 р. має назву Кабінет антропології та етнології ім. Ф.Вовка. Працівники Кабінету вивчали гончарство, килимарство (Київщина), народний одяг, житло (Житомирщина, Полтавщина). «В 1930 р. розпочалось закриття установ і осередків етнографічного профілю, заборона випуску етнографічних видань, припинення фінансування для експедиційних досліджень, масові репресії проти народознавців звели на нуль позитивні починання 1920-х рр. і відкинули українську етнографічну науку назад» – наголошував М. Глушко [3, с.42]. Польові етнографічні дослідження відновлюються після закінчення Другої Світової війни. В Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (1944 р.), а з 1964 р. – Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т.Рильського АН УРСР створюється відділ етнографії. У 1946-47 рр. члени цього відділу провели дві фольклорно-етнографічні експедиції до Закарпаття з метою вивчення «нового, радянського побуту і культури». Був відновлений науково-пошуковий досвід українських народознавців 1920-х рр., монографічного дослідження культури і побуту населених пунктів, зокрема Полтавщини. У с. Великі Сорочинці Миргородського району Полтавської області з 26 квітня по 24 травня перебувала група етнографів ІМФЕ ім. Рильського, з 8 липня по 13 серпня 1955 р. у 14 населених пунктах Черкаської, Полтавської, Запорізької, Дніпропетровської, Кіровоградської областей, де було зібрано польові матеріали про громадський, сімейний побут, житло, одяг робітників, селян, внутрішньо-сімейні відносини у їх родинах. Упродовж 1944-1964 рр. народознавці ІМФЕ провели 170 експедицій. У другій половині 1970-80-х рр. активно збирали польові матеріали, тематика яких відрізнялася від досліджень львівських етнологів. Київських вчених більше цікавили питання етнокультурних зв'язків та етнічних процесів в Україні, трансформації елементів духовної і матеріальної культури в систему комуністичних цінностей, утвердження радянських свят й обрядів. Через 50 років після етнографічної експедиції 1939 р. В. Кричевського на Полтавщину у 1989 р. свій задум реалізував В. Скуратівський, організував та провів у Полтавській області фольклорно-етнографічну експедицію «Чумацькими шляхами» (Миргородський, Лубенський район). Народознавці вивчали землеробські знаряддя, форми сільських поселень, житлові та господарські споруди, ремесла й промисли, кулінарію, народний календар, медицину, фольклор. Зазначимо, що у 60-80-х рр. XX ст. експедиційна робота українських етнографів була систематичною, продуктивною, мала комплексний характер.

Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. мало б поживити експедиційну роботу етнографів. Однак, через гостру нестачу коштів і неналежне матеріально-технічне забезпечення науково-

пошукова праця народознавців сповільнилася. У 1992 р. науковці ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України здійснили 13 експедицій з метою збирання матеріалів про традиційну культуру й етнічні процеси в Україні, в 1994 р. – 11, в 1996 р. – 4 із тем: «Національна програма дослідження, збереження і відродження традиційно-побутової культури українців» (до Сумської та Полтавської областей) і «Регіональний тип етнокультури Півдня України» (до Херсонської та Одеської областей). Подібна ситуація склалася в Інституті народознавства (м. Львів). У 1994 р. працівники Інституту народознавства (М.Глушко, Р.Захарчук-Чугай, К.Кутельмах, Р.Сілецький, С.Гвоздкевич) разом із викладачами та студентами вищих навчальних закладів, науковцями, музейниками (В.Борисенко, В.Галайчук, М.Гладкий, А.Шкарбан) розпочали науково-пошуковий проєкт «Комплексне історико-етнографічне дослідження та фіксація матеріальної та духовної культури радіактивно забруднених зон Полісся». Група науковців проводила дослідження на півдні Київщини під керівництвом академіка Г. Скрипника. Упродовж 4-х років експедиційної роботи львівські етнологи вивчили 246 населених пунктів Середнього Полісся від р. Дніпра до р. Уборті, 74 села було досліджено у 1998-2004 р.

Активізували збирацьку роботу етнографічних матеріалів працівники наукових та культурних осередків Полтавщини. Велику збирацьку роботу проводять музейні працівники етнографічного відділу Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського (Власенко І.[1], Галян Г.[2], Пісцова М.[6], Кондратенко М.[4], Метка Л.[5] Сахно Н.[7], Щербань О. [8] та науковці Інституту керамології НАН України (смет. Опішня) у Полтавській області, які вивчали традиційну культуру полтавців: календарну й родинну обрядовість, фольклор, ремесла, зокрема гончарство як промисел Середнього Подніпров'я. У фондах Музею – заповідника українського гончарства є колекція старожитностей, яка мальовничо доповнює експонати музейних садиб родини Кричевських, гончарів О.Селюченко, М. Пошивайла.

Відкриття в національних університетах України спеціалізації та спеціальності «Етнологія» сприяло організації і проведення етнографічно-краєзнавчих та етнографічних студентських практик, зокрема у ПНПУ імені В. Г. Короленка з 2009 р. на історичному факультеті (керівники: доценти Шаповал Л. І., Лахно О.П., Тронько Т.В., Вільховий Ю.В.). Зусиллями викладачів кафедри історії України (доц. Шаповал Л.І.) та кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії (доценти Лахно О.П., Вільховий Ю.В.) здійснено 8 етнографічних мандрівок до Шишацького, Диканського, Зіньківського районів Полтавської області, Львівської, Івано-франківської, Волинської й Закарпатської областей. Зібрані польові матеріали під час виїздних і стаціонарних етнографічних і музейних практик стали основою наукових і навчально-методичних видань з дисциплін «Етнографія України», «Етнографія слов'янських народів», «Музезнавство», які викладаються для студентів історичного факультету та проведення етнографічних заходів:

«Андріївські вечорниці», «Полтавська сорочка – мамина пам'ять», «Пізнай свій рід», «Ярмарок народних страв», етнографічної виставки «Хто не знає минулого той не вартий майбутнього». 14 жовтня 2014 р. було відкрито кабінет етнографії України на історичному факультеті музейного типу, де представлена на стендах теоретична база української етнології та біля 200-х музейних предметів, зібрані й передані у дарунок старожитності полтавськими родинами, діти яких навчалися у педагогічному університеті в 2006-2016 рр. Також, підготовлене довідникове видання «Словник етнографічних (етнологічних) понять й термінів», Полтава, АСМІ, 2016. Актуальним сьогодні є історико – етнографічне монографічне дослідження міст і сіл Полтавщини в рамках угоди про співпрацю полтавських істориків, етнографів з академічною установою ІМФЕ імені М.Т. Рильського (керівник – доц. Шаповал Л.І.)

Як бачимо польова етнографія пройшла тернистий шлях розвитку. Кожний історичний етап знаменував собою поступ в удосконаленні методики науково-пошукової роботи, в розширенні географії та поглибленні тематики польових досліджень, введення в науковий обіг зібраних етнографічних матеріалів. Сучасна українська етнологічна наука не може обмежуватися досягненнями попередніх поколінь народознавців, оскільки це призведе до її застою й регресу. Тому, етнологи, передусім молоде покоління дослідників мають докласти зусиль, щоб заповнити прогалини у польовій етнографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко І. Розвиток прядіння і ткацтва на Полтавщині. Ткані вироби в колекції Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток Вип. Х. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: Дивосвіт, 2015. С.406-414
2. Галян Г. Етноекспедиції Полтавщиною та розвідки у 1990-х рр. // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток. Вип. ІХ. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: Дивосвіт, 2014. – С.476-492; Її ж: Етнорозвідка до Хорольського району // Хорольщина: від давнини до сьогодення. 36-к наук. праць та мат-лів конфер. / Редкол.: Н.О.Гаврилюк; Л.О.Гріффен, А.М. Івахненко, О.Б.Супруненко (відп. ред.) / ЦП НАНУ і УТОПІК; УК ПОДА;ЦОДПА; ПКМ імені Василя Кричевського; Хорол. Краєз. Музей. – К.:Полтава: ЦП НАНУ; УТОПІК, 2017. – С.107-113
3. Глушко М. Методика польового етнографічного дослідження: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 288 с.
4. Кондратенко М.Д., Парасочка О.Г.З історії дереворізблення на Полтавщині: Хорольський майстер М.І.Клепач // Хорольщина: від давнини до сьогодення. 36-к наук. праць та мат-лів конфер. / Редкол.: Н.О.Гаврилюк; Л.О.Гріффен, А.М. Івахненко, О.Б.Супруненко (відп. ред.) / ЦП НАНУ і УТОПІК; УК ПОДА;ЦОДПА; ПКМ імені Василя Кричевського; Хорол. Краєз. Музей. – К.:Полтава: ЦП НАНУ; УТОПІК, 2017. – С.126-128
5. Метка Л. Лікування злотника (на основі польових матеріалів, зібраних в Опішні та Попівці Зінківського району Полтавської області // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток. Вип.УІ. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: «Полтавський літератор», 2010 – С.456 -472

6. Пісцова М. Взуття у фольклорі, народних звичаях і обрядах Полтавщини // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток Вип. IX. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: Дивосвіт, 2014. – С.540- 562; Її ж.: Народний фольклор Полтавщини про сорочку в селянському побуті та обрядах // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток. Вип. XI. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: Дивосвіт, 2016. – С.247-265
7. Сахно Н. Гільце у весільній обрядовості полтавського регіону // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток. Вип. VI. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: Дивосвіт, 2011. – С.359-367; Її ж.: Січневі свята Полтавського регіону (кінець XIX – перша третина XX ст.) // ПКМ: 36-к наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавства, охорони пам'яток Вип. IX. Редкол. Волошин Ю.В., Киридон А.М., Мокляк В.О. – Полтава: Дивосвіт, 2014. – С.512-528
8. Щербань О.В. Глиняний посуд в народній культурі харчування українців Наддніпрянщини (друга половина XIX- початок XXI ст.): монографія / О.В. Щербань. – Харків: Видавець Олександр Савчук, 2017. – 272 с.

РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Білокін В. В.,**
методист Полтавського РМК,
учитель географії Мачухівського НВК
Полтавської районної ради*

Відповідно до Концепції Нової української школи, новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, є ключовим компонентом сучасної шкільної освіти [2]. Ключові компетентності – це компетентності, які зможуть забезпечити успішну діяльність людини протягом усього її життя та в повній мірі самореалізацію особистості. Відповідно до Концепції, таких компетентностей десять: спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, обізнаність та самовираження в сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя, соціальна та громадянська компетентність. Формування ключових компетентностей – процес тривалий і найкраще здійснювати його поетапно. Допомогти педагогам у вирішенні цього питання зможе саме краєзнавство, оскільки ознайомлення з краєзнавчими матеріалами спонукає до пізнавальної діяльності, викликає інтерес дитини до об'єкту вивчення; ознайомлення з біографіями знаменитих земляків спонукає учнів до позитивної самооцінки; любов до рідного краю, глибока шана до вікових традицій свого народу є невичерпним джерелом духовності, моральності і культури сучасної людини [4].

Маючи на меті виховати всебічно розвинену, цілісну особистість, патріота з активною життєвою позицією, інноватора, здатного змінювати навколишній світ, сучасний учитель повинен бути готовим застосовувати різноманітні форми і методи навчання, використовувати лише ті педагогічні прийоми і техніки, які б з одного боку зацікавлювали учнів, а з іншого – відповідали б вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти.

Краєзнавство – це давнє культурне явище, що має багатовікову історію. У його становленні як окремої галузі пізнання брали участь різнопрофільні спеціалісти: історики, географи, мистецтвознавці, економісти, музиканти, літературні критики, етнографи, травники, архітектори тощо. Вони розуміли, що такі дослідження є цінними для становлення та самовизначення людини в своєму роді та громаді. Сучасне краєзнавство – це комплексне, наукове і всебічне вивчення певної території (села, міста області, краю), популяризація і використання зібраних матеріалів з метою наближення життя до науки. Краєзнавство є засобом навчання і виховання національно-свідомих громадян, [4, с. 6].

Розрізняють такі напрями краєзнавства:

а) географічне (історико-географічне) – займається вивченням природних особливостей місцевості (особливо природних феноменів), їхніх впливів на розвиток антропосфери і формування особливих культурних традицій окремих громад тощо;

б) історичне та археологічне – займається вивченням минулого місцевості за документами та різноманітними артефактами, прояву глобальних історичних процесів на життєвої та культурному розвитку окремих населених пунктів і родин тощо;

в) літературне – займається вивченням літературних пам'яток краю, відображення у них природних особливостей і побуту людей, їхньої психології тощо;

г) музичне – займається вивченням місцевого музично-історичного матеріалу, відтворенням автентичних прийомів співу, дослідження можливостей місцевих музичних інструментів і технік їх створення тощо;

д) лінгвістичне – вивчає діалектичні особливості мовлення, наявні у жителів даної місцевості, прояв у мовленні життєвих і релігійних цінностей тощо;

е) екологічне та валеологічне – займається вивченням комплексного впливу природних й антропогенних факторів на здоров'я та розвиток людини і громади, виявленню народних методів лікування та профілактики захворювань, традицій ставлення до природних ресурсів тощо;

є) туристичне – новий напрям краєзнавства, дослідження якого спрямовані на монетизацію історичного і сучасного потенціалу певного краю;

ж) бібліографічне – займається вивченням літературних джерел і систематизацією оприлюднених результатів краєзнавчих розвідок за бібліографічними описами тощо.

Станом на сьогодні можна відмітити два краєзнавчі напрями, які розглядають та декларативно (часто формально) підтримують на державному рівні – це природокористування та охорона культурної спадщини [3].

Нині цей напрям народної та наукової рефлексії є актуальним для зміцнення нашої держави та реалізації завдання, що постало перед педагогічною спільнотою та батьківством, а саме: виховання громадянина, який з любов'ю до свого роду і Батьківщини готовий гідно боронити цілісність та незалежність України, розвивати себе і світ навколо себе заради утвердження державності, миру і злагоди, добросусідських відносин у полікультурному середовищі.

Завдяки краєзнавчому матеріалу зміст навчання набуває практичної значущості та спонукає учнів оволодівати науковими основами пізнання, виявляти інтерес до вивчення території проживання. У краєзнавчій діяльності учні навчаються пропускати події минулого крізь призму родинних смислів, свідомо оцінювати уроки історії, розрізняти історичні міфи та реальність.

Включення краєзнавчого матеріалу у зміст навчання дає змогу формувати, в першу чергу, громадянську компетентність. Окрім того, пояснення будь-якого наукового терміну, історичної події, природного явища на місцевому (краєзнавчому) матеріалі завжди є більш зрозумілим для дітей. Самостійні роботи (проекти, дослідження, практичні роботи), виконанні з використанням місцевого матеріалу, дають можливість сформувати більш високий рівень навченості учнів, підвищують якість освіти.

Краєзнавча робота з школярами – це гармонійне поєднання урочної та позакласної роботи. Перспективним для формування ключових компетентностей випускників загальноосвітньої школи є їх залучення до вивчення природно-ресурсного та господарського потенціалу території для обґрунтування програм розвитку сільських громад. Діяльність у шкільному чи сільському краєзнавчому музеї також сприяє формуванню соціальної та громадянської компетентності.

Старшокласники, які займаються краєзнавством, охоче беруть участь у наукових конференціях обласного і Всеукраїнського рівнів. І це не тільки учнівські конференції, а й конференції для дорослих. Досить активно юні краєзнавці презентують свої наукові розвідки під час роботи обласної краєзнавчої конференції учнівської молоді «Полтавщина – земля моя свята». Про це свідчить позитивна тенденція збільшення кількості учасників конференції та розширення представленості територій проживання.

Наукова краєзнавча конференція надає можливість отримати досвід виступу перед аудиторією дослідників-краєзнавців юним науковцям різних вікових категорій. Дуже важливим аргументом, на наш по-

гляд, для подальшої мотивації краєзнавчої роботи є розміщення статей учасників конференції у збірнику кращих наукових статей [1].

Участь у роботі наукової конференції – це не тільки презентація результатів дослідження, а й окреслення нових завдань у продовженні дослідження, зародження нових гіпотез і пошук вагомих аргументів майбутньої наукової роботи.

Краєзнавча дослідницька робота в школі готує майбутніх громадян до успішного виконання будь-яких життєвих та соціальних ролей, допомагає бути творцем свого життя. Використання краєзнавчого матеріалу в урочній і позаурочній роботі в умовах становлення Нової української школи сприяє підвищенню мотивації навчальної діяльності, допомагає у формуванні цілеспрямованої особистості, патріота, справжнього активного громадянина своєї держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білокінь В. В. Роль учнівських науково-практичних конференцій у формуванні дослідницьких компетентностей школярів / В. В. Білокінь // Полтавщина – земля моя свята. Збірник кращих наукових статей V обласної науково-практичної краєзнавчої конференції учнівської молоді. – Полтава: ТОВ Фірма “Техсервіс”, 2014. – С. 56–61.
2. Гриневич Л. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс] / Лілія Гриневич. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>
3. Кравчук О. П. Передумови та реалії формування краєзнавчої компетентності в учнів старшої школи / О. П. Кравчук. // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2016. – №11. – С. 69–73.
4. Творун Л. О. Краєзнавство як елемент сучасної освіти [Електронний ресурс] / Л. О. Творун. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://dorobok.edu.vn.ua/article/view/482>

ПОЛТАВЩИНА В ЧАСИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917 – 1921 роки)

Киридон П.В.,

доктор історичних наук, професор кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Із-поміж доленосних подій української історії ХХ століття виокремлюються, у першу чергу звершення, котрі охопили вітчизняні землі за доби революції 1917-1921 років. Їхня сутність виходить за межі повалення російського самодержавства і швидкого розвою України, що зрештою призвело до проголошення незалежної Української держави. Адаже сталися глобальні зміни на сході Європи і революція, таким чином, набула всесвітньо-історичного значення.

Полтавщина не була осторонь революційних подій. Від проголошення на початку березня 1917 року громадського комітету спокою в Полтаві до проголошення незалежної УНР та спроби створити Українську Державу в часи гетьманату край опинився у вирі громадянської

війни, наслідком якої стали трагічні жертви та руйнування і зрештою встановлення більшовицького тоталітарного режиму.

Історичне значення і масштабність Української революції XX століття вагомий й незаперечний, це – а найвизначніша подія новітньої доби вітчизняної історії. Її багатовимірність і неоднозначність, суперечливість, а то й тенденційність оцінок спонукають до нових досліджень.

Революції – це вірна ознака держав і суспільств, які не досягнули мистецтва саморегуляції, це крайній спосіб зняти стихійно, вибухоподібно через часткову чи повну руйнацію старого порядку нагромаджені суперечності та спроба створити нову модель влади, яка б дозволила гармонізувати суспільний розвиток, додала йому динаміки. Глибокі (соціальні) революції як правило пропонують не одну модель оновленої влади, а чередування різних, часто контрверсійних моделей. Вони ведуть не лише до оновлення інститутів влади, але й суттєво змінюють суспільство [1, с. 3-43].

У революціях військові завжди беруть на себе тягар політики. Революційна енергія мас згасає поступово, частково в боротьбі з політичними режимами, частково в буденній боротьбі за виживання. Нарешті, революцію виграє найжорстокіша і найцинічніша влада, яка не зупиняється перед крайніми засобами зміцнення самої себе, насамперед масовим терором. Ця нова влада часом виявляється ще гіршою за стару дореволюційну, більш агресивною та авторитарною. Тому завершення революції завжди супроводжується суспільним розчаруванням, депресією і апатією. Принаймні так виглядав перебіг подій, покликаних до життя після падіння самодержавства в Росії [1, с. 5-6].

Будь-яка революція – це складне явище, яке поєднує значну кількість об'єктивних і суб'єктивних чинників. Її доля залежить від того, наскільки вірно очільники революції (революціонери) оцінюють характер і головні сили (особливості, параметри) революції. Оцінка визначається осмисленням ситуації та тенденцій і перспектив розвитку. Так з'являються програми, в яких викладені форми і методи боротьби, лозунги, ставлення до союзників, попутників, суперників і ворогів (контрреволюціонерів). Із цього випливає оптимальний стратегічний і тактичний курс, уявна модель революції, яка має привести до кінцевої мети. Так вимальовується концепція революції. Різні рушійні сили і партії мали власні підходи до цих питань.

На теренах Полтавщини в той відносно короткий відтинок часу поставали: УНР доби УЦР (двічі), Українська Держава П.Скоропадського, УНР доби Директорії, денікінці, тричі радянська (більшовицька) форми державності. Боролися за владу всі, певною мірою всі – за Україну, проти зовнішніх ворогів, але й між собою, а національної ідеї революції так і не зрозуміли.

Трагічний фінал визвольних змагань за волю мав своїм підсумком, крім іншого, піднесення національної свідомості полтавців і зміцнив їхнє прагнення бути господарем на своїй землі і розвивати власну державу.

Рисою революції стало прагнення соціальних груп до згуртування і об'єднання. Звідси нескінченні з'їзди, конгреси, зібрання – стали ознакою революційного побуту як на Полтавщині, так і в Україні загалом. Але на цьому фоні було значно менше революційних дій. Звідси виникає питання про конструктивну насиченість Української революції, яка була вочевидь недостатньою.

Історичне значення революції полягає в тому, що вона залишила по собі створений нею фундамент для всіх подальших національних змагань, народ після неї став жити і боротися за власні права, назажди відмовившись від перспектив колоніального майбутнього. Реальною мрією стала відтоді й соборність України, про яку до революції ніхто не говорив. Як відзначав активний учасник подій 1917-1921 років І. Мазепа: «Часи кволого дореволюційного життя минули назавжди. Наша національна революція вивела український народ на шлях розвитку, якого вже ніякі сили в світі не зможуть спинити» [2, с. 190].

Нерішучість і непослідовність демократичних українських органів у часи революції (що яскраво виявилось на прикладі, зокрема, Полтавщини), яка потребувала рішучих, сміливих і подеколи навіть авантюрних дій, відкрила дорогу диктатурі більшовиків, котрі зрештою й перемогли, підтвердивши відому істину: демократія не всесильна, вона повинна вміти використовувати силу влади.

Революція народилася в умовах світової війни, і революційні процеси розвивалися, характерними способами, властивими воєнним умовам. Суспільство сподівалося на припинення кровопролиття, стомилося від неї, але одержало натомість громадянську війну і втручання інтервентів-окупантів. Отже, революція сталася як породження війни, була її наслідком. Вона відбувалася в країні, яка зазнала багатомільйонних втрат унаслідок Першої світової війни, переживала посттравматичний синдром, від чого Україна так і не одужала, була «хворою». Полтавщина мала всі перелічені ознаки сказаного.

Революція стала першою в нашій історії спробою розбудови демократичного громадянського суспільства. Адже її підсумкова поразка не означала крах демократичного поступу, а тільки підкреслила необхідність цивілізованого, європейського вибору для України. У цьому слід вбачати актуальність подій 1917-1921 років.

Невдача української революції була зумовлена нерозвиненістю українського національного руху, коли розбудова держави випереджала процес формування української нації. Українська революція – це «повстання мас» з усіма властивими цьому процесами: стихійність, прагнення до свободи і рівності, руйнування старого, прагнення до модернізації суспільних відносин, жорстокість. Полтавщина пережила усі форми насилля, що зрештою породило більшовицьку диктатуру. Вона відчула наслідки революції, котрі супроводжувалися величезними втратами, руйнуваннями, завдали небаченого вдару по здобутках людської цивілізації. Як слушно зауважив із цього приводу колишній генеральний писар уряду УНР П. Христюк, «національно-політичний і

соціально-економічний моменти сплелися в ній (революції) не в могутній синтез, а в трагічний клубок» [3, с. 229].

Рушійні сили революції умовно поділяються на революціонерів і контрреволюціонерів. Третій табір склали ті, хто не визначився, ті, хто не мав постійних переконань, хто час від часу займав то одну, то іншу позицію. Але залишаються досі дискусійні питання, як от: до якого табору слід відносити прихильників Української держави П. Скоропадського і самого гетьмана. Сперечаються науковці щодо ролі більшовиків, котрі не сприймали український характер революції, нищили демократизм української революції, розуміючи фактично владу як диктатуру власної партії. Досі не визначене остаточне місце в революційних процесах чисельних отаманів (їх були десятки на Полтавщині), котрі часто схилилися до авантюрних дій, анархії, підтримуючи стихійні селянські прагнення і захищаючи власні амбіції. Зрештою неоднозначно оцінюється й роль інтервентів, котрі додавали власні барви в національну революцію, часто ігноруючи українські інтереси.

Ставлення українців до революції теж залишається під питанням. Населення Полтавщини, як і всієї Наддніпрянщини, далеко не однозначно сприймало революційні зміни. Спочатку йшлося про національне оновлення в складі Росії, а поняття «революція» тривалий час навіть не вживалося в сенсі соціально-економічному. Мешканці Полтавщини здебільшого навіть не мали уявлення, що все в суспільстві можна (тим більше – треба) змінити. Мало хто з учасників революції мав відповіді на питання про соціальний та політичний ідеали революції, бачив її кінцеву мету.

Варто зауважити й на те, що революція – це спосіб завоювання влади контрелітою і позбавлення правлячої еліти панівних позицій. В історії України, в дослідженнях минулого Полтавщини сьогодні існує потреба здійснити глибокі наукові дослідження Української революції.

Уроки поразки революції свідчать, що вона зазнала поразки через несприятливі зовнішні чинники, справжній стан українського суспільства, низький рівень національної самосвідомості, домінування серед населення ідей соціалізму і федералізму, нереальність і утопізм більшості планів, переважання анархічного романтичного козакофільства тощо. Тому революційні завдання вирішувалися фактично в умовах, які відволікали національні сили від конструктивних ідей організації національного державотворення. До того впадають у вічі очевидна слабкість і незначна чисельність національної еліти, антиукраїнські, проросійські настрої значної частини населення.

Таким чином, історія Полтавщині періоду 1917-1921 років містить багато перспективних сюжетів для дослідження сучасними і майбутніми науковцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верстюк В. Революційна влада і суспільство: механізми взаємовпливу та взаємодії // Проблеми вивчення історії Української революції. – 2012. – Вип. 8. – С. 3 – 43.

2. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції 1917–1921. – т. І: Центральна Рада – Гетьманщина, Директорія. – Прага: «Пробоем», 1942; Новий Ульм: «Прометей», 1950. – 210 с.
3. Христюк П. Замітки і матеріяли до історії української революції. 1917–1920 рр. – Т. IV. – Відень, Український соціологічний інститут, 1922. – 430 с.

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ ПРО ЧИННИКИ УНЕМОЖЛИВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО КОМПРОМІСУ 1658 РОКУ

Діптан І. І.

доцент кафедри історії України

*Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

Знаковою пам'яткою української суспільно-політичної думки є Гадяцький трактат 6 (16) вересня 1658 року. Він має доволі розлогу історіографію, в якій вагоме місце належить найвидатнішому вітчизняному історикові – Михайлу Грушевському (принадібно зауважимо, що останній том його фундаментальної «Історії України-Руси» присвячений саме Гадяцькій унії). З огляду на регламентований обсяг статті, обмежимося висвітленням лише однієї з проблем, порушених ученим у низці своїх праць: чому спроба політико-правового розв'язання проблеми українсько-польського протистояння, запропонована у Гадячі 1658 року, залишилася нездійсненою? В руслі відповіді на поставлене запитання, подамо оцінку проекту вченим.

М. Грушевський полемізує з «поколіннями польських і українських істориків», які прославляють його «... як акт великої політичної мудрості і розваги, вияв глибоких політичних ідей, дороговказ в далеку будучину...», програму «східно-європейської федерації...», акт братства народів, цікавий документ культурних і політичних змагань ...» [3; 285].

При належному прочитанні праць ученого можемо сформулювати певні висновки й застереження.

По-перше, М. Грушевський високо поціновує І. Виговського та його однодумців за усвідомлення ними наріжної ідеї суспільно-політичного розвитку українства – нагальної необхідності власного національно-державного буття – й спробу юридичної фіксації її у відповідних пунктах про «Велике князівство Руське». При цьому наголошує на еволюції української державної ідеї в світогляді національної еліти: «Те, що самому Хмельницькому в перших стадіях його повстання ще ледве уявлялося, в момент його смерті представлялося політичним керманичам України вже зовсім виразно і ясно» [1; 93].

Дослідник аргументує своє переконання наступним чином: «Україна вертається під зверхність польського короля і сойму, але не як комплекс провінцій, а як окрема і замкнена політична цілість. Українська територія в своїх етнографічних границях має творити осібне «Велике князівство Руське», з своїми осібними міністрами, скарбами, військом і монетою, з своїм власним виборним шефом гетьманом, яко-

го мають обирати стани сього великого князівства і подають на затвердження королеві. Коронне військо не має вступу на сю територію, так само місцевим панам не можна держати яких небудь міліцій; єдину воєнну силу має становити козацьке військо під властю гетьмана. Всі уряди можуть займати тільки особи української народності («руської віри»). Українській народності забезпечувалися певні освітні засоби (право заснування двох академій на взірєць краківського університету і т. інше)» [1; 93].

По-друге, вчений указує на низку обставин, які змушували І.Виговського та його оточення йти на поступки королівським комісарам у процесі гадяцьких перетрактацій. «Очевидно, – вважає М.Грушевський, – багато значив провал піднятих против Москви операцій під Києвом. На границі Слобожанщини йшло також не гладко. Не було чим Москву залякати і змусити до політики невмішання в українські справи. Але рішаюче значення мабуть мала Орда [...] – порозуміння досягнене комісарами з Карач-Беем: це могло справді переломити всі заперечення Виговського і старшини. Карач-Бей міг поставити українсько-польську угоду умовою своєї дальшої помочі, інакше погрозити, що полишить козаків і піде до дому» [3; 371].

По-третє, М.Грушевський наголошує, що фаховий дослідник кінцево має поціновувати реальні, а не потенційні наслідки договору. Оскільки «... він з'явився в результаті завзятих торгів, завзятого бою за і проти постулату української автономії...», упродовж «... тижня акт цей перероблювано й переписувано разів з десятия...», то «перерібками цими приведено ... до повного хаосу, і від головного постулату – оцього «вел. кн. Руського» ... зісталися тільки цілком непоказні сліди...» [3; 367]. І, вже зовсім песимістичний, присуд автора: «угода була немилосердно покалічена при своїй появі на світ, так що була цілком нежиттєздатна» [3; 375].

Думається, що останнє положення варто прочитувати у якнайширшому контексті, а не просто як констатацію непридатності «консенсусного» варіанту договору. На основі скрупульозного розгляду праць М.Грушевського насмілимося висловити наступне припущення: учений вважав безперспективним не лише Гадяцький трактат, а й польський зовнішньополітичний вибір І.Виговського. Задля аргументації звернімося до творчого доробку М.Грушевського.

По-перше, «...Гадяцька угода не мала виглядів на успіх...», оскільки консервативна більшість польської шляхти і політично, і психологічно не була готова до паритетного співжиття у реорганізованій Речі Посполитій – федерації трьох народів. «... Утрата України для Польщі, – продовжує учений, – була ще фактом занадто свіжим, щоб польська шляхта могла помиритися з ним і щиро вишукувати новий порядок речей для окремішнього і автономного Великого князівства Руського» [1; 94].

По-друге, навіть за практичного втілення, Гадяцька унія не могла б гарантувати відносну національно-державну суверенність укра-

їнства. Справа в тому, що «в 1650-х роках Польща була ще сильна, а козацька України ще надто слабка. Її устрій ще формувався тільки. Її суспільність не емансипувалася від впливів польського життя. Гарантії політичної автономії, навіть якби були проведені в життя, в тих часах не охоронили б її від спольщення, ані від запливу польським панством. А се не давало підстави успішного розвою України, бо таїло в собі зачатки дальшої внутрішньої боротьби і потрясінь» [1; 97].

По-третє, Гадяцький договір не мав перспективи, оскільки в його засадничих положеннях права козацького загалу та поспільства не були застережені, а відтак, існувала реальна небезпека реставрації дореволюційної моделі соціально-економічних відносин на українських землях. «Для українських мас, – акцентує учений, – вертатися назад під панську кормигу польську, облиту кров'ю недавніх, героїчних змагань до свободи, здавалося чимсь неможливо-диким» [1; 94].

По-четверте, Гадяцький договір був нежиттєздатним, оскільки для його українських творців ідеалом соціально-політичного устрою бачилася Річ Посполита з унормованою соціально-становою стратифікацією і, зокрема, панівним становищем шляхетства. М.Грушевський, порівнюючи українсько-московський (1654 рік) і українсько-польський (1658 рік) договори, підсумовує: «Коли переяславська угода 1654 р. виходила з фактичної гегемонії козацтва і старалась сформулювати його соціально-політичну ролю і забезпечити її, Гадяцька унія [...] домагається такої гегемонії для української шляхти і в аспекті її політичних і соціально-економічних бажань і мрій буде цю нову унію» [3; 372]. Всі вимоги релігійного, адміністративного та економічного спрямування «... в дійсності являються передумовою для політичних претензій православної шляхти [...]. Українські шляхтичі сподівалися ... під патронатом козацького війська і нової уніонської хартії, утворити нову економічну базу... – котра б дала їм змогу помірятися на два фронти – і з усякими католицькими зайдами і з самим козацтвом» [3; 372-373].

Учений указує на приреченість задуму «... оперти українську державність на шляхті...» [3; 374]. Пояснює, що «... цей план [...] дозрів і розвинувся головню в зв'язку з планами прилучення західних земель до Козацької України [...]. В обставинах тодішньої безкозацької західно-української дійсності така конструкція української держави в цих західних провінціях могла здаватися природною. Але тяжкою іронією було, що якраз західні провінції були вирвані з складу в. кн. Руського при останнім редагуванню Гадяцького акту [...]. В обставинах же східно-українських воеводств така концепсія козацько-шляхетського дуалізму не могла виглядати чимсь іншим як на політиканську витівку-замах на козацьку гегемонію, позбавлену ґрунту і засуджену тим самим на неминучий провал» [3; 374-375].

Відтак Гадяцька унія в концепції І.Виговського – Ю.Немирича, «обрахована на Україну і Білорусь в цілості ... могла б іще мати своє оправдання; фактично обмежена тільки східною Україною, вона тратила його цілком» [3; 375].

По-п'яте, М.Грушевський вважає спробу збереження української державності за сприяння Речі Посполитої помилковою. Наголошує, що «Хмельницький не хотел возврата к Польше, он желал создать такую политическую комбинацию, которая могла бы обеспечить Украине совершенно независимое положение, и для этого опирался главным образом на Швецию. Выговский по его смерти пошел тем путем и довел переговоры со Швецией до форменного трактата, гарантировавшего со стороны Швеции свободу и независимость украинского народа» [4; 213]. В силу нових геополітичних реалій українсько-шведський альянс виявився недовгим. Гетьману «нужно было подождать какой-нибудь другой комбинации, но обстоятельства не позволяли медлить. Выговский вернулся к Польше, но тем совершенно испортил весь план» [4; 213].

Отже, в баченні М.Грушевського Гадяцький договір у сеймовому варіанті в силу цілої низки чинників не порятував Гетьманат. І навіть збройний триумф І.Виговського під Конотопом 28-29 червня (8-9 липня) 1659 року не став підґрунтям для переможного завершення українсько-московської війни. Вчений називає фактори, що унеможливили кінцеву перемогу гетьмана: «... кошовий Сірко з запорожцями – ворогами Виговського – напали на Крим, змусили татар покинути Виговського, а потім напали на Чигирин, гетьманську столицю. Московська партія на лівому березі Дніпра після цього знову підняла голову; чутка, що Виговський піддався полякам, озброювала проти нього населення; ніхто не розбирав, на яких умовах це сталося: думка про польське панування обурювала населення, яке не хотіло й чути про Польщу. Польське військо, розміщене Виговським у Сіверщині, викликало, по старій пам'яті, таку ненависть, що в місцевих полках, відданих Виговському раніше, тепер почалося повстання [...]. Потім з лівого берега настрої перекинулися і на правий: козаки і тут заявляли, що не хочуть повертатися під владу Польщі. Тоді уманський полковник Михайло Ханенко з'єднався з запорожцями Сірка і підняв повстання проти Виговського. Не хотіли терпіти його на гетьманстві і добивалися поновлення Юрія Хмельницького як законного гетьмана [...]. З Виговським залишилося тільки наймане військо і поляки» [2; 330-331]. А тому гетьман, легітимність якого підтверджувалася трьома козацькими зібраннями, задля забезпечення України від подальшої Руїни, на четвертій «чорній раді» під Германівкою 11 (21) вересня 1659 року поклав булаву.

Зважаючи на висновки українських і польських істориків – апологетів Гадяцького трактату, М. Грушевський припускає, що їх «...очевидно з однієї сторони брала за серце ця показна фразеологія «вільних і рівних», «з'єднання народів», з другого боку – ці широкі концесії українській освіті, релігійній толеранції і под. ...» [3; 375-376]. Але лише формально компроміс 6 (16) вересня 1658 року міг бути підґрунтям федеративного союзу України, Польщі та Литви. Реально ж прогресивні положення акту були почасти обмежені вже в час підписання в Гадячі; потім – суттєво знівельовані в процесі ратифікації Варшавським

сеймом. Відтак, Гадяцький договір став одним із суттєвих чинників зречення І. Виговським гетьманської булави задля унеможливлення подальшої Руїни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грушевський М. Виговський і Мазепа / М.Грушевський // Вивід прав України / М.Грушевський, І.Франко, М.Костомаров та ін. – Львів: МП «Слово», 1991. – 128с.
2. Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / М. Грушевський / Укладачі Й.Й. Брояк, В.Ф. Верстюк. – Донецьк: Тов. ВКФ «БАО», 2006. – 736с.
3. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11т., 12кн. / М. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1998. – Т.10. – 408 с.
4. Грушевский М. Очерк истории украинского народа / М.Грушевский. – К.: Лыбидь, 1990. – 398 с.

ЖІНКИ З НЕВИЗНАЧЕНИМ СІМЕЙНИМ СТАНОМ У СІЛЬСЬКОМУ СОЦІУМІ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІІ СТОЛІТТЯ

Бороденко О. А.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного
університету ім. В. Г. Короленка*

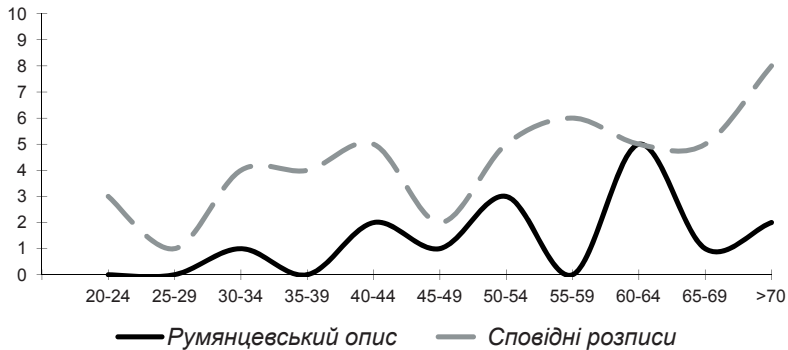
Особливе місце в ранньомодерному суспільстві Гетьманщини належало жінкам, сімейний статус яких був не визначений через те, що укладачі документів не вказали їхній сімейний стан. Це, на нашу думку, можна пояснити як звичайними помилками укладачів, так і реальними життєвими обставинами, які заважали це зробити. Передусім це стосувалося тих жінок які, за висловом І. Сердюка, були вдовами де-факто, тобто не могли довести смерть зниклого безвісти чоловіка [1, с. 176]. Такі жінки офіційно залишалися в шлюбі, а фактично – самотніми.

В облікових джерелах, які взяті за основу дослідження, сімейне становище таких жінок не визначалося взагалі або деяких осіб з дітьми позначали з додатком «*мать ихъ*», «*матка ихъ*», «*сваха*», «*теща*» без роз'яснення причин відсутності чоловіків. Сюди ж можна віднести й жінок-наймичок, які походили з інших населених пунктів і не повідомляли свій сімейний стан укладачам джерел. За жінку з невизначеним сімейним станом можна вважати 30-річну Тетяну Шинкарку, яка проживала разом з «*годованкою ей*» 11-річною Тетяною [2, арк. 504]. Під «*годованкою*» слід, очевидно, розуміти вихованку, вигодованку [3, с. 298], прийомну дитину, можливо, сироту. Отже, ґрунтуючись на матеріалах Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 рр. та словідних розписів 1775 р. окремих сіл Полтавського полку (Головача, Горбанівки, Жуків, Диканьки, Куклинців, Пушкарівки, Рибців, Розсошенців, Стасівців, Трибів), спробуємо дослідити цю маловивчену кате-

горію жіноцтва, а саме: вікову структуру та частини мікрогрупи жінок із невизначеним сімейним станом в указаному сільському регіоні.

Частки жінок із невизначеним сімейним станом були незначними: за Румянцевським описом – 0,3% (15 осіб) та сповідними розписами – 1% (48) у загальній структурі жіночого населення регіону. Така різниця між джерелами вказує на більшу ретельність у записах реєстраторів Генерального опису Малоросії 1765-1769 рр., ніж парафіяльних священників-укладачів церковних списків. Як бачимо, частка цих жінок менша, ніж статистична похибка, але ми не будемо ними нехтувати, а спробуємо дослідити їхні демографічні характеристики, сподіваючись, що вони дадуть підстави для припущень про те, хто були ці особи.

Рисунок 1. Вікова структура мікрогрупи жінок із невизначеним сімейним станом

Так само, як і у випадку зі вдовами, проаналізуємо вікові особливості цих жінок. Задля цього побудуємо графік, позначивши на абсцисі вік, а на ординаті – число осіб в окремих вікових групах (див. рис. 1). Ілюстрація двох кривих ліній графіка демонструє чисельну перевагу самотніх жінок цієї категорії за даними Румянцевського опису на противагу показникам сповідних розписів. Перша лінія майже у всіх вікових категоріях удвічі-тричі переважає показники другої частини графіка. Лише у віковому відрізку 45-49 років вони наближаються, а з наступом старості (60-64 років) їхні кількісні показники збігаються, що відобразилося в перетині двох кривих ліній. Загалом обидві частини графіка репрезентують стрибкоподібність чисельності цих жінок із зростанням їхнього віку. Зокрема, перша крива лінія показує реєстрацію жінок, сімейний стан яких був не визначеним, із 30-34-річного, найбільш продуктивного віку.

Очевидно, значна частка з-поміж них були наймичками, і переписувачі не вказали їхній шлюбний стан, або ж їхні чоловіки подалися на заробітки і втратили зв'язок зі своїми родинami. Іноді, жінки через довготривалу відсутність першого чоловіка зверталися в духовній управлін-

ня з заявами дозволити обвінчатися вдруге. Такою була козачка Євдокія Лаврененко, яка в 1789 р. звернулася у Пирятинське духовне правління із клопотанням дозволити вступити у другий шлюб у зв'язку з десятилітньою відсутністю її першого чоловіка, який *«пошоль на заробітки мне яковим знать неизвєстно где он обитається гостинцовъ же или уклоновъ отъ него чрезъ людей никакихъ не посылалъ»* [4, арк. 1]. В іншому випадку, зареєстрованому в 1774 р., чоловік Феодосій Колошко *«пойшоль всєла безвєстно»* вже сім років тому [5, арк. 1].

Надалі лінія показників фіскальних джерел хвилясто підвищується, хоча у віковій групі 55-59-років перетинається з віссю абсцис, що вказує на відсутність таких самотніх осіб. Потім вона стрімко зростає до найвищих даних у віковій групі 60-64 років, а у групах літніх осіб йде на різкий спад.

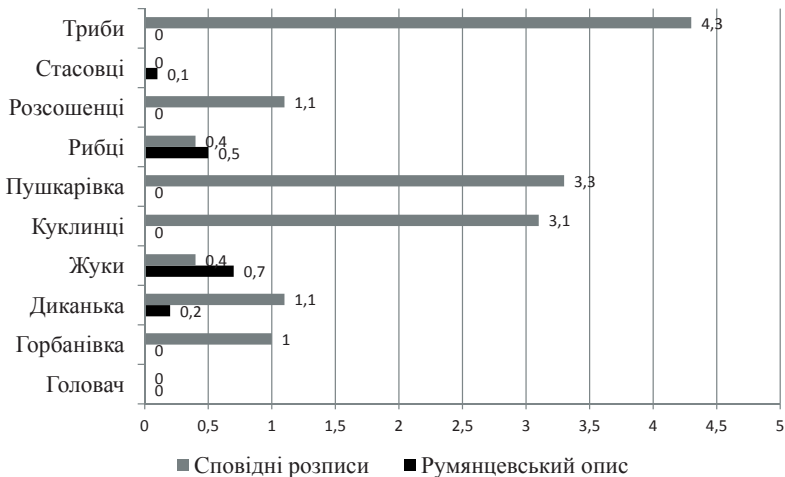
Дані церковного обліку демонструють дещо іншу картину. Зокрема, з графіка видно, що жінки з нез'ясованим станом обліковувалися, починаючи з 20-24 років. З 30 й до 44 років крива лінія трималася майже паралельно вісі абсцис, потім стрибком знижувалася у віці 45-49 років. Однак, у наступних вікових позиціях знову спостерігаємо зростання чисельності таких жінок. Так, починаючи з 50-річного поза-репродуктивного віку, лінія графіка поступово підвищується і досягає максимальних значень у найстаршій віковій групі жінок, яким за 70 років. Припускаємо, більша частина серед них були вдовами. Проте довготривалість удівства та наближеність цих осіб до літнього віку демонструвала поступову втрату громадою інформативності про їхній шлюбний стан.

Показовим прикладом жінок із невизначеним шлюбним станом можна вважати найминок у маєтку військового товариша Івана Кованьки з с. Рибців. Зокрема, серед них була 30-літня Агрипина Каленіченкова з чотирма дітьми від 4 до 7 років, яка наймалася разом з ними за 3 руб. Другою була 50-річна Устина Нечерська з трьома дітьми віком від 8 до 12 років, яка працювала за 2 руб. Третьою з-поміж них була 50-річна Ірина Герасименкова з 14-літнім сином Кузьмою, яка наймалася у власника за 3 руб. [6, арк. 48]. Ще одним прикладом такої жінки була Параска Литвиненкова 44 років із с. Стасовців, яка проживала у бездвірній хаті з трьома дітьми від 9 до 16 років, однак без зазначення реєстраторами сімейного стану [7, арк. 279-280].

Надалі розглянемо географію показників самотніх жінок «нез'ясованок», місця їхнього проживання представимо у вигляді лінійчатої діаграми (див. рис. 2). З ілюстрацій стрічок діаграми чітко простежується, що ці категорії жінок зафіксовані не у всіх населених пунктах регіону. Зокрема, у Головачі їх не виявлено в обох джерелах. Лише в чотирьох селах вони мали місце за показниками Румянцевського опису: Диканьці (0,2%), Жуках (0,7%), Рибцях (0,5%), Стасовцях (0,1%). Як бачимо, вони винайдені лише у великих селах, що, вірогідно, демонструвало незнання населенням та реєстраторами особливостей сімейного життя кожного його мешканця. Натомість, за сповідними

розрахунками у восьми з них, такі самотні жінки були обліковані: Горбанівці (1,0%), Диканьці (1,1%), Жуках (0,4%), Куклинцях (3,1%), Пушкарівці (3,3%), Рибцях (0,4%), Розсошенцях (1,1%), Трибах (4,3%). Виняток становили Головач та Стасовці, де вони були відсутні (по 0%). Отже, загалом частки жінок із невизначеним шлюбним станом в обох видах джерел були незначними, виявлені не в усіх селах регіону. Найбільша їхня кількість зареєстрована у сповідних розписах, що, вочевидь, пов'язано з неретельністю в записах укладачів-священиків. На жаль, простежити кількість дітей у таких жінок видається нам неможливим, оскільки значна частина серед них перебувала в наймах, а про наявність у них дітей, як і про їхній соціальний статус переписувачі загалом не вказували.

Рисунок 2. Частки мікрогрупи жінок із невизначеним сімейним станом в аналізованих селах

У результаті проведених досліджень ми дійшли таких висновків. Жінки з невизначеним сімейним статусом зустрілися переважно у великих селах. Більше їх виявлено у сповідних розписах, натомість за матеріалами Румянцевського опису, вони знайдені лише в чотирьох великих селах. Це, імовірно, було зумовлено тим, що в малих поселеннях люди знали все про кожного мешканця, а в більших – володіли неповною інформацією. Результати нашого історико-демографічного дослідження цієї мікрогрупи засвідчили, що це були жінки переважно старші 40 років, а враховуючи високий рівень шлюбності, вони таки перебували у шлюбі, але на момент фіксації у джерелі вже жили без чоловіків. Тому висловлюємо припущення, що їхній статус «де-факто» був наближений до статусу вдів, хоча не виключаємо наявність серед них незаміжніх жінок із байстрюками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сердюк І. Вдівці і вдови у Рум'янцевському описі Переяслава (історико-демографічний аналіз) / І. Сердюк // Краєзнавство. – 2008. – № 1-4. – С. 175-181.
2. Центральний державний історичний архів України м. Києва (ЦДІАК України), ф 990, оп. 2, спр. 34, 1327 арк.
3. Словарь украинского языка. У 4-х т. / [упоряд. Б. Грінченко]. – Т. I – Репринт. Вид. – К.: «Лексикон», 1996. – 494 с.
4. Державний архів Полтавської області (ДАПО), ф. 801, оп. 1, спр. 1014. Прошение казачки Евдокии Лавриненко о разрешении вступить ей во второй брак в связи с десятилетним отсутствием ее первого мужа. Начато: 12 ноября 1789 г. Кончено: 12 ноября 1789 г., 3 арк.
5. ДАПО, ф. 801, оп. 1, спр. 386, 1 арк.
6. ЦДІАК України, ф. 57, оп. 2, спр. 511, 93 арк.
7. Там само, спр. 520, 344 арк.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ НА МАТЕРІАЛІ БІБЛІОТЕЧНОГО ПРОЕКТУ «БАБУСІНІ КАНІКУЛИ. ЄВРЕЙСЬКИЙ СЛІД НА ПОЛТАВЩИНІ»

*Крамарева Ю.С.,
завідувач відділу соціокультурної діяльності
Полтавської обласної універсальної
наукової бібліотеки ім. І.П. Котляревського*

Історично склалося, що на Полтавщині у різні періоди проживали представники багатьох народів та народностей, які залишили нащадкам вартісні культурні надбання. У період формування української державності актуальною є проблема виявлення взаємовпливів різних культур, дослідження, збереження та популяризації мистецьких пам'яток минулого.

Вагомий вплив на культурне середовище Полтавщини справила численна єврейська громада. За даними досліджень, у Полтаві євреї почали селитися в кінці 18 ст. Однією з причин зростання чисельності єврейського населення була міграція в Полтаву євреїв із Литви й Білорусі. У Полтавській губернії відсоток єврейського населення був найменшим у всій «смугі осілості» – приблизно 4 %. Більшість євреїв жили в містах. У Полтавській губернії набув поширення хасидизм Хабаду. Засновник династії Шнеур Залман з Ляд був похований у Гадячі. В кінці 19 ст. – на початку 20 ст. основним заняттям євреїв у Полтаві та інших містах Полтавської губернії була торгівля, в основному зерном та іншими сільськогосподарськими продуктами. Серед євреїв було багато ремісників і дрібних промисловців, яким належали млини, олійниці, лісопилки і цегельні заводи.

У цей період громадське життя було добре організоване: у місті працювало десять синагог і молитовних будинків, з 1894 р. діяли сучасна талмуд-тора, в якій навчалося понад 300 учнів, жіноче професійне училище, невелика ешива. У Полтаві працювало відділення То-

вариства для поширення освіти між євреями в Росії, були єврейсько-російська бібліотека (з 1902 р.), будинок для людей похилого віку (з 1901 р.), єврейське ощадно-позикове товариство (з 1907 р.), безкоштовна єврейська лікарня.

Полтава була одним із центрів діяльності Ховевей Ціон та сіоністського руху, тут діяло відділення товариства Бней-Моше. У 1906 р. в місті відбулася установча конференція єврейської соціал-демократичної партії По'алеї Ціон. У Полтаві народилися і починали свою діяльність деякі з керівників партії: Берл Борохов, Іцхак Бен-Цві, Яків Зрубавел. У 1906 р. в Полтаві видавалася газета «Єврейська робоча хроніка», орган По'алеї Ціон. Головним противником сіонізму був полтавський рабин А. Рабинович (1862-1917 рр.), який випускав періодичні видання на івриті: щомісячник «Ха-Пелес» (1900-1904 рр.) і тижневик «Ха-Модіано» (1910-1914 рр.).

У 1905 р. в 52 населених пунктах Полтавської губернії відбулися криваві погроми. Проте під час революції 1905-1907 рр. у Полтаві не було погромів завдяки організації єврейської самооборони і виступам Володимира Короленка, який багато зробив для захисту полтавських євреїв.

Під час Першої світової війни в Полтавській губернії опинилися тисячі євреїв, які втекли від німців і були вигнані російськими військами.

У період громадянської війни, після взяття Полтави військами Добровольчої армії А. Денікіна, три дні тривали грабунки і знущання над єврейським населенням як у місті, так і в губернії. З остаточним встановленням радянської влади у грудні 1919 р. єврейське релігійне й громадське життя почали поступово згортати.

До 1928 р. виходила релігійна література на івриті. У 1920-30-х рр. існували школи з викладанням на ідиш. У 1926 р. в Полтаві жили 18 476 євреїв (20 % всього населення), на території колишньої Полтавської губернії – 91 тис. євреїв.

Згідно з даними всесоюзного перепису населення 1939 р. в Полтаві проживали 12 860 євреїв. Єврейське населення Полтавської області становило 49 928 осіб. Німецькі війська окупували Полтавську область 6 вересня 1941 р. – 9 жовтня 1941 р. Полтава була зайнята німцями 18 вересня 1941 р. До цього часу більшість єврейського населення встигло евакуюватися, а громадян, які залишилися, німецьке командування почало масово розстрілювати. Всього у вересні 1941 р. – травні 1942 р. було знищено 11,5 тис. євреїв Полтави і Полтавської області.

Після війни частина єврейського населення повернулася в Полтаву з евакуації і з партизанських загонів. Під час антисемітської кампанії в Радянському Союзі в 1948-53 рр. в Полтаві євреїв звільняли з науково-дослідних установ і навчальних закладів. Деякі були арештовані і засуджені до різних термінів ув'язнення. На початку 1951 р. було звільнено багато лікарів-євреїв.

За даними всесоюзного перепису 1959 р. в Полтавській області було 12 287 євреїв. Під час антиєврейської кампанії в 1959 р. була закрита єдина діюча в місті синагога. Під час кампанії боротьби з «розкраданнями соціалістичної власності» 1961-64 рр., яка носила відверто антисемітський характер, кілька євреїв Полтави були арештовані і засуджені до тривалих термінів тюремного ув'язнення і навіть до смертної кари.

У 1970 р. в Полтавській області жили 10 768 євреїв. У 1970-80-ті рр. і особливо в 1990-2005 рр. багато євреїв переїхали з Полтави до Ізраїлю, США, Канади, Німеччини або до інших країн. Згідно з даними всеукраїнського перепису населення 2001 р., у Полтавській області проживали 1843 євреї, з них 50 осіб назвали ідиш своєю рідною мовою [1; 2].

На Полтавщині в різні часи народилися, жили й працювали відомі митці єврейського походження: письменники Шолом-Алейхем, Рахель Блувштейн, Леонід Первомайський, музиканти Ісаак Дунаєвський, Марк Айзикович, художники Леонора Блох, Луїза Невельсон, Мане-Кац та багато інших. У полтавських містах та містечках збереглися єврейські архітектурні пам'ятки. У Полтаві діє БО «Полтавський єврейський фонд «Хесед Нефеш», а першою офіційно призначеною в сучасній Німеччині жінкою – рабином стала полтавка Аліна Трейгер. Отже, вивчення «єврейського сліду» на Полтавщині є досить актуальним.

Популяризація документів та знань про національні культурні надбання є однією з функцій сучасної бібліотеки, а формат проекту дозволяє всебічно розкрити обрану тематику.

Проект відділу соціокультурної діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І.П. Котляревського «Бабусині канікули. Єврейський слід на Полтавщині» являє собою цикл лекцій про взаємовплив української та єврейської культур на Полтавщині кін. ХІХ – поч. ХХІ ст., розрахований на осіб поважного віку, які належать до національних меншин, проте згаданий краєзнавчий матеріал може зацікавити широке коло користувачів.

Переважно лекції присвячено біографіям видатних полтавців єврейського походження, які працювали в різних галузях знань (культура, наука, релігія, політика тощо), зробили вагомий внесок у розвиток обох культур або є незаслужено забутими. Розважальну складову проекту складають виступи творчих колективів Полтави, учасниками яких є також люди поважного віку, що сприяє їхній творчій самореалізації.

Ідея проекту виникла з необхідності забезпечення інтелектуального дозвілля людей поважного віку в літній період. Зазвичай старшому поколінню пропонується займатися рукоділлям, поратись на дачі, виховувати онуків, співати й танцювати в ансамблях, рідше – опанувати комп'ютерну та медіа грамотність, але існує дуже мало спеціалізованих навчальних програм для забезпечення інтелектуального дозвілля літніх людей – представників національних меншин.

Старше покоління євреїв, які проживають у Полтаві, – переважно люди добре освічені, але недостатньо ознайомлені з традиціями та культурою єврейського народу, не володіють досконало ідишем або івритом. Отже, не можуть передати в повній мірі свої традиції наступним поколінням. Євреям поважного віку важливо здобути ті знання, яких вони були позбавлені в юності через офіційну антисемітську політику комуністичної держави.

Розповідаючи одночасно про взаємозв'язок двох культур, ми допомагаємо нашим відвідувачам усвідомити себе євреями й українцями. Оскільки подається важливий краєзнавчий матеріал, лекції цікаві не лише євреям, а й українцям. Звичайно, назва «Бабусині канікули» – досить іронічна, адже матеріал розрахований на осіб поважного віку будь-якої статі й може бути корисним для представників інших вікових категорій.

Зважаючи на зацікавленість користувачів, проект, який розпочався у червні 2017 р. і мав тривати протягом літа, було продовжено на рік. На сьогодні проведено 15 лекцій та 2 концерти. Окрім співробітників відділу соціокультурної діяльності, до участі було залучено відомого краєзнавця Олега Лебединського, провідного бібліотекаря відділу мистецтв Полтавської ОУНБ Інну Воеводіну, співробітників Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка, Полтавського обласного академічного музично-драматичного театру ім. М.В. Гоголя (консультації, проведення лекцій), відбулися концерти хору «Полтавські піснярі» (художній керівник Дмитро Топтун) та народного самодіяльного академічного ансамблю «Гвоздика» (художній керівник Ірина Сук).

При підготовці до лекцій проводиться певна пошукова робота, для покращення сприйняття матеріалу використовуються елементи бесіди, художнє читання, аудіовізуальні засоби тощо. Провідний принцип побудови лекцій – біографічний, адже, на наш погляд, найкраще культурний код нації проявляється через долю конкретної особистості. Лекції можуть бути присвячені як біографії однієї особи («Чи легко серцю від пісні веселої? (Ісаак Дунаєвський)», «Люблю в осінню пору гуляти рідною Полтавою» (Лев Вайнгорт), «Я завжди співаю тільки те, що мені подобається» (Марк Айзикович), «Знайти зниклий слід: Рива Балясна», «Рахель Блувштейн – поетеса з берегів Кінерета», «Життя щасливої людини (Шолом-Алейхем)», «Доля Майстра: Кременчук – Париж – Хайфа (Мане-Кац)» та ін.), так і кількох культурних діячів, об'єднаних спільною темою («Творці та хранителі полтавської самобутності (Соломон Розенбаум, Лев Вайнгорт, Микола Коган)», «Нежіноча» професія: колишня полтавка жінка-рабин Аліна Трейгер та її попередниці» (Саллі Прізанд, Регіна Йонас), «Знамениті єврейські художниці родом з Полтавщини (Луїза Невельсон, Леонора Блох, Соня Делоне)» та ін.). До культурно-освітнього проекту також було включено авторські лекції краєзнавця Олега Лебединського «Пам'ятки єврейської архітектури у Полтаві» та старшого наукового співробітника Полтавського літератур-

но- меморіального музею В.Г. Короленка Ольги Вечерок «Володимир Короленко та «єврейське питання».

На наш погляд, проект «Бабусині канікули..» є досить перспективною ініціативою, адже його бюджет незначний (маємо приміщення, мультимедійне обладнання, доставку відвідувачів заходів забезпечують партнери, а лекції проходять у рамках роботи відділу соціокультурної діяльності або на волонтерських засадах). У Полтаві функціонує багато об'єднань національних меншин, які можуть бути зацікавлені у просвітницькій діяльності, спрямованій на осіб поважного віку (польська, грецька, німецька, вірменська тощо), отже, проект можна зробити мультикультурним. До участі в якості лекторів можна залучити представників інших культурних установ (музеїв, театрів, філармонії тощо).

Таким чином, культурно-освітній проект «Бабусині канікули. Єврейський слід на Полтавщині» сприяє інтелектуальному дозвіллю людей старшого покоління – відвідувачів БО «Полтавський єврейський фонд «Хесед Нефеш», терцентрів міста та усіх зацікавлених відвідувачів бібліотеки через лекції про взаємовплив української та єврейської культур на Полтавщині, формуванню патріотичних почуттів, збереженню історичної пам'яті, допомагає в самореалізації талановитих людей поважного віку – учасників творчих колективів міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єврейська община в Полтаві [Електронний ресурс] // Полтава історична. – Електронні дані. – [Полтава, 2008-2013]. – Режим доступу: http://poltavahistory.inf.ua/history15_u.html (дата звернення 11.10.2017 р.). – Назва з екрана.
2. Полтава [Електронний ресурс] //Електронная еврейская энциклопедия. – Электронные данные. – Иерусалим: Ассоциация по изучению еврейских общин, 1976-2017. – Режим доступу: <http://www.eleven.co.il/article/13272> (дата звернення 11.10.2017 р.). – Назва з екрана.

АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ НИЖНЬОЇ ТЕЧІЇ
РІЧКИ КОЛОМАК У ПОВОРСКЛІ

Сапєгін Владислав,

*учень 9 класу Полтавської обласної
гімназії-інтернату для обдарованих
дітей імені А.С.Макаренка*

Керівник: Сапєгін С.В., учитель історії

Сьогодні, коли український народ переживає процес становлення національної свідомості, сповнений духу національно-культурного відродження, все більше зростає інтерес до пізнання власної історії та духовної спадщини села, міста, області, країни.

Коли б не археологія, усе, що відбувалося у дописемний період нашої історії, залишилося б під велетенською товщею віків. Пам'ятки матеріальної культури є цінним інформаційним джерелом, хоча при цьому на території археологічної Полтавщини залишається ще багато маловивчених пам'яток, серед них на території пониззя р. Коломак.

Наша робота є результатом вивчення, аналізу та систематизації писемних джерел XIX – XXI ст, археологічних розвідок, розкопок та випадкових знахідок протягом останніх років, зокрема членами археологічного гуртка Полтавської обласної гімназії імені А.С.Макаренка.

Недостатнє вивчення даної території, коли дослідники змушені опиратися на малочисельні матеріали з розвідок, не дає можливості в повній мірі простежити етнокультурні процеси, тому виявлені старожитності стануть частиною зводу археологічних пам'яток Полтавщини і допоможуть врятувати невідомі пам'ятки від знищення головним чином через приватизацію земельних ділянок, що набула значних масштабів в останні роки особливо навколо м. Полтави.

Поява первісної людини в пониззі р. Коломак пов'язана зі зміною кліматичних умов в період мезоліту. У цей час нею обживаються надзаплавні тераси річок. Сліди таких стоянок виявлені поблизу села Макухівка на Білій та Червоній Горі [1].

Більшою кількістю пам'яток представлені старожитності доби неоліту. Стоянки та поселення людей цього періоду відкриті на першій та другій надзаплавних терасах лівого берега р. Коломак. Неолітична доба в більшості представлена пам'ятками культури ямково-гребінцевої кераміки. Найвизначнішою з них є, безумовно, поселення в ур. Біла Гора, де виявлена найдревніша кераміка, відома в нашому краї. Рештки таких же пам'яток знайдені в околицях с. Макухівка, на місці колишнього хутора Триби та на Червоній Горі [2].

За доби пізнього енеоліту були збудовані перші на Полтавщині кургани, частина з яких відома і в нижній течії р. Коломак – поблизу сіл Ладжине, Василівка, Вільховий Ріг та ін. Деякі з них були досліджені поблизу с. Мале Ладжине [3].

На межі енеоліту і доби ранньої бронзи коломацькі простори заселяли носії ямної культури. Недовготривалі поселення та стійбища знаходилися на надзаплавних мисах поблизу сіл. Макухівка та Триби [4]. Кургани ямного часу досліджувалися біля вже згаданого с. Мале Ладжине [5].

Епоха бронзи представлена матеріалами катакомбного часу та культурою багатовапеликової кераміки. Пам'ятки цього періоду відомі біля сіл Дудникове, Стехівки, Макухівки, в ур. Біла Гора, Триби, поодинокі знахідки в околицях сіл. Ковалівки та Сторожового [6].

Племена зрубної культури залишили по собі кілька пам'яток, на-самперед, поховальні комплекси в Малоладжинських курганах та в Сторожовому [7].

Більш інтенсивніше заселялася територія навколо р. Коломак в ранньому залізному віці. Сліди перебування племен скіфського часу виявлені біля сіл Копили, Крутий Берег, Василівка, Макухівка, Ковалівка [8].

Сарматська епоха представлена впускним похованням середньо-сарматського часу поблизу сіл: Мале Ладжине, Макухівка, Сторожове, випадковими знахідками в околицях с. Ковалівка [9].

Більш численними є на р. Коломак пам'ятки черняхівської культури. Вони відкриті біля сіл: Крутий Берег, Черкасівка, Ковалівка, в ур. Біла Гора. З цією культурою пов'язані знахідки римських монет в сс. Ковалівка та Соснівка [10].

Відкриті пам'ятки і пеньківської культури поблизу с. Черкасівка та в ур. Біла Гора, але вони ще потребують додаткового обстеження [11].

У VII ст. частина територій у межах сучасних населених пунктів по р. Коломак увійшла до складу Великої Болгарії. На це вказує одна з відомих знахідок – Макухівське поховання [12].

У Києво-руський час ряд коломацьких територій, очевидно, належали до сільськогосподарської округи м.Лтави, на них існували неукріплені селища, про що свідчить знахідка енколпону в околицях с.Макухівка [13].

Козацька доба представлена значною кількістю пам'яток в околицях сіл: Сторожове, Степанівка, Вільховий Ріг, Черкасівка, Ковалівка та ін. Також ця доба представлена пам'ятками селітроварництва – майданами [14].

Таким чином, короткий огляд археологічних пам'яток території нижньої течії р. Коломак дозволяє їх використання для створення археологічних зводів та карт у Полтавській області, що в майбутньому допоможе дослідникам відкривати нові сторінки історії минулого нашого краю. Короткий огляд археологічних пам'яток пониззя р. Коломак свідчить про перспективність подальших археологічних розвідок та розкопок у даному регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Непріна В. І. Післарій І. О. Неолітичні пам'ятки поблизу Полтави // Археологія. 1972. – №2. – с.91-92.
2. Телегін Д.Я. Неолітичне поселення лісостепового Лівобережжя і Полісся України // Археологія. – К, 1957. – т.Х1. – с.76-77.
3. Супруненко О.Б. На землі Полтавській. – Полтава: Археологія, 1998. – с.19.
4. Супруненко О.Б. На землі Полтавській. – Полтава: Археологія, 1998. – с.27.
5. Лугова Л.М. Археологические исследования Полтавского краеведческого музея (1977-1986 гг.) // Обл. науч.- практ. конф., посвящ. 100-летию со дня рожд. М.Я.Рудинского / ТДС. – Полтава.1987. – С.39-41.
6. Сапегін С.В. Різночасове поселення у с. Ковалівка на Коломаку // АЛЛУ. – Полтава, 2/1999. – С.11-12. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Сторожівський курганний могильник // Археологічні дослідження в Україні 2011. – Луцьк: Волинські старожитності. Вид-ня ІА НАНУ, 2012. – С. 367-368.
7. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Сторожівський курганний могильник // Археологічні дослідження в Україні 2011. – Луцьк: Волинські старожитності. Вид-ня ІА НАНУ, 2012. – С. 367-368.
8. Сапегін С.В. Різночасове поселення у с. Ковалівка на Коломаку // АЛЛУ. – Полтава, 2/1999. – С.11-12.
9. Супруненко О.Б. На землі Полтавській. – Полтава: Археологія, 1998. – с.19.
10. Сапегін С.В. Фібула сарматської доби з Ковалівки // АЛЛУ. – Полтава, 1998. – 1-2. – с. 168.
11. Сапегін С.В. Римський денарій з пониззя р. Коломак // ПА3 – 1999. – Полтава: Археологія, 1999. – С.16.
12. Супруненко О.Б. На землі Полтавській. – Полтава: Археологія, 1998. – с.65-68.
13. Сидоренко Г.О., Махно Є.В., Телегін Д.Я. Довідник з археології України. Полтавська область. – К: Наук. думка, 1982.-с.13.
14. Супруненко О.Б. На землі Полтавській. – Полтава: Археологія, 1998.- с.107.
15. Сапегін С.В. Пам'ятки селітрового виробництва Полтавщини та їх висвітлення у “Зводі пам'яток історії і культури” // Охорона та дослідження пам'яток археології. – П.: “Фірма тех. сервіс”, 2006. – с. 51-54., Сапегін С.В. Звіт про охоронні розкопки селітряного комплексу на території Полтавської області у 2002 р. // НА ІА НАНУ. – Ф.е.- 27539.

КУЛЬТУРНЕ НАДБАННЯ СІВЕР'ЯН НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вінник Дар'я,

*учениця 10-Б класу Кременчуцького НВК №5
імені Т.Г. Шевченка*

Керівник: Ухналь О. М., учитель історії

Уперше в житті побувала на VII польовому сезоні розкопок в с. Глинське Зіньківського району Полтавської області, які проводить Інститут керамології НАН України. Керівником цієї експедиції був Юрій Олександрович Пуголюков. Тут вже не перший рік займаються пошуками культурних залишків одного зі слов'янських народів – сіверян.

Окрім неповторних краєвидів місцевих пагорбів, лісів, лук та річки Ворскла, історія Глинська не менш захоплива і не менш вражаюча. Як свідчать археологи, на цих живописних пагорбах ще у VII ст. до н. е.

жили скіфи, наші пращури. По суті Глинськ – це передмістя величного міста, столиці скіфів – Геллону, більш відомого як Більське городище, котре знаходиться за кілька кілометрів від Глинська. На півночі селища добре збереглися охоронні вали.

Знайдено багато пам'яток цього періоду – поховання з рештками зброї, прикрас, побутових предметів та одягу. Недаремно, враховуючи історичну цінність місцевості, згідно з рішенням Полтавської обласної ради у 2001 році Більське городище і прилеглі території оголошено найбільшою в Україні охоронною археологічною територією. Скарби, що приховує у собі тутешня земля, розповідають таємницю не одного тисячоліття, історію, велич і трагедії не одного народу. Тому зацікавившись історією нашого краю, ми ще й відвідали цього літа Більське городище, побувавши на III Міжнародній літній польовій археологічній школі. Ми стали свідками грандіозних розкопок одного зі скіфських курганів, в якому було знайдено масу прикрас та елементів побуту та зброї.

Побувавши на розкопках Глинська ми дізналися, що плем'я сіверян мало свої оселі по лівому боці Дніпра, над Десною, Сеймом та Сулою. Сівер означає північ; може і звідси пішла назва сіверян, що в перші часи слов'янського розселення зайшли найдалше на північ. Територія їх сягала у великі, неперехідні пущі над Десною та її притоками.

Етимологія назви “сіверяни” є спірною – висловлювалися припущення про її слов'ян. або іранське походження. Утім назва “сіверяни” поширена у всьому ареалі розселення слов'янства, зокрема, “сіверяни” в 7–10 ст. згадуються в Добруджі та Пн.-Сх. Болгарії. Археологічно сіверяни пов'язуються з волинцевською культурою та роменською культурою.

Ця лісова країна давала тутешнім поселенцям охорону і безпеку від нападів степовиків; у недоступній глушині, у городищах, укріплених з усіх сторін ровом та земельними валами, які важко доступні для ворогів.

“Радимичі, в'ятичі і сіверяни мали такі самі звичаї: жили в лісі, немов які звірі, їли все нечисте, не знали сорому перед батьками й невістками. І шлюбів у них не було, а ігрища між селами; сходилися на ці ігрища, на танки і на всякі бісові пісні, і тут викрадали собі жінки, хто з ким змовився; мали по дві й по три жінки”. Це наївне оповідання літописця-ченця відкриває нам цікаву картину старовинного слов'янського побуту, коли ще не існували прийняті основи громадянського життя.

Сіверяни жили в глибоких пущах, далеко від шляхів культури й звичаї їх залишилися суворі й примітивні, незрозумілі для культурних племен. Їли все нечисте; нечистим уважали тоді м'ясо деяких звірят, напр. бобрів, вивірок, хом'яків; сіверяни мабуть не перебирали в їжі, споживали, що попало, але сьогодні ми не рахували б їм цього за великий гріх.

Таке саме було і з сіверянським подружжям. Звичай викрадати (“умикання”) дівчат був у багатьох старовинних народів, – знаємо його хоч би з загально відомого оповідання про заграблення сабінок у давнім Римі; кожна доба мала свої окремі звичаї. Сьогодні шкодуємо тільки, що нічого ближче не знаємо про сіверянські ігрища і танки і “бісівські пісні” – це найдавніша згадка про пісню на Україні.

У ІХ-Х ст. сіверяни заселили середні течії Десни, Сейму і верхню течію Сули. За пізнього етапу роменської культури сіверяни частково освоїли лівий берег Ворскли. Про це свідчать рештки селищ поблизу сіл Глинське Зіньківського та Лукищина Полтавського районів.

Роменські пам'ятки на території Полтавської обл. розміщені вздовж правих корінних берегів Сули, Псла і Ворскли, утворюючи своєрідні скупчення навколо великих городищ, довжиною від 10-15 до 30 км. З екскурсії, яку нам провів Юрій Олександрович Пуголов ми дізналися, що площа жител коливається від 5,7 до 25,9 кв. м. Для кращої теплопровідності у стінки печей вмонтовувалися відходи залізобетонного виробництва, вапнякові конкреції чи поодинокі глиняні вальки. Для додаткового освітлення приміщень використовувалися вогнища-коминки та скалки. Поблизу опалювальних споруд влаштувалися глибокі ями-льохи для зберігання збіжжя, насаперед, посівного зерна. Серед знахідок найчисленнішою групою є уламки і цілі форми посуду різних типів – ліпні горщики, сковорідки, мініатюрні посудинки тощо.

Роменська культура мала землеробський характер. Про це свідчать, зокрема, знахідки зернівок культурних рослин та їх відбитки на денцях ліпних горщиків. На Полтавському поселенні найбільше відбитків належало житу, просу, ячменю. Пізньороменське населення Глинського городища, що користувалося значними степовими пасовищами, розводило дрібну й велику рогату худобу, свиней, коней. Відзначена наявність собак. У харчовому раціоні мешканців цього городища відчутним був відсоток диких тварин, на яких полювали заради отримання м'яса (козуль, лосів, кабанів, куланів, оленів, бобрів, лисиць, бурих ведмедів).

Встановлено факт протистояння хозарам. Вони знайшли спільника в особі київських співправителів Аскольда і Діра. Уклавши «ряд» (договір) із сіверянами та деревлянами, Аскольд створив своєрідний «суперсоюз» слов'янських племен, до якого і відійшли землі нашого краю. Створення військово-політичної конфедерації дозволило київським князям вести активну зовнішню політику. У 860-880-х рр. хозари були витіснені із Середнього Подніпров'я.

Згідно з “Повістю временних літ” сіверяни перебували в залежності від Хозарського каганату. Лише 882 вони були підкорені київським князем Олегом та в подальшому згадуються серед слов'янських племен – учасників походів Русі на Візантію. Територія увійшла до Чернігівського князівства та Переяславського князівства, політичні центри яких розміщувалися поза межами розселення сіверян. Лише згодом на території цих племен виникли удільні князівства із центрами

в Новгороді-Сіверському, Курську, Путивлі, Рильську. Після 1024 назва “сіверяни” зникає зі сторінок літопису. Окремі вчені висловлювали припущення про безпосередній зв’язок між сіверянами та сіврюками. Утім останні згадуються вперше наприкінці 15 ст. – майже через півтисячоліття після останньої згадки про цей народ, тож таке припущення виглядає сумнівним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аркас М. М. Історія України-Руси – К., 1990.
2. Залізняк Л. Нариси історії України – К., 1994.
3. Історія України. Навальний посібник – К., 1997.
4. Меркулов В. И., «Откуда родом варяжские гости?» (генеалогическая реконструкция по немецким источникам), г. Москва, 2005 г. (рос.)
5. Плахонін А.Г. Сіверяни [Електронний ресурс] //– Режим доступу: <http://www.history.org.ua>
6. Плахонін А.Г. Сіверяни // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2012. – Т. 9 : Прил – С. – С. 572.
7. Стецюк Валентин. «Дослідження передісторичних етногенетичних процесів у Східній Європі». Розділ IX. Східні слов’яни.

ЗАЛИШКИ ПОСЕЛЕННЯ СКІФСЬКОГО ЧАСУ ПОРЯД ІЗ БУЗКОВОЮ ЯМОЮ В ДИКАНЬЦІ

Почеп Юрій,

учень 9-Б класу Полтавської гімназії №21

Керівник: Мороз К.Ф.,

вчитель географії та історії

У заголовку розвідки автор свідомо поставив попереднє визначення ботанічної пам’ятки природи, хоча в останні десятиліття назва «гай» повністю витіснила з довідників і публікацій колишній термін «яма», який з живих уст незмінно переносився в офіційні реєстри. Звичайно, посаджений у XIX столітті на дні глинища бузок не вплинув на цілісність археологічного об’єкта, і, навпаки, – котлован, викопаний для видобування глини, міг знищити або пошкодити житла і сліди господарської діяльності стародавніх поселень. Тому вважаємо, що в нашій праці доцільно лишити за ботанічною пам’яткою її народну назву «яма». Глибина її сягає 4 м, діаметр – 150 м, а площа становить 2 га. Цей котлован позначений ще 1861 року на “Плані володінь князя Кочубея” край південної околиці Диканьки. Копали його поряд з балкою. Упоперек неї, на дні, за часів гетьмана І. Самойловича коштом військового канцеляриста В.Л. Кочубея насипано греблю. Вона, затримавши талі води і струмок, утворила Пивоварський став.

Ймовірно першим дослідником території поселення біля Бузкової ями була археолог Галина Тихонівна Ковпаненко (дівоче прізвище Титенко). В “Отчете о работе Ворсклянского отряда 1953г.” Вона інформувала: “Диканька п. [оселение] к югу от села. Керамика украшена валиками и пальцевыми защипами”. У ґрунтовній праці 1967р. “Пле-

мена скіфського часу на Ворсклі” узагальнено матеріали експедицій та вищезгаданого «Звіту»

Науковець опублікувала не тільки малюнки знайденої навколо районного центру кераміки, а й намагалася визначити, коли людність ранньої залізної доби почала масово заселяти наш край. У басейні Ворскли відома велика кількість селищ, які можна віднести до VI, а то й до кінця VII століття до н.е. Усі вони схожі між собою культурними залишками. До них належать поселення поблизу сіл Пожарної Балки, Мачух, Олефірщини. Дібровки, Диканьки (пункти 1 і 2)”. Фрагменти грецької кераміки, підібрані поруч із Бузковою, дали Г.Ковпаненко підстави вказати і на тривалість перебування там представників скіфської культури: “Наявність на деяких поселеннях серед підйомного матеріалу уламків протофазоських амфор V-IVст. (Дібрівка) і III ст до н.е. (Диканька, пункт 2) свідчить про те, що, можливо, вони продовжували існувати і в більш пізній час”.

Отже, на території стародавніх селищ, позначених у “Звіті” й книжці “Племена скіфського часу” номерами 2 і 3, археолог вибирала частини розбитих горщиків, кубків, черпаків, корчаг, лощеного посуду. Траплялися також пряслиця і “гудзики”. На жаль, ретельний збір артефактів, безперечно, ускладнив подальші пошуки, адже ні в “Звіті”, ні в книжці не названо жодного мікротопоніма на південь від Диканьки, по якому можна було б упевнено позиціонувати місце, де знаходили підйомний матеріал у 1953 році, і, таким чином, усунути сумніви в ототожненні п. 2 з відкритим у 1998-2007рр. скіфським поселенням, а також точніше укласти хронологічні межі цього селища.

Враховуючи вищевикладене, спробуємо детальніше описати археологічний об’єкт, оглянутий, вірогідно, ще Середньодніпровською експедицією ІА АН УРСР на початку 50-х років ХХст. і віднайдений та досліджуваний в останні 12 років. Провівши розвідувальні роботи з метою виявлення старожитностей довкола райцентру, науковець Опішнянського інституту керамології А.Л.Щербань обстежив у 1997-1998рр. відкриті раніше прадавні селища. Окрім того, він відшукав кілька невідомих поселень. Майже всі вони позначені на “Схемі розташування пам’яток археології в околицях Диканьки” й описані в публікаціях дослідника. Проте на залишки одного з них А.Щербань натрапив запізно, коли вже було написано і здано до друку наукову статтю.

Мова йде про дві різні за розмірами ділянки, виділені під городи. Відстань між ними по прямій, через ліс, понад 0,2 км. Менша з них лежить праворуч від покладеної до Миколаївської церкви дороги, біля вітряка. Більша – обмежена з півдня Бузковою Ямою і схилом балки, з північного заходу – вул. Тельмана, з північного сходу – ґрунтовою дорогою попід лісом і з південного сходу – садком, який заріс травою. Згодом приватний підприємець мав намір спорудити готельно-ресторанний комплекс у кінці вул. Тельмана, на захід від Бузкової. Якраз тут вулиця переходить у похилий спуск до греблі Пивоварського і має заасфальтоване відгалуження в напрямку балки Бровар.

Узимку 2007 р. науковці Центру охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської облдержадміністрації (скорочено ЦОДПА) провели на замовлення цього підприємця охоронно-розвідувальні роботи. Було викопано кілька невеликих шурфів за 70-120 м від ями і обстежено рілля. Вона починалася неподалік шурфів і тяглася в західному напрямкові пологим плато вздовж балки. І при шурфуванні, й на зораній поверхні археологи ЦОДПА виявили артефакти, пов'язані з раннім залізним віком.

Щоб накреслити детальну схему місцевості поруч з Бузковою, де проводили обстеження А. Щербань і науковці ЦОДПА, автор через два роки після їхніх пошуків пильно оглянув околицю Диканьки. З'ясувалося, що поблизу церкви уламки кераміки трапляються лише а півдні від умовної лінії. Ця межа відповідає північному краю великої галявини, яка колись заходила далеко в Миколаївський ліс, а храм тоді стояв у вершині галявини. І якщо церкву Святителя Миколи не руйнували, то значний масив лісу довкола неї вирубано ще в перші пореволюційні десятиліття. Частину галявини заліснено на початку 30-х рр. ХХ ст. Тому, коли провести перпендикулярно до дороги лінію, щоб вона проходила за 15 м північніше вітряка, то ліворуч від неї знайдено в 2009 році сім уламків посуду. Найбільший із них мав розміри 6,5х5 см і належав товстостінному горщиківі скіфського часу. Праворуч від уявної риски, на місці колишнього узлісся Миколаївського, подібний матеріал не траплявся.

На розораній території між балкою з Пивоварським і дорогою по-під лісом серед потрощених гончарних виробів останніх століть, уламків цегли та черепиці знайдено і сліди матеріальної культури раннього заліза. Велика кількість дрібної кераміки на відносно невеликій площі пояснюється тим, що на схід від ями стояв гончарний (цегельний) завод. Точніше, котлован для видобутку глини копали біля цегляні. А цегла з неї, за переказами місцевих старожилів, ішла на будівництво Миколаївської церкви. Храм, як відомо, споруджено в 1794 р. Найбільше невеликих частинок посуду скіфського часу скупчено на малій площі приблизно за 50 м від вул. Тельмана і за 40 м від валу, який тягнеться вздовж південного узбіччя дороги, що пролягає попід лісом. На цій ділянці серед прадавніх залишків матеріальної культури із прикметами місцевого походження автор знайшов і античні артефакти – уламок денця амфори розмірами 4х3,5 см та ще менший шматочок вінця.

За майданчиком шурфування 2007р. – порослим травою і засадженим берізками – невеликий клаптик городу, всіяним дрібними фрагментами стародавнього гончарного виробництва. Далі в західному напрямку, вгорі над ямами (залишками льохів пивзаводу), вдалося відшукати тільки 4 уламки кераміки скіфського часу.

Для того, щоб завершити нашу розвідку узагальнюючим висновком, потрібно ще зробити ретроспективний огляд місцевості, бо досліджувана протягом останніх 12 років територія, включно з прилеглою до неї частиною райцентру, зазнавала протягом останніх століть зна-

чних змін рельєфу. Через те є різниця між збереженням пам'яток археології на панському кутку Диканьки, де постійно проводились земляні й будівельні роботи, та консервацією матеріальної культури прадавніх епох на полях із травопільною системою землеробства. Південною окраїною Диканьки на великому мисі, утвореному балкою з двома ставками й урочищем Бровар, здавна володіли Кочубеї. Вважаємо, що тут за часів гетьмана І.Мазепи розташовувалось їхнє старе дворище і стояла кам'яна церква Різдва Пресвятої Богородиці. Закрито її 1794 р. Усередині XIX ст. на мисі почали споруджувати найбільший у Полтавській губернії пивоварний завод. Поблизу нього у великих мурованих корпусах діяли майстерні: слюсарна, ковальська, столярна, чавунно-мідно-ливарна. Наочним доказом роботи останньої є «козел», знайдений 2010 року недалеко від ставу. Металурги називають «козлом» сплавлений у єдине ціле вміст чавуноплавильної печі, який охолов у верхній частині (зоні плавлення) і тому не стік в її нижню частину, щоб звідти вільно витікати назовні.

Отже, використовуючи дані про місця збору підйомного матеріалу в 1998-2010 рр., можемо з деякими застереженнями окреслити територію селища скіфського часу поблизу Бузкової ями. Його мешканці заселяли плато вздовж усього північного схилу балки. Ділянка біля вітряка була, можливо, східною межею поселення, а пологий схил урочища Бровар – його західною окраїною. Проте концентрація дрібних уламків кераміки в кількох місцях вище означеної площі ще не є прикметою того, що там стояло житло чи насипали попелище (зольник), бо невідомо, куди в пізніші часи пересували великі об'єми ґрунту: чорнозему, непридатного для гончарного виробництва, з верхнього горизонту Бузкової та землі з траншей, викопаних на місцях багатьох підмурків і котлованів, у яких спорудили підвали пивзаводу. Наголосимо, що артефакти виявлено тільки на зораній поверхні та в шуфрах. Кілька ділянок – вони, можливо, теж були територією доісторичного поселення – залишилися недослідженими. Зокрема, майданчик між урочищем Бровар, вулицями Лісною і Тельмана з її відгалуженням. Земельні угіддя в окресленому кварталі райцентру обнесені огорожею і належать приватним особам. Ще однією вадою пошуків останніх років є те, що майже не траплялося кераміки, по якій можна було б точніше визначити вік знахідок і, таким чином, переконливо довести, коли поселенці скіфського часу мешкали в селищі на південній околиці Диканьки. Тому висновок археолога Галини Ковпаненко про їхнє перебування тут у VII – III ст. до н.е. аргументувати нам не вдалось.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скіфи: уперше на Полтавщині .../ О. Данилець // Урядовий кур'єр. – 2017. – 12 верес. – С. 16.
2. ltava.poltava.ua
3. history-poltava.org.ua/?p=19289
4. <http://geo.pnpu.edu.ua/1stGeoDosl.php>

ГОНЧАРНІ ГОРНИ ПОЛТАВИ XVIII СТОЛІТТЯ

Лук'янченко Анна,

учениця 10 класу Полтавської гімназії № 32

Керівник: Касьян В.В., учитель історії

Дослідження гончарства окремих осередків України часів пізнього українського середньовіччя – раннього модерну нині знаходиться на стадії накопичення джерел. За останні два десятиліття ця тема остаточно утвердилася в археології, увійшовши до її пріоритетних завдань. Цьому процесу сприяє вивчення та опублікування окремих писемних пам'яток, що є джерелами з соціально-економічної історії міст і сіл та накопичення значної кількості археологічних матеріалів XVI-XVIII ст. Комплексно горни Полтавського полку XVIII століття не вивчалися, про них існують лише розрізнені публікації.

Дослідженням українського гончарства займається Лариса Виноградська. У кількох статтях і численних тезах доповідей вона розглянула питання технології виготовлення й хронології української кераміки. Серед них – конструкція горнів, характеристика різних способів випалювання, типологія й асортимент глиняних виробів, хронологічні зміни в кераміці [1; 2].

У ході дослідження було використано сучасні напрацювання – наукові монографії та статті О.Супрунєнка, О.Ткаченка та В.Яремченка [11], Р.Лугового [8; 9], О.Коваленко [4-6], В.Верещаки [9].

Археологічно зафіксованими на території Полтавського передмістя XVIII ст. у 1964, 1969, 1979 р., 2007 було п'ять гончарних горнів. Подамо коротку характеристику їх будови, заповнення та місцезнаходження.

В архіві Полтавського краєзнавчого музею зберігається документ музейника Галини Сидоренко, що фіксує факт виявлення гончарного горна: “30.03.1964р. Речі знайдені при земляних роботах в м. Полтаві на розі вулиць Паризької Комуні і Гоголя. Уламки знайдені в ніші гончарної печі, виритої в лесі. Конттури печі випалені на челюстях і зовні. В середині куполовидної печі збереглося багато уламків посуду, поруч в іншій ямі було знайдено монети XVIII ст. Піч залягає на глибині біля 2 м від денної поверхні.” [6, с. 91]

Отже, за керамічними знахідками та монетою – мідною денгою Російської імперії 1736 р., виявленою поруч у ямі, горно може бути датоване першою половиною. XVIII ст.

У 1979 році О. Супрунєнком було досліджене горно, виявлене на території Петровського парку м. Полтави, що трапилося у провалі підземного ходу. Відомості про горно, його схематичний план та перетини опубліковані Ларисою Виноградською, яка датувала його кінцем XVII – початком XVIII століття – до 1709 року [1, с. 182-186].

Особливе значення для з'ясування місце розташування та конструкції випалювальних споруд полтавських гончарів є розкопки проведені наприкінці 2007 р. у дворі будинку № 19 по проспекту Першотрав-

невому, співробітниками Полтавської археологічної експедиції ЦОДПА під керівництвом О. Супруненка. У процесі тих робіт був відкритий та повністю досліджений гончарський виробничий комплекс кінця XVII-XVIII століття. Він детально зафіксований, реконструйований та опублікований у окремому розділі «Дослідження горнів козацької доби» видання «Дослідження посаду літописної Лтави: Інститутська гора» [11, с.79-108]. Саме за цим дослідженням наведемо опис одного з горнів, а саме горну №1. Виявлене на глибині 3,0 м від сучасної поверхні, в шарі материкового суглинку. Було зорієнтоване устя топкової камери на північний схід. Горно мало двоярусну будову. Нижній ярус (утворений горновою ямою, разом із топковою камерою) заглиблений у ґрунт, верхній ярус або «клубок» (камера для виготовлення готових виробів напівсферичної форми) – дещо виступав над поверхнею. Під клубком знаходився черінь. Черінь мав округлу форму, дещо видовжену у напрямку до входу, форму(1,3 x 1,2 м). По краю він тримався на стінках топкової камери. З його поверхні були виліплені 15 наскрізних отворів – трубчастих теплопровідних каналів для пропускання вогню і диму із топки до випалювальної камери. Чотири отвори мали більший розмір (прогони) і розташувалися попарно – на вході та біля задньої глухої стінки. Решта – одинадцять(дучки) – були дещо меншого діаметру.

Під черенем знаходився нижній ярус печі – топкова камера. По центру камери проходила опорна стінка-козел. Останній був виліплений з глини. Розділивши топку навпіл, козел закінчувався біля устя горна. Він мав видовжену, потовщену у центрі, форму. Його розміри: довжина – 1,1м, висота на виході – 0,5м та 0,3м – у місці сполучення зі стінкою; товщина стінки в основі становила 0,12м, вгорі – 0,16м. По обидва боки від опорної стінки розміщувалися «дороги» – камери, утворені козлом і стінками

Передгорнова яма (пригребиця) мала прямокутну форму (1,2 x 1,6 м) , дещо розвернута відносно довгої вісі горна. Пригребиця розташувалася у двох рівнях. Одним із конструктивних елементів, що були використані для підсилення будови горна, стали кахлі та фрагменти цеглин, вмонтовані у черені. [11, с.79-94].

Горно № 2 виявлене на глибині 2,4м від сучасної поверхні, у шарі перед материкового ґрунту, воно було зорієнтоване входом на північний схід. Верхній ярус горна, разом із черенем не зберігся. Від попереднього горно №2 відрізнялося порівняно більшими розмірами. Топка була розділена козлом на дві камери. Козел виявився масивнішим за попередній: довжина – 1,4м, ширина в основ – 0,25м. Його устя мало довжину 1,6м, що, безперечно, збільшувало тягу і позначилося на технічних показниках горна. Зсередини горно мало кілька шарів глиняної обмазки, що підтверджує факти ремонтування та багаторазового використання гончарних горнів.

Близькість форм вказує, що обидві печі належали до виробничих споруд однієї майстерності або одному майстру, хоча відносилися до різного часу. За відмінностями у будові печей можна припустити, що

горно № 1 було споруджено раніше. Це видно не лише із розмірів, а й з будови напівсформованої топки. Горно № 1 відрізняло також тимчасове вологе захисне накриття. Горно № 2 мало більші розміри, що, напевно, пов'язане із розширенням обсягів виробництва. Воно мало видовжене устя.

Припущення про те, що обидва горни належали одному майстру, знаходить підтвердження у виробництві кахель, котрі виготовлялися за допомогою одних і тих же матричних пластин. Виробничий комплекс датується останньою чвертю – рубежем XVII-XVIII ст. [11, с.94-108].

Усього на сьогоднішній день на території Полтавщини досліджено 7 горнів XVIII століття – на теренах Полтави відомо п'ять горнів та вони досліджені на різному рівні. Знахідки горнів та багаті матеріали з них можуть стати базовими для відтворення гончарства Полтавщини XVIII століття.

Наведені дані дають нам змогу окреслити окремі моменти в історії Полтави, як гончарського осередку. Упродовж XVIII ст. Полтава стабільно залишалась невеликим гончарним центром, проте з більш менш компактним місцем проживання гончарів, у передмісті на північний-захід від фортечних укріплень. Поодинокі садиби гончарів зустрічаємо також на передмісті – за валом Нової Полтави та у середині фортеці по вулиці Спаській. Обстежені горни дають можливість визначити їх конструктивні особливості, а керамічні знахідки, що походять з них дозволяють визначити особливості посуду Полтавського міського гончарного центру, послугують додатковим матеріалом для формування уявлення про пізньосередньовічну гончарну продукцію майстрів Полтавщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виногородская Л. Материалы по керамическому производству XVII-XVIII вв. на Полтавщине / Лариса Виногородская // Охорона та дослідження пам'яток археології Полтавщини. Третій обл. наук.-пр. семінар / ТД. – Полтава : Видня ПКМ, 1990. – С. 182-186.
2. Виногородская, Л. Орнаментальные мотивы на украинских рельефных изразцах XVI-XVII веков. / Лариса Виногородская // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – К. : Часи козацькі, 2007. – С. 439-448.
3. Данченко Л. Народна кераміка Надніпрянщини / Леся Данченко. – К.: Мистецтво, 1969. – 123 с.
4. Коваленко О. Домогосподарства гончарів в структурі житлової забудови м. Полтави XVIII ст. (за матеріалами Генерального перепису 1765-1766 років) / Оксана Коваленко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – К. : Бібліотечка «Часи козацькі», 2008. – Вип. 17. – С.248-253.
5. Коваленко О. Дослідження Г.О. Сидоренко в царині старожитностей Полтави XVII-XVIII ст.. / Оксана Коваленко // Полтавський краєзнавчий музей: Зб. наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Полтавський літератор, 2011. – Вип. VI. – С. 439-453.
6. Коваленко О. Матеріали до історії гончарства Полтави XVIII ст. / Оксана Коваленко // Український керамологічний журнал. – 2004. – №1(11). – С.89-97.
7. Лащук Ю.П. Українські кахлі IX–XIX ст. / Юрій Лащук. – Ужгород : Госпрозрах. ред.-вид.відділ Закарпат. обл. управл. по пресі, 1993. – 80 с.

8. Луговий Р. Гончарні горна з Решетилівки / Роман Луговий // Українська керамологія. Національний науковий щорічник за рік 2007. – Олішне : Українське Народознавство, 2011. – Кн. III. – Т.1. – С.
9. Луговий Р. Гончарні горни XVIIIст. з Решетилівки. / Р. Луговий , В. Верещака ,О. Коваленко, В. Яремченко // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб.наук. ст. – Київ : Часи козацькі, 2008 , – Вип. 17. – С. 119-124.
10. Пошивайло О.М. Етнографія українського гончарства. Лівобережна Україна (Гетьманщина). / Олесь Пошивайло. – К.: Молодь, 1993. – 395 с.
11. Супруненко О.Б. Дослідження посаду літописної Лтави : Інститутська гора. / О.Б. Супруненко, Ю.О. Пуголов, К.М. Мироненко, О.М. Ткаченко, В.В. Шерстюк, В.А. Яремченко. – Київ-Полтава, 2009. – Частина друга. – 132 с.: іл.

ПОЛТАВСЬКІ ПІДЗЕМЕЛЛЯ

Ковальська Інеса,

*учениця 6 класу Чорноглазівської ЗОШ
I-II ступенів Полтавського району*

Керівник: Рошук С.А., вчитель історії

Чимало пам'яток сивої давнини ще й до нашого часу залишаються належним чином недослідженими. До них, зокрема, належать і Полтавські підземелля, які є археологічними пам'ятками державного значення. Вони включені в реєстр пам'яток культури і старовини Полтавської області, що підлягають державній охороні.

За оцінками дослідників [1] свою історію Полтавські підземелля ведуть ще з часів Київської Русі від природних печер, які використовувалися жителями як притулок від половців, печенігів, скіфів, сарматів, набігів кримських татар та золотоординських нападників.

Вважається, що перші капітальні підземні укріплення були споруджені в період, коли Полтавщина входила до складу Великого князівства Литовського. У 1430 році Полтава була подарована великим князем Вітовтом Олександром Глинському. Саме за часів Глинського в підземеллях були споруджені укріплення, які з часом стали основою Полтавської фортеці.

Під час Північної війни 1700-1721 рр. перед шведською навалою на Полтаву підземелля були значно зміцнені і розширені. Напередодні Полтавської битви підземелля Полтави було докорінно поновлено, зроблено нові кріплення [2].

Існує легенда, що Полтавські підземелля – це залишки підкопів, які зробили шведи під час облоги міста 1709 року для того, щоб висадити в повітря непокірну фортецю. Розповідали, начеб-то Петро I, дізнавшись про підземні роботи противника, наказав прорити ходи назустріч шведським і вибрати весь заготовлений шведами порох, чим позбавив їх можливості здійснити свій намір.

Сучасний дослідник Полтавських підземель, кандидат історичних наук, заслужений працівник культури України Віра Никанорівна Жук (12.04.1928-03.11.2008), опираючись на дослідження архівних документів, стверджувала, що підземні ходи починалися від церковних та деяких інших старовинних споруд на Івановій горі[5].

Як свідчили актові книги Полтавського полкового суду, 1684 року в Полтаві було п'ять дерев'яних церков, дата заснування яких невідома. Це – соборна Успенська та парафіяльні Воскресенська, Миколаївська, Преображенська і Стрітенська. Усі вони були зв'язані між собою підземними ходами, що починалися від церковних та деяких інших старовинних споруд, і розгалужувалися звідси кількома ходами [4].

На колишній Соборній площі на Івановій горі підземні ходи вели від собору в трьох напрямках: до старовинного укріплення, де в 1909 році з нагоди 200-річчя Полтавської битви було споруджено Білу альтанку; до нинішньої садиби-музею І. П. Котляревського та до Спаської церкви.

Через низинну частину міста від старої Полтави ходи вели в бік іншої гори, що дістала назву Монастирської. Тут у 1650 році за ініціативи і сприяння сподвижника Богдана Хмельницького полтавського полковника Мартина Пушкаря, підтриманого козаками й міщанами, на честь розгрому в цих місцях польсько-шляхетських військ, Ігумен Лубенського Мгарського монастиря Калістрат з дозволу і при підтримці тодішнього київського митрополита Сильвестра Косова спорудив Полтавський Хрестовоздвиженський монастир.

Під цією пам'яткою також існують підземелля. З-під монастирського Воздвиженського собору підземні ходи вели у напрямку селища Червоний шлях та до старої частини міста на Івановій горі [6].

Дослідники І. А. Зарецький, В. О. Бучневич, Л. В. Падалка, а також старожили міста підтверджують місця знаходження майстерно спорудженої системи лабіринтів, входів, виходів-лазів, люків типу колодязів для спуску в підземелля. Здебільшого вони знаходилися на глибині 6-12 метрів від поверхні землі. Висота їх була в людський зріст і більше, а ширина сягала 2,5-3 м.

Леонід Васильович Падалка сам безпосередньо оглядав Полтавські підземелля, частково збирав відомості за спогадами старожилів міста. Він зробив висновок, що древнє місто Полтава, яке існувало до розорення його татарами в XV-XVI ст., займало значно більшу територію ніж те, яке було відроджене в XVII ст.[7]

Іван Антонович Зарецький встановив, що дно підземних ходів лежить майже на однаковій глибині, а розміри та розташування їх досить різноманітні. Всі вони мають напівкругле склепіння, висота якого коливається від 1,5 до 4, а ширина від 2,5 до 8 аршинів. Низькі підземні ходи викопані в твердій жовтій глині, а більш високі й широкі зміцнювалися цеглою або дерев'яними підпорами у вигляді склепіння. Усе це надавало підземним ходам великої міцності. Підземні споруди розташовувалися по рядах, то пересікалися між собою чи розходилися кількома рукавами. Початок і кінець ходів виявити Зарецькому не вдалося. Заважали обвали та задушливе повітря, в якому гасла свічка.

Провівши ретельне обстеження, Зарецький не виявив тут речей, які б можна було датувати раніш як XVII ст. Під дерев'яним склепінням, що, очевидно, служило у XVIII ст. покрівлю льоху, знаходилося чимало уламків битого фаянсового та іншого посуду, розбита чашка з блюд-

цем із саксонського фарфору з клеймом, багато битих скляних пляшок і пляшечок з рештками різної рідини, великі штофи та скляні жбани з-під наливок із слив, вишень, ананасу (про що свідчили кісточки та зернята) і навіть кілька цілих пляшок з вином. У кількох місцях вдалося знайти мідні вуздечки, вудила, люльки для паління тютюну, горщик з рештками дьогтю та кілька монет часів Петра I й Анни Іванівни. А в ґрунті над цими підземними ходами серед різних решток були польські та шведські монети. Дослідження Зарицького були опубліковані істориком Василем Євстафійовичем Бучневичем в книзі «Записки про Полтаву і її пам'ятники» (перше видання 1902 р.)[3].

Підземні лабіринти Полтави – це винятково цікаві пам'ятки історії. На жаль, ті поодинокі дослідження цих свідків сивої давнини, що проводилися в ряди-годи в XIX та на початку XX ст., не могли дати вичерпну відповідь на всі питання, пов'язані з ними. Та й документи про ті дослідження осіли десь у музеях і архівах в різних місцях, а частково загинули в роки Другої світової війни. Тим часом вивчення їх допомогло б яскравіше висвітлити ще невідомі сторінки історії Полтави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Полтавщина: Енциклопедичний довідник (За ред. А.В. Кудрицького.-К.: УЕ,1992). С.783-784
2. Полтавські підземелля /В.Є. Бучневич, О.В. Коваленко, О.Б. Супруненко, В.О. Мокляк // Джерела з історії Полтавщини. – Полтава: Археологія, 1999. – Вип.1. – 16 с.
3. Бучневич В. Е. Записки о Полтаве и ее памятниках.– 2-е изд. Исправл. и дополн. С планом Полтавской битвы и достопримечательностями г. Полтавы. – Х.: «Издательство САГА», 2008.
4. Прошлое Полтавской территории и её заселение: Исследование и материалы с картами / Л. В. Падалка. – Полтава: Т-во Печатного Дела (Типография быв. И. А. Дохман), 1914.
5. Жук В. Н. Сторінки про підземелля Полтави та інших давніх міст-фортець Полтавщини / В. Н. Жук // Наш рідний край. – Полтава, 1991. – Вип. 11. – С. 25
6. Пуголовок Ю. О. Дослідження Полтавської фортеці: старе місто / Ю.О. Пуголовок, Є. С. Калачник. – Київ – Полтава: Друкарня «Гротекс», 2009. – 132с.
7. Інтернет сайти: www/history/orq/ua www/ukrhistory/harod//ru

НОВІ ТОПОНІМИ ПІД ЧАС ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ШИШАЦЬКОГО РАЙОНУ

Шарлай Дар'я,

*учениця 7 класу Шишацької обласної
гімназії-інтернату для обдарованих дітей
Керівник: Соловей В. А., учитель історії*

Я народилася в незалежній Україні, та ще з дитинства пам'ятаю назви та пам'ятники радянської доби. Серед них – вулиці Леніна та Дзержинського, міста Дніпропетровськ та Комсомольськ, пам'ятники вождю міжнародного пролетаріату в центрі майже кожного населеного пункту, біля яких проходили урочистості з нагоди державних свят...Із підручників історії ми знаємо про злочинну політику Леніна (особливо, коли говорили про Голодомор 1932-1933 років, який ми називаємо ге-

ноцидом радянської влади проти українського народу...), але для того, щоб отримати ці знання, ми йдемо до школи вулицею Леніна, минаючи пам'ятник Леніну...

Мої ровесники стали свідками подій Майдану, а потім – і жахливих розстрілів патріотів у Києві, агресії Росії проти України... У телерепортажах ми бачили, як колишні «радянські ідоли» – Леніни, Дзержинські – були повалені багатотисячними натовпами... А з історії виринали нові герої, як-то: Степан Бандера, Роман Шухевич... Ми живемо у непростий історичний час. Це період переосмислення державотворчих цінностей, це час ліквідації символів тоталітарного комуністичного режиму в Україні, це віддання шани борцям за незалежну Українську державу 1917-1920 років...Процес декомунізації став актуальною проблемою ще в 1991 році, та прискорили його режим Януковича та Революція Гідності [3,4]. Дослідження того, як змінюються топоніми Шишащини в наші дні, є актуальним і посильним для мене – юного краєзнавця.

Тому мета нашої роботи – дослідити процеси народження нових топонімів ході декомунізації Шишацького району.

Визначення терміну «декомунізація» знаходимо у двох варіантах: «Декомунізація – система заходів, теоретична і практична діяльність, спрямовані на звільнення від впливу та наслідків комуністичної ідеології в усіх сферах життя країни та суспільства після падіння владних комуністичних режимів»; «Декомунізація в Україні – процес позбавлення від наслідків комуністичного режиму, що розпочався в часи розпаду СРСР та стихійно активізувався під час ленінопаду в період Революції Гідності» [6].

Дослідження декомунізації як явища дозволяє виділити в цьому процесі кілька етапів. Перший етап, на мою думку, розпочався в 1991 році з проголошенням незалежності. З навчальних програм закладів освіти були виведені дисципліни, присвячені вивченню основ комуністичної ідеології, історії Комуністичної партії тощо. На підприємствах та у військових частинах були ліквідовані Ленінські кімнати, прибрані бюсти Леніна та інших комуністичних партійних діячів. Одним із перших пам'ятників комуністичному режиму, знесених в Україні, був монумент Великій Жовтневій соціалістичній революції в Києві. Це відбулося відповідно до рішення Київради у вересні 1991 року [6].

Другий етап я пов'язую із заснуванням у 2006 році Інституту національної пам'яті та початком президентства Віктора Ющенка. У 2009 році Президент України В. Ющенко видав указ, згідно з яким розпочато загальний демонтаж пам'ятників і пам'ятних знаків, присвячених особам, причетним до організації та здійснення голодоморів і політичних репресій у радянські часи. Однак новий президент Віктор Янукович, який прийшов до влади у 2010 році, кардинально змінив політику щодо декомунізації. В органах влади посадові особи були замінені представниками Партії регіонів та Комуністичної партії, і фактично розгорнулася популяризація ідей «руського мира». Відверто шовіністичні дії близького оточення В. Януковича спричинили наростання в суспільстві

гострого обурення[3]. Наприкінці 2013 року воно досягло піку та переросло в масовий стихійний антикомуністичний рух за очищення України від символів тоталітарного минулого – лєнінопад.

Револуція Гідності відновила і прискорила декомунізацію. Тому з 2013 року, я вважаю, розпочався третій етап, який триває і нині. Під час Револуції Гідності 8 грудня 2013 року в Києві був повалений пам'ятник Володимирові Лєніну. Це викликало ланцюгову реакцію – почався «лєнінопад», у ході якого масово знищувалися пам'ятники радянським державним діячам та радянська символіка. За перший рік пам'ятники Лєніну були демонтовані практично в усіх підконтрольних Україні обласних центрах, окрім Запоріжжя. У 2015 році пам'ятник Лєніну був демонтований комуністами і в Шишаках. Влада, прагнучи поставити під контроль процеси декомунізації, виражаючи загальні настрої народу, приймає 4 декомунізаційні закони від 31 березня 2015 року: «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті»; «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945»; «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років»; «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки»[6, 2]. Процеси декомунізації стали всеохоплюючими. До процесів перейменувань населених пунктів, вулиць прилучився Інститут національної пам'яті, громадськість[1].

Саме тоді і почалися ці процеси на Шишаччині. Постановою Верховної Ради України №1374-VIII від 19 травня 2016 року «Про перейменування деяких населених пунктів» було змінено назву села Куйбишеве на Покровське. Органи влади та місцевого самоврядування перейменовували 51 вулицю та провулки у 14 населених пунктах Шишацького району. Розпорядженням Голови Полтавської ОДА № 206 від 20 травня 2016 року у селах Воскобійники, Гоголеве, Жоржівка, Федунка перейменовано по 1 вулиці, у Низовій Яковенщині, Великій Бузові, Тищенках, Сагайдаці, Пришибі – по 2, у Михайликах – 4, у Великому Перевозі – 5, у Шишаках – 12. Рішенням п'ятої сесії сьомого скликання від 11 січня 2016 року Яреськівської сільської ради змінено назви 15 вулиць та провулків у населеному пункті, а рішенням четвертої сесії сьомого скликання від 11 березня 2016 року Федунківської сільської ради – 1 провулок. Перейменуванню підлягали об'єкти, які носили імена радянських діячів, керівників Комуністичної партії, борців за радянську владу[2]. На Шишаччині це вулиці і провулки Лєніна, Щорса, Фрунзе, Дзержинського, Фурманова, Чапаєва, Будьонного, Свердлова, Кірова, Якубовського та Дімітрова, Маршала Жукова та Матросова. Перейменуванню підлягали і абстрактні назви, пов'язані з комуністичним режимом, а саме: Радянська, Жовтнева, Політвідділ, Червоний боєць, Комсомольська, Першотравнева, Колгоспна та вулиці, які відображали комуністичні ювілеї: 50-ти і 70-річчя Жовтня[2]. Ми проаналізували і нові топоніми. Так на честь історичних осіб Укра-

їни названо 10 об'єктів (наприклад, іменами Кирила Осьмака, Євгена Коновальця, Івана Сірка, Симона Петлюри, Пилипа Орлика і т. д.), 7 – отримали абстрактні назви з історії України та її новітнього періоду (Козацький шлях, Небесної Сотні, Соборності, захисників України, Січових стрільців, Майдан, Українська), іменами діячів культури названі – 4 (Олени Теліги, Івана Буніна, Василя Стуса, Лева Вайнгорта), 7 – назви, які відображають особливості місця розташування (Центральна, Польова, Новоселівка, Ставкова, Стадіонний провулок), кілька вулиць – моральні цінності людства (вулиці Миру або Дружби), але найбільше використано назв, що вказують на ознаки природних явищ та рослинного світу (Урожайна, Садова, Лісова, Вишнева, Бузкова, Лугова, Калинова, Веселкова, Соснова, Липова, Травнева, Медова, Сонячна, Піщана, провулки Барвінковий, Виноградний і т. д.). Найбільш політизовано підійшли до перейменувань у Шишаках. Тут з'явилися вулиці, які носять імена борців за незалежну Українську державу у ХХ столітті (Симона Петлюри, Кирила Осьмака, Олега Ольжича, Олени Теліги, Січових Стрільців). Громадськість неоднозначно сприйняла перейменувань вулиць Фурманова на Симона Петлюри, Якубовського – на Івана Сірка, Маршала Жукова – на Олега Ольжича. Перше перейменування рішенням Шишацької селищної ради від 29 листопада 2016 року було скасоване з ініціативи громадськості. Вулицям було надано нові найменування, а саме: Шишацька, Березівка та Олега Ольжича. Порушення у процедурі прийняття рішень та проведенні громадського обговорення дало підстави оскаржувати це рішення в судовому порядку. Постановою Шишацького районного суду від 28 лютого 2017 року цим вулицям були повернуті назви першого перейменування.

Отже, топоніміка перестала бути питанням лише гуманітарної політики – вона стала одним із інструментів гарантування національної безпеки. Нові назви вулиць, населених пунктів з'являються з ініціативи місцевих громад. Вони можуть повернути історичну (до комуністичну) назву чи присвятити її якомусь із місцевих або загальнонаціональних героїв. Але ми точно знаємо, чії імена мають зникнути з мапи нашої країни, з її міст і сіл – імена людей, причетних до масових злочинів, людей, що творили один із найжахливіших тоталітарних режимів в історії людства. Вони назавжди мають лишитися в минулому. Адже, як казав Хосе Ортега-і-Гассет: «Історія не вчить нас, що ми повинні робити, але вказує на те, чого робити не слід».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декомунізація: що і чому перейменувати й демонтувати. – Київ: Інститут національної пам'яті, 2015. – 242 с. – (Збірка матеріалів).
2. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного(нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»: за станом на 14. лип. 2015 р. / – Верховна Рада України. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/317-19>
3. Гуменюк Н. У пошуках втраченої революції. / Н. Гуменюк, Т. Майдан. – Київ: Політична критика, 2015. – 320 с.

4. Портнов А. Про декомунізацію, ідентичність та історичні закони дещо інакше. [Електронний ресурс] / Андрій Портнов // Критика. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewjZteSs_OzWAhXHhRoKHaVUAg8QFggmMAA&url=https%3A%2F%2Fkrytyka.com%2Fua%2Fsolutions%2Fopinions%2Fpro-dekomunizatsiyu-identychnist-ta-istorychni-zakony-deshcho-inakshe&usq=AOvVaw25lRkdYh8VBu5sav29yKbJ.
5. Рябенко С. Десять міфів про декомунізацію України [Електронний ресурс] / Сергій Рябенко // Українська правда. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2015/04/27/7065806/>.
6. <https://uk.wikipedia.org/>

СКЛЯНІ КУБКИ ЧЕРНЯХІВСЬКИХ ПЛЕМЕН

Свічкар Сабіна,

*учениця 11 класу Полтавської ЗОШ I-III ступенів №18,
вихованка гуртка «Археологічне краєзнавство»
Полтавського обласного центру туризму
і краєзнавства учнівської молоді.*

Керівник: Бровко Н. Д., методист ПОЦТКУМ

Вихованці гуртка «Археологічне краєзнавство» Полтавського обласного центру туризму і краєзнавства учнівської молоді вже майже 10 років досліджують могильник черняхівської культури поблизу смт. Шишаки і тому їх дослідження стосуються саме цього могильника.

Поховальному обряду черняхівської культури властивий біртуалізм (трупоспалення і трупопокладення). У тіло-покладеннях виявлено залишки одягу, прикраси (бронзові та срібні пряжки, фібули, намисто, підвіски), предмети побуту (кістяні гребені, глиняні пряслиця, посуд, залізні ножі, шила, скляні келихи). Усі ці предмети супроводжували й трупооспалення, але вони, як правило, пошкоджені вогнем. Вміщення речей у могили пов'язано з віруванням людей у потойбічне життя.

Нас зацікавили дуже гарні скляні кубки, що зустрічаються в похованнях зокрема, кубок з поховання №39, про який ми вже писали.

Б.В. Магомедов, говорить, що покладання кубків стосується безпосередньо поховальної практики саме на могильниках черняхівської культури. Згідно з ним людина по смерті брала участь у потойбічному бенкеті, що було почесним для воїнів. Найголовнішим предметом для цього був келих, який у похованні іноді символізував чи замінював весь супровідний сервіз, що може вказувати на поступову деградацію або видозміну самого звичаю. [Магомедов, 2003, с. 84].

У нашому випадку наявність скляного кубка, ймовірно імпортного виробництва, також може свідчити про досить високий соціальний статус небіжчиці. Такий варіант інтерпретації видається цілком логічним і реалізований у значній кількості поховань в ареалі черняхівської культури, які містили посуд для напоїв.

Розповсюдження скла на території України має давню історію. Його перші знахідки, зокрема, скляні прикраси трапляються вже в I

тис. до н. е. Однак, їх часто вважали за античні імпорти. Вони могли завозитись з античних центрів склоробства. Разом з тим, слід брати до уваги, що з часом скляне виробництво могло розвиватись на місці. Секрети і технологію скляного виробництва на нашій землі могли занести мандрівні торговці скляними виробами, в першу чергу, прикрасами. На території України скляні намистини були у користуванні вже у населення багатьох культур, але не було прямих доказів існування цієї галузі виробництва, а тому робились тільки припущення.

Наплив привізних виробів на території заселені варварськими народами (слов'янами, германцями, фракійцями та ін.) пов'язують з періодом римського часу. Зокрема, у I ст. до н. е. – на поч. II ст. н. е. виникає ряд римських провінцій на варварських землях: Верхня і Нижня Германія, Мезія, Норік, Панонія, Дакія. Приблизно в цей час під протекторат Римської імперії потрапляє Північне Причорномор'я. Саме вони й виступають основними постачальниками різноманітних речей, популярних в середовищі варварського світу, починаючи з глиняних амфор і закінчуючи високомистецькими творами із золота і срібла.

На Середньому Дністрі і Верхньому Пруті знайдені численні скляні вироби (кубки, флакон, жетони для гри, намисто), виготовлення яких, переважно пов'язують із провінційно-римським світом. Більшість із них знайдені на пам'ятках черняхівської культури (Неполоківці, Комарів, Оселівка, Романківці, Одая, Горшівці, Чорнівка, Бочківці) і значно менше на поселеннях культури карпатських курганів (Глибока, Кодин, Чагор). [Кропоткин, 1970, с. 110; Никитина, 1995, с. 77–80; Пивоваров, 1985, с. 46–47].

З-поміж знайдених виробів із скла вирізняються кубки. Вони трапилися на всіх широко досліджених могильниках черняхівської культури в регіоні. Так, наприклад, на Оселівському і Романківському могильниках скляні кубки та їх фрагменти виявлені в 28 похованнях. Всі знайдені кубки розрізняються за формою, кольором скла, його товщиною та орнаменталією. Вони відносяться до наступних типів: циліндричних з овальним дном, конічних із округлим чи загостреним дном, прикрашених прошліфованими овалами або кругами. Всі знайдені кубки знаходять широкі аналогії в старожитностях першої половини I тис. н. е. у Європі та пізньоантичному світі.

Джерелами такого роду продукції були торговельно-економічні контакти, здобич, отримана в наслідок грабіжницьких набігів варварів на землі імперії, а також винагорода римських воєначальників найманцям за службу. Таким чином, в залежності від характеру взаємин формувалася асортимент імпортованих виробів.

Припущення про можливість існування виробництва скла на території України в кінці I тис. до н. е. – першій половині I тис. н. е. дістало реальне підтвердження після відкриття залишків скляних майстерень на Середньому Дністрі. У процесі археологічних розкопок, які проводились в 1956–1957, 1962 та 1965 роках Дністрянською археологічною експедицією під керівництвом М.Смішка на поселенні III–IV ст. н. е. біля

села Комарів Кельменецького району Чернівецької області, крім житлових та допоміжних господарських споруд відкрито сліди скляного виробництва. Саме тут було відкрито римську факторію, в якій виготовляли вироби зі скла, популярні серед місцевого населення [Смішко, 2006, с. 67-80].

Тут виявлено плавильні горна, глиняну форму для виготовлення скляних кубків, шлаки, а також браковані скляні вироби (кубки, намистини тощо). Отже, йдеться про налагоджене виробництво скляних виробів у Середньому Подністров'ї III-IV ст н.е.

Отже, різні галузі давньоримських виробництв були розвинуті не тільки в метрополії, а й поза її межами, зокрема на варварських землях.

Безумовно, що продукуванням такого виду продукції займалися високопрофесійні спеціалісти – вихідці з провінційно-римського світу.

Але, як зазначив наш керівник Рейда Роман Миколайович, який бачив скляні кубки з с.Комарів, вони значно гірші від імпортних.

Ця тема тільки захопила мою увагу і я сподіваюсь на подальше дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кропоткин В.В. Римские импортные изделия в Восточной Европе. II в. до н. э. – V в. н. э. – М., 1970. Маркевич В.И., Рикман Э.А. Клад III-V в. н. э. // СА. – 1973 – № 4 – С. 260-261.
2. Магомедов Б.В. Потойбічний бенкет у поховальному обряді черняхівської культури // Старожитності I тисячоліття нашої ери на території України. – К., 2003. – С. 83-88.
3. Никитина Г.Ф. Анализ археологических источников могильника черняховской культуры у села Оселивка. – М., 1995.
4. Пивоваров С.В. Римський імпорт на Середньому Дністрі і Верхньому Пруті // Тез. доп. VI Подільської істор.-краєзнав. конф. (секція археології). – Кам'янець-Подільський, 1985. – С. 46-47.
5. Рейда Р.М., Гейко А.В., Сапегін С.В. Поховання з «платою Харону» з Шишацького могильника черняхівської культури // Археологія. – 2014. – № 1. – С.97-103.
6. Смішко М.Ю. Поселення III–IV ст. н. е. із слідами скляного виробництва біля с. Комарів Чернівецької області // МДАПВ. –1964. – Вип. 5. – С. 67-80.
7. Сударев Н.И., Болдырев С.И. «Обол Харона» как археологический термин // Боспор Киммерийский и варварский мир в период античности и средневековья. Актуальные проблемы. Сб. материалов конф. – Керчь, 2009. – С. 435-437 (Боспорские чтения. – X).

ПОВЕРНУТА ІЗ ЗАБУТТЯ (ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ГАЛИНИ ОРЛІВНИ)

Кот Тамара,
учениця 10 класу Опорного закладу
«Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів
імені Ф.Д.Рубцова Лубенської районної ради»
Керівник: Мисник С. І., учитель історії вищої
категорії, учитель-методист

Протягом тривалого часу в історії України залишалися теми, які були практично недоступними для дослідників минулого, скільки ще письменницьких імен на літературній карті України несправедливо забуто, скільки творів, що належать перу розтоптаних і згнєблених митців заховано під сімома замками у так званих спецхранах.

Ми повинні пізнати їх, а авторам повернути належну славу. Це наша моральна спокута, ментальне одужання і специфічна участь у державотворенні.

Одне з таких імен належить талановитій письменниці, нашій землячці Галині Іванівні Мневській – одній із жертв репресивного режиму. Доля цієї жінки-письменниці трагічна.

Майбутня письменниця народилася в селі Калайдинці Тарандивцівської волості, Лубенського повіту 15 листопада 1895 року в сім'ї службовця(батько рано помер) і народної вчительки.

Не залишилося відомостей, коли сім'я переїхала до Лубен. Але перші дитячі спогади Галини пов'язані саме із цим містом.

На високому пагорбі південно-східної його околиці містилася вулиця Кулябки. Тут і знаходилася садиба народної учительки Софії Мневської.

Швидко промайнули роки безтурботного раннього дитинства Галинки. Початкову освіту вона отримала вдома. Потім до четвертого класу навчалася в Лубенській жіночій гімназії (сучасна вулиця Луначарського, 19).

Та надійшла і гіркота перших втрат. Спочатку – смерть батька (Галинці було лише 6 років), потім у 1906 році за друк революційної літератури – арешт матері, яку посадили у Лубенську в'язницю, а у 1907 році перевели до Полтавської і судили військово-округовим судом). Ганна підлітком потрапила у Москву на навчання, де закінчила 8 класів гімназії.

Коли почалася революція 1917 року, Галина Мневська була студенткою Московських жіночих курсів. Дівчина повернулася до Києва, продовжила навчання у Ольгинському університеті. Та громадянська війна перешкодила завершенню освіти. 1918-го року здійснюється до-революційна мрія – вона починає грати на сцені і водночас писати літературні твори:(написане потрапляє до друку 1921-го року). Під творами уперше підписується – Галина Орлівна. З цим літературним псевдонімом вона залишається на все життя.

З 1920 року Галина Мневська опинилася по той бік українського кордону. Театр, у якому працювала вона актрисою, емігрував до Львова. Запросили і її. Тут вийшла заміж за молодого українського письменника з Волині Кліма Поліщука. 1922 року в сім'ї народилася дочка Леся.

Пробула Орлівна в еміграції з 1921 по 1925 рік. Саме цей час вважається періодом початку літературної творчості письменниці. Твори Орлівни друкують в українських часописах Відня, Праги, Львова. Про них доброзичливо відгукувалися критики.

З ініціативи Г.Орлівни молода сім'я восени 1925 року повертається в Україну. Клим Поліщук повернувся з настороженістю до радянської влади, а його молода дружина – із беззастережною довірою.

Обоє влилися у літературне життя республіки. У багатьох Харківських журналах з'явилися її нариси і оповідання. У цей час письменницю дуже хвилює життя української еміграції, якого зазнала сама, її жалюгідне існування, а то й духовний занепад. Узимку 1926 року було завершено повість „Емігранти”, яку одразу передано до редакції „Червоного шляху”, де співредактором працював Павло Тичина. Він зустрівся з письменницею, про що говорить фото, датоване 1927 роком, на якому зображені П. Г. Тичина і Г. І. Орлівна.

У 1929 році Орлівна стає членом спілки селянських письменників „Плуг”.

Селянська тема стає домінуючою у творчості молоді письменниці. Почалася перебудовна доба села, і Галина Іванівна щиро і довірливо відгукнулася на соціальне замовлення часу. Тижні і місяці проводить вона у збурених селах (спершу на Полтавщині, а потім і на Харківщині), спостерігає хід колективізації і намагається зрозуміти психологічний стан селянства.

У 1930 році з-під пера Орлівни з'являється нарис „Нове поле”. У ньому зображені спостереження письменниці, отримані в щойно організованих колгоспах Миргородщини. Галина Іванівна побачила, як драматично запроваджуються нові форми життя селян, як недовірливо ставляться до колективізації жінки. Ще гостріше розкриті ці проблеми у нарисі „Бабський бунт”, у якому зображені реальні епізоди із життя.

Близько 200 тис. примірників книг і брошур, написаних Галиною Орлівною, вийшло на Україні в період з 1926 по 1930 рр. Більшість із них створені у Лубнах.

1930 рік видався найвдалішим у творчому житті письменниці. Про авторитет Орлівни свідчать численні теплі надписи на книжках від В. Сосюри, та інших відомих письменників. Та представники тоталітарного режиму схаменулися і зрозуміли, що письменників треба тримати в покорі. І посипалися арешти.

Наприкінці 1929 року на Північ висланий чоловік Орлівни К. Поліщук, з яким вона розірвала шлюб незадовго перед тим.

У ніч із 19 на 20 січня 1931 року постукали до квартири Ганни. Так опинилася вона на Холодній горі. Звинувачували її, за наклепом другого чоловіка В.Юрезанського, у націоналістичному ухили.

Орлівну заслали у Казахстан, розлучивши з донькою і старенькою матір'ю, відібрали квартиру. Та жінка не втратила віри в себе, в силу людського духу, правди. Недарма ж обрала такий псевдонім. Вона пробує писати у перші роки на засланні, сподіваючись, що на Україні можна буде надрукувати ці твори.

У 1936 році мати із донькою також приїхали в Казахстан.

Та недовго тішилась вона зустріччю із найріднішими їй людьми. Невдовзі після приїзду від сипного тифу помирає С. Г. Мневська (мати письменниці). Це сталося 9 листопада 1933 року. Новий удар долі для Орлівни.

Відомо, що у 1930 році під час перебування Галини у харківській в'язниці відбулося дивне знайомство Орлівни з політкаторжанином Яковом Возним. Вона відповіла взаємністю.

На щастя, Яків Захарович виявився дуже хорошою і порядною людиною. Піклувався про доньку та внучок, зберіг і частину архіву письменниці. Нарешті 20 січня 1936 року Орлівна отримала звільнення.

Галина Іванівна після закінчення строку висилки залишилася в Актюбинську на педагогічній роботі (за її автобіографічними даними, в школі вона – з 1933 року). Працювала в середній школі, педучилищі, школах національних меншин викладачем російської мови та літератури. Неодноразово Орлівну нагороджували грамотами за хорошу успішність учнів, медаллю „За трудову доблесть”, та „За трудову відзнаку”, було присвоєно звання відмінника народної освіти.

В кінці 1953 року Ганна захворіла на страшну невиліковну хворобу – рак грудей. Лікувалась у Ленінграді, Києві, та хвороба прогресувала. В кінці січня 1958 року Я. З. Возний перевіз дорогу йому людину на свою батьківщину у с. Голоби Ковельського району на Волині, де вона і померла.

Можливо, не випадково Галина Іванівна знайшла спочинок у землі мужньої дочки нашого народу Лесі Українки, адже с. Голоби знаходиться за 10 км від Колодяжного.

Сумно усвідомлювати, що повернулась на Україну наша Орлівна із далеких казахстанських степів тільки перед смертю. Та все-таки повернулась.

Матеріали, зібрані пошуковим загonom “Пам'ять”, були використані при проведенні уроків літератури рідного краю, історії Полтавщини, на виховних годинах. На основі їх створена експозиція у шкільному музеї історії села Калайдинець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Із особистого архіву Ганни Орлівни // Ротач П.І. слово, і доля, і пам'ять: статті, дослідження, спогади.–К., 2000.–с. 357 – 403.
2. Ротач П.І. Лубни, Кулябки, 18 Стежками життя Галини Орлівни//
3. Український засів. – 1995. – №7-8.
4. Сучасна українська енциклопедія. – Харків, – 2006. Т. 4.
5. Мацкевич І. Шляхом чуття // Україна. – 1990.-№29.

6. Аллин П. Орлівна, дочка Орла: наші славні земляки // Ленінська зоря. – 1980. – 21 червня. Мацкевич І. Шляхом чуття //Україна.–1990.–№ 29.
7. Галина Орлівна // Ротач П. Колоски з літературної ниви: Короткий літературний календар Полтавщини.–Полтава, 1999. – с. 493 – 497.
8. Жаботинський П. Жертва репресивного режиму : (Про Галину Орлівну) // Культура і життя. – 2006. – 17 квітня . – с. 8.
9. Логвиненко О. У лабіринті опинилася в 30- ті роки актриса й письменниця Галина Орлівна // Літ. Україна. – 1992.–24 грудня.–с. 8.
10. Підтоптаний П.Д. Не згасне вогонь зорепаду // Майдан Свободи. – 2007.- 25 грудня.

ПЕРШИЙ ПАТРІАРХ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ УКРАЇНИ МСТИСЛАВ

Корнет Анжела,

учениця 6 класу Тростянецького НВК

Полтавського районної ради

Керівник: Драч Н.В., вчитель історії

Тростянецького НВК Полтавського районної ради

Полтавщина – край пісень і легенд, край письменників і поетів, край мислителів і вчених, чиї імена перлами сяють в скарбниці світової мудрості. Серед відомих полтавців є люди, чиє життя позначене особливим духовним горінням. Такою постаттю став Першоієрарх Української православної церкви в США, перший патріарх Київський і всієї України Мстислав, у миру – Степан Скрипник. Це – видатна особистість в історії України. Нині Патріарха Мстислава називають «однією з найвизначніших постатей ХХ століття, Великим Сином України, «Божим помазаником для України... духовним лідером нації», який усе своє життя присвятив служінню українському народові та його Церкві» (2).

Святійший Патріарх Мстислав (в миру Степан Іванович Скрипник) народився 10-го квітня 1898 року в Полтаві у глибоко релігійній сім'ї нащадків козацького роду. Батько його був з роду із козаків Миргородського полку – Іван Скрипник. Мати Маріанна – рідна сестра Симона Петлюри, голови Директорії та Головного отамана військ УНР. Серед його найближчих родичів було чимало духовних осіб: двоюрідний дядько – священномученик Сильвестр (Ольшевський) став архієпископом Омським, прадід Олексій (у чернецтві Аркадій) був фундатором Іонинського скиту в Києві, бабуся матері ігумена Антонія та її внучка Гавриїла заснували Покровський монастир біля Феодосії. Крім того, дід і батько були в Полтаві старостами цвинтарної й Воскресенської церков відповідно.

Патріарх згадував, у його родині було «сім дядьків священників по материній лінії» (2). Разом із тітками Маріаною і Феодосією Степан відвідував церкви і монастирі Полтавщини. Його церковно-релігійний стрижень був закладений ще у ранньому дитинстві, що свідчило про тверду й непохитну віру, глибоке духовне виховання в родині Скрипників.

Освіту Степан здобував у приватній підготовчій гімназії В. Шевелева, де навчалися діти свідомих українців. Після закриття владою школи за участь учнів у святкуванні відкриття пам'ятника І. Котляревському продовжив навчання у Полтавській першій класичній чоловічій гімназії. Навчаючись у гімназії, Степан Скрипник вступає в таємний «Гурток українських середньошкільників у Полтаві», який під керівництвом П. Чижевського, П. Ризенка та Ф. Попадича проводив патріотичну роботу серед учнівської молоді.

Патріарх згадував свої роки навчання в гімназії, людей, з якими йому доводилося спілкуватися: Павла Чижевського – «надзвичайно цікава була людина, він був фінансистом»; М. Дмитрієва – адвоката; Ф. Попадича, який «відроджував кобзарство, виховував любов до української пісні», Г. Коваленка – письменника; Панаса Мирного – «цей дядько з бородою нам цукерки роздавав. А їздив він на вузькому візку, сам конем правив. Їздив до судової палати. Вже тоді був відомим письменником, пам'ятаю, мама читала його твори» (2). Великий вплив на формування світогляду Степана Скрипника був дядько Симон Петлюра, який змалку прищепляв йому любов до української історії, культури, літератури.

Через призовний вік (18 років) хлопець не завершив навчання у гімназії, а обрав кар'єру військового: вступив до військової школи прапорщиків у Оренбурзі, служив вояком у Першому кінному полку гайдамаків ім. К. Гордієнка. 1917 – 1921 роки Степан Скрипник провів переважно в діючих частинах Української армії, в 1918 році він бере участь у поході Запорізької дивізії в Крим. У липні 1918 року арештований німцями разом із С. Петлюрою, знаходився у Київській Лук'янівській в'язниці понад чотири місяці. Після звільнення знову служить у фронтових частинах, у березні 1919 року отримує поранення. Після шпиталю хорунжий С. Скрипник переходить до Похідної канцелярії Головного отамана військ УНР і перебуває там аж до 1921 року, коли й закінчив свою службу в Українській армії.

Після війни займався культурно-освітньою роботою у таборі інтернованих у м. Каліші. Після звільнення живе в Луцьку, але восени 1922 року польська поліція заарештовує його за громадсько-просвітницьку діяльність й виселяє з Волині. С. Скрипник переїздить до Галичини. У 1926 році вступає до Вищої школи політичних наук у Варшаві, яку закінчує в 1930 році. Одночасно в 1929 році він закінчив курси у Вільному університеті Варшави. Одружився з галичанкою Іванною Вітковицькою, мав трьох дітей.

Степан Скрипник користувався авторитетом, бо 1930 – 1939 років був депутатом Польського Сейму від Волині й Полісся. У сеймі він відстоював інтереси православного населення Волині, яке польська влада намагалася ополячити, руйнуючи православні храми і утискуючи православних віруючих. Степан Скрипник був активним в українському громадському житті. Він став членом президії Товариства імені митрополита Петра Могили в Луцьку і головою товариства «Україн-

ська школа» в Рівному, а також членом інших українських культурно-громадських організацій. Скрипник допоміг у збереженні українського шкільництва і преси та підтримував українське національне відродження на Волині. У той же час С. Скрипник брав активну участь у церковних з'їздах духовенства і мирян на Волині, організовував масові маніфестації, що відбулися 10 вересня 1933 року в Почаївській лаврі, які поклали край московським впливам у Православній церкві.

У період німецької окупації України Степан повернувся в Рівне, працював у газеті «Волинь», 1941 року разом із сином Ярославом побував на Київщині та Полтавщині. Окупаційна влада надавала перевагу не Українській автокефальній православній церкві (УАПЦ), а «промосковській» Українській автономній церкві. Тому Скрипник вважав, що на автокефалів чекали злиття з Московським патріархатом і політичні репресії. У цих складних умовах Степан вирішив присвятити себе служінню Богові і у 44 роки прийняв духовний сан диякона, потім священника, архімандрита і єпископа.

«Якби українська церква не збереглася в еміграції, їй треба було б починати з великого нуля, а так – завдяки Мстиславові – цей шлях уже був пройденим, – зазначив отець Микола Храпач, настоятель Свято-Успенської церкви в Полтаві. – Згодом владику отримав запрошення очолити Українську Греко-Православну Церкву в Канаді. Він також опікувався справами й УПЦ у США. Під час надзвичайного собору 1948 року його обрали керуючим архієпископом УПЦ у США. Мстислав у США брав участь у вшануванні жертв Голодомору, пам'яті Симона Петлюри, відкритті пам'ятника Т. Шевченку у Вашингтоні, побудові православного центру в Саут-Баунд-Бруці (Нью-Джерсі), де він і похований» (3).

У 1990 року рішенням Всеукраїнського помісного собору Степана Скрипника покликали на патріарший престол у Києві, і Мстислава стали іменувати Патріархом Київським і всієї України. Він відвідав Галичину, Волинь, Правобережжя. Також двічі побував у Полтаві, виголосив проповідь, провів молебень за Україну, відвідав батьківську хату, що й нині знаходиться на вулиці, яка носить ім'я Патріарха Мстислава.

Велична і незламна духом постать вірного сина українського народу Патріарха Київського і всієї України посідає належне місце серед плеяди видатних українців, яких Полтава подарувала Україні й світові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чернов А. Патріарх Мстислав: Людина непохитної віри. – Газета «День», №57, (2013)
2. <http://church.net.ua/detalno/uapc/patriarkh-uapc-mstislav-skripnik.html>
3. <http://orenda.pl.ua/read/patriarx-mstislav>

ГАДЯЧ – ЦЕНТР ПАЛОМНИЦТВА ХАСИДІВ

Стеценко Євгенія,

учениця 11 класу Гадяцької гімназії

імені Олени Пчілки

Керівник: Васюта Л.І., учитель географії

Мій рідний край – куточок Полтавщини, де котить хвилі синьоокий Псел, де я живу і вся моя родина це – місто Гадяч і Гадяцький район. Місто Гадяч має досить цікаву історію. Це місто козацької слави, адже кілька днів було гетьманською столицею. Гадяч – колиска родини Драгоманових, батьківщина відомої української письменниці Олени Пчілки, матері Лесі Українки, та видатного вченого, громадського діяча Михайла Драгоманова.

Гадяцький край славний пам'ятками архітектурного зодчества, представлені садибою Масюка, яка була збудована у 1805 році та культурними спорудами – церквами, побудованими у ХІХ столітті.

Наше місто є своєрідною Меккою єврейського народу – центром паломництва туристів єврейського походження з різних країн світу, оскільки тут у 1813 році було поховано засновника хасидського руху Хабад Шнеур-Залмана.

Релігійна сфера є невід'ємною частиною існування суспільства, є складовою його культури. Релігія виступає морально-етичним регулятором життя населення, а також однією з форм суспільної свідомості. Оскільки Гадяч являється центром паломництва єврейського народу. Щорічно до міста приїжджають тисячі євреїв. Вважаємо, що дана тема досить актуальна для розвитку нашого міста.

Про перших євреїв у Гадячі відомо з кінця ХVІІІ століття. Перші пам'ятники (кам'яні мацеви) датовано 1810 роком. На початку ХХ століття в місті існували 4 синагоги, дві з яких знаходилися у центрі. Єврейське населення у Гадячі складало, за різними даними, від 21% до 30%. Щоправда кілька разів спільнота таки піддавалася знищенню: у 1905 році та 1919 році... [1]. Але найбільшою трагедією для цього народу був масовий розстріл 1942 р. у Гончарному Яру. За період окупації Гадяча тут було розстріляно більше трьох сотень людей.

На сьогодні єврейська спадщина пов'язана з центром паломництва хасидів руху Хабад до могили цадика (посередника між Богом та хасидами) Шнеура Залмана.

Шнеур Залман походив з родини рабина, яка проживала у містечку Ліозно на території сучасної Білорусі. З дитячих років він виявив неабиякий хист до навчання та мудрість не за роками, був найменший у своєму класі, саме тому його ще в дитинстві називали «Алтер ребе» (старий ребе). Залман вважався у свій час не лише праведником, але й пророком. Відомий як засновник течії «Хабад» у хасидизмі. Саме Шнеур Залман створив найважливішу книгу цієї хасидської течії – «Танія», що означає «Вивчене».

Чому похоронили Шнеура Залмана в Гадячі ?

Єдиної відповіді немає. Зі слів директора Центру Бакалюка Ростислава – існує дві версії, щодо його поховання саме в нашому місті. Перша, визнана в єврейських колах. Залман напрозорочив французькому імператорові поразку у війні з Російською імперією. Відтак він мусив тікати від Наполеона аж у м. Гадяч, де і помер.

За другою версією у Шнеура Залмана захворіла наймолодша донька Фреда на туберкульоз. Йому порекомендували повезти доньку в Гадяч, адже місто традиційно славилось як місце лікування цієї хвороби. Недалеко біля Псла було кілька джерел і лікувальні грязі. На користь цієї версії є існування в Зеленому Гаю (неподалік від поховання Залмана) санаторію для лікування туберкульозу. Відомо, що хвора на сухоти Леся Українка приїздила до Гадяча з оздоровчою метою. Донька Залмана померла і поховали її в Гадячі. Шнеура Залмана не стало у 69 років у містечку Піни поблизу Курська. Перед смертю він тричі сказав слово «Гадяч». Отже, тому і поховали його поруч з донькою у нашому місті.

Організація «Хабад-Любавич», знаходиться в США, має таку назву через династію любавичських цадиків, нащадків Шнеура Залмана. Любавичі – нині село на території Смоленської області сучасної Росії, куди син Шнеура Залмана, Дов Бер Шнеурі (ще відомий як «Мітелер ребе») переніс основну діяльність руху Хабад.

Центр хасидизму «Адмор Азакен» був відкритий у Гадячі 2 грудня 2012 року напередодні символічної дати за єврейським календарем – 19 кіслева 5772 року. Символізм останньої дати (19 вересня) у тому, що в цей день 200 років тому Шнеур Залман був визволений зі стін казематів Петропавлівської фортеці у Петербурзі. Цей день вважається своєрідним «новим роком хасидизму» і належить до трьох основних днів паломництва у Гадячі. Два інших – день народження Шнеура Залмана 18 елула, за єврейським календарем (18 серпня 1745 року) та його смерті – 24 тевета (24 січня 1813 року). Причому 24 січня користується серед паломників більшою популярністю. Всі ці дати мають і свої легенди. [4]. Наприклад, вважається, що народження Шнеура Залмана благословив сам засновник хасидизму Баал Шем Тов, який сказав, що на світ з'явилась душа, яка освітила собою весь світ. До речі, Баал Шем Тов народився у той же день, що і Шнеур Залман, а похований у Меджибожі, що на Хмельниччині.

Паломництво в Гадяч, як і в інші міста колишнього СРСР, відновилось уже в роки незалежності України. Важливу організаційну роль на початкових етапах паломництва, за словами Ростислава Бакалюка, відіграв житомирський рабин Менахем Дойч. До того, як з'явилась дорога, паломники спускалися по мотузці з гори, відомі кілька неприємних випадків травмування. До розбудови Центру долучилося багато осіб з усього світу. Відбудова охелю (усипальниці) та дороги до нього були профінансовані меценатом Олександром Цицашвілі. Після його смерті спонсорську роль у розбудові центру відіграли родина Рорів, Федерація єврейських общин, Меср Стамблер і нащадки Альтер ребе

Яков Альперін, Мойше та Шушу Дойч, багато інших. Олександр Фельдман подарував сюди дуже дорогу Тору до 20 метрів довжиною – в ній використані чорнила з трав, зібраних на горі Сіон, змішані з кров'ю молодого бичка.

Центр хасидизму «Адмор Азакен» активно розбудовується. Як розповідає директор Ростислав Бакалюк, «миква» (ритуальна купіль – А.М.) для жінок, зали для навчання і молочна кухня будуються. Приїжджатимуть студенти ешив по 50-100 осіб, будуть проводити уроки, лекції та шабати. Це будуть тимчасові приїзди. Втім, знаходження Центру хасидизму на відстані 1 км від транспортних артерій і міських закладів забезпечує певний спокій та ізольованість паломників. Приїжджають паломники не лише на три означені дати, а невеликими групами практично щодня. Загальна кількість паломників – до 5 тисяч осіб на рік, співвідношення чоловіків і жінок 60/40. Побутує думка, що Гадяч відвідують лише доволі статусні «хабадники», на відміну від тієї ж Умані, куди з'їжджаються всі інші хасиди. [4].

У місті під впливом паломництва збудовано кілька будинків готельного типу, розбудова центру та асфальтування дороги на під'їзді з вул. Пушкіна до вул. Красної гірки, розчищена від лісу територія єврейського кладовища, де і міститься усипальниця.

Місцеві жителі Гадяча ставляться по-різному до заїжджих гостей. Нині мало паломників шукають собі житло для винаймання – більшість обходиться короткочасними поїздками та послугами готелю на території Центру де працює 20 місцевих жителів. Це – перевірена команда під керівництвом Ростислава Бакалюка.

У місцевих мешканців з'явився бізнес-підхід до приїзду євреїв: «вони ж не з пустими руками приїжджають», а також розуміння того, що Гадяч має міжнародне значення: «дивись, світ і про Гадяч дізнається». Приїжджають паломники в Гадяч, дійсно, з усього світу (традиційно, найбільша кількість паломників – з Ізраїлю).

Отже, Гадяч є своєрідним центром паломництва туристів єврейського походження з різних країн світу, тому що саме тут у 1813 році було поховано засновника хасидського руху Хабад Шнеур-Залмана.

Центр хасидизму «Адмор Азакен», який був засновано у Гадячі в 2012 році сьогодні розбудовується. Він має досить вигідне географічне положення, розташований у мальовничому та затишному куточку міста далеко від транспортних артерій і міських закладів, забезпечує певний спокій та ізольованість паломників. Приїжджають паломники не лише 18 серпня, 19 вересня та 24 січня, а невеликими групами протягом усього року. Загальна кількість паломників до 5 тисяч осіб на рік.

Вважаємо, що місто Гадяч все таки годяче для існування – у всіх своїх інтерпретаціях та історіях. Можливо саме Гадяч надихнув Лесю Українку на вірш «Єврейські мелодії».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус В. Чим цікаве життя євреїв. // Гадяцький вісник. – 06.10.2017. – № 39 (117213). – с. 11.

2. Історія релігії в Україні: у 10 томах / Колодний А. – Українська асоціація релігієзнавців. Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, УЦДК: 1997.
3. Недовіс О. Літературно-краєзнавчий альманах. Мистецьке гроно. /О.Недовіс// – Гадяч: 2012. – 48 с.
4. Дані зібрані: Ростислав Бакалюк – директор центру хашидизму «Адмор Азакен», Геннадій Ключев – охоронник і доглядач за усипальницею.
5. В.А. Дядиченко, Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII ст. – початку XVIII ст., К.: 1959 – с. 97.

БУРЕМНИЙ ВИР 1917 – го І ЙОГО ПРОДОВЖЕННЯ **Події сторічної давнини у місті Зінькові Полтавської області**

Ніколайчук Аліна,
*учениця 11 класу Зіньківської
спеціалізованої школи I-III ступенів №2*
Керівник: Гавриш Л. В., учитель англійської мови

Розглянемо в даній статті події, які впливали на життя повітового міста Зінькова в 1917 – 1921 роках в контексті загальної політичної ситуації, що панувала в Україні. Соціальні та економічні негаразди, спричинені подіями на фронтах Першої світової війни, зречення царя спричинили сплеск політичної активності в місті. На фоні значної ідеологічної строкатості містяни дотримувалися поміркованих поглядів. Травень 1917 року знаменує появу перших більшовицьких агітаторів у Зінькові. У грудні 1917 року в місті вперше встановилася радянська влада, яка проіснувала до приходу кайзерівських військ у березні 1918 року. З ними повернулися й місцеві представники Центральної Ради. В листопаді 1918 року, коли Директорія змінила гетьманат, зіньківчани визнали і цю владу. На початку 1919 року встановилася радянська влада, але ціною наступної п'ятирічної боротьби, яка принесла “червоний терор” і культурний занепад міста.

Життя повітового містечка Зінькові у 1917-21 роках – ланка у загальній низці подій, пов'язаних із національно-визвольною боротьбою українського народу.

Напередодні 1917 року до Зінькова долинав відгомін подій на фронтах Першої світової війни. Час від часу виникали панічні настрої, які нині б назвали “ажіотажем попиту”, але місцеві газети закликали зіньківчан не скуповувати продукти харчування і дрова. Міська дума намагалася стабілізувати становище, беручи під свій контроль цю справу, але такі заходи спрацьовували лише на короткий час. Нагнітання напруженості сприяли повідомлення про втрати на фронтах, які друкувалися в губернській пресі. Але все ж зречення царя для багатьох було як грім серед ясного неба. Незабаром есера Олександра Галая було призначено місцевим комісаром Тимчасового уряду, оскільки так називалася нова влада у Петрограді. Зіньківчани знали і про Центральну Раду в Києві, й досить значна частина містян виявляла прихильність до її діяльності. В самому центрі міста, де нині дитячий парк,

у ті часи була ринкова площа. Саме тут почали виступати активісти, як їх тоді називали, “оратори”, бо постійні скупчення людей становили для них ідеальну аудиторію. Свідок тих подій Леонтій Денисович Рись, відомий під псевдонімом Роман Суслик, автор творів “Криваві сторінки з неписаних літописів” [1] і “Сумні спогади”[2], так змальовував бачене: “Молодик в університетському кашкеті стане на дядківському возі й виголошує, які то блага має принести народові революція”[1, с.54] Національно налаштовані промовці агітували за Українську державу, хтось ратував за відновлення царської влади, інші закликали до соціалістичних перетворень. Ця ідеологічна строкатість являла собою локальне віддзеркаленням того, що між Тимчасовим урядом і Центральною Радою, яка тоді була ще слабкою, існували досить мирні стосунки.

Центральна вулиця міста, яка називалася тоді Гадяцько – Полтавською, стала епіцентром багатьох подій. У ті часи на ній можна було побачити купки демонстрантів з хоругвами, іконами, царськими прапорами, жовто-блакитними знаменами, портретами Тараса Шевченка. Тут лунали “Заповіт” Великого Кобзаря, “Ще не вмерла України...”, “Уже двісті років, як козак в неволі”, “Даруй перемогу руському воїнству”. Промовці також виступали з балконів дворянського дому, а також будинку купця першої гільдії Івана Воздвиженського. Згодом активісти почали проводити збори для бажаючих послухати «ораторів» у Народному домі та кінотеатрі Воздвиженського “Ілюзіон”.

Революційна хвиля зачепила й гімназії. В першу чергу це стосувалося запровадження вивчення української мови та літератури. У чоловічій прогімназії першим викладачем цього предмета став Іван Полікарпович Водолага.

Варто відмітити, що до травня 1917 року більшовиків у Зінківці не було чути, доки кілька з них не залишили фронт і не повернулися до міста. Прибув сюди Семен Панченко, уродженець села Більська, який мав повноваження Полтавського осередку більшовиків. Під час першотравневої демонстрації колишній фронтовик Іван Романко і присланий із Полтави Степан Гаврільєв, проінструктовані Панченком, відкрито проголосили свої лозунги, закликаючи до боротьби за соціалістичні перетворення. Містяни відверто не сприйняли агітацію. З натовпу стали лунати вигуки: “Зрадники!”, “Ганьба!” Більшовиків силоміць стягли з трибуни й заарештували як дезертирів. Зі свідчень архівних матеріалів дізнаємося, що зінківчани займали помірковану позицію, не підтримували більшовиків, але й розігнали малочислений, промонархічно налаштований “Союз руського народу” [3].

Влітку організатори мітингів мали за мету розширення рядів своїх прихильників. Але економічні й соціальні негаразди дедалі зростали, а війна все більше їх поглиблювала. Жовтневі події 1917 року поклали початок кількарічним братовбивчим протистоянням з метою захоплення влади. У грудні 1917 року в Зінківці вперше встановилася радянська влада. Вона проіснувала до приходу кайзерівських військ у березні 1918 року. З ними повернулися й місцеві представники Цен-

тральної ради. Окупанти розташувалися у приміщенні школи Капленка по вулиці Лисівській. Знову прокотилася хвиля мітингів, почали лунати промови та заклики, але це тривало недовго. У квітні того ж року в кіно-театрі Ілюзіон відбувся з'їзд хліборобів повіту, які відрядили до Києва депутатів, щоб вирішити питання, як подолати економічну кризу, що загрожувала Україні голодом. У перші дні травня мешканці Зінькова довідалися про проголошення в Україні влади гетьмана Скоропадського, а згодом відчували на собі наслідки жорстких дій по наведенню порядку. Між іншим, німці не втручалися у внутрішні справи міста, однак, скаржилися, що зіньківчани постійно розбивали вікна у будинках, де вони мешкали. Заходами з придушення займалася гетьманська варта, яка наводила порядок шомполами, караючи тих містян, які при більшовиках забирали чужу землю і статки [3].

В листопадові дні 1918 року, коли Директорія змінила гетьманат, зіньківчани визнали і цю владу. Тому сприяв факт, що її очолив земляк Симон Петлюра, уродженець села Кобищани, що неподалік Полтави. У цей час розпочався наступ більшовицько-російських військ, і зіньківські повітові збори прийняли постанову із закликом до російської влади припинити цей наступ. На початку 1919 року встановилася радянська влада, але ціною наступної п'ятирічної боротьби.

Сучасники тих подій із сумом згадують, що до цього процвітаючий Зіньків став занедбаний. У Народному домі зникли красиві, вкриті оксамитом стільці, а натомість були встановлені лави, зовні будівля не ремонтувалася, тому фасад мав обшарпаний вигляд. Як і Народний дім, кінотеатр "Ілюзіон" до революційних подій приймав найвідоміші українські театральні колективи, але й він не уникнув сумної долі. З приходом більшовиків тут зникли атрибути "буржуазного життя" як то килими та оксамитові завіси, унікальні картини пензля відомих художників були замінені портретами революційних діячів. Вже згаданий Леонтій Денисович Рись розповідав про безлад, відсутність опалення й заплъвану підлогу у цьому колишньому осередку культури [1, с. 65] Ця деградація була абсолютно закономірною, адже зник попит на духовні потреби. Майже вся інтелігенція залишила Зіньків. Активні, національно налаштовані зіньківчани, такі як Леонтій Рись, перебували у в'язницях і засланні, або були страчені. Лише не багатьом з них вдалося емігрувати.

Ішла активна "боротьба" з царським минулим і на теренах освіти. Жіноча і чоловіча гімназії були закриті у 1920 році, їх замінила єдина трудова школа.

Жорна червоного терору перемелювали численні людські долі. Для Зінькова знаковою є постать купця першої гільдії, мецената Івана Воздвиженського. Саме його зусиллями був споруджений центр міста, де й нині будинки у стилі артнуво радують око і служать вірою й правдою поколінням зіньківчан. Збереглася довідка місцевого лікаря, видана 04 травня 1919 року, що засвідчує розстріл більшовиками Івана Воздвиженського разом із представниками духовенства та декількома містянами.

Драматичною є історія Леонтія Хрестового. Він був начальником міліції, але дізнавшись, що продзагін грабує його рідне село Лютеньку, і більшовики вже запалили кілька вулиць, кинувся на допомогу односельчанам. Він очолив загін по боротьбі з радянською владою й намагався об'єднати всі місцеві повстанські сили на спротив більшовикам. Та його місцеперебування викрили, Хрестового схопили й забили до смерті.

У 1919 – 20 роках на Зіньківщині гуляли загони батька Махна. Саме Нестор наказав спалити триповерхову в'язницю в Зінькові, яка слугувала для ув'язнення людей з кількох повітів.

На суспільне життя Зінькова тих буремних часів значний вплив спричиняла загальна невизначеність суспільних пріоритетів. В той же час події свідчили про те, що ідея незалежності України існувала в різних соціальних верствах. Істрія тогочасного Зінькова – одна сторінка болючої й неоднозначної книги становлення нашої країни, яка ще багато чого зможе розповісти небайдужим дослідникам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Суслик Р.Л. (Рись Левко [Леонтій] Денисович, Криваві сторінки з неписаних літописів. – Англія, 1956, 337 с.
2. Суслик Р.Л. Сумні спогади: 1933 рік на Полтавщині. На чужині. – Англія, 1951. 293 с.
3. Воспоминания члена КПСС с 1926 года Мищенко Домны Семеновны, Коротич Ивана Павловича, члена КПСС с 1927 года. – Архів Зіньківського районного історичного музею.
4. М. Черевань Свидание с молодостью (Воспоминания бывшего комсомольца двадцатых годов) июнь, 1968 г. – Архів Зіньківського районного історичного музею.
5. О борьбе за установление и укрепление Советской власти в селе Глинск Бельской волости Зеньковского уезда на Полтавщине в 1918 – 1925 гг. Участие в этой борьбе комсомольцев села. Воспоминания члена ЛКСМУ с 1921 г. и члена партии с 1926 года Череваня М.И. – Архів Зіньківського районного історичного музею.
6. Список участников Октябрьской революции и гражданской войны, которые проживают на территории Зеньковского района (на 7 ноября 1977 года). – Архів Зіньківського районного історичного музею.

ВАДИМ ПУГАЧОВ – ГЕРОЙ СЬОГОДЕННЯ

Костик Діана,

*учениця 10 класу Кременчуцького НВК № 5
імені Т.Г. Шевченка*

*Керівник: Пермякова В. А.,
заступник директора з НВР*

Депутати Кременчуцької міськради перейменували кілька вулиць. Символічно, що вулиця Московська, на якій проходить одна з найбільших автомагістралей Кременчука, зараз має ім'я Вадима Пугачова, який героїчно загинув у зоні АТО.

Важливість дослідження полягає в необхідності збереження історичної пам'яті про всіх учасників АТО незалежно від місця, де вони

проходили службу: на передовій, чи в тилу, з метою вшанування їхнього героїзму та наслідування патріотизму наступними поколіннями.

Пугачов Вадим Володимирович народився 13 березня 1975 року в місті Томськ, звідки згодом його сім'я перебралася до Кременчука. Вадим ріс та навчався в гімназії №5. Згодом, здобував знання у СПТУ-22, де навчався за фахом кухаря. Як і всі чоловіки його віку, Вадим був призваний на військову повинність. Під час служби в армії дислокувався у різних військових частинах Сімферополя, Кременчука та Кривого Рогу. Після закінчення військової служби 18 років працював диспетчером газової служби, а згодом – підрядником у будівельній компанії; заочно навчався на психолога.

У серпні 2014 був призваний до Збройних сил України та направлений у 92-у окрему механізовану бригаду старшим водієм.

Молодший сержант Пугачов 16 травня взяв участь у збройному конфлікті з спецназом 3-ї бригади збройних сил Російської Федерації. У місті Щастя, в Луганській області, в опорному пункті «Фасад», який займали підрозділи 5-ї роти 1-ї батальйонно-тактичної групи 92-ї харківської механізованої бригади, російська диверсійно-розвідувальна група, у складі 14 осіб, була готова до атаки на українських вояків.

Молодший сержант Вадим Пугачов, перебігаючи на іншу позицію, піднявся на бруствер траншеї у «Аляски» та виявив диверсантів на короткій дистанції. І вони відкрили вогонь. Вадим отримав шість куль з автомата АС «Вал», спеціальної зброї російського спецназу. Дозвуківий 9 мм патрон і інтегрований глушник забезпечує дуже низьку гучність цієї зброї. Диверсанти хотіли забезпечити скритність нападу, однак Вадим скрикнув, щоб попередити товаришів. Кулі відкинули його в траншею.

Ціною власного життя Вадим Пугачов попередив товаришів про напад ворога. Крик Вадима почув молодший сержант Євген Залогін, позивний «Жук», який не розгубився, побачивши товариша, що впав в траншею в крові. Залогін зрозумів, що на їхню позицію напали. Вчасно виявши пересування біля українських позицій солдат противника, молодший сержант відкрив прицільний вогонь з автомата (дистанція була короткою).

Противник почав відхід. До місця бою миттєво вирушила група бійців розвідоти 92-ї механізованої бригади на чолі особисто з командиром бригади Віктором Ніколюком, гідно відбивши ворожу атаку.

Українські вояки витягли тяжко пораненого бійця та швидко доставили його до лікарні. На жаль, поранення виявилися несумісними з життям. Вадим Пугачов помер...

Боєць 92-ї бригади Вадим Пугачов, який ціною власного життя попередив товаришів про напад ворога, гідний найвищої нагороди Батьківщини, а його сім'я потребує опіки держави і суспільства.

В результаті даної військової операції українські бійці затримали російських військовослужбовців: Євгена Єрофєєва та Олександра Александрова, які належали до 3-ї бригади спеціального призначення

збройних сил Російської Федерації. Цих двох поранених бійців російські диверсанти покинули напризволяще.

Як відомо, двох полонених російських десантників, згодом, обміняли на Надію Савченко. Українська льотчиця, виступаючи з трибун Верховної ради України, вибачилася перед матою Вадима Пугачова за те, що він заплатив своїм життям за її свободу.

Тіло загиблого під Щастям сержанта 92-ї окремої механізованої бригади Вадима Пугачова було перевезено з Харкова до Кременчука.

19 травня на Свіштовському кладовищі український народ вшановував пам'ять Вадима Пугачова та прощався з героєм.

У Вадима залишилася мати, дружина та син Кирило. Зараз його син навчається у КНВК №5 імені Т.Г.Шевченка, де вчився його батько більше 20 років тому.

Указом Президента України №292/2015 від 28 травня 2015 року «за особливу мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність присязі» Вадим Пугачов нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

Рішенням Полтавської обласної ради від 21 жовтня 2015 року Вадим Володимирович Пугачов нагороджений відзнакою «За вірність народу України» I ступеня (посмертно).

1 вересня 2015 року під час урочистостей з нагоди першого дзвоника на будівлі КНВК №5 імені Т.Г.Шевченка встановлено пам'ятну дошку випускникам навчального закладу, учасникам АТО, присвячену їх вічній пам'яті:

- старшому солдату Олександру Васильовичу Поросюку, який загинув 27 квітня 2015 року під Волновахою;
- молодшому сержанту 92-ї окремої механізованої бригади Вадиму Володимировичу Пугачову, який загинув 16 травня 2015 року під Щастям Луганської області;
- бійцю 34-мотопіхотного батальйону Станіславу Леонідовичу Душі, який загинув 26 липня 2015 року в районі Горловки Донецької області.

У гімназії учнівським самоврядуванням і музейними активістами започаткована й підтримується традиція щодо організації вахти пам'яті та покладання квітів біля меморіальної дошки на фасаді школи під час свят – Перший дзвоник, Останній дзвоник, Посвята в гімназисти (13 жовтня).

Сучасне українське суспільство все більше приходиться до розуміння того, що прищепити підростаючому поколінню повагу до людей, що живуть поряд, їх традицій, історії, виховувати любов до рідного краю, міста, народу, що в ньому живе, – значить зміцнити основи державності.

Кажуть, що держава, в якій забувають про героїв і не шанують їх, – втрачає свій статус, а людей в ньому залишає духовність, яка несе в собі повагу до старших, любов до Батьківщини, до землі, на якій

ти народився, пам'ять про тих, хто ціною свого життя захистив і захищає її суверенітет і територіальну цілісність. Патріотизм сьогодні є нагальною потребою і для людей, і для держави, оскільки високий рівень патріотизму громадян забезпечить повноцінний гармонійний розвиток як особистості в державі, так і суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Е. П. Марко Вовчок [Текст] / Е. Брандис. – М. : Молодая гвардия, 1968. – 336 с. – (Жизнь замечательных людей. Серия биографий. – Вып. 19(460)).
2. Валиевский А. Л. Биография как дисциплина гуманитарного цикла/ Алексей Валиевский // Лица. Биографический альманах. – Вып. 6. – Спб. : Феникс-Athenium, 1995. – С. 32–49.
3. Чишко В. С. Біографічна традиція і наукова біографія в історії та сучасності України / В. С. Чишко. – К. : МП «БМТ», 1996. – 240 с.

Я ПО СОБІ ЗАЛИШУ НЕДІЛИМУ НЕНЬКУ-УКРАЇНУ

*(Пам'яті випускника Кременчуцької ЗОШ № 20
Андрія Покладова присвячується)*

Трембач Дарина,

учениця 10 класу Кременчуцької ЗОШ

I-III ступенів №20

Керівник: Зубченко Т.В., учитель історії

Воїни АТО... У серці кожного українця ці слова запеклися рубцем, який кровоточить та не дає спокійно жити, дихати, мислити. Зона антитерористичної операції – це біда усієї країни, і бути осторонь не може жодна людина. Нині ми, українці, переживаємо важкі часи. Ця нещадна неоголошена війна на Донбасі щоразу забирає квітучі молоді життя, Україна втрачає кращих синів. Саме тому хотілося б наголошувати на злочинній природі війни через призму трагічної та героїчної долі Андрія Євгеновича Покладова. Потрібно підкреслити, що залежно від наших знань про події на сході, про долі воїнів АТО формується наше ставлення до багатьох процесів, зокрема тих, які безпосередньо пов'язані з процесом сучасного державотворення.

В основу нашої статті покладено опис життя воїна Покладова Андрія. Він героїчно загинув під час виконання воєнного обов'язку у зоні АТО. Ми хочемо донести відомості та достукатись до читачів, аби вони ознайомились і запам'ятали коротке, але насичене життя Героя із Кременчука. Це лише коротенька історія одного українського патріота. Війна показала їм нам багато. Тож будьмо українцями в душі й нацією – у державі. “Тепер, як ніколи, ми мусимо змагатися за спільноту в нації та за братерство в народі. Але, йдучи за тими гаслами, ми повинні дбати, щоб вони були не лише «міддю бряцаючою», а найглибшою правдою, для якої варто жити і вмирати”.(О.Теліга)

9 жовтня 1972 року у місті Надим Тюменської області побачив світ хлопчик. “Хлопчика назвали Андрійком, але між собою до хлопчика

зверталися Ісусик, бо дуже любили його, як кажуть, молилися на нього.” – згадує мама Андрія Анна Маркіянівна Покладова. Батьки оберігали та опікувалися своїм дітям. Тато працював будівельником. Тяжка робота, постійні стреси та відрядження дали свої наслідки: чоловік переніс інфаркт і родині довелося переїхати на Україну в м.Кременчук. Тут школяр продовжив своє навчання в 7-мому класі Кременчуцької школи №20. Андрій був доброзичливим, привабливим, дружелюбним, навколо нього збиралося багато цікавих людей. Серед підлітків мав великий авторитет і тому отримав прізвисько «Бос». Він був «душею» компанії. Своє перше підліткове кохання зустрів ще в шкільні роки. Це була хороша і добра дівчина. Її звали Аліною. Разом вони навчалися в одному класі й сиділи за однією партою, але їхні шляхи розійшлися. Андрій і з повагою ставився до людей, які зустрічалися в його житті. Навіть будучи вже дорослим, він надсилав теплі вітання зі святами своїм учителям і товаришам, з якими ходив у дитячий садочок та навчався в школі.

Процес навчання завжди приносив Андрієві задоволення. Він обожнював читати класичну художню літературу, займатися спортом, танцями, риболовлю, мисливством та іншими цікавими заняттями. Відвідував морську школу, займався греблю на байдарці та каное. Він отримав свідоцтво старшини шлюпки в 1990р. і цього ж року – право управляти судном. З дитинства в Андрія була мрія стати льотчиком, тому він закінчив льотний коледж з військовою кафедрою, а згодом у рідних стінах почав працювати авіатехніком. Андрій Євгенович мав великий досвід роботи, працюючи в різних галузях, спочатку простим робітником, згодом – на керівних посадах. «Покладов Андрей Евгеньевич работал в Кременчугском летном колледже Гражданской Авиации с июля по октябрь 1993г. в должности авиатехника по приборам и электрооборудованию авиационно-технической базы в лаборатории авиационного и радиоэлектронного оборудования (АиРЭО). За время работы показал себя грамотным, добросовестно выполнял свои обязанности специалиста, дисциплинированным исполнителем...», - зазначено в характеристиці з місця роботи Андрія. У 2000 році Андрій Євгенович закінчив Інститут економіки та нових технологій, отримав повну вищу освіту за спеціальністю «Маркетинг» та здобув кваліфікацію спеціаліста з маркетингу. Увесь час Андрій самовдосконалювався, постійно збагачував свої знання, займався все новими і новими справами. У цьому ж 2000 році закінчив курси іноземної мови, отримав свідоцтво про закінчення школи КПКС за спеціальністю «Користувач персонального комп'ютера». У 2012 році Андрій вступив до аспірантури Кременчуцького політехнічного університету ім. Михайла Остроградського на кафедру екологічної безпеки.

Увесь свій вільний час Андрій присвячував своїм двом синам - Микиті та Кирилові. Разом із родиною бував за кордоном. У них було багато планів на майбутнє. Мрією було звести будинок для своєї сім'ї. Займався своїм бізнесом. Спокій родини Покладова зруйнували во-

енні дії, які розпочалися на Сході України. Матері Андрій сказав, що їде в тривале відрядження. Тоді її серце ще не відчувало загрози, яка нависла над сином. Про те, що її син пішов на війну захищати свою країну, мати дізналася від онуків випадково. «Що робити? Чому? Чому він?». Сум і тривога заповнили душу жінки. Діти Андрія з розумінням поставилися до батькового рішення – піти на війну. Андрій часто підтримував зв'язок зі своїми рідними: листувався, періодично телефонував їм на мобільний. Усі були впевнені, що це «відрядження» матиме щасливий кінець, та на жаль...

Це була війна. Війна, ціна якій не життя, а смерть. «Мамо, мені допомагає сам Бог...» – говорив Андрій у найважчі моменти перебування в зоні АТО. Здається, в якийсь момент Вищі сили залишили його, і про це дізнався ворог. Захищаючи м.Дебальцево, бійцям АТО довелося здати позиції й покинути село Чорнухино. Саме в той момент Андрій отримав наскрізне кульове поранення в голову. Смерть була миттєвою, шансів вижити – нуль.

19 лютого 2015 року Україну покинув її син – Андрій Покладов. У той зимовий день мати залишилася без сина, діти – без батька, дружина – без коханого чоловіка, товариші більше не побачать свого відданого друга.

Андрій загинув в боях під Дебальцево, його 128-я бригада, за інформацією волонтерів та ЗМІ, отримала серйозні втрати в боях. При відступі військові не могли забрати з собою тіла загиблих. Тому боєць знаходився на території, контрольованій терористами. Після виходу бригади з Дебальцевського плацдарму, Андрій значився в списках зниклих безвісти. Волонтерам вдалося вивезти тіла з території, підконтрольній терористам. У Дніпропетровський морг відвезли загиблих бійців, серед яких був кременчужанин Андрій Покладов. У протоколі № 2010 Міністерства оборони України Центрально-військової лікарської комісії від 1 квітня 2015 року причиною смерті було визначено вогнепальне наскрізне поранення голови, розтрощення черепу, руйнування головного мозку. У цьому ж протоколі також зазначається, що поранення та причина смерті пов'язанні з виконанням військового обов'язку.

Пам'ять про Андрія живе в серцях кременчужан. Зі сльозами зустрів Кременчук свого Героя. Щоб провести його в останню путь, прийшли керівництво міста, духовенство, майже всі учні та вчителі нашої школи, курсанти Кременчуцького льотного коледжу, студенти Кременчуцького національного університету, аспірантом якого був Андрій Покладов. З'їхалися, зійшлися з усіх куточків родичі, друзі, однокласники, знайомі, побратими. Небачене велелюддя, море квітів, ріки сліз, які не стримували навіть мужні чоловіки.

4 березня 2015 року поховали Андрія на Свіштовском кладовищі м.Кременчука. У Міському палаці культури прощалися з героєм близько півтори тисячі кременчужан. Після прощання у Свято-Миколаївській церкві, де відбулася панахида, загиблого супроводжувала більше 30

машин з траурними стрічками та національною символікою. Вони синіли, віддаючи честь Герою.

У школі свого випускника не просто пам'ятають, ним пишаються. Учениця нашої школи Анна Авілова в пам'ять про Андрія написала вірш:

Сьогодні вранці щось було не так:
Птахи не зустрічали сонце співом
І небо щось писало на дахах
Дощем холодним, а не чистим снігом.
Сьогодні коло юнака рідня.
А може й ні, то, може, просто люди.
Багато вранці чорного вбрання
І тихий плач почути можна всюди.
Прийшли ми супроводити бійця
В незмінну, вічну та останню путь.
Багато тих, що віддали серця,
Та більше тих, що вірять і що йдуть.

Анна Маркіянівна Покладова приходить на пам'ятні зустрічі до учнів школи, де розповідає про сторінки життя її сина...

14 жовтня 2015 року на будинку №8, що по бульвару Пушкіна встановлено меморіальну дошку на честь нашого військового – кременчужанина Андрія Покладова. Саме в цьому будинку жив Герой. На відкриття прийшли мешканці будинку, мама Андрія Покладова, представники міської влади, волонтери кременчуцького «Майдану».

25 березня 2016 року на шкільному подвір'ї Кременчуцької ЗОШ №20 зібралися родичі, учителі, учні, друзі, жителі міста. Усі присутні вшанували пам'ять про загиблого випускника – воїна АТО. На фасаді школи, де навчався Андрій, відкрито меморіальну дошку. Після її відкриття перед присутніми виступила мама Андрія Покладова. Ледве стримуючи сльози, жінка розповідала про свого улюбленого сина, який був люблячим сином, дбайливим батьком і виріс гідним громадянином України. Слова вдячності на адресу загиблого героя також прозвучали від директора школи №20 Володимира Михайловича Никифоренка, школярів і вчителів Андрія. Живі квіти поклали кременчужани до меморіальної дошки, низько вклоняючись пам'яті героя сучасної України. Тепер Андрій, увіковічений у граніті, кожного ранку зустрічає й після уроків проводить вихованців школи додому своїм поглядом.

Кременчуцька міська організація інвалідів війни, Збройних сил та учасників бойових дій 9 грудня 2015 звернулася до Кременчуцької міської ради з проханням назвати одну з вулиць – вулицею Лейтенанта Покладова. 16 лютого 2016 року на позачерговій сесії депутати виконали Закон України про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) режимів і перейменували вулиці. Увіковічили у назвах вулиць й ім'я загиблого героя АТО Андрія Покладова. Вулиця К.Маркса стала вулицею Лейтенанта Покладова.

За особисту мужність і героїзм, проявлені при захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, Андрій Покладов нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ступеню (04.06.2015р, по смертю).

Працюючи над цією статтею ми отримали цінний урок, адже ми для себе зробили дуже важливі висновки...

Сьогодні Андрій своїм прикладом виховуватиме у наших душах мужність, силу, патріотизм, вірність військовій присязі. Його мужність слугуватиме прикладом відданості Україні.

Слава Герою! Вічна і світла пам'ять.

На цьому можна було б поставити крапку, передавши читачу хвилюючі враження від прочитаного. Та, читаючи, ніяк не вдається розминутися з власними думками та почуттями. Вони перегукуються в часі, переплітаються, перешіптуються, ворухаються й боляче шкрябають об стінки душі... Знаючи свою історію, ми віддаємо глибоку шану всім Героям, які захищали та захищають нашу Вітчизну. Низько вклоняємося їм, бо вони з честю й гідністю проходять тяжкі випробування, що випали на їх долю. Вони – свідчення героїчного подвигу нашого народу, приклад істинного патріотизму та громадянського обов'язку. А ще – взірць особистої відповідальності перед своєю країною і перед своєю совістю.

АТО на Сході України триває. Наші герої – воїни захищають країну, мир та нас із вами. Нам здається, що вони сильні. Так, дійсно, воїни АТО сильні духом і тілом. Наш людський обов'язок: шанувувати пам'ять тих, хто поліг на війні, згадувати теплими, добрими словами тих, хто повернувся живим додому. Схилимо голови та душі перед пам'яттю тих, хто віддавши своє життя, відійшов у безсмертя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ількова В. Плакали люди, тужили дзвони. // «Зоря Полтавщини». Всеукраїнська громадсько-політична газета. -15 жовтня 2016.- №16. – с.4.
2. Корнилова И. Меньше чем за год война забрала жизни 13-ти кременчужан.//«Кремень». Інформаційно-рекламний тижневик м. Кременчука.- 12 березня 2015.- №10.- с.2.
3. Курилов О. Кременчужани попрощалися з військовим Андрієм Покладовим. // «Программа плюс». Інформаційно-рекламний тижневик м. Кременчука.- 5 березня 2015.- №9.- с.2.
4. Курилов О. Герою АТО Андрію Покладову відкрили дошку.// «Программа плюс». Інформаційно-рекламний тижневик м. Кременчука.-16 жовтня 2015 року.-№42.- с.6.
5. http://www.telegraf.in.ua/topnews/2015/03/04/kremenchug-poproschalsya-s-pogibshim-geroem-andreem-pokladovym_10043574.html .- С погибшим в АТО Андреем Покладовым пришли проститься более тысячи человек.
6. kg.ua/index.php...kremenchug-i...andrej-pokladov.html .- Под Дебальцево погиб кременчужанин Андрей Покладов
7. kremenchug.ua/Новости/Общество/...-andrea-pokladova.html. В Кременчуге увековечили подвиг Андрея Покладова
8. povosti.pl.ua. – Сегодня Кременчуг встречает погибшего Героя Андрея...
9. Відеофільм «Воины света» //газета “Телеграф”
10. Відео інтерв'ю з Анною Маркіянівною Покладовою.

СПРАВЖНИМИ ПАТРІОТАМИ НЕ НАРОДЖУЮТЬСЯ. НИМИ СТАЮТЬ.

Автор проекту:

Орган учнівського самоврядування

«Парламент лідерів» Полтавської гімназії № 17

Координатори:

Говтвяниця Л.Д. – заступник директора з ВР,
автор книги про загиблого воїна, випускника
Полтавської гімназії № 17 Синюка Дениса «До-
рога в безсмертя»

Гриценко В.В. – педагог-організатор,

Золотарьова Ю.В. – керівник гуртка

«Лідерство – крок до успіху»

Кожного дня протягом останніх декількох років ми відслідковуємо новини про бойові дії зі сходу України. Майже кожного дня чуємо про втрати серед військових та мирного населення. Все це видавалося сумною статистикою, було чимось далеким від нас. І навіть, збираючи в школі допомогу для воїнів АТО, надсилаючи їм листи та малюнки, спілкуючись з батьками учнів, що воювали на сході, ми не відчували на собі подих війни. Усвідомлення прийшло тоді, коли до Полтави почав надходити «Груз-200», тоді коли серед загиблих воїнів прозвучало ім'я випускника нашої гімназії Синюка Дениса.

Події, які переживає наш народ упродовж 2013-2016 рр. ще раз засвідчили, що проголошена у 1991 р. державна незалежність потребує постійного захисту і глибокого розуміння, оцінки того, що відбувається навколо нас.

Таким чином, увічнення пам'яті полеглих, популяризація їхніх подвигів є вкрай необхідним завданням та способом формування єдиної національної пам'яті та ідентичності.

Ким же був цей юнак?

Денис народився 31 травня 1993 року у щасливій родині Сергія та Олени Синюків. Мама не мала багато клопотів з малим Дениском, адже він майже ніколи не капризував, не любив скаржитися, ріс веселим та життєрадісним хлопчиком. Найкращим та найбажанішим подарунком для хлопчика завжди були не машинки, а іграшкові пістолети та автомати. Їх Дениско міг знайти в будь-якому магазині, навіть на найвищій полиці.

Перша вчителька Дениса – Лурікова Вікторія Анатоліївна – завжди згадає Дениса з величезним теплом. У початковій школі хлопчик користувався особливою увагою однокласників. Через невисокий зріст та запальну вдачу він намагався привернути увагу, вигадував різноманітні жарти та витівки.

Діти його любили, без нього у класі було сумно. Денис мав організаторські здібності, був самостійним у судженнях і став душею класного колективу. Навчався добре, гарно читав, любив математику.

А ось кропітку одноманітну роботу не сприймав через свою непосидючість. Хлопчик мав надзвичайно дзвінкий голос, але співати соромився. Маленький Денис мріяв стати бізнесменом. Своїй першій вчительці сказав: «Я стану бізнесменом, і коли ви будете на пенсії, допомагатиму Вам».

Класному керівнику – Людмилі Петрівні Гармаш – Денис запам'ятався жартівником і дотепником. Денис був активним учасником літературних свят, концертів, спортивних змагань. Він брав участь у багатьох постановках шкільного театру «Мельпомена». Шкільна сцена пам'ятає його як мужнього козака-захисника Батьківщини, східного Султана, гоголівського Пацюка. Денис був улюбленцем публіки. Особливо вдавалися йому комедійні ролі.

Ще навчаючись у початкових класах, Денис почав робити перші кроки назустріч своїй мрії – стати військовим. Займався спортом: карате, тхеквондо, боксом, вів здоровий спосіб життя, що сприяло успіху у досягненні мети – бути справжнім чоловіком, дужим, сильним, зі сталевим характером та непохитною волею. На рахунок Дениса було багато перемог на міських та обласних змаганнях. Коли хлопчику виповнилося 14 років, у його житті сталася цікава подія. Астролог, з яким випадково зустрівся Денис, відразу розгледів у ньому великий потенціал, сталеву волю, готовність долати будь-які перешкоди на шляху до власної мрії. Він сказав хлопчику: «Ти можеш стати або ватажком злочинців, або генералом». Для Дениса вибір життєвого шляху був очевидним. Саме в цей час він вступає до військово-спортивного клубу «Воїн» і остаточно вирішує, що своє майбутнє він пов'яже з армією, а саме – з повітряно-десантними військами.

Після закінчення 9 класу Денис вступив до Полтавського політехнічного коледжу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та у 2012 році отримав диплом за спеціальністю «Монтаж і експлуатація електроустаткування підприємств і цивільних споруд». Після закінчення коледжу Денис пішов на службу до Збройних сил України. Денис точно знав, до якої військової частини він має потрапити: 95-тої окремої Житомирської десантно-штурмової бригади.

Як складова частина Сухопутних військ ця військова частина практично з самого початку свого заснування задіяна в програмі «Партнерство заради миру», в якій Україна бере участь з 1994 року. Найкращі військовослужбовці з'єднання брали участь у міжнародних навчаннях у різних куточках світу. Перші великі втрати 95-а бригада понесла 13 травня під час засідки сепаратистів під Жовтневим. На початку серпня 2014 року бригада здійснила найдовший рейд у військовій історії світу. Військовослужбовці прорвали лінію оборони сепаратистів, здійснили марш до Маріуполя, повернулися вздовж кордону, знищили кілька російських артилерійських батальйонів, які перебували вже на українській стороні кордону, забрали їхню зброю та устаткування, пройшли аж до самого Луганська та повернулися до Слов'янська і звільнили його.

95-та бригада – лідер за кількістю усіх володарів нагород «Золота зірка». Довелося бійцям захищати і Донецький аеропорт. За мужність, витривалість, стійкість, силу духу самі терористи назвали їх кіборгами. Наймолодшим «кіборгом» був 21- річний Синюк Денис.

Останньою військовою операцією, в якій брав участь Денис, було вивезення поранених з району Донецького аеропорту 26 січня 2015 року. Поблизу села Спартак група десантників потрапила під мінометний вогонь противника. Загибло 5 наших бійців. Серед них – Денис Синюк.

- За мужність, відвагу, виявлену під час служби, Денис відзначений нагородами: 7 червня 2014 року нагороджений нагрудним знаком за «Зразкову службу» Міністерства оборони України;
- 11 серпня 2014 року нагороджений відзнакою Міністра Оборони України «За воїнську доблесть»;
- 18 серпня 2015 року нагороджений Патріархом Київським і всієї Русі-України медаллю «За жертвовність та любов до України» (посмертно);
- указом Президента України № 282/2015 від 23 травня 2015 року, «За особисту мужність і високий професіоналізм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі», нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно);
- указом № 13 від 10 лютого 2016 р. нагороджений відзнакою «Народний Герой України» (посмертно).

Слава Героям! Герої не вмирають, адже вони разом з нами. Вони житимуть доти, доки ми про них пам'ятатимемо.

Для увіковічнення пам'яті про подвиг нашого земляка, неординарної особистості, справжнього патріота Синюка Дениса встановлена меморіальна дошка, створена кімната пам'яті «Дорога в безсмертя» та готується до друку книга-спогад «Дорога в безсмертя».

***Справжніми героями не народжуються, ними стають!
Вони серед нас!***

Денис, як і багато інших загинув, аби повсякчас нагадувати всім: боронити Україну – це боронити світ і нас в ньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віктор Ревеуг «Полтавські поборники державної незалежності України».
2. <https://inforesist.org/v-poltave-ustanovili-memorialnuyu-dosku-pogibshemu-21-letnemu-kiborgu/>
3. Газета «Коло» від 24.08.2015 року.

ТАЇНА МГАРСЬКОГО МОНАСТІРЯ, АБО ОСКАЖЕНІЛІ ЗНУЩАННЯ НАД СВЯТИМИ

*Садаєв Ельчін,
учень 11 класу Кобеляцького НВК №1
Керівник: Ярмоленко О. О.,
педагог-організатор, керівник гуртка
Кобеляцької райСЮТур*

Інколи звірячій скаженілості людей просто немає меж. Для нормальних та лють, те звірство, несамоовитість і нещадність просто здається містикою. Але воно є. Ті звірі у людській подобі іноді готові на все, лиш довести себе. І найжахливіше, що оте «все» нерідко проявляється на свідомому вбивстві людей.

Кінець першої третини ХХ століття живую кров'ю вбився у людську пам'ять як найжахливіше, від чого у буквальному сенсі холоне кров – прихід більшовиків. І ім'я тиран, які керували радянським союзом теж, сотні раз приговорені прокльоном. Десятки наказів, і майже в усіх – розстріляти тих, хто не був вигідним владі. Серед них: інтелігенція, окремі раси людей, селяни та інші. Та була в цьому некороткому списку ще одна група людей. Тих, звання яких визиває в нас якусь особливу повагу – священики. Воістину святі люди, які свято і вірно в душі надіялись на нашу святу землю. І саме їх накажуть знищити, їхнє святилище теж. Не залишити нічого. Нічого святого.

Спасо-Преображенський Мгарський монастир. Старовинне місце. У час тих страшних дій у ньому, було це 1919 року, святилищу виповнювалось рівно 300 років з часу його заснування. За такий тривалий час дух святині тут вмонтувався якнайкраще. Тут фресками описаний весь монастир, а в дворі завжди чисто, бо ж це чоловічий монастир, саме вони з давніх віків доглядали це місце. Божниця збільшувалась більше і більше: будували нові церкви, малювали нові ікони. Такий розвиток Божого дому станом на 1919 рік мав доволі пристойний вигляд. Про Мгарський монастир знають всюди, і постійний потік віруючих тут не зупинявся [2, 564].

Сотні років – сотні історій. І кожна з їх особлива. Але та, що сталася в монастирі на передодні чи не найбільшого християнського свята Преображення Господнього, викликало жах і сльози, а ненависть до винних зросла до неможливості.

Ніч з 18 на 19 серпня 1919 року. За обвинуваченням у наданні допомоги білим, більшовики розстріляли 17 мгарських іноків з настоятелем на чолі.

Напередодні трагедії, в кінці червня, до монастиря прибув більшовицький Антонівський полк, монахи були тоді вигнані, а в приміщеннях оселені червоноармійці. Мешканцям святині прийшлося ночувати по сараях. Маючи достатньо місця, незвані заповнили всі маленькі церкви, де робили заборонені релігією в храмі речі: приводили жінок, влаштовували розваги, ходили в головних уборах, курили. Крім того,

більшовики почали зламувати особисті речі монастиря, викрадати цінні обладунки. З ікони Божої Матері були зірвані фіранки і срібний вінок, який потім надівали на коней. У церкві розмістилось біля 300 чоловік. Побувши місяць, небажанні пішли із святого місця, залишив за собою повну руїну.

Першого серпня до монастиря прийшов невеликий загін Добровольчої армії, яка не пробувши і тижня, під тиском більшовиків, які знову ж прийшли до церкви, вимушені були відступити. І почалась нова сторінка жаху Мгарського монастиря: не гаючи ні хвилини, червоноармійці почали грабувати, забирати у монахів продовольчі запаси. 4 серпня, біля 16 години, до церкви, в якій тільки-но планувалась служба, прийшли кілька більшовиків і розпорядились зібрати всіх монахів біля огорожі монастиря, по їх словах, для перепису мешканців. Не підозрюючи нічого поганого, монахи почали збиратися. Коли прийшли всі 24 чоловіка монахи з їх настоятелем ігуменом Амвросієм, самозванці-господарі оголосили, що тих заарештовано, за те, що вони зустріли добровольців, і допомагали їм переправлятися через річку Сула. Потім, за розпорядженням, кожен з монахів повинен був принести по оберемку дров. Вислів одного з наглядачів: «Цього досить, на кожного», дала привід думати інокам, що їх збираються спалити. Але переговоривши між собою, більшовики, змінивши свій намір, почали швидко запрягати кілька волів, навантажили їх пшеницею, і відібравши всі ключі у монахів, повели їх з конвоєм у Лубни. Без жодних пояснень їх повели у военний комісаріат, де закликавши настоятеля Амвросія до комісара Бокая, допитували його близько години. Вночі замучених монахів погнали до вокзалу, а потім по Пирятинській дорозі, і все під пильним наглядом 7 червоноармійців.

Ніч видалася теплою, лишень зрідка накрапав дощ.

Коли монахи пройшли близько 5 кілометрів, їх зупинив загін кавалерії. Почувся голос гладенького голеного чоловіка середнього росту, років двадцяти п'яти, одягненого в сіре. Це і був той самий комісар Бокай. Він розділив іноків на три партії по 8 чоловік. З першої групи ігумен Амвросій почав благати помилувати іноків. Але Бокай підійшовши до нього, крізь зуби проговорив: «Досить вам морочити людей» і вистрілив у нього в із револьвера. Ігумен впав на землю, і в той же момент по команді Бокая: «Виконуюча команда, струнко», солдати дали залп по останніх сімох монахів із першої партії. В цій групі знаходився ієромонах Іларіон. Куля пройшла крізь нього. Упавши разом зі всіма, через деякий час він отямився і повзком дібрався до канави біля дороги. Почувши, що наближається другий загін, він сховався в кущах. Звідти він бачив жахливу картину, яка вражає людину-очевидця: червоноармійці пострілами добивали ще стогнучих іноків, забираючи в них одяг. Останніх бранців повели далі. Пройшовши один кілометр, знову відділили вісім чоловік, і дали по них залп.

Згодом ієродіакон Ісаакій дав наступні покази: «Стріляли вони по монахах майже в упор. Я знаходився в другій партії, і після залпу по

нас я впав, прикинувшись мертвим. Після чого з мене зняли взуття і пішли далі, вважаючи мене за вбитого». Ієродіакон Євсейвий казав: «З нашої групи було вбито п'ять чоловік, а останні врятуватись, впавши на землю і прикинувшись мертвими <...>. Стріляли вони в нас шагів в чотири, не більше». Дивом, деяким інокам вдалось врятуватись. Та все ж втрати були, і чималі: вбито 17 чоловік.

У зв'язку з цим, був складений протокол огляду 22 вересня 1919 року Лубенським судом. У ньому праведно оцінено всі втрати і псування майна.

Новомучеників Мгарського монастиря було поховано у Благовіщенському скиту на території святилища [1, 55].

Далі справу було передано до Полтавського суду, який з ціллю медичного розслідування хотів викопати вбитих, але цього так і не зробили.

Саме така історія відбулась влітку 1919 року. І не потрібно зайвих слів. Цим все сказано. З точки психологічного підходу, така поведінка людей одної нації може полягати не тільки в психологічних порушеннях, а і в насажденні певної ідеології. В даному випадку – комунізму.

Ми лише на маленькому прикладі переконалися у всій кровавій правді Радянського Союзу. А це лише 1919 рік, початок правління «дикого дракона», і це лише один із сотні, чи може навіть тисячі прикладів оскаженілості.

Час іде, але не змінюється історія. І той великий дерев'яний хрест височіє над Лубнами, як символ продажності, як символ зради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обитель над Сулою – Краматорськ: «Тираж-51», 2014., 70с., іл..
2. О. Білоусько. Полтавіка – полтавська енциклопедія – Полтава: «Полтавський літератор», 2009., 775 с., іл..

«ЗОРЯНИЙ ЗЛЕТ» КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ НА ПОЛТАВЩИНІ ЗА ДОБИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Люта Валерія,

*учениця 10-А класу Полтавської гімназії №21,
вихованка гуртка «Історичне краєзнавство»
при ПМЦПО*

Керівник: Посмітна С. В.,

учитель історії Полтавської гімназії №21

Вивчаючи історію України, ми часто зустрічаємо матеріали про величезний вплив Полтавщини на українську культуру. Ставши ядром Гетьманщини, вона була значним осередком українського відродження, давши світові політиків, економістів, філософів, діячів культури. Ми вважаємо що однією із найважливіших частин українського відродження і тоді, і сьогодні є робота по збиранню, зберіганню та вивченню національних старожитностей, рукописів, історичних артефактів.

Роки, людська недбалість, війни, пожежі призвели до втрати великої частини національного багатства. Тому сьогодні ми повинні бути особливо вдячні людям, які займалися збором, збереженням та вивченням національних надбань, ось чому ми вважаємо наше дослідження актуальним.

Мета нашого дослідження – проаналізувати яким був вклад полтавців-краєзнавців у збиранні, збереження та вивчення українських старожитностей в період існування Центральної Ради.

«Зоряний злет» краєзнавчого руху на Полтавщині у 20-ті роки був би неможливим без міцного фундаменту, закладеного кількома дореволюційними поколіннями істориків-краєзнавців регіону, без збереження і примноження їх доробку ентузіастами-подвижниками, справжніми патріотами рідного краю в роки національного-визвольної революції та громадянської війни. На жаль, останній період тривалий час залишався поза увагою дослідників і, як наслідок, в історичних розвідках і краєзнавчих працях радянського часу, домінуючою стала думка про те, що становлення і розвиток історичного краєзнавства на Полтавщині, нібито розпочалося навесні 1919 р., з встановленням Радянської влади в регіоні. Але це не відповідає дійсності.

Уже на початку ХХ ст. вагомий внесок у історико-краєзнавче вивчення регіону внесли члени Полтавської Ученої Архівної Комісії – провідного наукового, координаційного і методичного центру Полтавщини. Основними напрямками її діяльності були вивчення минулого краю, на основі архівних джерел і популяризації історії в краю. Крім історичних досліджень, в роботі комісії значна увага приділялась археологічній, літературознавчій, статистичній і етнографічній проблематиці. Всього за період існування ПУАК видано 15 випусків праць (1905-1917 рр.) Так, в 1917 р. вийшов у світ останній, том «Трудов Полтавської Ученої Архівної Комісії». На його сторінках були опубліковані історичні розвідки М. Астряба та М. Риженка. За 15 років свого існування ПУАК провела 36 засідань. Та головне – комісія виховала цілу плеяду дослідників регіону – В. Щербаківський, М. Макаренко, О. Сластіон, Л. Падалка, В. Щепотьєв, М. Астряб, Г. Стеллецький та ін. після припинення діяльності комісії було створено чимало громадських організацій та осередків, які згаснути вогнику творчого краєзнавчого пошуку. [б.с.122]

На жаль, діяльність ПУАК в 1917 р. довелося припинити. Вагомою причиною припинення роботи комісії став похилий вік її незамінного керівника І.Ф. Павловського та негаразди фінансування з боку земських установ. Але переважна більшість членів ПУАК відразу ж активно включилася просвітницьку роботу в регіоні.

Почали активно зносити пам'ятники пов'язані із самодержавством: в с. Харківці пам'ятник Олександру ІІ., скульптуру двоголового орла, пам'ятник коменданту Полтави О.С. Келіну, поховання автогра «Оди на рабство» В. Капніста та його батька в с. Велика Обухівка Миргородського повіту. На жаль вандалізм відбувався на території всього краю

Коли прийшла революція 1917 року, то «вся українська інтелігенція була захоплена працею і працювала такою мірою, як тільки міг знести людський організм, кожний у тій ділянці, в якій був спеціалістом», – зазначав В. Щербаківський.[1, С.209]

Провідні краєзнавці Полтавщини активно поринули в пам'яткоохоронну, збиральницьку, музейну та організаційну діяльність. Уже в травні 1917 року вони взяли активну участь у створенні Центрального комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва в Україні (КОПСІМУ). Дійсними членами комітету були обрані відомі подвижники справи збереження української національної історико-культурної спадщини полтавці К.В. Мощенко та В.М. Щербаківський, членом кореспондентом комітету було обрано хорольця В.П. Бірюкова [4, С.853]

Через місяць розпочав роботу і комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва на Полтавщині. До його складу увійшли: талановитий український історик, філософ, відомий дослідник етнографії краю К.В. Мощенко, «енциклопедист доби національного відродження» професор В.О. Щепотьєв, протоієрей Булдовський, відомий археолог В.М. Щербаківський та земський історик Л.В. Падалка.

Діяльність комітету, очолюваного відомими науковцями, з самого початку привернула до себе увагу місцевих органів влади. Комісаром охорони пам'яток Полтавщини було призначено В.М. Щербаківського, який закликав берегти історико-культурну спадщину краю. «І тепер, коли гине стільки прекрасних речей без вороття, треба врятувати для народу, хоч те, що можна...»

За умов анархії, безпорядків і мародерства з боку солдатських мас, що поверталися з фронту, комітет змушений був навіть обмежити публікації з описом цінних історичних пам'яток, щоб не дати приводу різним авантюристам, що стояли у голові демобілізованих частин, взятися за грабування пам'яток старовини.

Члени комітету займалися передусім порятунком поміщицьких колекцій та усною пропагандою. В. Щербаківський читав лекції перед освітянами в Миргороді, Хоролі та Полтаві. Найважливіше завдання товариства – було врятування мистецьких історичних пам'яток від знищення й пограбування. Так було перевезено до Полтави археологічне зібрання братів Горвиців з містечка Городища Лохвицького повіту (зібрання включало в себе вироби з каменю та бронзи і кераміку епохи бронзи та скіфського часу). Пізніше було проведено додаткові розкопки.

Було вивезено до музею архів генеральної Комісії губернаторів Галичини. Завідувачем політичного архіву був призначений зять В.Г. Короленка, К.І. Ляхович.

В цей час активізував свою роботу і Полтавський краєзнавчий музей. Вже влітку 1917 р. кількість відвідувань музею зросла. Музей отримав дарунок від відомого мецената П.П. Бобровського. [5, С.52] Полтавські краєзнавці активно працювали лекторами, пробуджуючи національну свідомість краю.

Влітку 1917 р. при народному музеї Полтавщини був утворений Український Народний Університет. Тут читали популярні історико-

краєзнавчі лекції для народу, головним чином, працівники музею (Володимир Щепотєв, Вадим Щербаківський, Н. Мірза-Авак'янц, Михайло Рудинський). Наприкінці 1917 р. справа охорони старовини перейшла до відділу Охорони Пам'яток Старовини й Мистецтва при Міністерстві Освіти на чолі з М.Т. Біляшівським, який надавав допомогу музейним закладам Полтави та Хорола.

З осені 1917 р. газетні сторінки густо рясніли повідомленнями про погроми садиб землевласників які нерідко вони супроводжувалися знищенням цінних історико-мистецьких скарбів.

М. Астряб, М. Павлов-Сільванський та Е. Перфецький створили повітовий комітет охорони пам'яток мистецтва, історії і старовини, який взяв під охорону історичні пам'ятки краю.

Практично в цей же час завідуючий музеєм Полтавського губернського земства В. Николаєв повідомляв відділ охорони пам'яток про створення філій та пересувних музеїв.

З метою порятунку пам'яток культури і мистецтва полтавська інтелігенція вирішила створити комісію охорони пам'ятників про це зібрання згадував В. Вернадський.

Історичне краєзнавство є чистим джерелом духовності та культури народу, бо любов до рідного краю, глибока шана багатівікових народних традицій здавна були ознакою справжнього патріотизму. Яскравим виявом кращих людських рис. В розвиток історичного краєзнавства вагомий внесок здійснили наші земляки за доби Центральної Ради.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акуленко В.І Охорона пам'яток культури в Україні – Київ : Рідний край, 1991 – 250 с. [С.209]
2. Антологія краєзнавства Полтавщини. Науково-методичний посібник. //За ред. П.І. Матвієнка – Полтава, Довкілля К: 2007 – [С.187]
3. Лахижа М.І. , Год Б.В., Киридон П.В. Маловідомі сторінки історії та культури Полтавщини , частина 1- Полтава 1997 – [С.15]
4. Полтавщина: Енциклопедичний довідник, за ред. А.Б. Кудрицького, Київ К: УЕ 1992. – 1024 с.
5. Полтавський Краєзнавчий музей – Харків: Прапор 1978- 88с. [С.52]
6. Полтава. Історичний нарис. Полтава: Полтавський літератор 1999 – 280с. [С.122]

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗІВ ЖІНОК-МИСТКИНЬ НА СТОРІНКАХ ПОЛТАВСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ВИДАНЬ

Васюта Валентина,

учениця 9-В класу, член НТУ «АКАДЕМІЯ»

Розсошенської гімназії Полтавської районної ради

Керівник: Вигівська В. М.,

учитель української мови та літератури

Сучасні газетні видання України мають тенденцію по-різному транслювати образ жінки, що зумовлюється, перш за все, специфікою аудиторії та спрямованістю й редакційною політикою ЗМК. Не є винятком і газетні видання Полтавщини. На сторінках полтавських краєвих

газет представлена розмаїта палітра жіночих образів, які репрезентують різні соціальні ролі, одним із найбільш представлених типажів є жінка-мисткиня. На жаль, у сучасному журналістикознавстві цей аспект функціонування полтавської газетної періодики є не вивченим, тому актуальність пропонованої розвідки очевидна.

Мета статті – аналіз специфіки створення образу жінки-мисткині на сторінках провідних полтавських газетних видань.

Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- *встановити ступінь освітленості мистецько-професійного виду діяльності жінок Полтавщини;*
- *з'ясувати специфіку подачі жіночих образів у полтавських газетних ЗМІ.*

Розмаїттям матеріалів про сучасну жінку-мисткиню відзначається всеукраїнське видання «Зоря Полтавщина». Публікації про талановитих сучасниць найчастіше видрукувані на сторінках газети у рубриці «Дайджест». Так, в інтерв'ю із Наталією Сумською «Щоб не зганьбити батьків у випадку провалу під час вступу до театрального інституту, заявила, що до акторів Сумських не маю жодного стосунку», яке є перекладом-дайджестом із газети «Факты и комментарии», перед читачем постає не просто відома й улюблена багатьма українцями актриса, а й цікава особистість, патріотка, донька, дружина й мати. Завдяки продуманій композиції й влучним запитанням, журналістці Лілії Музиці вдалося створити цікавий, по-сімейному «теплий» портрет талановитої сучасниці. Важливим аспектом інтерв'ю є показ ролі родини у житті творчої людини, важливість збереження родинної династії. Так, на запитання про заповідну мрію Наталія Сумська відповіла: «Моя заповітна мрія, яку я боюся злякати, ...щоб моя онучка стала актрисою»[5].

Цікавим є інтерв'ю із Джамалою «Я вірила, що Україна переможе», в якому журналістка газети «Факты и комментарии» Таїсія Бахарєва показала непростий шлях української співачки до перемоги на конкурсі «Євробачення». У матеріалі органічно поєдналися елементи жанру інтерв'ю та репортажу. Лід до публікації подає ту непросту, з політичним присмаком атмосферу, що панувала в останні хвилини «Євробачення» у Стокгольмі: «У Стокгольмі напруга трималася до останніх хвилин. Причому не тільки в розкішному залі «Глобен-арени», але й у прес-центрі, де журналісти на хвилину завмерли, а після оголошення результатів України та Росії не стали стримувати емоцій. І лише представники російської преси відмовчувалися. Ніхто з них так і не з'явився на фінальній прес-конференції Джамали» [1].

У публікації журналістка особливий акцент робить на виваженій світоглядній позиції співачки, її глибокому розумінні трагедії свого рідного кримськотатарського народу: «Ми повинні берегти свою пам'ять... Я не хочу, щоб трагедія повторилася» [1].

У рубриці «Полтавська родина» Ірина Шило та Марія Вітрич знайомлять читачів із Віталіною Мусієнко уродженкою смт Котельва, котра стала переможницею талант-шоу «Голос країни». У публікації

«Голос країни» – то спів Віталіні!» журналістки створюють мозаїчний портрет молодой талановитой співачки-самородка, перемижуючи біографічні факти з відгуками рідних, вчителів музичної школи, тренера В'ячеслава Вакарчука та думками самої героїні статті, що дало змогу всебічно показати постать молодой талановитой полтавської співачки, яка переконана, що вона повинна «вибрати надію свого тренера та тих людей, які вірять в мене і підтримують». Героїня наголошує: «Я завжди співатиму українською мовою, бо це мова мого народу. Я рада, що живу в такій країні, що розмовляю і пишу українською» [7].

У рубриці «Наші славні земляки» Олександр Синягівський знайомить читачів з постаттю оперної співачки Надії Оснач, уродженки Козельщинського краю. Як наголошує журналіст, для талановитой оперної дівки, яка гастролювала у багатьох країнах світу, найкращим місцем на планеті є рідна земля.

У додатку до «Зорі Полтавщини» – «Порадниця» у рубриці «Рукоділля» журналісти газети знайомлять читачів із майстринями народної творчості. І хоча увага журналістів в основному зосереджена довкола творчості талановитих полтавок, проте часто вони торкаються й цікавих фактів життя героїнь. Серед публікацій даного тематичного сегменту варто назвати нариси Вікторії Корневої «Людина створена Богом для добра і краси» про талановиту писанкарку з Карлівки Світлану Колодязну, «Божий шов Ніни Фоменко» про вишивальницю із Миргорода, «Щасливі ляльки Наталії Сенік» про майстриню, яка створює цікаві художні витвори різними техніками.

Авторитетне газетне видання Полтавщини – «Вечірня Полтава» на своїх сторінках репрезентувала читацькій аудиторії не менш цікаві матеріали про талановитих полтавок. Так, ювілейний портретний нарис Наталії Жовнір «Українкою народилася» присвячено директорів провідного полтавського видавництва «Дивосвіт» Ганни Грибан. Журналістка у публікації майстерно поєднавши елементи нарису, репортажу та інтерв'ю, створила цікавий портрет сучасної жінки, котра свою малярську творчість зуміла поєднати з видавничим бізнесом: «Завжди елегантна, усміхнена, ця жінка з поетичною душею й щедрим талантом художника – справжній професіонал своєї справи»[3].

В інтерв'ю «304 концерти в зоні АТО й орден княгині Ольги» журналістки Оксани Ключко з відомою співачкою Ярославою Руденко створено образ сучасної мисткині, справжньої української патріотки, якій не байдужа доля рідної держави, її захисників. Журналістка завдяки майстерно вибудованій системі запитань розкрила всі грані постаті Ярослави: талановитой активно гастролюючої співачки, українки з міцною державницькою позицією, молодого науковця і просто душевної людини.

Органічне поєднання активної громадянської позиції й таланту художника – є ключовими константами постаті Марини Рожнятовської, героїні публікації Наталії Жовнір «Ціле море акварелі».

У ліричному нарисі «Дзвенить її душі криниця» письменниця й журналістка Людмила Таран-Пономаренко знайомить читачів із Заслуженою артисткою України із Полтавської обласної філармонії Наталією Іванченко, котра своїм майстерним художнім читанням заводить великі концертні зали. Журналістка чесно зізнається, що їй важко передати словами огром таланту героїні, яка з'являючись на сцені, змушує повірити публіку в те, що перед нею сама Маруся Чурай чи Шевченкова Катерина.

Отже, полтавські газетні видання є тими інформаційними платформами, завдяки яким читачам репрезентовано галерею образів жінки-митця з активною життєвою позицією. Серед найбільш представлених є образи співачок, художниць, майстринь народної творчості, які можуть служити прикладом для наслідування своїм сучасникам-полтавкам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахарєва Т. Джамала «Я вірила, що Україна перемає» / Т. Бахарєва // Зоря Полтавщина. – 2017.
2. Жовнір Н. Ціле море акварелі / Н. Жовнір // Вечірня Полтава. – 2017. – С. 13.
3. Жовнір Н. «Українкою народилася» / Н. Жовнір // Вечірня Полтава. – 2017. – 27 червня. – С. 13.
4. Клочко О. 304 концерти в зоні АТО й орден княгині Ольги / О. Клочко // Вечірня Полтава. – 2016. – 23 листопада. – С. 11.
5. Музика Л. Наталія Сумська «Щоб не згнєбити батьків у випадку провалу під час вступу до театрального інституту, заявила, що до акторів Сумських не маю жодного стосунку» / Л. Музика // Зоря Полтавщина. – 2017.
6. Синягівський О. Оперна співачка Надія Оснач / О. Синягівський // Зоря Полтавщина. – 2017. – 7 березня. – С. 8.
7. Шило І., Вітрич М. «Голос країни» – то спів Віталіні! / І. Шило, М. Вітрич // Зоря Полтавщина. – 2016. – червень

ПОВЕРНЕННЯ ІЗ ЗАБУТТЯ СТАРШИНИ АРМІЇ УНР ЮРІЯ ГОРЛІС-ГОРСЬКОГО

*Ступа Богдан,
учень 11 класу Решетилівської гімназії
імені І.П.Олійника, вихованець РЦТКУМ
Керівники: Ширшова Н.О., Гмиря І.О.
учителі Решетилівської гімназії
імені І.П.Олійника*

Одним із перших указів президента України на початку 2016 року став Указ «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років». Саме цей указ став поштовхом до пошукової роботи. Полтавська земля дала світові цілу плеяду визначних науковців, літераторів та історичних діячів. Імена одних відомі широкому загалу, імена інших і до сьогодні залишаються білими плямами в історії.

У 2012 році вийшла книга «Ми ще повернемось» – зі спогадами про Ю.Горліса-Горського, а також з його повістями, поезіями, листу-

ваннями. У книзі йдеться, що «доля цієї людини була настільки бурхлива, закручено-звивиста, жорстока і милосердя, що найрізноманітніші чутки про Юрія кружляли ще півстоліття після його таємничої смерті в 1946 році» і що «Юрій Городянин-Лісовський прожив не життя, а пригодницький роман». Ось лише окремі життєві обриси цієї постаті, написані у вищезазначеній книзі: «Хорунжий Кабардинського полку, півсотенний Богданівського полку, «кармелюківець», заступник отамана полку гайдамаків Холодного Яру, «совєтський міліціонер» у Кам'янці, співробітник Повстансько-партизанського штабу генерала Тютюнника, багатолітній політичний в'язень та пацієнт-симулянт психіатричних лікарень, автор споминів, журналіст Німецького радіо, агент Абверу, можливо, й польських спецслужб, диверсант-парашутист, співредактор української газети, помічник англійської розвідки...

Ці слова про нашого земляка, уродженця с. Демидівка Решетилівського району Полтавської області, що проявив себе в період української революції 1917-1921рр. і склав голову у боротьбі за збереження державної незалежності УНР.

Метою дослідження автори поставили: вивчити, дослідити життєвий та творчий шлях Юрія Горліс-Горського; простежити його політичні та літературні віхи життя.

Актуальність дослідження полягає в особливому інтересі до історії рідного краю, долі людей, що стояли біля витоків державної незалежності...

В наш час доволі неоднозначно трактуються події сторічної давності, молоді важко збагнути історичний перебіг подій, причини поразок і перемог. Ми маємо надію, що наше дослідження допоможе одноліткам краще зрозуміти події української революції 1917-1921 рр.

Про його дитячі роки майже нічого невідомо. Будучи юнаком закінчив у 1915 році в Полтаві Олександрівське реальне училище, Юрій Городянин-Лісовський поїхав до Новочеркаська, де вступив у козачу військову школу.

Після повалення самодержавства у Росії і проголошення Української Народної Республіки, не роздумуючи, став на захист молоді України держави. У 1918 році виходець із Демидівки Горліс-Горський старшина-кіннотник Запорізького полку Запорізької дивізії Армії УНР, з яким вирушили в Зимовий похід. Ю.Горліс-Горський був призначений осавулом Першого куреня холодноярських повстанців. Був заарештований чекістами у квітні 1923 р. і вісім місяців провів у тюрмі, але обійшлося, у 1924 р. другий арешт.

8 червня 1928 року Подільський Губенський суд виносить вирок Городянину отримувати – розстріл. Та з нагоди 10-річчя Жовтневої революції вирок міняють на 10 років позбавлення волі. Засудженим разом із ним упродовж п'яти років після відбуття покарання забороняють оселятися в Правобережній Україні – зважаючи на їх особливу «соціальну небезпеку».

У 1939 році Горський недовго вчителював у селі Луг на Закарпатті, бо внаслідок угорської окупації Карпатської України був змушений емігрувати до Румунії, а згодом – до Югославії. Проте невдовзі він знову повернувся в Україну.

Під час агресії СРСР проти Фінляндії Юрій з групою українських добровольців взяв участь у боях з Червоною армією. Коли почалася німецько-радянська війна, Ю.Горліс-Горський повернувся в окуповану німцями Україну. У війні між обома тоталітарними режимами письменник бачив шанс для України вибороти незалежність. Декілька разів його заарештовувало гестапо, але розправи уникнув. У 1942 р. він побував у Холодному Яру, відвідав могили своїх побратимів та вцілілих повстанців і зібрав серед них спогади для подальшої роботи над «Холодним Яром». З наближенням Червоної армії повернувся до Західної України.

Ю.Горліс-Горський написав ряд творів, які, вживаючи сучасну термінологію, свого часу стали бестселерами для значної частини українського населення. Найвідоміший з них – роман «Холодний яр» – є яскравою сторінкою визвольної боротьби в Україні на початку ХХ століття. Ним захоплюються до цього часу, він став своєрідним символом для всіх патріотів України. Всього роман «Холодний Яр» перевидавався 15 разів.

Юрій Юрійович залишив по собі чималу літературну спадщину. Одні з його творів є широко відомі, інші донедавна були маловідомими чи невідомі взагалі. «Ave dictator!», «Отаман Хмара», «Червоный чортополох», п'єса «Клянемося могилами героїв!» Пізніше всі основні твори Горліс-Горського перевидані в Німеччині, США, Великій Британії та Україні.

Восени 2012 року на передодні 115-ї річниці з дня народження учасника подій у холодноярській республіці, автора книги «Холодний яр» на запрошення президента обласного медіа-клубу Людмили Кучеренко на Полтавщині побувала дочка автора Лариса Лісовська. Ініціативною групою було організовано конференцію. Поштоухом до організації зустрічі стало видання в Черкасах книги Ю.Горліс-Горського «Ми ще повернемось» в якій опубліковано твори, спогади про перебування в армії УНР та листи. З метою відкриття для земляків несправедливо забуте – вірніше заборонене ім'я земляка, який поклав життя за збереження державної незалежності України.

Наступним етапом повернення із забуття уродженця Решетилівщини Юрія Горліс-Горського став круглий стіл організований громадськими діячами Полтавщини, науковцями, журналістами, краєзнавцями, прихильниками ВО «Свобода», старшокласниками гімназії, творчими особистостями краю. Щоб в рік 115 річниці з дня народження холодноярівця познайомити якомога більший загал з політичною та літературною діяльністю славного земляка. Чи міг хтось тоді передбачити який буремний час випробувань нас чекає попереду. Чи можна було уявити у 2012 на початку 2013 року, що на державну незалежність

нашої держави будуть посягання, що буде порушено її територіальну цілісність, що світ сколихне Революція Гідності.

2016 рік став роком декомунізації, змін, заперечення, перейменування, відновлення історичної справедливості, повернення із забуття... В контексті цих подій було згадано і ім'я Юрія Горліс-Горського. Ширяться публікації, проводяться читання, круглі столи, запропонована іменна обласна премія Горліс-Горського. На основі зібраних матеріалів ми оформили публіцистичну збірку, буклети, календар про відомого земляка, які розповсюдили серед старшокласників, учителів.

Він мало відомий широкому загалу, але його ім'я золотими літерами вписано в історію УНР та національно-визвольних змагань. Автори намагаються своєю роботою відкрити ім'я Юрія Городянина-Лісовського (Горліс-Горського) для ровесників, земляків-полтавчан і нагадати про нього Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «Решетилівський вісник» 30 листопада 2012 Юрій Горліс-Горський хто він, ст. 7
2. «Нова Година» №17 (135) (01.05-07.05 2013) Лицар із Демидівки мав псевдо «Залізняка» ст. 6
3. Країна. Щотижневий журнал по-українськи №36 (339) 22 вересня 2016 року ст.47-50
4. «Нова Година» Хто хотів загибелі автора «Холодного яру», Вадим Назаренко , Олена Задорожна, 2013 рік вересень
5. Ревегук В.Я. Національне відродження Полтавського краю: тернистий шлях до свободи – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2016. – 183 с.
6. Ревегук В.Я. Полтавці – поборники державної незалежності України / В.Я. Ревегук. – Полтава, 2015. – 348с.
7. Ревегук В.Я. Полтавщина у вогні української реіолоції (1971-1921 рр.). – Полтава, ПП Шевченко Р.В., 2014. – 408с.
8. Віктор Рог. Готуй нових борців «Холодний яре», №45 (185), 18-31 грудня 2008 року
9. Роман Коваль. «Україна ... Чому це слово таке болюче?!». Передмова до книги Юрія Горліса-Горського «Холодний яр». Відродження. Київ-Львів-Дрогобич. 2006

ЦЕРКВИ ПОЛТАВИ, ЗРУЙНОВАНІ РАДЯНСЬКОЮ ВЛАДОЮ

Білокінь Анна,

учениця 9-Б класу, Супрунівського НВК

Полтавської районної ради

Керівник: Кісельова Т.В., вчитель історії

Радянська влада з перших днів свого утвердження в Україні вела відкриту антицерковну атеїстичну політику. Духовність і церква оголошувались ворогами нової влади. Вона всіляко намагалась обмежити вплив церкви на суспільне життя. Боротьба більшовиків з релігією мала кілька складових: репресії проти священників, знищення церков та ідеологічні методи. В нашому дослідженні ми розглянемо один з цих напрямків більшовицької боротьби з релігією, а саме зруйновані більшовиками церковні споруди.

Для кожного українця церква мала надто велике значення, щоб спостерігати байдуже, як руйнується одна з невід'ємних складових життя. Переслідування більшовиками церкви і релігії було спрямоване також і на знищення українського світогляду, що стояв на заваді втіленню комуністичної ідеології.

Наше дослідження особливо актуальне сьогодні, коли українське суспільство проводить заходи з декомунізації та хоче відновити пам'ять про українську культуру, яка ще не була підкорена більшовицькому диктату.

Забудова Полтави церквами почалася в козацькі часи. Соборна вулиця Полтави отримала свою назву через те, що справді була повністю забудована церквами. Проте з приходом до влади комуністів церкви зникли одна за іншою. Найвідомішим прикладом такого руйнування був Свято-Успенський кафедральний собор – визначна пам'ятка козацького бароко 2-ї половини XVIII століття. Спочатку збудований з дерева, а пізніше, в кінці XVIII століття, перебудований гетьманом Іваном Мазеєю. Поруч з кафедральним собором невдовзі (1774 рік) розгорнулося будівництво дзвіниці. У 1847 році Успенський собор отримує статус кафедрального після перенесення архієрейської кафедри з Переяслава-Хмельницького в Полтаву. Головний собор Полтави продовжував виконувати свої релігійні функції аж до 1934 року, тому його не могла проігнорувати радянська влада. Храм став невинною жертвою – його просто підірвали. Встояла лише дзвіниця, яка довгий час використовувалася як приміщення для музею історії архітектури Полтави.[1]

Іншою такою пам'яткою є каплиця, побудована в пам'ять славетного царства в Бозі покійного Імператора Олександра II. Каплиця Олександра II, була споруджена у 1883 р. за проектом архітектора Ф. Животовського, знаходилася на розі вул. Протопопівської і Кузнецької (тепер вулиць Котляревського і Пушкіна) в пам'ять про царя. Мурована, восьмигранна в плануванні, оздоблена пілястрами тосканського ордера. Архітектурний шедевр Полтави не влаштував більшовиків ні як церква, ні як пам'ять про імперську владу, тому у 1936 р. каплицю розібрали. [1]

Така ж доля чекала й на Троїцьку церкву, що знаходилась на Сінній площі навпроти вулиці Загородньої (тепер Зигіна). Церква була зведена у 1894 році на кошти дружини полтавського купця Анастасії Іванівни Колосникової, яка пожертвувала 54000 руб., її чоловіка Льва Васильовича Колеснікова і купця Гавриїла Федоровича Слінькова, який брав також активну участь в побудові самої церкви. [3, с 909] Це була мурована будівля, що поєднувалася на західному боці з багатоярусною дзвіницею, на 1-му ярусі якої знаходився головний вхід. Була обнесена мурованою огорожею з кованими ґратками. При Троїцькій церкві діяли Свято-Троїцьке братство, церковнопарафіяльна школа. У 30-х роках XX століття її закрили і розібрали, а на її місці спорудили – будинок обласного партархіву.

Замість пам'ятника Невідомому солдату, який знаходиться на вулиці Європейській раніше стояла Всіхсвятська кладовищенська церква, яка була кам'яною з п'ятьма главами і дзвіницею. Будівництво її було завершено 18 жовтня 1864 року. Проте більшовиків не влаштуувала наявність цієї церкви у центральному районі міста, тому в 60 роках вона була розбірна. А на її місці побудували меморіальний комплекс Солдатської слави. [2]

Справжньою окрасою міста була Церква Воскресіння Христового, що знаходилася на Олександрівській вулиці (сучасна вулиця Соборна, навпроти Спаської церкви). Церква була кам'яною з дуже хорошою архітектурою змішаного стилю – римського з грецьким. Побудована в 1773 році Полтавським бургомістром, полковником, бунчуковим товаришем Павлом Яковичем Руденком на місці старої дерев'яної церкви, теж в ім'я Воскресіння Христового. Час побудови останньої точно невідомо; відомо тільки про існування її вже під час Полтавської битви. Вознесенська церква була трипрестольною, мала приділи в ім'я святого Василя Великого та святого Сампсонія. У 1936 р. церкву і дзвіницю було розібрано, а в 1971 р. на її місці зведено корпус музичного училища. [3, с. 140]

Пам'яткою архітектури готичного стилю в Полтаві була Преображенська церква, яка була побудована в 1859-1870 роках на площі Новий Базар на кошти купців Панасенка, Адрєєвича, Данчіча, Трегубова. Кам'яний, теплий, трьохпрестольний храм завершував перспективу вулиці Почтамтської (зараз вулиця В. Чорновіла). При церкві діяла церковно-приходська школа. У 30-х роках ХХ століття були зруйновані бічні куполи і дзвіниця. У повоєнні роки Спасо-Преображенський храм став кафедральним, через те що зруйнували Успенський собор, а в 1961-1962 роках був закритий і розібраний.

Однією з видатних барокових церков України ХVІІІ сторіччя у центральній частині історичної Полтави була Церква Стрітення Господнього. Мурована тепла Стрітенська церква стояла на розі Олександрівської (Соборної) та Стрітенської вулиць. Вона була п'ятибанною, трипрестольною, з приділами Іоана Богослова та Св. Стефана. Прекрасний взірець барокової церковної архітектури разом з іншими найстаршими храмами Полтави був знищений у 1937-1938 роках. Від церковного ансамблю на сьогодні залишився лише будинок, в якому раніше була чоловіча однокласна церковно-парафіяльна школа. У повоєнні роки на місці зруйнованого Стрітенського Храму був споруджений будинок міської ради (нині адмінбудинок). [1]

Цікавою пам'яткою в Полтаві була Петропавлівська кірха, перша дерев'яна лютеранська церква (кірха Петра) на території Німецької колонії. Церква була відкрита в 1881 році. За планом її будували в псевдо-готичному стилі, а з фасаду була зведена дзвіниця, увінчана хрестом. Церква збирала всіх лютеран у Полтаві, а також була незвичайною окрасою міста. Знаходилася вона на місці сучасного студентського парку та галереї мистецтв імені В. Ярошенка. Церква стала од-

нією з перших, яку закрили більшовики. Цьому сприяли і репресії проти духовенства, і масова міграція німців назад до Німеччини. В 1933 році її зрівняли з землею, а на її місці висадили невеликий сквер. Зараз залишився лише фундамент споруди. [2]

Таким чином політика більшовиків була направлена на цілковите зруйнування церков Полтави. Неважливими ставали ні конфесії, ні функції церкви чи собору. Також спостерігалася тенденція, що на місці зруйнованого храму чи собору, обов'язково будували те, що пов'язано з ідеологією партії – чи адміністративні будівлі, чи партархіви, чи пам'ятник радянським солдатам. Таким чином радянська влада бажала замінити християнську свідомість полтавців партійною ідеологією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зруйновані храми [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Полтавської Єпархії Української Православної церкви – Режим доступу до ресурсу: http://www.pravoslavie.poltava.ua/monastery/broken_churches.
2. Полтава історична [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://poltavahistory.inf.ua/hisp_r_52.html.
3. Полтавщина: Енциклопедичний довідник – Київ: УЕ, 1992. – 1024 с. – (За ред. А. В. Кудрицького).

ОСОБЛИВОСТІ ПІЗНЬОСАРМАТСЬКИХ ПОХОВАНЬ СТОРОЖІВСЬКОГО МОГИЛЬНИКА

Храпаль Артем,

учень групи ІП-23 (9 клас),

*КЗ «Полтавський міський багатoproфільний
ліцей № 1 ім. І.П. Котляревського»*

***Керівник: Московченко Н.О.,
заступник директора з НВП***

У 2007-2015 рр. спільна археологічна експедиція Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка та Полтавського краєзнавчого музею ім. В.Г. Кричевського здійснила розкопки Сторожівського могильника в Чутівському районі Полтавської області. На сьогодні досліджено 12 пізньосарматських поховань цього курганного могильника [2]. Він є невеликим родовим некрополем пізньосарматського племені.

Зупинимось докладніше на похованні, знайденому під курганоподібним насипом № 8. Обидва споруджені, вірогідно, наприкінці IV ст. н.е. та містили лише по одному похованню.

Розташовано в південній групі малих насипів, за 28 м на північний схід від кургану 14 (2011) та за 7 м на схід від траншеї 2 (2009) [1].

Насип невиразної форми, у північному напрямку перепад висоти відсутній, у південному незначний (0, 27 м), пов'язаний із загальним ухилом схилу р. Коломак. Насип злитий із «борозною», що утворилася в ході посадки дерев. Поряд розташовані курганоподібні насипи 6, 7 (2007 р.), які не містили поховань.

Поховання здійснене в споруді складної конструкції – вхідна яма та катакомба, орієнтовані по одній вісі: північ – південь. Вхідна яма прямокутної форми, розмірами 2,0x0,85-1,0 м. Вхід до катакомби із півночі, довжина її 2,4 м, ширина 1,0 м. Заглиблена до 2,85 м R, висота склепіння 1,84 м R. Форма овальна. Заповнення катакомби – чорноземне, при дні – суглинкове [4].

Поховання було здійснене в катакомбі, але в результаті давнього пограбування кістки перемістилися у вхідну яму та фіксувалися по всій площі поховальної споруди в заповненні, біля дна. У південній частині вхідної ями, на глибині 0,6 м від материка, виявлене скупчення дрібних кісток людини: ребер, хребців. На кістках простежувалися цятки малиново-бордової фарби. За визначеннями антрополога Юрія Довженка, кістки належать чоловікові [3].

Біля сходинки, входу до катакомби, у чорноземному заповненні, виявлений хрестець людини та фрагмент залізного виробу (4x2x0,2 см, подібні фрагменти залізного виробу у вигляді корозованого металу та дерева, розміром, траплялися по всьому дну катакомби. Розміри їх коливалися від 2,8x1,0 см до 0,3x0,4 см. Глибина розташування цього фрагмента 1,48 м р. в. Біля західної стінки (за 0,9 м на північ від сходинки) зафіксовано скупчення кісток – лопатка, ребра, велика гомілкова кістка ноги, ребра, тощо. Всі вони мають сліди малинової фарби [5].

Під лопаткою виявлена фурнітурна портупейна пряжка з білого металу. Фурнітурна пряжка з округлою рамкою, що має потовщення в передній частині. Язичок прямокутної форми, довгий, прямий, на кінці загнутий, він охоплює рамку на всю ширину. В перетині язичок близький до трикутної форми, сплющений у нижній частині. Розміри: діаметр 2,0, довжина язичка 1,9, площадка 0,4x0,4 см. Кінець IV ст. [5]. Повністю аналогічна пряжці із кургану 15/2008. Подібні пряжки відомі на широкій території, так, вони траплялися в поховання могильника Ксизово-17 на Дону, Шишацькому могильнику.

Поряд знаходилася намистина із бурштину. Намистина, зрізано-циліндричної, дещо асиметричної форми. Отвір овальної форми. Верхня основа із заокругленими краями. Діаметр верхньої основи 1,3, діаметр нижньої основи 1,5, діаметр отвору 0,4-0,5, висота 0,7-0,9 см. Також у заповненні знаходилася кулька жовто-рудого кольору, вірогідно нешліфований бурштин, діаметром 0,3 см. [3].

По центру ями, теж на дні, знаходився астрагал, без насічок та отворів. Під ним зафіксований коричневий тлін, імовірно від підстилки. Сліди такого тліну від підстилки простежувалися окремими шматочками по всій центральній частині дна катакомби. Біля північної стінки катакомби, за 0,4 м., від неї знаходилися хребці та ребро людини.

Отже, за знахідками над похованням та конструктивними особливостями ями, це також пізньосарматське (аланське) чоловіче поховання кінця IV ст. н.е. [3].

Поховання не є безумовно тотожним до інших поховань могильника, проте відзначимо кілька споріднених рис. А саме: меридіональна

орієнтація поховальної ями, а також їхня форма, що близька до прямокутної, та наявність у північній стінці підбою чи катакомби. Зауважимо, що з усіх 12 поховань некрополя, у катакомбі здійснено 50%, у ямі із заплічками 37,5%, у ямі із заплічками та підбоєм –12% (єдиний випадок). Для всіх поховань характерне навмисне порушення кісток небіжчиків, яке здійснювалося, імовірно, в ритуальних цілях або в результаті пограбування могил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко О., Луговий Р. Археологічні дослідження Сторожівського могильника у 2009 році / О. Коваленко, Р. Луговий // Інтеграція археологічних та палеогеографічних досліджень. Матеріали наукового практичного семінару 10-12 серпня 2010 р. – Полтава : ПНПУ, 2011. – С. 105-111
2. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Звіт про розкопки курганів біля с. Сторожове Чутівського району Полтавської області у 2012 році // НА ІА НАН України. – Ф.е.
3. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Кочівницьке поховання XIII ст. поблизу с. Сторожове Полтавської області / О.В. Коваленко, Р.С. Луговий // Старожитності Лівобережного Подніпров'я – 2011. Збірник наук. праць – Київ-Полтава : Гротеск, 2011. – С. 160-174.
4. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Пізньосарматські поховання Сторожівського курганного могильника / О.В. Коваленко, Р.С. Луговий // АЛЛУ. – 2008. – Ч.1-2. – С. 34-44.
5. Луговий Р.С. Пізньосарматські поховання Сторожівського могильника (за матеріалами 2012 р.) // Старожитності лівобережного Подніпров'я-2016 : збірник наукових праць. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України та УТО-ПІК, 2016. – С. 132-139.

ПОРТРЕТНИЙ НАРИС НА СТОРІНКАХ АЛЬМАНАХУ «РІДНИЙ КРАЙ»

Сидоренко Анна,

учениця 9-Б класу, Полтавської ЗОШ I-III ступенів № 38, вихованка гуртка

«Основи наукових досліджень» ПМЦПО

Керівник: Зелік О. А., керівник гуртка

«Основи наукових досліджень» ПМЦПО

«Рідний край» – науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах, відомий і шанований в Україні та за її межами. Виходить він у Полтаві двічі на рік, видавцем-засновником є Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Перше число видання з'явилося в грудні 1999 року і стало яскравою подією святкування проголошеного ЮНЕСКО року видатного письменника, громадського діяча полтавця Панаса Мирного. «Рідний край» прийшов до читача як наступник славнозвісного однойменного тижневика, що виходив у Полтаві, Києві та Гадячі в 1905–1916 рр., потверджуючи духовну, культурно-історичну та краєзнавчу культурологічну лінію. Відроджений «Рідний край» прагне яскраво, різнобарвно і об'єктивно висвітлювати духовне життя України, презентувати досяг-

нення, нові імена, нагадувати про славні традиції і величних синів і дочок України.

Кожне число має рубрики «Ім'я в Україні», «З когорти великих», «Мистецтвознавство», «Ювілейні дати» та ін., у яких найчастіше матеріал представлений у вигляді класичного портретного нарису чи його жанрових різновидів. До сьогодні портрети, представлені у «Рідному краєві», не ставали предметом наукового розгляду.

Виходячи з окреслених теоретичних і практичних потреб, мета роботи полягає у системному аналізі портрета в системі публіцистичних жанрів та у диференціюванні портретних нарисів на сторінках альманаху «Рідний край». Відповідно до поставленої мети, *завдання* дослідження – проаналізувати портрети на сторінках альманаху «Рідний край».

«Жанр – це історично сформований тип художнього твору, який синтезує характерні особливості змісту та форми певного виду творів, має відносно сталу композиційну будову, яка постійно розвивається та збагачується» [5, с. 137]. Важливою особливістю нарису є синкретичне поєднання трьох начал: соціологічного, публіцистичного та художнього. Таку думку обстоює журналістикознавець Л. Кройчик.

«Портрет – самостійний жанр у системі журналістських жанрів, який аналізує особистість, індивідуальність людини на тлі історичної, соціальної, політичної, культурної дійсності» [2]. На сьогодні жанр публіцистичного портрета є дуже популярним та поширеним.

Французькі журналістикознавці дають такі характеристики портрета:

1. Добре виписаний портрет має залишати у читача враження, ніби він особисто познайомився з людиною, ім'я якої йому давно відомо.

2. Персонаж портрета має бути присутнім з перших рядків тексту і не зникати з жодного абзацу. Розповідь має містити багато цитат, сценки з життя, влучних зауважень.

3. Жанр передбачає, щоб автор зустрічався з персонажем особисто, а попередньо назбирав на нього гарне досє.

4. Виписати портрет – це відшукати ті риси, які максимально точно окреслюють персонажа [4, с. 51].

Як показує практика, особливою популярністю у читачів користуються портретні нариси, героями яких є діячі культури, мистецтва і науки. Про людей творчих завжди читати цікаво, адже їх життя – це постійний життєвий пошук. Портретний нарис існує у таких інтерпретаціях: літературний портрет; політичний портрет; історичний портрет; культурологічний портрет; соціологічний портрет; побутовий портрет; портрет-інтерв'ю [3, с. 213].

Альманах Полтавського державного педагогічного університету «Рідний край» – наукове, публіцистичне, літературно-художнє видання, яке вже протягом 18 років успішно функціонує в медійному просторі України. «Дописувачі альманаху – переважно полтавці: письменники, журналісти, науковці, краєзнавці, педагоги та ін., водночас активно залучається до співпраці велика інтелектуальна громада всієї України» [1].

Важливо зазначити, що герої портретних нарисів альманаху «Рідний край» – відомі полтавці та ті, хто так чи інакше пов'язаний із містом, люди, які зробили значний внесок у розвиток культури, науки, які брали активну участь у громадському, політичному житті Полтави.

«Тональності» портретним рисам може надавати тема номера. Якщо він підготований до річниці письменника, громадського діяча, чи будь-якої знакової постаті для Полтавщини, то й портрети будуть стосуватися цієї людини або ж членів її сім'ї, друзів, оточення. Проте, не всі теми випусків можуть підбивати під себе матеріали і головна тема може бути не наскрізною.

Так, у №1 за 1999 рік зустрічаємо культурологічний портретний нарис про Левченка Григорія, заслуженого діяча мистецтв України, професора, завідувача кафедри музики Полтавського педагогічного університету імені В. Г. Короленка («На крилах пісні» Сологуб Л, Тягло Є.). Саме через аспекти, що стосуються безпосередньо моментів робочих і представляється головний герой, але і це тут не ключове, бо автор представляє людину через захоплення усього життя – керівництво українським народним хором «Калина»: «Людина, яка постійно у пошуку, котра живе народною піснею, яка прагне передати своїм молодим колегам, своїм учням уміння знаходити в народних піснях мудрі поради, відчувати їх образність, бачити красу, найвищі людські чесноти». Таким чином, зобразивши героя у площині перетину з його кар'єрою, а його творча діяльність представлена як діяльність представника культури, через аспект керівництва хором, усі досягнення та здобутки на цьому поприщі, шлях до успіхів.

Прекрасний зразок культурологічного портрету, особистістю якою є Тетяна Балагура, вчитель української мови та літератури, Герой України читаємо у №2 за 2010 рік («Обраниця його величності таланту. Учитель від Бога Тетяна Балагура» Селецький М.). Про людину тут розповідається не лише як про неперевершеного вчителя, який несе священну місію навчати протягом усього життя. Саме фахова приналежність стала ключовою для зображення героя. Але, разом із тим, автор розповідає про Тетяну Іванівну не лише як про вчительку, а й вірну подругу, дружину, маму, влітаючи у канву тексту різноманітні побутові моменти, цікаві історії із сімейного життя.

Літературний портрет знаходимо на сторінках №5 за 2001: «Своїм співом вона мимоволі заставляє нас думати і переживати, переживати і каятися в тому, що не встигли зробити добро для рідних і близьких, для села, у якому народилися, для Вітчизни, і само по собі в пам'яті кожного зринає запитання: чиїх батьків ми діти?..» («Душі криниця. Слово про народну Берегиню» Ляпаненко Н., Ляпаненко М.). Так, пишучи текст, нарисовець його робить більш творчим, збагативши різноманітними засобами вираження, збільшивши рівень його образності: «Все таки же світиться вікнами до людей мамина хата... а за нею щовесни умивається білим цвітом мамина вишня...», «Їй пощастило

в житті: вона народилася в межиріччі тихоплинних Сули і Псла, неподалік від Дніпра-Славути, де вочевидь діє могутня аура духовності».

Палітра портретних нарисів у «Рідному краєві» надзвичайно багата. Провівши аналіз медіа-текстів у журналі «Рідний край», ми визначили різновиди, популярні на сторінках альманаху. Портретисти найчастіше представляють літературні, історичні, культурологічні портрети, портрети-інтерв'ю. Зазвичай героями публікацій стають науковці, поети, діячі культури і мистецтва, державотворці, журналісти. Для портретних нарисів досліджуваного видання притаманна авторська присутність, яка додає емоційності текстові, складається враження, ніби публіцист веде діалог із читачем.

Портретний нарис був і залишається цікавим та популярним жанром. Публіцисти, нарисовці та журналісти, які використовують портретні нариси у своїй професійній діяльності, дають змогу осучаснюватися цьому жанрові, тому, як наслідок, він постійно приймає нові риси, характеристики, ознаки та збільшується чисельність жанрових різновидів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альманах Полтавського державного педагогічного університету «Рідний край»: Систематичний покажчик змісту. 1999-2009 / Укладання і передмова Галини Білик. – Видання 2-е, доповнене. – Полтава: ПП Шевченко Р. В., 2009. – 120 с.
2. Воронова М. Ю. Сучасна портретистика. Проблеми жанру / Воронова Мальвіна Юріївна // Наукові записки Інституту журналістики. – К.: Інститут журналістики, 2002. – С. 145–148.
3. Галич О. Теорія літератури / Галич О., Назарець В., Васильєв Є. – К.: Либідь, – 2001. – 488 с.
4. Гід журналіста: Збірка навчальних матеріалів, складена за французькою методикою вдосконалення працівників ЗМІ / Адаптація та упорядкування – Алла Лазарева. – К.: 1999. – 96 с.
5. Ким М.Н. Жанры современной журналистики / М.Н. Ким . – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2004 . – 335 с

СУСПІЛЬНІ ПРОЦЕСИ В РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

*Штанько Юрій,
учень 11 класу Полтавської обласної
гімназії-інтернату ім. А.С. Макаренка
Керівник: Сапєгіна А.Ю., учитель історії*

Євроінтеграція – основний орієнтир нашої держави і Полтавщини в тому числі. Кожна область потребує власних досягнень у сфері євроінтеграції: вони можуть стосуватися, наприклад, впровадження європейських стандартів і практик у містобудуванні чи вихід місцевих виробників на ринок Євросоюзу. Лише завдяки цьому європейська інтеграція почне сприйматися не як геополітичний вибір між Росією та ЄС, а як шлях підвищення рівня життя кожного українця.

Наш регіон має торгівельні зв'язки з 26-ма із 28 країн Євросоюзу. Починаючи з 2009 року в області з достатнім успіхом реалізується проект ЄС та ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». Спільний проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» співпрацює з 900 громадами в усіх регіонах України для підтримки сталого розвитку сільських територій шляхом впровадження ініціатив з самоуповноваження та відродження громад для реального покращення рівня їх життя на місцевому рівні. Друга фаза Проекту розпочалась у червні 2011 року і тривала до червня 2015 року. Бюджет проекту – 17 мільйонів євро. Ініціатива фінансується Європейським Союзом та співфінансується і впроваджується Програмою розвитку ООН в Україні, за підтримки Уряду України та у партнерстві з місцевими органами влади та самоврядування.

Важливе місце серед євроінтеграційних процесів займає активність суспільства та їх виключно якісна підтримка. Починаючи з 22 листопада 2013 року Полтавська область виявила активну підтримку подіям на майдані у Києві. Саме тоді близько двох сотень людей зібрались біля Облдержадміністрації з вимогою підписати Угоду про асоціацію з ЄС. Серед громадських організацій роботу проводили «ЗЛАМ стереотипів», «Автомайдан», «Правий Сектор». Лідерами зібрань були Юрій Бублик, Петро Ворона, Олександр Коба, Роман Чабановський, Євген Лопушинський та ін. Поряд з цим акції незгоди з діями влади провели також жителі Кременчука, Лубен, Гадяча, Миргорода та ін. [3].

Підписання Угоди про асоціацію у 2014 році надало нові можливості населенню Полтавського регіону. Голова облдержадміністрації Віктор Бугайчук у своєму зверненні до громадян зауважив: «Підписання, ратифікація і впровадження Угоди про асоціацію з ЄС відкриває перед Полтавщиною значні перспективи, – він підкреслив, – від цього Полтавська область матиме доступ до нових ринків...»[1].

У рамках імплементації Угоди про асоціацію з ЄС на місцеву владу покладено обов'язок, з одного боку, забезпечити підвищення рівня кваліфікації представників органів місцевої влади, а з іншого, зміцнити економічний потенціал регіонів. Для виконання першої групи цілей передбачено проведення тренінгів, семінарів, конференцій із питань виконання Угоди, а також вивчення європейського досвіду місцевого самоврядування. Для досягнення економічних цілей планується залучати широке коло інструментів від створення інфраструктури для розвитку малого та середнього бізнесу.

Так, протягом 1-22 жовтня 2016 року проект «Сильніші разом» Представництва ЄС в Україні провів для журналістів Полтави тренінг «Євроінтеграція: про що варто знати журналістам?» На тренінгу обговорювались питання відносин між ЄС та Україною, енергетика та енергоефективність у контексті євроінтеграційних реформ, прозорість державних закупівель у контексті євроінтеграційних реформ, децен-

тралізація та реформа місцевого самоврядування в контексті євроінтеграційних реформ.

Впровадження безвізового режиму в Україні є надто актуальним питанням особливо для молоді. 23 січня 2017 року на базі Полтавського університету економіки і торгівлі відбулося засідання дискусійного клубу на тему: «Чи створить Європейський Союз робочі місця для молоді?». Захід проходив у рамках інформаційного проекту «ЄС: вибір молодого покоління України». Учасники говорили про створення ЄС робочих місць для молоді, про актуальні професії в Полтаві у 2020 році, про реалізацію випускників вишів на держслужбі, у бізнесі чи у громадському секторі. Це частина комплексної інформаційної кампанії Європейського Союзу.

Аналіз громадської думки населення України та Полтавщини щодо інтеграційних процесів свідчить, що протягом 2011-2017 років вона дещо змінилась. За дослідженнями Фонду «Демократичні ініціативи» та КМІС, рівень підтримки євроінтеграційних процесів зріс із 46 % у 2011 році до 54,3 % у 2014 році. Цікавою особливістю є те що рівень прихильності до ЄС у 2017 році знизився до 49,1 % [2]. Це можна пояснити частковим зниженням соціального рівня населення, яке пов'язане з низкою реформ в Україні та видатків із бюджету на потреби армії. Хоча характерно, що частина населення пов'язує це саме із підписанням Угоди про асоціацію.

Цікавою є думка жителів районів Полтавщини. Нами було проведено опитування протягом жовтня-грудня 2016 та березня-квітня 2017 років за тематичною анкетною.

Опитані респонденти віком від 18 до 66 років, жителі таких районів як Полтавський, Гадяцький, Кобеляцький, Великобагачанський, Чутівський, Котелевський, Карлівський, Машівський, Козельщинський та Решетилівський. Тому, за результатами опитування маємо такі висновки. За вступ України до ЄС висловилося 61% респондентів (64% у 2016 році), проти – 25% (23% -у 2016 році), не могли визначитись із відповіддю – 14% (13% у 2016 році). Реакція населення Полтавської області про підписання Угоди про асоціацію за результатами опитування є наступною: “позитивно” – 66% (64% у 2016 році), “негативно” – 16% (9% у 2016 році), не визначились із відповіддю – 18% опитаних.

Щодо вікових характеристик за результатами анкет за два роки: підтримують бажання України бути частиною Європи молодь віком від 18 до 35 та люди похилого віку, тоді як категорія віком від 35-59 має найменший відсоток у прихильності до ЄС.

Позитивні наслідки вступу України до ЄС, на думку респондентів Полтавщини, такі: наближення до європейських соціальних стандартів – підвищення заробітних плат, стипендій, соціальних допомог; подолання корупції в усіх сферах суспільного життя; підвищення рівня економіки, розширення ринків та підвищення якості продукції; дотримання та захист прав людини в межах країни та за кордоном; безвізовий режим.

Аналізуючи відповіді громадян, ми припускаємо, пов'язані з такими процесами, як низький рівень життя населення, низька якість продукції на українських ринках, але швидкий темп росту цін, а також недотримання конституційних прав населення нашої держави. Потреба населення Полтавщини в безвізовому режимі в межах ЄС, на нашу думку, пояснюється активізацією протягом останніх двох років трудової міграції українців в Європу.

Серед негативних наслідків респонденти називають такі: низька конкурентоспроможність української продукції на європейських ринках; безробіття, погіршення рівня життя населення; підвищення цін, внаслідок завезення європейських товарів.

Таким чином, все ж населення Полтавщини підтримує бажання держави та вірить у перспективи нових політичних та соціально-економічних зрушень України в об'єднанні з Європою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Віктор Бугайчук: "Полтавщина може виграти від ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС". – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm-pl.gov.ua/news/viktor-bugaychuk-poltavshchina-mozhe-vigrati-vid-ratifikaciyi-ugodi-pro-asociaciyu-z-ies>
2. Євроінтеграція як шанс: нові тренди громадської думки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2014/06/>
3. У Полтаві відбувся «Євромайдан». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poltava.to/news/25247>

ПРОТЕСТАНТИЗМ У ПОЛТАВІ: ЛЮТЕРАНСЬКА ЦЕРКВА «ПРИМИРЕННЯ»

*Момот Анастасія,
учениця 11-А класу
Полтавської гімназії «Здоров'я» №14»,
Керівник: Авраменко Ж. М., вчитель історії*

Національно-державне та національно-культурне відродження в Україні з проголошенням незалежності супроводжується посиленням інтересу до виникнення та відродження релігійних громад. Відзначення 500-річчя Реформації на державному рівні згідно з указом Президента України актуалізувало необхідність глибокого осмислення масштабів суспільних змін, пов'язаних з виникненням і розвитком протестантизму.

Актуальність обраної нами теми можна визначити декількома положеннями: по-перше, тема виникнення і діяльності релігійних конфесій не втрачала своєї актуальності з часу виникнення релігії як явища. По-друге, особливий інтерес науковців і пересічних людей викликали питання Реформації та її наслідків. По-третє, євангелістсько-лютеранська громада «Примирення» у Полтаві після досить тривалої паузи в існуванні німецької лютеранської спільноти в Полтаві, з 1991 року почала відроджувати перервані внаслідок історичних реалій

традиції та активно долучатися до суспільного життя шляхом розробки та впровадження соціальних благодійних і просвітницьких проєктів різного спрямування. Сучасна діяльність лютеранської громади у Полтаві в черговий раз доводить і наочно показує, що успіх європейських країн та поштовх до їх розвитку відбувався внаслідок активного включення протестантів у життя суспільства.

Історія виникнення і розвитку лютеранства на теренах Полтавщини і Полтави почалась з кінця XVIII – початку XIX століть, з моменту появи тут перших німецьких колоністів, і тривала до 30 – 40-х років XX століття, тобто до апогею радянської політики стосовно національних меншин та релігії. Від моменту проголошення незалежності, Україна стала на шлях розбудови правової, демократичної держави, в якій дотримуються прав людини, національних меншин, в тому числі і свободи віросповідання, що дало підстави для відродження лютеранства на теренах нашої держави та Полтави зокрема .

Відлік в історії формування Полтавської лютеранської громади можна розпочати з моменту видання Височайшого указу від 16 листопада 1767 року за часів правління Катерини II, за яким для всієї імперії було призначено 7 євангелістсько-лютеранських посад дивізійних проповідників. Першим дивізійним проповідником на території України було призначено в 1768 р. Крістіана Вебера, котрий обрав місцем резиденції Полтаву. У Полтаві та на околицях налічувалась всього 5-6 осіб послідовників учення М. Лютера[3; с.21]. Через нечисельність парафіян не було потреби в окремій культовій споруді.

Фактично смерть К. Вебера в часових рамках збігається з наступним етапом історії формування лютеранської громади в Полтаві. Згідно з царським указом від 20 червня 1808 року для прискорення розвитку в Росії виробництва сукна із Богемії, Моравії були запрошені ремісники, суконні фабриканти [1; с.73]. Уже в 1809 р. в Полтаві з'явилися перші переселенці колоністи у складі 54 сім'ї [5; с.472]. Дивізійним проповідником став Карл-Август Леммер, котрий також обрав місцем проживання Полтаву. Незабаром після його вступу на посаду, було поділено парафію на стару (міську) і нову колоністську (головну) та утворено церковну раду, що складалася з двох церковних старост від колоністської парафії [2; с.92].

Навесні 1830 р. почали будівництво першої дерев'яної церкви. 25 червня 1832 р. церква була урочисто освячена пасторами – Дікгофом, Розенштраухом і Штейманом, під назвою «Кірха Св. Петра», і передана за призначенням [5; с.655]. Однак з часом відчувалася гостра необхідність у будівництві нової церкви, оскільки стара дерев'яна стала непридатною. У 1868 р. на одному з зібрань парафії було вирішено побудувати нову кам'яну церкву позаду будівлі губернських присутніх місць, на подарованій, за клопотанням губернатора М.Мартінова, трикутній ділянці землі на розі сучасних вулиць Монастирської та Європейської. 12 липня 1877 р. відбулося закладення нової Петропавлівської кірхи. Будівництво, за проєктом губернського архітектора

С. Г. Григораша тривало 4 роки. Урочисте освячення кірхи відбулося 1 листопада 1881 року, що стало піком розвитку в формуванні лютеранського приходу. Вона відразу ж стала не лише місцем молитовних зібрань лютеран Полтави, а й осередком німецької культури, архітектурним шедевром міста [5; с.656].

З встановленням більшовицької влади на теренах Полтавщини почалася нещадна боротьба з релігією та гоніння на священнослужителів і вірян незалежно від конфесій. Петропавлівська кірха була закрита в 1932 р., а у 1933 р. – висаджена в повітря і розібрана.

Відродження німецької громади стало можливим з проголошенням незалежності України. Ще в лютому 1991 р. відбулося перше зібрання німців Полтавської області, на яке прийшло сім осіб. Головою громади було обрано В.П.Фольмера [2; с.57]. 8 лютого 1992 року на чергових зборах (присутніх 29 чоловік) обговорили і затвердили статут Полтавського міського товариства німців України «Wiedergeburt» («Відродження»). Вже з березня цього ж року товариство було зареєстроване виконкомом Полтавської міської ради народних депутатів. На базі товариства наприкінці 1992 року в складі Полтавського міського товариства німців сформувалася лютеранська община, яку очолив І. І. Гаак [3; с.77]. Із невеликої релігійної групи виросла німецька євангелічно-лютеранська община, офіційно зареєстрована 24 листопада 1994 року. У грудні того ж року декан Ганс-Георг Крафт із Церковного округу Бернхаузен для полтавських лютеран купив пів будинку по вулиці Коцюбинського 54а, який і нині є молитовним домом громади. Зараз вЄвангелісько-лютеранська церква Полтави має назву «Примирення». Її очолює Катерина Василівна Ківа.

Починаючи з 2010-х і станом на 2015 рік євангелісько-лютеранська громада «Примирення» м. Полтави активно працює над проектами, що можна розподілити на кілька напрямків: благодійний (годування безпритульних на Південному вокзалі м. Полтави), соціальної адаптації (проект «Простір радості» – спеціальна програма для дітей-інвалідів з психічними проблемами; програма «Інший день», розроблена спеціально для відвідування Кременчуцької колонії для неповнолітніх, за якою передбачається спортивна та культурно-розважальна програма, благодійність, спонсорська допомога; сюди ж можна віднести і програму «Табір сеньйорів», яку створено для людей похилого віку) та культурницький напрям (сюди ми можемо віднести проект «Різдвяні вечори»; осередки вивчення німецької мови; біблійні уроки та семінари). На базі приміщення Євангелісько-Лютеранської общини «Примирення» м. Полтави проводить роботу програма, якою опікуються міські соціальні служби «10 кроків» для лікування та суспільної адаптації людей з алкогольною залежністю. Велику кількість проектів община «Примирення» робить спільно з іншими церквами [4]. До того ж члени різних євангелічних церков є частими гостями лютеранської громади, оскільки практикується проведення спільних богослужінь. Голова громади, Ківа К. В., переконана, щоб досягти чогось, робити добро

потрібно разом, тому лютеранська спільнота закликає всіх до співпраці. Полтавські лютерани активно залучилися до святкування 500-річчя Реформації. Тому символічним було проведення у вересні 2017 року 4 засідання Синоду VI скликання Німецької Євангелічно-Лютеранської Церкви України саме в Полтавській общині.

Дослідивши матеріали з даного питання та опрацювавши відповідну літературу, джерела, осмисливши та узагальнивши зібрані матеріали, можна констатувати, що наведені відомості переконливо свідчать про інтеграцію лютеранської громади «Примирення» в релігійне різноманіття м. Полтави, активна діяльність її членів здійснюється для реалізації як внутрішніх потреб, так і проектується на досягнення суспільнозначущих цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусько О. А., Мірошніченко В. І. Нова історія Полтавщини. Кінець XVIII – початок XIX століття / О. А. Білоусько, В. І. Мірошніченко. – Полтава, «Оріяна», 2003. – 264 с.
2. Дорога довгою в життя... [Текст] : в 2-х Частях / Книга в честь 10-летия общины г. Полтавы; материалы собр и подгот. З. Штидт, тех. ред. Е. Кива; худ. оформ. И. Еккерман. – Полтава, 2004. Часть II. – Полтава, 2004. – 120 с.
3. Жук В. Н. Долею пов'язані з Україною [Текст] : нариси з історії історії німецьких колоністів на Полтавщині, про долю їх нащадків і відродження німецьких товариств у краї / В.Н. Жук. – Полтава : Дивосвіт, 2006. – 330 с.
4. Особистий архів : соціологічне дослідження, інтерв'ю, документи / збір. Ж. М. Авраменко, А. Момот. – Полтава, 2017.
5. Полтавщина [Текст] : енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К.: УЕ, 1992. – 1024 с.

ЮДЕЙСЬКІ КУЛЬТОВІ СПОРУДИ МІСТА ПОЛТАВИ

Сущенко Наталія,

учениця 10 класу Полтавської ЗОШ

I- III ступенів №18

Керівник: Сущенко І. Г., вчитель валеології та фізичної культури

В умовах національного, державного і культурного відродження України все більшого значення набувають проблеми історії національних меншин, міжетнічних відносин, національної свідомості українського народу. Однією з проблем, що потребує переосмислення й об'єктивного висвітлення, є історія єврейського населення. З одного боку, євреї змогли зберегти власну етнічну, мовну, релігійну самобутність, а з іншого – намагалися активно інтегруватися в економічне, культурне життя України. Вивчення історії єврейського населення відкриває нові можливості з'ясування характеру й особливостей економічних, соціальних і політичних процесів, подій та явищ в Україні. Аналізуючи ряд джерел та наукових праць, можемо констатувати, що

окремі аспекти діяльності юдейських громад як у загальнодержавно-му так і регіональному аспекті ще не отримали достатнього науково-го висвітлення та комплексного аналізу, що викликає необхідність їх подальшої наукової розробки. Зокрема, історія створення та функціонування культових споруд юдеїв на території Полтави є малодослідженою. Зважаючи на вищезазначене, тема, обрана нами, є досить актуальною на сьогодні.

Мета роботи – дослідити історію створення та функціонування юдейських громад міста Полтави.

При написанні роботи автором окреслено ряд завдань, обумовлених темою і метою роботи, а саме: 1) визначити основні етапи появи та поширення юдейських громад на території Полтавщини; 2) дати загальну характеристику синагоги як культової споруди юдаїзму; 3) дослідити історію створення та функціонування синагог міста Полтави (на конкретних прикладах); 4) охарактеризувати основний зміст діяльності юдейської громади Полтави на сучасному етапі.

Україна є однією з держав з поліетнічним складом населення, в якій проживають представники різних етнічних груп, які є невід'ємною складовою народу України, її історії та культури. В умовах національного, державного і культурного відродження України все більшого значення набувають проблеми історії національних меншин, міжетнічних відносин, національної свідомості українського народу. Однією з проблем, що потребує переосмислення й об'єктивного висвітлення, є історія єврейського населення. З одного боку, євреї змогли зберегти власну етнічну, мовну, релігійну самобутність, а з іншого – намагалися активно інтегруватися в економічне, культурне життя України. Вивчення історії єврейського населення відкриває нові можливості з'ясування характеру й особливостей економічних, соціальних і політичних процесів, подій та явищ в Україні.

Поява перших євреїв на теренах історичної Полтавщини датується ще VIII століттям, коли на територію Лівобережжя поширилася влада Хозарського каганату. Після його до Київської держави хозарські євреї розселилися серед слов'ян. На початку XII століття через «многие обиды и вред в торгах» євреї були вислані з Руської землі «со всех их именем» і знову з'явилися на теренах краю в XIV-XV століттях після включення Лівобережжя до складу Великого Князівства Литовського [2, с. 122].

Територія Полтавщини з кінця XVIII – на початку XX століття входила до «смуги осілости», тому кількість єврейського населення тут постійно зростала. Станом на 1802 рік частка євреїв серед населення краю складала 0,4 %. Найбільша єврейська громада (18 купців та 522 міщан) мешкала в Кременчуці. Пояснювалося це вигідним розташуванням міста на Дніпровському торговому шляху, що приваблювало єврейських купців і комерсантів.

За архівними джерелами у Полтаві 1802 року мешкало 18 євреїв-купців і 285 міщан. У 1840 єврейське населення Полтавської губернії

складало 16455 чол. У другій половині 1850-х років єврейське населення значно збільшилося, дякуючи переведенню з Ромен у Полтаву знаменитого Іллінського ярмарку

Активне відродження єврейського релігійного життя на Полтавщині розпочалося в перебудовний період та після проголошення незалежності України. Станом на 01.01.2009 р. юдейські релігійні конфесії в Полтавській області представляли послідовники Прогресивного Юдаїзму (1 громада); прихильники Об'єднання Хасидів Хабад Любавич (10 громад).

За часів свого існування Полтава мала досить значну кількість єврейських культових споруд: Перша кам'яна синагога по вул. Гоголя, 6; Велика хоральна синагога по вул. Гоголя, 10; синагога Маснагдим (зліва від Великої хоральної синагоги); Солдатська синагога по вул. Куйбишева, 13; Хаббатська синагога по вул. Куйбишева (В'ячеслава Чорновола); синагога Зеленського по вул. Леніна, 13 (Небесної Сотні); приватна синагога Молдавського на Подолі; Кравецька синагога на Піонерському провулку (Романа Шухевича); Лікарняна синагога по вул. Фрунзе, 34 (Європейській) [8-10].

Проведене дослідження дає змогу дійти ряду наступних висновків. По-перше, єврейська колонізація на території Полтавщини має давнє коріння. Не зважаючи на досить специфічне ставлення до юдеїв на різних історичних етапах територія Полтавщини з кінця XVIII – на початку XX століття входила до так званої «смуги осілості», тому кількість єврейського населення тут постійно зростала, особливо після початку функціонування Іллінського ярмарку. По друге, замкненість життя в «смугі осілості» сприяла підтримці релігійних традицій, вихованню дітей і молоді відповідно до вимог національної релігії. На теренах Полтавщини євреї сповідували юдаїзм класичних напрямків – ортодоксальний (миснагдим) та хасидизм. Богослужіння відбувалося в синагогах і молитовних будинках. Роки існування радянської влади, тяжкий післявоєнний період негативно позначились на функціонуванні юдейської громади Полтави та призвели до втрати кількох важливих культових споруд. За часів свого існування Полтава мала досить значну кількість єврейських культових споруд. П'ять з них на сьогодні втрачено.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані при підготовці наукових праць з релігієзнавства, історії України, етнології; для підготовки підручників і навчальних посібників для вищих і середніх спеціальних навчальних закладів; викладанні спецкурсів з історії національних відносин, влаштування музейних експозицій з історії єврейської культури.

Теоретична цінність роботи полягає у тому, що автором здійснено спробу узагальнити фактичний матеріал щодо створення та функціонування юдейських культових споруд міста Полтави, їх культурно-мистецького значення, тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус Л.В. Депортації єврейського населення на території Російської імперії під час Першої світової війни / Л.В. Білоус // Український історичний журнал. – 2011. – Вип. 2, (№ 496). – С.65-79.
2. Білоусько О.А. «Полтавіка. Полтавська енциклопедія» / О.А. Білоусько. – в Т. 12. – Т. 12. Релігія і церква. – 764 с.
3. Бучневич В. Е. Записки о Полтаве и ее памятниках / В. Е. Бучневич. – Х.: «Издательство САГА», 2008. – 449 с.
4. Век: Еврейские новости мира и Украины. – 2008. – 25. янв. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.jewish.kiev.ua/news/1094;
5. Вишневецкий Александр Почему евреи не ассимилировались? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://alvishnev8391.narod.ru/evreineassimil/>
6. Гладыш К. В., Цирульник Е. З. Полтава. Памятники еврейской культуры: Историко-архитектурный очерк / К.В. Гладыш, Е.З. Цирульник. – Полтава, 1996. – 74 с.
7. Гольдштейн М. И. Очерки истории евреев Полтавщины (1804-1920 гг.) / М.И. Гольдштейн. – Полтава: Скайтэк, 1998. – 212 с.
8. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО) – Ф.р 4085. – Оп. 15. – Спр. 6. – Арк. 152.
9. ДАПО – Ф.р 4085. – Оп. 15. – Спр. 8. – Арк. 109142, 143174.
10. ДАПО – Ф.р 4085. – Оп. 15. – Спр. 4. – Арк. 36.
11. Дузь Л. Из истории еврейской земледельческой колонизации в новороссийских губерниях в первой половине XIX века / Л. Дузь // Запорожские еврейские чтения. Вып. 2. – Запорожье, 1998. – С. 30-33.
12. Зисельс И. Динамика численности еврейского населения Украины / И. Зисельс // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.demoscope.ru/weekly/2007/0303/ php>

МАКАРЕНКО А. С. – ПЕДАГОГ-НОВАТОР

Старостіна Раїса,

студентка Полтавського юридичного коледжу

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

Керівник: Корнет С.О., викладач

А.С.Макаренко – радянський педагог і письменник, один з фундаторів радянської системи дитячо-підліткового виховання. Здійснив безприкладний в педагогічній практиці досвід масового перевиховання дітей- правопорушників у трудовій колонії ім. М.Горького і дитячій комуні ім. Ф.Е.Дзержинського. Розробив теорію і методику виховання в колективі, зробив купу відкриттів та досліджень у теорії сімейного виховання.

Антон Макаренко зазначав: «Я під цілями виховання, розумію програму людської особи, проблему людського характеру, причому в поняття характеру я вкладаю весь зміст особистості, тобто і характер зовнішніх проявів, і внутрішньої переконаності, і політичне виховання, і знання, і геть усю картину людської особи; я вважаю, що ми, педагоги, повинні мати таку програму людської особи, до якої ми повинні прагнути» (2, 235).

Талановитий педагог ХХ ст. А.С. Макаренко зробив вагомий внесок у розробку теорії колективного виховання. Основоположним принципом педагогічної системи педагога є принцип виховання в колективі, який розглядався як універсальний метод виховання, що є загальним і єдиним, а водночас дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність, йти вперед шляхами своїх нахилів. А.С.Макаренко розробив і апробував методику колективного виховання, технологію її втілення. Відомий педагог залишив у спадщину нащадкам не лише теоретичні праці із зазначеної проблеми, а й художні твори, в яких наочно продемонстрував головні засади власної педагогічної системи. Творами, які й нині не втратили своєї актуальності, а особливо серед викладачів, є романи «Педагогічна поема» і «Прапори на баштах». Саме у них автор подав приклади реалізації методів виховного впливу на особистість у колективі.

Він не відокремлював навчання від виховання, у нього одне впливало з іншого, доповнювало одне одного та було скріплено міцною прихильністю вчителя до дітей і дітей – до вчителя. Якщо додати сюди абсолютне почуття справедливості, яке мав А.С.Макаренко, його рідкісну ерудицію, стає зрозумілим, на чому вже тоді тримався його незаперечний авторитет.

У 26 років А. Макаренко вступив до Полтавського учительського інституту, де виявив великий інтерес до літературної творчості. Проте з вересня 1916 року по березень 1917 року заняття А.С.Макаренка в інституті були перервані призовом в армію, але у зв'язку з короткочасною, він був звільнений від військової служби і вже 15 червня 1917 року закінчив учительський інститут, одержавши золоту медаль за твір «Криза сучасної педагогіки». Закінчивши навчальний заклад, Антон Семенович деякий час працював учителем зразкової школи при Полтавському учительському інституті, а в грудні 1917 року повернувся до м. Крюкова, де і був призначений директором вищого початкового залізничного училища, де в 1905 р. почав свою педагогічну діяльність. Кременчуцький відділ народної освіти не підтримав новачка А.Макаренка і восени 1919 року він переїхав до м. Полтави. Спочатку завідував міським початковим училищем № 2, а з серпня 1920 року був призначений директором семирічної трудової школи №10. Але вже у вересні цього ж року Полтавський губернський відділ народної освіти доручив йому організувати в с. Ковалівці, за 6 кілометрів від Полтави, колонію для неповнолітніх правопорушників і завідувати нею тому, що в Полтаві у 1919 році В. Г. Короленком створюється «Ліга порятунку дітей». Із 1921 року починає проводитися велика робота з ліквідації безпритульності комісією у справах неповнолітніх на чолі з Ф.Є. Дзержинським. Подвиг «експеримент» був розпочатий 30 вересня 1920 року, коли А.С.Макаренко та його помічники – завуч Є.Ф.Григорович, завгосп 11 К.І.Сердюк та вчителька Л.М.Нікіфорова – склали ядро майбутнього колективу колонії ім. А.М. Горького під Полтавою. Але колонія мала суттєвий недолік: вона була розміщена на 12 гектарах сипучого піску,

тому сподіватися на пристойні врожаї овочів та зерна не доводилось. Уже в січні 1921 року Макаренко ставить питання про передачу колонії зруйнованого маєтку Трепке, що містився за 2 км за р. Коломак.

Коли маєток було передано колонії і отримано певні кошти на відбудову, розпочалися ремонтні роботи, що розтяглися на 4 роки і завершилися тільки в кінці 1924 р. Увесь час колонія мала 2 маєтки – так звану першу колонію в Трибах і другу в Ковалівці. У міру відбудови приміщень усе більше вихованців переводили з першої у другу колонію.

Працюючи з колишніми правопорушниками, Антон Семенович керується принципом, що немає дітей морально дефективних (маючи на увазі занедбалість і невихованість дитини), а є діти, які тимчасово потрапили в біду, тобто ігнорував протиправне минуле вихованців. Життєдіяльність колонії орієнтувалась на реальність радісного майбуття, на виховання у підопічних високого почуття відповідальності перед своїм колективом і суспільством. А для цього необхідно було запровадити нові організаційні, навчальні і трудові форми функціонування і виховної діяльності у колонії. І педагог-новатор з успіхом втілював це у практику своєї роботи.

До літа 1925 року в колонії було 140 вихованців – 130 хлопчиків і 10 дівчаток. У цьому ж році вирішується питання про створення в колонії комсомольської організації. У 1926 році А.С.Макаренко виступив з доповіддю «Організація виховання важкого дитинства» на Всеукраїнській конференції дитячих городків. Доповідь справила велике враження на учасників зборів.

Антон Макаренко називають «яничаром», носієм авторитарної, тоталітарної педагогіки. В умовах терору репресій проти української інтелігенції він робив усе, аби захистити знедолених дітей, повернути їх до повноцінного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марочко В. І. Макаренко Антон Семенович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6 : Ла – Мі. – С. 438.
2. Ярмаченко М. Д. Макаренко Антон Семенович // Енциклопедія освіти / Головний редактор Василь Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. ISBN 978-966-667-281-3 – С. 471-472.
3. http://library.sspu.sumy.ua/biblioteka/bibliografichni_pokazhchyky/2008/3.pdf
4. <http://wiki.ciit.zp.ua/index.php/>
5. http://musej-makarenka.at.ua/index/z_istoriji/0-6
6. <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14885/>

ПАМ'ЯТАЄМО. ШАНУЄМО. ПИШАЄМОСЯ.

*Тущенко Анастасія, Бухтіярова Олена,
учениці 8 класу Полтавської спеціалізованої
школи-інтернату № 2 I-III ступенів “Центр
освіти та соціально-педагогічної підтримки”
ім.Софії Русової Полтавської обласної ради
Керівник: Костенко О. Ю., вчитель історії*

Сьогодні Український народ переживає нелегкі часи. На сході України триває боротьба, боротьба з тими, хто не хоче визнавати нашу країну, як вільну і незалежну державу. Ллються сльози і кров. Для значної кількості людей це справжня трагедія. Для людей, які пережили Другу світову війну, які дивилися смерті в очі, це подвійна трагедія.

Більш як 7 млн. українців у складі різних армій воювали у Другій світовій війні проти нацистської Німеччини та її союзників. Понад 2,5 млн були нагороджені радянськими та західними медалями і орденами, а 2069 з них стали Героями Радянського Союзу. З кожним днем їх стає все менше і менше.

Сьогодні, як ніколи, дуже актуальною і потрібною нашій державі є пам'ять про цих людей, їхні долі, вчинки, подвиги. Адже саме їхніми зусиллями було здобуто перемогу в 1945 році, і завдяки їм ми обов'язково перемаємо сьогодні. Вони є для нас прикладом мужності і патріотизму, ми повинні пам'ятати і шанувати подвиги героїв Другої світової війни.

Безумовно, пам'ять про подвиги українців у Другій світовій війні буде жити вічно. Ми хочемо розповісти про незвичайну людину, нашого земляка, педагога, льотчика-винищувача, Героя Радянського Союзу – Івана Ілліча Бабака.

Доля Івана Ілліча Бабака не тільки не схожа на долі багатьох радянських людей, але і глибоко своєрідна. Війна по-своєму розпорядилася ним, поклавши нові, більш високі обов'язки. Присвятивши себе одній з найбільш мирних професій на землі – професії вчителя, Іван Бабак під час війни став льотчиком-винищувачем. Простий, сором'язливий хлопчина з невеликого українського села навчився бити сильного і підступного ворога. Де взяв він сили, щоб вистояти в жорстоких повітряних боях, перенести нечувані фізичні і моральні тяжкості вогняних років? Про це пише сам Іван Ілліч в своїй книзі «Звезди на крильях»: «На примере собственной жизни я твердо убежден, что все зависит от веры, человека в свои собственные силы и в тех, кто тебя окружает. Вместе можно преодолеть любые преграды и добиться намеченной цели» [1, с.5].

Іван Ілліч Бабак ще студентом педагогічного інституту передвінною, вступив в аероклуб. Зробивши стрибок з парашутної вишки, юнак вирішив, що дорога в авіацію для нього закрита, що духом слабкий для польотів [2, с.10].

Та в Європі вже займалося полум'я Другої Світової війни. Треба було готуватися до захисту своєї країни. І він зумів перебороти свою

слабкість, закінчив аероклуб на відмінно. Після нападу гітлерівської Німеччини на Київ хлопець знову пішов на навчання. Закінчив Сталінградське військово-авіаційне училище в 1942 році. На фронтах війни з травня 1942 року [5]. Вже в мирний час Іван Ілліч згадував, що під час першого бойового завдання навіть не зрозумів, що став учасником повітряного бою! Встиг лише помітити, що в якийсь момент у повітрі раптом стало багато літаків, але, пам'ятаючи наказ ведучого, намагався у що б то не стало утриматися [4, с.11.].

У запеклих повітряних боях швидко йшло становлення молодого льотчика. Відмінно володіючи технікою пілотування, він в небі діяв рішуче, йшов на ризик і навіть самопожертву. До вересня 1943 року Бабак особисто збив 18 літаків супротивника і 4 – в групі. І вже 1 листопада 1943 йому присвоїли звання Героя Радянського Союзу [5]. Під час бойових вилетів було безліч випадків, коли «літаючий барс» (так за відвагу його називали однополчани) [3], не дивлячись на власну безпеку, рятував товаришів, безстрашно кидав свій літак навперейми ворогові. Особливий випадок трапився в Маріуполі, коли з подачі Івана Ілліча були врятовані мирні мешканці, яких везли до Німеччини. На вдячність школярами Маріуполя було зібрано 20 000 рублів на бойовий літак. У вересні 1943 року куплений на ці кошти новенький винищувач з написом «Від школярів Маріуполя» школа передавала одному з видатних льотчиків 100-го Гвардійського авіаполку Івану Бабаку [5].

У 1945 році в штаб армії були направлені документи на присвоєння Івану Бабаку звання двічі Героя Радянського Союзу, проте не судилося. Льотчик потрапив у полон, де пробув до кінця війни. Ця обставина у подальшому стала причиною багатьох перевірок із боку спецорганів і перешкодила отриманню звання двічі Героя Радянського Союзу [2, с.11.].

Після війни капітан Бабак змушений був демобілізуватися і поїхав у село Більск Котелевського району Полтавської області – працювати шкільним вчителем. Він пропрацював в школі багато років, і ніхто, ні вчителі, ні діти, не знали, що їх викладач хімії, скромний і небагатослівний Іван Ілліч Бабак – один з кращих асів Великої Вітчизняної війни, який збив за всю війну 40 ворожих літаків.

Згодом Іван Бабак переїхав до Полтави. Наша школа-інтернат пишається тим, що в її стінах працювала ця видатна людина. Під час дослідницької роботи нам поталанило поспілкуватися з ученицями Івана Ілліча, які з радістю поділилися своїми спогадами про вчителя-фронтовика.

- Я пам'ятаю його як винятково скромну і благородну людину, яку любили учні і поважали колеги, – згадує Алевтина Володимирівна Ключинська, директор школи-інтернату.

- Ми, учні, дуже любили і шанували свого вчителя. Він вчив нас не тільки хімії. Своїм прикладом Іван Ілліч вчив нас благородству, мужності, честі, прищеплював любов до своєї Батьківщини. При всьому цьому цей мужній чоловік ніколи не вихвалявся своїм героїчним минулим. У моїй пам'яті Іван Ілліч Бабак залишився справжнім Героєм, Героєм саме з великої літери.

- З Іваном Іллічем ми зустрічалися в нього дома. У нашій школі він вже не працював, а очолював Полтавську ЗОШ №7. А ось вчителькою історії в нашій школі була його дружина – Мотрона Дем'янівна. Саме завдяки їй кілька її учнів: Дацько Микола, Ладига Тетяна і я, Пустовойтова Наталія, частенько були в них вдома. Це були 70 – ті роки. Разом з нами вчився і середній син Бабаків – Віталій. Це були діти, які мріяли стати істориками і стали ними.

З нами Іван Ілліч був дуже привітний, але вимогливий. За словами дружини характер у нього був сталевий. [6.с. 89].

Ось така історія. Про долю однієї людини у Другій світовій війні, в якій у Героя Радянського Союзу Бабака Івана Ілліча свій шлях, своя пам'ять. І цю пам'ять в нашому місті бережуть. На будівлі школи № 7, яку очолював видатний льотчик-винищувач, відкрили пам'ятну дошку герою. В музеї нашої школи є експозиція, присвячена прославленому асу, учні приглядають за могилою Івана Ілліча, шануючи його подвиги.

Сьогодні, як і більш, ніж 70 років тому, ми чекаємо на наших воїнів і бажаємо їм лише двох речей: «Повертайтеся живими!», «Повертайтеся за перемогою!». Як і більш, ніж 70 років тому колишні воїни прагнуть миру, не хочуть війни та просять Бога про припинення вогню, одужання поранених, звільнення полонених і порозуміння у суспільстві. Тому, віддаючи шану, всім, хто пережив ту страшну війну, ми повинні пам'ятати й шанувати їхні вчинки, щоб перемогти сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабак І.І. Звезды на крыльях. – М.: ДОСААФ, 1981. – 176 с.
2. «Літаючий барс» Іван Бабак // Зоря Полтавщини, 21.07.2009р. – С.6.
3. Куперман В. На берегах Молочної: нариси про Героїв Радянського Союзу: 50-річчю Великої Перемоги присвячується. Вип. II / В. Куперман, М. Мохов. – Мелітополь : Міська друкарня, 1994. – 100 с. – Із змісту : Один з найталановитіших : [Бабак І.І.]. – С. 10-11.
4. Лукаш І. Дубок Івана Бабака // Велике бачиться на відстані : докум. повісті, нариси / Іван Лукаш. – Дніпропетровськ: Січ, 1998. – С. 11.
5. <https://poltava.to/news/10081/>
6. Власний архів керівника Костенко О. Ю. 160

ЛУБЕНЬСЬКИЙ СЛІД АРХІТЕКТОРА ОЛЕКСІЯ БЕКЕТОВА

*Кабанець Андрій,
вихованець гуртка «Спортивний туризм»
ДЮКСОТ «Валтекс», учень 10 класу ЗОШ
I-III ступенів №2 Лубенської міської ради
Керівник: Полонський М. М.,
методист ДЮКСОТ «Валтекс»*

Архітектурна спадщина нашої Батьківщини багата і різноманітна. Нестримно спливають століття. У вогні пожеж і запеклих воєн гинули твори митців і будівничих. На місці старих виростали нові міста і села. Чим більше від нас епоха, тим менше ми знаємо про неї, тим важче нам зрозуміти життя та інтереси людей тих часів. Але кожна епоха за-

лишає свідків, що красномовно розповідають нам про неї. Ці свідки – пам'ятки архітектури, які найміцніше протистоять натиску часу.

Вибираючи тему роботи ми звернули увагу на Календар пам'ятних дат 2017 р. У ньому є кілька пам'ятних для нашого міста дат:

- у лютому відзначається 160-ти річчя з дня народження Катерини Миколаївни Скаржинської, меценатки, засновниці першого приватного музею на Полтавщині;
- у березні – 155-а річниця з дня народження академіка архітектури Олексія Бекетова;
- у липні – 100-річчя з часу виходу газети «Вісник Лубенського громадського комітету» – першого друкованого органу місцевої влади;
- у серпні – 130-ти річчя з дня народження архітектора Дмитра Дяченка.

Темою досліджень ми обрали лубенський період творчості Олексія Миколайовича Бекетова, його зв'язок з нашим містом.

Роботу проводили у міській бібліотеці ім. Леонтовича, міському краєзнавчому музеї та архіві Лубенського міськвиконкому, зустрічалися з архітектором І.Е.Казаковою, брали участь у заходах, що проводилися міською бібліотекою ім. Леонтовича, використовували інтернет-ресурси.

Народився Олексій Миколайович Бекетов 19 лютого (3 березня н.ст.) 1862 року в місті Харкові. Здобув освіту на архітектурному факультеті Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі в 1882-1888 роках. Звання академіка архітектури отримав у 1894 році за проект будівлі Громадської бібліотеки на півтора мільйона томів, з 1921 носить ім'я бібліотека Короленка, найбільшої бібліотеки Східної України.

Від 1898 – професор Харківського технологічного інституту. Один з організаторів інженерно-будівельного факультету. Серед його студентів був і Дмитро Дяченко. Делегат з'їзду російських зодчих, член Харківського товариства поширення письменності в народі, для якого розробляв проект перших народних шкіл. Співпрацював із журналами «Зодчий» та «Ежегодник». Працював у власному проектному бюро, після 1917 – у проектному інституті «Архбуд» (потім «Шахтобуд»). Творчості Бекетова властиві висока культура розроблення планів, деталей фасадів та інтер'єрів, синтез мистецтв.

Споруди Олексія Миколайовича Бекетова, створені у різних стилях, серед них: **неоренесансу**: комерційне училище (1888–91, нині юридична академія), Земельний банк (1896–98, нині автотранспорт. технікум), судові установи (1897–1903), Торговий банк (1899, нині адміністративна установа), особняк Бекетових (1897, нині Будинок учених), особняк (1914, нині Художній музей; всі – у Харкові); театр у Сімферополі (1911), судові установи в Новочеркаську (1909); **модерн**: головний корпус Гірничого інституту (1900) та Управління Єкатерининської

залізниці (1905–11) у Катеринославі (нині Дніпро), Волзько-Камський банк (1907, реконструкція – у 70-х рр. 20 ст., нині ляльковий театр), пам'ятник В.Каразіну (1907, у співавторстві); **неокласицизму** – будинки Медичного товариства (1911, нині НДІ ім. І.Мечникова), Вищих жіночих курсів (1914), комерційний інститут (1914–16, нині Інститут механізації та електрифікації сільського господарства; всі – у Харкові); Вознесенська церква (1913) у Тростянці, **будівля Окружного суду (1910) у Лубнах**.

Одна з найкращих споруд – **будинок жіночого єпархіального училища в Лубнах (1907**, нині школа), створений під впливом українського модерну.

Після 1917 за проектами Бекетова споруджено робітничі будинки та клуби в селищах Донбасу, будинок електротехнічного інституту в Харкові (1921–29), житловий будинок на вул. М.Грушевського, № 9 у Києві (1936), будинок університету в Донецьку (1936). Він учасник конкурсних проектів Держпрому, забудови Сумської вулиці в Харкові, Центрального залізничного вокзалу в Києві тощо.

Олексій Миколайович Бекетов значною мірою сформував архітектурний вигляд міста Харкова (більше 40 будівель), особливо Нагірного району, вулиць Пушкінської, Мироносицького провулка і Садово-Куликовської.

Близько 60 будівель за його проектами побудовані також в Криму (Сімферополь, Алушта), Києві, Ростові-на-Дону, Катеринославі, Лубнах, Новочеркаську, Белгороді, Баку, Донецьку і містах Донбасу (Горлівці, Макіївці та інших).

Був одружений на дочці гірничопромисловця Олексія Алчевського – Ганні (1868-1931), яка була художницею.

Помер 23 листопада 1941 року в окупованому німцями Харкові.

Олексій Миколайович лише кілька разів був у Лубнах. Значно краще в місті знали його тещу – Христину Алчевську, яка підтримувала тісні зв'язки з лубенською інтелігенцією, серед яких брати Шемети, дочка Катерини Скаржинської Ольга та її чоловік Лев Клімов і неодноразово бувала у Лубнах.

Будівництво єпархіального училища фінансувалася за кошти від свічного заводу. Триповерхова споруда у формі букви «Е», високий купол домової церкви, величний вигляд, досконала проробка не лише фасаду а й бічних сторін, передова система опалення та вентиляції – такої будівлі місто ще не бачило. Від парадного входу широкі сходи вели на другий поверх, до церкви. Для них і вестибюля були підготовані і укладені додаткові мозаїчні ступені. І хоча попередній кошторис було значно перевищено, єпархія сповна виплатила кошти, а місто отримало чудову споруду. Лубенський проект архітектор частково використав при будівництві Білгородського єпархіального училища (1915, не збереглося).

Будівля Окружного суду (1910) виконана в неокласичному стилі, також у формі букви «Е». Стала відправною точкою для розвитку

міста в південному напрямку. Використовується як адміністративна будівля – тут розміщується Лубенська районна рада, РДА.

Обидві будівлі зазнали значних руйнувань під час Другої світової війни і були відновлені лише на рубежі 50-60-х років ХХ ст.

На межі ХІХ – ХХ століть у Лубнах розпочався економічний підйом: у місто прийшла залізниця, виникали промислові підприємства, йшло значне будівництво. Саме в цей час місто отримало дві споруди авторства Олексія Миколайовича Бекетова – одного з найвидатніших архітекторів кінця ХІХ – середини ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академик архитектуры Алексей Николаевич Бекетов: Библиогр. указ. к 125-летию со дня рожд. Х., 1987;
2. Большева Е.В. Каталог объединенных сведений о документах академика архитектуры А.Н.Бекетова. Х., 2002.
3. І.О. Ігнаткін Олексій Миколайович Бекетов (1863-1941) / . – Київ: Вид-во Академії архітектурі УРСР, 1949. – 44 с.
4. Игнаткин И. А., Килессо С. К., Ясиевич В. Е. К 100-летию со дня рождения Полютин В. Архитектор, художник, будівельник // Прапор. 1960. № 3;
5. Лейбфрейд А. Ю. Особняки А.Н.Бекетова в Харькове // Особняк. 1998. № 1(7);
6. Лейбфрейд А.Ю. Харьков: От крепости до столицы / А.Ю.Лейбфрейд, Ю.Ю.Полякова. – Х., 2001. – С.80.
7. Розвадовский Л. Е. Академик А. Н. Бекетов // Ватерпас. 1997. № 3;
8. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже ХІХ-ХХ веков / В.Е.Ясиевич – К., 1988. – С. 188.
9. <http://www.nasledie-rus.ru/podshivka/9213.php>

ЄПИСКОП З РЕШЕТИЛІВКИ ГРИГОРІЙ СТОРОЖЕНКО

Біленька Тетяна,

*учениця 9-Б класу Решетилівської гімназії
ім.І.Л.Олійника, вихованка історико-краєзнавчого
гуртка Центру туризму, краєзнавства, спорту
та екскурсій учнівської молоді Решетилівської
селищної ради*

Керівник: Купенко І. А.,

методист Решетилівського ЦТКСЕУМ

Національно-визвольний рух, що охопив Україну у 1917 році за явив про себе на повний голос і в церковному житті. У другій половині 1917 року у Києві з духовенства та мирян була створена Всеукраїнська Церковна Рада. Вона ставила собі за мету створення Української Автокефальної Православної церкви (УАПЦ). Проте лише після антигетьманського перевороту та встановлення влади Директорії 1 січня 1919 року був прийнятий «Закон про Верховне управління Української Православної Автокефальної Синодальної Церкви», а 5 травня 1920 року УАПЦ проголосила про своє відновлення як незалежна помісна церква.

Тим часом, в Україні не було жодного єпископа, який би був прихильником української церкви. З 14 по 30 жовтня 1921 року в Києві відбувся Перший Всеукраїнський Церковний Собор, що підтвердив автокефалію УАПЦ. Собор вирішив, також, провести висвячення єпископів через рукоположення самих священників. Було висвячено протоієрея Василя Липківського, який став митрополитом УАПЦ та протоієрея Нестора Шараєвського. Після цього, вони рукоположили 27 єпископів для УАПЦ [4]. Серед них і решетилянин Григорій Стороженко.

Майбутній український громадський та церковний діяч, професор Григорій Дем'янович Стороженко народився 1881 року у волосному містечку Решетилівка Полтавської губернії в селянській родині [2]. Здобув економічну освіту у Київському Університеті Святого Володимира. До 1917 року молодий економіст працював вчителем, статистом у Полтавській Земській Управі, а з 1917 року економістом зі статистичного планування у м. Києві.

З 25 квітня 1918 року завідував Відділом митного нагляду і статистики Міністерства торгівлі і промисловості Центральної Ради Української Народної Республіки. За Директорії УНР – начальник Відділу торгового представництва за кордоном і міжнародного економічного зближення, начальник Департаменту торгівлі та промисловості. З листопада 1919 року виконував обов'язки директора Департаменту Внутрішніх справ Міністерства народного господарства.

У жовтні 1921 року на Першому Всеукраїнському православному Соборі в Києві був висвячений на пресвітера (ієрея) УАПЦ.

27 листопада 1921 року у Софіївському Соборі хіротонізований на єпископа Київської церковної округи УАПЦ. Особисто сам висвятив близько 100 нових священників.

У 1921-1925 роках – духовний керівник Київської церковної округи УАПЦ.

15 жовтня 1922 року був заарештований та ув'язнений Київським губернським відділом ВЧК-ОГПУ (НКВС) за участь у похоронах українського композитора, хорового диригента і громадського діяча, протоієрея УАПЦ Кирила Стеценка з офіційним формулюванням звинувачення – «за контрреволюційну діяльність». Проте минулося і в'язня відпустили.

24 жовтня 1924 року Г.Стороженко вдруге був заарештований. Цього разу за розсилання листів з відзовами до українського духовництва рятувати Православну Церкву та заклики викладати християнську етику молоді і дітям в школах. У провину йому ставилося те, що організував православне сестринство в церкві з 150 жінок (для плекання морального достоїнства серед українського жіноцтва і виховання благочестя в українських матерів і підтримки сімейних цінностей в українському суспільстві). Був звинувачений і у тому, що молитвою «служив панахиди за розстріляні органами Радянської влади душі членів українських військових патріотичних організацій» та як «учасник контрреволюційної націоналістичної організації церковників».

Та минулося і цього разу. Правда у 1925 році під тиском режиму Г.Стороженко змушений був відійти від служіння в церкві. Він вступив на світську (державну) службу, працював головним бухгалтером в «Будтресті», завідував плановим відділом «Райсанконтори» Ленінського району м. Києва як економіст-плановик. Але перебував під «оперативним стеженням» спецслужб (НКВС), котрі часто «сприяли» його звільненню з роботи за причетність до УАПЦ. У селі Баришівка набув присадибну земельну ділянку («дачу»), щоб «прогодуватися».

У 1926 році змушений був під тиском спецслужб зректися і сану єпископа УАПЦ. І тоді ж державою був позбавлений цивільного права брати участь у виборах.

4 грудня 1937 року Григорій Стороженко був заарештований (утримувався в Київській в'язниці «Лук'янівка» до 15 грудня 1937 року) з офіційним звинуваченням у причетності до «української контрреволюційної фашистської організації церковників, яка ставила собі за мету побудову незалежної української держави з буржуазно-капіталістичним устроєм».

Під таким звинуваченням через тяжкі тортури його примусили особисто підписатися на документах слідчої справи (аркуші допитів забризкані кров'ю) під формулюванням «у зв'язку з моїми націоналістичними переконаннями українця...». У справі всі його відповіді «юристами» спотворювалися, слідчі перекручували слова і факти. Про їх рівень кваліфікації в області юриспруденції і криміналістики можна справити враження з протоколу арешту і допиту, де в графі «особливі прикмети» Стороженка Г. записано одне слово – «священик»...

З нього «вибили зізнання», що він у 1921 році фактом прийняття священства «вступив у націоналістичну організацію церковників», і є «учасником націоналістичної контрреволюційної організації церковників» у Києві по вулиці Урицького № 54 кв. 4. У справах був записаний по-батькові не як Дем'янович, а як «Домінікович». В одних протоколах допитів записаний як «єпископ», а в інших – як «архієпископ».

«Особлива трійка» НКВС Київської області 22 грудня 1937 року винесла вирок – розстріляти священика УАПЦ Григорія Стороженка.

28 грудня 1937 року вирок приведено до виконання. На момент репресій Григорій був одружений, мав одну дитину [1].

Реабілітований Григорій Стороженко був лише 16 січня 1989 року на підставі статті № 1 Указу Президії Верховної Ради СРСР «Про додаткові заходи по відновленню справедливості у відношенні до жертв репресій, що мали місце в період 1930–1940 рр. і на початку 1950-х рр.» як «жертва політичних репресій» (посмертно) [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

10. Григорій Стороженко // Вікіпедія. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ГригорійСтороженко>
11. Решетилівка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Решетилівка>
12. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 16.01.1989 года «О дополнительных мерах по восстановлению справедливости в отношении жертв репрессий, имевших место в период 30, 30-х и начала 50-х годов» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss1394.htm>
13. Українська автокефальна православна церква [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_автокефальна_православна_церква

НАРОДНА КАЗКА У ТВОРЧОСТІ ЄВГЕНА ГРЕБІНКИ

Щербак Артем,

учень 3-Б класу Гребінківської гімназії

Керівник: Федоренко Л. П.,

вчитель початкових класів,

Ім'я нашого земляка Євгена Гребінки відоме далеко за межами нашого краю. Його знають як автора пісні «Очи чёрные», багатьох байок та поезій. Але зовсім недавно нам вдалося відкрити для себе Гребінку ще й як казкаря. Виявляється, що у творчості Євгена Павловича є ще й кілька казок. І це не дивно, бо, як розповіли працівники Гребінківської центральної районної бібліотеки, з самого дитинства Євген любив слухати народні пісні, казки і легенди з вуст простих людей – селян, його односельців. Юний Євген дуже любив свій рідний край – його ліси, луки, річку Оржицю, що й зараз протікає біля села Мар'янівка, де він народився. І це, звичайно, позначилося на його творчості.

Зацікавившись питанням казки, ми з'ясували, що у Європі чимало авторів збирали традиційні казки або ж створювали нові казки на основі традиційних [3]. Як приклад, можна навести казки братів Грімм, Шарля Перро, Олександра Пушкіна, Івана Франка та інших, і, звичайно ж, Євгена Гребінки.

У Петербурзі Гребінка став популярним прозаїком завдяки виданню його збірки «Рассказы пирятинца» у 1837 році, та іншим творам, які написані в той же час [2]. Переважна їх більшість створена за мотивами усної народної творчості.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують казки Євгена Павловича, а саме: «Страшний звір», «Місяць і сонце» та «Мачуха і панночка». У бібліотеці ви не знайдете окремої збірки казок Євгена Гребінки. Сам письменник у підзаголовках до цих творів вказав, що це «преданья», тобто перекази. Але прочитавши їх, ми дійшли висновку, що це казки.

Події казки «Страшний звір», за словами автора, відбуваються на мальовничих берегах річки Удай. Початок казки нагадує казку П. Ершова «Горбоконик», а вся казка є літературною обробкою народної казки «Дивна сопілка»: у сад багатого козака внадився шкодити невідомий звір. Двом своїм сином батько дає завдання вбити звіра, обіцяючи половину свого багатства тому, хто впорається із завданням. І, як завжди, старший брат безвідповідально поставився до завдання, а молодший брат убив того страшного звіра – дикого кабана. Старший брат із заздросців убиває молодшого, присвоївши його заслуги собі.

На місці поховання молодшого брата виростає рослина, з якої пастух вирізає сопілку, під час гри на якій лунає пісня, що розповідає всім навкруг про злочин старшого брата:

Помалу-малу, овчарю, грай,
Не врази мого серденька вкрай.
Мене брат убив, на лугу зарив,
За того веприка, що в саду рив [1; с. 222].

Сюжет казки «Місяць і сонце» є дуже насиченим і динамічним, тут розповідається історія про походження місяця – «козачого сонця», проте у ньому теж наявні елементи, які зустрічаються в популярних народних казках: побратимство і взаємовиручка з Вернигорою і Вернидубом (як у казці «Котигорошко»), втеча від лютої змії (як у казці «Васик Телесик») та, звичайно ж, перемога добра над злом.

Найцікавішим, на нашу думку, є твір «Мачуха й панночка». Автор використовує поширений в народних казках сюжетах про злу мачуху і пасербицю, яка від неї потерпає. Перше, що спадає на думку після прочитання казки, це її подібність із «Казкою про мертву царівну і сімох богатирів» О. С. Пушкіна, «Білосніжкою і сімома гномами» братів Грімм та «Сплячою красунею» Шарля Перро. Дівчина внаслідок чарів злої мачухи засинає і має спати, доки її не визволить коханий. Елементів, які вказують на схожість твору «Мачуха й панночка» з народними казками тут більше, ніж у попередніх двох творах: зла мачуха і її пасербиця, злість мачухи проти дітей від попередньої дружини, «дідова донька», котру кривдять, виганяють з дому або всякими способами намагаються звести зі світу. Батько дівчини при цьому не виявляє ніякої ініціативи, щоб захистити свою дитину. Але її покірність, щирість, доброта і привітність до всіх, з ким її зводить доля, допомагають здобути прихильність і підтримку всіх: звірят домашніх і диких, предметів живої і мертвої природи, навіть різних фантастичних істот, і вона в кінці отримує винагороду за свою терплячість і добре серце, а її кривдники залишаються покараними. Саме ці моменти вказують на подібність твору із народними казками «Дідова донька й бабина донька», «Кобиляча голова», «Дивна сопілка», «Морозенко», «Про падчірку і відьму-мачуху», «Крихітка Хіврунька» та багато інших.

Таким чином, ми пересвідчилися, що в прозових творах наш земляк Євген Гребінка широко використовував мотиви з популярних у той час народних казок, що свідчить про його близькість із народом, широкий кругозір та загальну ерудицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребінка Є. П. Твори у трьох томах: Том перший / Є. П. Гребінка. – К.: Наукова думка. – 560 с.
2. Життя і творчість Є. П. Гребінки/[Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.ukrlib.com.ua/referats/printout.php?id=584>
3. Казка/[Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Казка>

4. Найкращі казки світу. – Х.: Промінь, 2007. – 240 с.
5. Найкращі казки України. – Х.: Промінь, Аргумент принт, 2008. – 240 с.

ПОЛТАВСЬКИЙ ВЕСІЛЬНИЙ ЧУБАТИЙ ВІНОК

Маніцина Анастасія,
*вихованка гуртка «Оригінальні штуки»
Позашкільного навчального закладу
центру дитячої та юнацької творчості
Горішньоплавнівської міської ради
Керівник гуртка: Полозун Є.В.*

Сучасне життя наповнене бурхливим розвитком високих наукових технологій, надзвичайними темпами і ритмами, які значно впливають на наш побут і спосіб життя. І тим цінніший інтерес до національного коріння, до витоків, традицій, етнічних особливостей, які лежать в основі нашої національної самобутності. Сьогодні питання національного відродження особливо актуальне, адже побудова сильної сучасної незалежної держави неможлива без міцного національно-історичного фундаменту, значною складовою якого є історично сформовані національні символи

Віночок, сплетений з квіточок і трав, оздоблений яскравими стрічками, – один з найдавніших українських символів. Образ української дівчини неможливий без гарно увінчаної квітами голови. Та мало хто сьогодні знає, що це не тільки чудова прикраса, яка формує естетичний зовнішній вигляд юної українки, а перш за все – важливий елемент – символ українського життя. Тож дана тема є актуальною ще й тим, що в період цього відродження все ще простежується багато білих плям у вивченні традицій українського вінкоплетення, застосуванні цієї національної прикраси у різноманітних народних обрядах, трактуванні символічно-оберегового значення усього вінка та окремих його складових.

Вінок у багатьох народів (зокрема в українців) – це дівоча краса з живих або штучних квітів, колосків, кольорового пір'я. Був обов'язковим у вбранні нареченої на весіллі, а також у деяких інших звичаях та обрядах.

Вважалося, що вінок з живих квітів захищає дівчину від напасників і лихого ока. Народ вірив, що дівчина у вінку володіє чарами. А ще вінок – і для здоров'я, тому є квіти, які потрібно обов'язково вплести.

Актуальність цього дослідження вбачаємо у відродженні інтересу в суспільстві до народної культури, вбрання та атрибутики.

Оспіваний у піснях та оповитий легендами, український вінок має багатотисялітню історію. Вперше про вінок згадується за часів шумерської культури – XII-III ст. до н.е.

В Україні вінки мали сонячну символіку. Дівчина у вінку асоціювалася з сонцем, котре сходить. Також це символ слави, перемоги,

святості, цнотливості, молодості, дівочтва. Право носити вінки мають тільки незаміжні дівчата.

У багатьох народів вінок уважається оберегом. Він є символом жіночого начала, дівування й жіночої вродливості. Вінок – знак життя, долі, досконалості й перемоги життя над смертю.

Звичай плести вінки навесні поширений із давніх-давен у багатьох народів світу. Вінки вдягали дівчата, ними прикрашали на свята родючості худобу, їх клали на могили родичів.

В античній Греції вінками нагороджували переможців музичних і спортивних змагань. Переможців ігор нагороджували вінком з лаврового листа. Вже в V столітті до нашої ери вінок став загальноприйнятим символом перемоги.

В Ізраїлі був терновий вінець (буквально «вінок з колючок») – рослинний вінок з колючками, який згідно з Євангеліями, покладений на голову Ісуса Христа римськими воїнами під час наруги над Ним. Він є символом страждання та болю

Жнивварський вінок – ритуальний предмет (вінок або корона), що виготовляється з колосків; символізує закінчення жнив, надає силу зерна майбутньому врожаю.

До українського віночка вплітали різноманітні квіти, а всього в одному вінку могло бути до 12 різних квіток. Кожна квітка щось символізувала: троянда – кохання, волошка – простоту, мальва – красу, півонія – довголіття, безсмертник – здоров'я, калина – красу та дівочу вроду, ромашка – мир, ніжність, кохання.

До віночка в'язали кольорові стрічки. Посередині світло-коричнева стрічка – символ землі-годувальниці, ліворуч і праворуч від неї дві жовті – символ сонця, за ними дві зелені – символи живої природи. Далі синя й блакитна – символи води і неба. Потім з одного боку жовтогаряча – символ хліба, а з другого – фіолетова – символ розуму, потім малинова – символ щирості та рожева – символ багатства. По краях в'язали білі стрічки – символ чистоти. На лівій унизу вишивали Сонце, а на правій – Місяць.

Вінок – символ дівочтва. Майже по всій Україні поширений обряд у купальську ніч ворожити з вінками на долю. Кожна дівчина плете вінок, пускає його на воду й стежить: куди він попливе, з того краю треба виглядати нареченого.

Весільний вінок – це оберіг особливий. Його плетуть дружки на дівич-вечорі, як правило, з калини й барвінку. Це останній у житті вінок для молодої, адже заміжня жінка носить на голові вже іншу ознаку свого соціального стану – очіпок, хустку або намітку.

Впліталось до віночка багато квітів, вишня, ружа, калина, безсмертник, деревій, незабудки, чорнобривці, любисток, волошка, ромашка.

Найпочесніше місце належало деревію. Ці дрібненькі маленькі квіточки здалеку нагадують велику квітку, її називають у народі деревцем. Коли квіти перецвітають вітер розносить насіння далеко-далеко.

Та хоч би де проросла ця рослина, вона завжди цвіте. Тому й люди шанують її як символ нескореності.

А барвінок до людської оселі, до городу тягнеться. Визмку відвар барвінку п'ють від простуди, влітку барвінком прикрашають святковий хліб, хату, плетуть весільні букетики. У народі його вважають символом життя.

А безсмертник дарує здоров'я нашому роду людському. Квіти вишні та яблуні – символ материнської любові. А калина – символ краси та дівочої вроди, символ України.

Одяг Полтавщини, у порівнянні з іншими регіонами, є доволі пишним, адже він розвинувся за часів бароко. На цих територіях знаходилося чимало заможних козацьких сіл і містечок, які перейняли модні віяння з Європи, як, наприклад, ускладнення вишивки. У XIX столітті почали вишивати весь рукав і гаптувати його білим кольором.

Щодо об'єкту нашого дослідження, то він теж був пишним, яскравим та складався з багатьох елементів. На території Полтавської губернії (яка займала набагато більше місця на мапі, ніж зараз Полтавська область), був відомий Полтавський чубатий весільний вінок. Робились вони з балабонів та всього, що було під рукою. Орієнтовно такі вінки я можу поділити на декілька типів: з великими балабонами у 2 ряди, з дрібними балабонами у 3 ряди та сучасний варіант «великі балабони у 3 ряди».

Конструкція вінка доволі проста. Для початку треба сконструювати з картону каркас у формі півмісяця, обгорнути його стрічкою, або кольоровою тканиною для естетичного вигляду. Потім потрібно прикріпити балабони за допомогою клею, або, як це робили наші бабусі, прив'язати їх дротиками. Між балабонами часто вставлялися парафінові квіти, різні прикраси, намистинки. Крім того краї такого віночка часто оздоблювали пір'ям, саме тому він і називався чубатим. Так як такий вінок не схожий на звичайні традиційні плетені вінки, його частіше називали налобником. Налобник був доволі важкий, тому дівчата, на весілля одягали під нього кибалку. Це смужка картону, або смужка сплетена з соломи чи то кори дерева, обшита тканиною і складена у вигляді пов'язки. Стрічки до вінка не чіплялись, бо велика їх кількість додавала додаткову вагу і вінок міг з'їхати з голови. Стрічки пришивали до кибалки, або чіпляли на одну стрічку посередині, заводили їх під косою, а кінці обв'язували навколо голови або вплітали у волосся.

Вінок – один із основних атрибутів весілля. Як і решта предметів у формі кола (обручка, калач, коровай), він був символом невинності молододі. Чубаті вінки додають нареченій образу царівни, або навіть святої – ореол навколо голови виходить майже як на іконах.

На заняттях гуртка «Оригінальні штуки» ми, разом з керівником вивчали історію виникнення та процес виготовлення полтавського чубатого вінка. Свої напрацювання ми представили під час Всеукраїнського відкритого фестивалю дитячої та юнацької творчості присвяченого Дню Землі, який проходив у м. Кропивницькому.

Народна етнічна спадщина – безцінний скарб кожного народу. Зневажливе ставлення до своєї багатотисячолітньої історії, її культури та

традицій спричиняє культурний занепад нації і всього суспільства. А сучасна культура та звичаї, перестаючи житись давніми народними джерелами, втрачає свій національний колорит і привабливість, перестає бути цікавою громадянам країни.

Справжнє розуміння української культури неможливе без знання народних традицій та обрядів, без знайомства з національними символами і оберегами. Одним із таких символів-оберегів є український вінок.

Багатющий скарб звичаїв нашого народу ми отримали в спадок і мусимо зберегти його та, нічого не втративши, передати нашим дітям, щоб не перервався зв'язок поколінь, щоб зберегти генетичну пам'ять нашого народу, адже тільки осмисливши минуле, пізнавши витoki своєї культури та історії, можна й чіткіше зрозуміти сьогодення й уявити майбутнє.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <http://ethnography.org.ua/content/blagoslovy-maty-vinochok-zachynaty>
2. <http://tana-sribna.livejournal.com/206712.html>
3. Тернопільський енциклопедичний словник: у 4 т./ редкол.: Г. Яворський та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. – Т. 1: А – Й. – 696 с. – ISBN 966-528-197-6., М. Кришук.

ГРИГОРІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ КИСІЛЬ – ЗОЛОТОРУКИЙ ПРОЕКТАНТ ВИШИВКИ

Лукинчук Євгенія,

учениця 9 класу, член пошукової групи «Бакай»

Малобакайської ЗОШ I-III ступенів

Решетилівської районної ради

Керівник: Бодня Н.М., заступник директора з НВР

Культура українського народу включає в себе декоративно-прикладне, ужиткове мистецтво, складовою частиною якого є вишивка. Автором давніх вишивок є український народ, а популяризатором, продовжувачем ідей народної вишивки, авторами нових неповторних узорів є сучасні художники та майстри. Одним із них є світлої пам'яті Григорій Олексійович Кисіль – наш земляк, Заслужений майстер народної творчості України, відмінник освіти України, лауреат премії імені Панаса Мирного, літературно-мистецької премії імені Олени Пчілки, викладач Гадяцького коледжу культури і мистецтв ім. І.П.Котляревського [4, с.423].

Актуальність обраної теми полягає в можливості використання красназвочного матеріалу для збагачення учнів знаннями про історію рідного краю, розширення їх світогляду в царині культури, сприйняття досвіду відомого майстра у виборі життєвого шляху та досягненні мети.

Народився і виріс Г.О.Кисіль в селі Великий Бакай Решетилівського району, це вже тепер воно має таку назву, а колись це був хутір Під-

рійки. По один бік якого жила вся батькова рідня, по другий – мама. Його батьки – прості селяни. Все життя тяжко працювали на землі, але любов сина до мистецтва, до культури і його бажання вчитися – завжди підтримували. Пережили голодомор, війну та лихі голодні повоєнні роки. Тато, Олексій Трохимович, учасник Другої світової війни. Був добрим господарем. Славився у селі як умілий чоботар, майстерно вкривав хати «під очерет», усе робив до ладу, на совість. Тішився з того, що сільська влада визнала його обійстя як «Двір зразкового порядку». Григорій Олексійович пишався своїм родоводом, тим, що його мама, Олена Федорівна, з козацького роду. Вона не ходила до школи жодного дня, а читати й писати навчилася біля своїх чотирьох дітей. Знала багато давніх народних пісень, грала на балалайці і, чим би не займалась, завжди співала. А ще мама Григорія Олексійовича зналася на лікарських травах, дуже любила бджоли і понад 60 років сама доглядала невелику пасіку у господі. Також вона дуже гарно вишивала. Голкою й ниткою творила шедеври на полотні. Часто доводилося чути від нього: «Голкою вона вишивала узори на полотні, а отими піснями – мою душу. Мабуть, тому я досі бачу немов живі, оті вишневі садки коло рідного двору, оту стару грушу, хрести на могилах своїх предків і рідний хутір» [3]. Своім онукам на добру згадку вишила весільні рушники. А Григорій Олексійович до кінця свого життя, як сімейну реліквію-оберіг, беріг сорочку, вишиту йому мамою у нове життя, коли після закінчення інституту їхав на роботу в Західну Україну.

Часто пригадував він свої дитячі шкільні роки кінця повоєнних сококових років. «Зимовий вечір. У нашій хаті тепло й затишно. Долівка встелена соломкою. На стінах ікони у вишитих рушниках. Ми з татом сидимо на стільчиках за круглим дерев'яним столиком, що стоїть посеред хати. Над нами висить, підвішена до сволюка, гасова лампа з абажуром. Мама сидить на лаві за прядкою. Прядка тихо шелестить. Тато щось шевцює, а я читаю вголос «Катерину» Тараса Шевченка. Мама втирає сльозу, а тато тихо мовить: «Дивись, який то був мудрий чоловік, що так гарно написав».

«А ще пригадую літо. Коло хати під вікнами у квітнику стоять два вулики -дуплянки. Тихо гудуть бджоли. До Зелених свят мама білить около хати і тихо співає: «За Сибіром сонце сходить – хлопці не зівайте, ви на мене Кармелюка всю надію майте», – а потім – «Ой горе тій чайці, часечці небозі, що вивела часняток при битій дорозі...» [3].

Сільське життя, народні традиції, чудові краєвиди природи рідного Полтавського краю залишили глибокий слід у душі юнака, вплинули на його творче життя, на долю.

У своєму селі Григорій Олексійович закінчив початкову школу. Єдиним учителем малювання у його житті був учитель цієї школи Іван Малюта. Семирічку – у сусідньому селі Глибока Балка, десятирічку – у Решетилівці. Вищу освіту здобув у Харківському інституті культури. По закінченні інституту в 1958 році за призначенням поїхав на роботу в Західну Україну.

Три роки працював директором районного Будинку культури у древньому місті Снятин Івано-Франківської області. За ці роки на клубній сцені було поставлено оперу «Запорожець за Дунаєм», вистави «Наталка Полтавка» та «Назар Стодоля». Потім п'ять років Григорій Олексійович працював вихователем, старшим вихователем та вчителем малювання і креслення в Снятинській школі-інтернаті. У 1966 році перейшов на роботу у Снятинське культосвітнє училище. Викладав клубознавство та наочну агітацію. Згодом це училище було переведено до м.Калуш.

З Калуша у 1977 році з дружиною і двома доньками Г.О.Кисіль повернувся на рідну Полтавщину у м. Гадяч. В Гадяцькому училищі культури саме була відкрита вакансія викладача. Він став ініціатором відкриття в училищі спеціальності декоративно-прикладне мистецтво, теж свого роду унікальної в Україні. Саме тут, у Гадячі, Г.О.Кисіль і почав серйозно цікавитися орнаменталістикою і розробляти схеми для вишивки хрестиком.

В Полтавському видавництві «Дивосвіт» на сьогоднішній день вийшли друком його п'ять альбомів із серії «Українська вишивка». Це – «Орнаменти, шрифти, тематичні композиції» (2005), «Портрети видатних людей Полтавщини» (2007), «Ікони. Релігійні композиції» (2008), «Портрети Тараса Шевченка» (2014), «Українська вишивка. Узори» (2016), в якому подано узори рушників, сорочок, декоративно-орнаментальних, тематичних композицій та шрифтів. Усі схеми в альбомах – рукотворні. Це неймовірно складна і кропітка робота. Унікальна вона тим, що всі схеми розроблені з мінімальною кількістю відтінків, але при цьому досконало передають всю глибину зображуваного й вишитого потім на полотні [1, с. 4].

Ми горді тим, що саме наша бакайська земля дала Україні такого майстра народної творчості. Знаючи любов Григорія Олексійовича до всього, що пов'язане з українською минувиною, з культурою нашого народу, естетичними смаками українців, вираженими в народній творчості, колективом нашого закладу у 2008 році було підготовлене шкільне свято «Вишиванка». Його готували за активної участі жінок-вишивальниць села, які представили на виставку різні роботи. Почесним гостем був Г.О.Кисіль. З того часу свято стало традиційним. Наш земляк став справжнім «хрещеним батьком» цього заходу. З року в рік він відвідував «Вишиванку», ділився спогадами про батьківський край, презентував свої випуски альбомів «Українська вишивка», розповідав про творчі задуми, дарував сувеніри, виготовлені його учнями [5, с.33].

2 січня 2017 року раптово перестало битися серце Григорія Олексійовича. ... Він трохи не дожив до 81 року і мав ще багато творчих планів, які, на жаль, не встиг реалізувати. Не лише Полтавщина – вся Україна втратила унікальну людину, котра присвятила своє життя розвитку і збагаченню новими колористичними й композиційними елементами мистецтва вишивки та збереженню культурної спадщини української давнини. Він вкладав душу в своє захоплення, котре стало

справу його життя. На знак світлої пам'яті мами, з великої любові до дружини, доньок та онучки усі свої роботи автор завжди присвячував звичайній жінці, берегині, бо стверджував, що орнаменти – це диво на полотні, а кожна українка – чарівниця. За його словами, «вишивка буде вічно з нами, доки ми будемо нацією. Це – джерело, яке живить нашу душу. Це – наш національний символ, наш духовний оберіг. Будьмо гідні цього. Бережімо, шануймо наше одвічне народне мистецтво – українську вишивку».

Ми переконані, що душа Г.О.Кисіля житиме в потойбічному світі «в оселях праведних», а тут на рідній землі у наших серцях залишиться світла пам'ять про нього, а його справа знаходитиме своє продовження у поціновувачів самотнього мистецтва – української вишивки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зінченко А. Українські вишиванки – веселкові світанки// «Решетилівський вісник». – 2009р. – 8 травня. – С.4
2. Кисіль Г. «Українська вишивка. Узори». Випуск п'ятий. – Дивосвіт. – 2016.
3. Кисіль Г.О. Спогади.
4. Титаренко В.П. Вишивальне мистецтво Полтавщини: навчальний посібник / В.П. Титаренко. – Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. – 508 с.
5. Титаренко В.П. Свято народної творчості «Вишиванка» у Малобакайській школі// Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – №11. – С. 32-33
6. Ханко В. Словник митців Полтавщини. – Полтава: ВАТ «Видавництво «Полтава»», 2002. – 232 с.

ЗБИРАННЯ ФОЛЬКЛОРУ ШЛЯХ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО КРАЮ (Колискова пісня)

*Гонтова Тетяна,
учениця 9 класу, Абазівської ЗОШ I-III ступенів
Полтавського району
Керівник: Олефіренко Н.Г.,
учитель художньої культури*

Усна народна творчість посідає значне місце серед різноманіття проявів культурної спадщини нашого народу. Адже фольклор – біографія народу, джерело національної пам'яті, безцінний скарб, переданий нам старшим поколінням. Як не втратити цей скарб!? Ми почали з малого: упродовж декількох років досліджували пісенний фольклор на теренах Абазівської сільської ради. Останній рік був присвячений колисковим пісням.

Немає у світі пісень, чиє значення можна порівняти зі значенням колискових. Вони – найперші уроки любові, спокою, захисту в житті людини. Сьогоднішнє суспільство з його стресами і швидкістю обміну інформацією змушує нас звернутися до унікального досвіду минулого.

На жаль, сучасні мами, намагаючись бути «в темі» новітніх методик виховання, майже не знають народних колискових. А, між іншим,

колискові пісні є першими уроками, що в доступній формі знайомлять дитину з побутовими речами і моральними цінностями, приохочуючи до працелюбності, порядку, доброти і справедливості. Виконання цих пісень сприяє розвитку у дитини фонематичного слуху, збагачує словник та має позитивний вплив на фізичний та психологічний розвиток як дитини, так і матері.

Коліскова пісня як об'єкт дослідження зазнає різних підходів з боку науковців. Серед дослідників, які вивчали колискові пісні, їх ритміку, тематику та жанрове розмаїття, слід згадати таких відомих українських дослідників як В. Гнатюк, Г. Довженок, А. Іваницький, Н. Шумада, О. Марчун і ін.

Нами проведена пошукова робота, в ході якої ми вивчали стан поширення колискових пісень у рідному краї, виявили носіїв пісенної творчості. Встановлено, що записані колискові пісні мають свої особливості, на формування яких вплинуло історичне минуле села.

Абазівка – село, що знаходиться поблизу Полтави і має багату історію. Варто зазначити, що поміщик Михайло Васильович Абаза (саме йому належала Абазівка) сприяв розбудові й розширенню села і постійно поповнював абазівський маєток кріпаками, яких скупляв у сусідів або привозив із Бесарабії, Польщі.

У повоєнні роки Абазівка – промислове село, на його території близько 20 підприємств. А це сприяло міграції населення не тільки з різних куточків Полтавщини, а й України. Тому кількість корінного населення визначити важко.

У нашому регіоні утворився репертуар із пісень, які мають загальноукраїнське поширення або побутують у сусідніх регіонах. Найпоширенішими формами колискових пісень є пісня – монолог та сюжетна. Не записано жодної пісні – діалогу. Зустрічаються такі композиційні прийоми як психологічний паралелізм, контамінація, повтори. Однією з характерних рис місцевих колискових є їх варіативність, яка проявляється і в текстах пісень, і в музиці. Досліджуючи образи героїв колискових пісень, виявили, що найчастіше зустрічається образ kota (киця, котик), рідше гулі, мишки, мами.

Уявлення про ставлення до колискової пісні дають результати анкетування, проведеного серед 90 жителів Абазівки. Опитування проводилось серед жінок, яких умовно розділили на 3 вікових групи:

Група №1- 20-40 років (потенційні мами) – 30 осіб.

Група №2 – 40-60 років (потенційні бабусі)- 30 осіб.

Група №3 – старші 60 років (потенційні прабабусі) – 30 осіб.

Необхідність співати колискові пісні визнали 97% респондентів.

Більшість жінок вважають, що спів колискових заспокоює дитину, дає їй можливість відчувати материнську любов, ніжність, впливає на розвиток творчих здібностей, на формування характеру, сприяє встановленню контакту між дитиною та батьками.

І лише 3 респондентів вважають, що колискові не потрібні, їх можна цілком замінити іншими аудіозаписами.

Найбільша кількість народних колискових пісень була записана від жінок групи №3, саме вони і є носіями пісенної творчості.

Найпоширенішими колисковими піснями (виконуються представниками усіх груп) є “Котику сіренький”, “Люлі, люлі, прилетіли гулі”, «Ходить сон коло вікон». Це обумовлено тим, що названі пісні мають загальноукраїнське поширення, часто виконуються на телебаченні, вивчаються на уроках читання в початкових класах. Слід зазначити, що близько 30% опитуваних виконують російські народні колискові (“Баю, баюшки, баю, не ложися на краю”) та авторські (“За печкою поет сверчок”, “Спят усталые игрушки”). Частина респондентів (10%) у якості колискових використовують інші народні пісні («Ніч яка місячна») або колискові сучасних авторів (Н.Май «Коліскова», Н.Могилевська «Місяць по небу ходить»)

Зовсім не знають колискових 6 осіб.

Джерелом колискових для опитуваних були рідні (найчастіше мами та бабусі), засоби масової інформації та знання, отримані у школі. Результати опитування по кожній віковій групі відображено на діаграмі (рис.1).

Джерела вивчення колискових пісень
(за результатами опитування мешканців Абазівки)

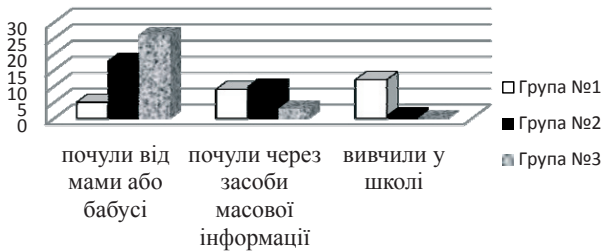

Рис.1.
Результати соціологічного опитування

Помітна тенденція зниження ролі сім'ї у поширенні фольклору, тому сучасна молодь черпає знання про колискові у школі. Потрібно відмітити позитивний вплив засобів масової інформації:

Наведені вище факти свідчать, що, хоча й не можна говорити про зруйнування традиції, вона під загрозою.

Саме тому з метою популяризації колискових пісень ми записали аудіодиск «Коліскові пісні Абазівського краю», у який ввійшли 12 пісень, які виконують мешканці с. Абазівка. Такий диск передано до шкільної і сільської бібліотек, виставлено на блозі школи для загального доступу і використання.

Отже, особливістю дитячого фольклору Абазівки є те, що на території утворився репертуар із колискових пісень, які мають загальноукраїнське поширення або побутують у сусідніх регіонах.

У ході дослідження виявлено, що джерелом вивчення колискових для мешканців Абазівки були рідні (найчастіше мами та бабусі), засо-

би масової інформації та знання, отримані у школі. Носіями пісенної спадщини є переважно люди старшого покоління.

Тому вирішувати питання збереження і поширення колискових пісень потрібно комплексно, а саме:

- збільшення кількості годин на вивчення колискових у шкільних навчальних програмах;
- просвітницька робота та популяризація колискової пісні через засоби масової інформації;
- дослідницька робота, запис колискових за місцем проживання.

Наше дослідження – лише маленька частинка великого і дивовижного світу, ім'я якого Абазівка. Я мрію відкривати той світ, бо люблю рідне село і планую своє життя пов'язати з ним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дитячий фольклор / [Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості: Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки / [Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Підручник для вищих учбових закладів/А.І. Іваницький. – Вінниця:Нова книга, 2004. – 320 с.
2. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська народна творчість: [підручник] // Лановик Мар'яна, Лановик Зоряна. [4-те вид.] – К.: Знання-Прес, 2006. – 591 с.
3. Марчун О. Питання комплексного аналізу українських колісанок: Попередні результати дослідження / Оксана Марчун // Народна творчість та етнографія . –2005 . – №2 . – С.97-102 .
4. Сивачук Н. Виховний потенціал українських народних колискових пісень/ Н. Сивачук//Початкова школа. – 2006. – №1.–с.51-55

ЗИМОВА ТА ЛІТНЯ ОБРЯДОВІСТЬ У РЕПЕРТУАРІ НАРОДНОГО САМОДІЯЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ «БЕРЕГІНЯ» КОВАЛІВСЬКОГО СІЛЬСЬКОГО БУДИНКУ КУЛЬТУРИ (ПОЛТАВСЬКИЙ РАЙОН)

Івіна Є.Д.,

*учениця 10 класу Полтавської обласної
гімназії-інтернату для обдарованих дітей
імені А.С. Макаренка*

*Керівник: Панасенко Я.В., учитель української
мови та літератури*

Українська традиційна та наукова культура вражає розмаїттям загальноетнічних явищ, самобутністю і колористикою. О. Дей зазначає: «Фольклор є духовною творчістю трудового народу на різних історичних етапах його розвитку» [1, с. 26]. Сама природа фольклору, зокрема пісенного, як живого рухомого виду масової художньої творчості постійно потребує широкої мережі його збирачів. Актуальність статті пояснюємо значенням народної пісні в житті кожної людини, а також відсутністю аналізу народнопісенної та обрядової творчості села Ковалівки на сьгоднішньому етапі. Це дозволяє масштабніше дослідити усну народну творчість полтавського краю.

Як стверджують науковці, фольклорна пісня відбиває світогляд народу, його психологію та підкреслює високі властивості душі українця. Г. Нудьга зазначає, що народна пісня «є часткою духовної історії нації, своєрідним документом її творчої зрілості» [3, с. 42]. Ковалівський народний самодіяльний колектив «Берегиня» не лише зібрав, але й оживив народні пісні Полтавського краю. Збирачами цих пісень були самі учасниці колективу, які з першого дня роботи почали формувати виключно народний репертуар гурту, що згодом почав включати й авторські пісні українських митців. З-поміж близько 200 пісень, наявних у репертуарі співаків сьогодні, 61 пісня народна. Митці не лише пропагують любов до пісні, але й трансформують уже відомі фольклорні ліричні твори в більш сучасний варіант звучання. По-новому залунали й календарно-обрядові, і ліричні пісні – родинно-побутові та соціально-побутові.

Так, наприклад, у репертуарі «Берегині» календарно-обрядова творчість представлена колядками «Добрий вечір тобі, пане господарю», «Старий рік минає», «Нова радість стала», щедрівками «Щедрик, щедрик, щедрівочка», «Щедрівка» та купальською піснею «Кругом Мариноньки».

«Берегиня» намагається не лише популяризувати пісні зимового обрядового циклу, але й відродити саму традицію «водіння Кози» на Щедрий вечір. Така містерія – імітація обряду, трансформованого у виставу пародійно-гумористичного дійства. Виготовляється восьмикутна зірка-провісниця. Головний герой одягає вивернутий кожух і різки, маска кози відсутня. Поряд із Козою є ще Дід, Баба, Циган, Циганка, Лікар, Козак, Янгол. У Ковалівці поряд із традиційними учасниками дійства є Дід Мороз та Снігуронька. Група людей ходить селом, співає пісень і зачитує віршові рядки-привітання з Новим роком та Різдом Христовим.

Колядки, що їх виконує «Берегиня», не лише розкривають погляд та вірування праукраїнців у тісному взаємозв'язку з християнськими світоглядними підвалинами, але й висловлюють побажання здоров'я та духовного і матеріального благополуччя усій родині. Якщо колядка символізує народження сонця, то щедрівка величає народження місяця, Нового року. Щедрівки виконувалися з метою випросити в духів зібрати гарний урожай, сприяти в господарстві. «Берегиня» у складі костюмованого дійства теж за основну мету має побажання усіх благ господарям.

У рамках Всеукраїнського етнічного фестивалю «Купальські гуляння», який проводиться з 2012 року з 6 на 7 липня на березі Своди в селі Ковалівці, народний самодіяльний колектив «Берегиня» намагається відновити, на жаль, підзабуті традиції святкування ночі на Купала.

Як і наші предки, люди збираються на березі річки Коломак, молоді дівчата плетуть вінки, щоб із їхньою допомогою знайти свою долю. На це свято традиційно запрошували музикантів, що грали на народ-

них інструментах і створювали святкову атмосферу. У Ковалівку також запрошують, щоправда молоді, популярні гурти, цього року це були «Ot vinta», «Mad heads XL», «Лісапедний батальйон».

Опудало Марени, яке було зарані виготовлене із соломи і прикрашене кольоровими стрічками, ставлять посередині так, щоб дівчата, взявшись за руки, могли ходити навколо нього та співати пісень. Однією з таких пісень і є твір «Кругом Мариноньки». Після цього опудало топлять, а дівчата мають можливість поворожити, пускаючи вінки по воді. Якщо вінок пливе гарно – дівчина вийде заміж, якщо він крутиться на місці – ще дівуватиме, якщо потоне – заміж не вийде.

Важливим та обов'язковим етапом гулянь є розкладання великого вогнища, через яке стрибають дівчата й хлопці поодиночі чи парами, коли стемніє. Наші предки вірили, що багаття має велику магічну силу – воно є певним ритуалом очищення, тому стрибати через нього може кожен. А ще вважалося, що якщо пара, взявшись за руки, перестрибне через вогнище і руки залишаться з'єднаними, то закохані завжди будуть разом.

Також із-поміж пісень обрядового циклу можна виокремити й дві застільні пісні – «Зеленес жито» та «Гей, наливайте». Ці твори відносно до родинно-обрядового циклу, а саме до весільних пісень.

Козацька група соціально-побутових пісень у репертуарі «Берегині» представлена 2 творами: «Ой у полі верба» й «Ой у лузі та ще й при березі».

До родинно-побутових пісень, наявних у репертуарі «Берегині», можна віднести такі: «Ой, у полі нивка», «Ой там у полі тополя», «Гиля, гиля, сірі гуси», «Ішли воли із діброви» та багато інших – пісні про кохання; «Закувала зозуленька», «Чому бджоли не йдуть в поле» – пісні про сімейне життя; «Козаки-козаченьки», «Ой за мостом, мостом», «А в Ярини за двором» та інші – жартівливі пісні.

Рідкісною є пісня про кохання «Ні тучки, ні хмарки». Варіант ковалівський відрізняється від загальновідомого, хоча мотив пісні спільний в обох варіаціях – мотив кохання. Ковалівський варіант пісні розповідає про нещасливе кохання дівчини-сироти до хлопця, який її покидає і йде до іншої. У загальновідомому варіанті мова йде про нещасливу любов козака до дівчини, яка відмовляє йому і не хоче йти за нього заміж, бо ще бажає гуляти. В обох творах страждають закохані, тільки в першому – дівчина, а в другому – хлопець. Наш варіант коротший, ніж відомий, та зазначимо, що цей лаконізм надає сюжету більшого драматизму і напруження.

Можна дійти висновку, що репертуар Ковалівського аматорського колективу «Берегиня» містить у собі широкий спектр зразків народної пісні – починаючи з жанрів календарно-обрядового циклу, які вони намагаються обіграти, повернути певним пісням хоча б частку обрядів, раніше часто супроводжуваних цими піснями, і закінчуючи родинно- та соціально-побутовими ліричними творами. Учасникам гурту вдалося не лише зібрати та систематизувати народнопісенну творчість полтав-

ського краю, але й оживити та осучаснити деякі забуті пісні, давши їм можливість залунати ще гучніше в потоці розмаїття багатьох сьогодишніх напрямів і стилів музики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дей О. Сторінки з української фольклористики / Олексій Дей. – К. : Наукова думка, 1975. – 272 с.
2. Денисюк І. Національна специфіка українського фольклору / Іван Денисюк // Слово і час. – 2003. – №9. – С. 16–24.
3. Нудьга Г. Слово і пісня: дослідження / Григорій Нудьга. – К. : Дніпро, 1985. – 342 с.
4. Руснак І. Український фольклор: Навчальний посібник / Ірина Руснак. – К. : Академія, 2012. – 304 с.

КРИНИЧНИЙ ЯРМАРОК ЯК ЯВИЩЕ ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЛУБЕНЬСЬКОГО КРАЮ

Павленко Наталія,

*учениця 11 класу Тарандинцівської ЗОШ
I-III ступенів ім. В.А. Симоненка, вихованка
гуртка етнографічного краєзнавства
Лубенського районного центру дитячої та
юнацької творчості Лубенської районної ради
Керівник: П'яташ В.С., керівник гуртка*

Здобуття Україною незалежності стало фактором усвідомлення українцями здобутків власної культури як національного надбання. Тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства поглиблене дослідження традиційної культури як важливої складової побуту українців другої половини XIX – початку XX ст. набуває особливого значення. На сьогодні серед досліджуваних наукових проблем недостатньо приділено уваги вивченню ярмаркування як яскравому ілюстратору духовної культури та звичаїв українського народу. Дослідження етнографічних аспектів ярмаркування дасть можливість визначити його місце і роль у системі традиційної культури українців, показати вплив на розвиток її матеріальної і духовної складових, сприяти відродженню кращого досвіду цього явища.

Як засвідчують архівні документи, серед регіонів України за кількістю ярмарків та густотою мережі переважало Лівобережжя. Найбільше їх відбувалося в містах та селах Полтавської губернії. На Лубенщині славився Криничний ярмарок, що вирував у дні Петрівського посту впродовж цілого тижня біля криниці святої Параскеви-П'ятниці у селі Єнківцях. Перша замітка про «криницький ярмарок» з'явилася в «Записках «Південно-Західного відділу Географічного товариства 1847 року [1, С.133].

«...Озеро ярмарку вливається струмочком в каплицю; одні йдуть, другі виходять. Се та знаменита криниця, до якої з'їжджаються люди з далеких сіл навіть і стають табором в ніч під десяту п'ятницю. Я думаю

про тих мудрих людей, що ставлять церкви, монастир й каплиці в найкращих диких місцях: вони знають, що роблять, – вони промовляють не стільки до нас, як до живих в нас прашурів наших, що віками справляли священні грища по гаях і дібровах», – писав великий український письменник М. Коцюбинський 1908 року після відвідин цієї «народної містерії» [2, С. 1]. Джерело ж з чудодійною водою в с. Єнківцях, біля якої відбувався ярмарок, з того часу почали називати криницею Коцюбинського.

Історія виникнення Криничного ярмарку губиться у давніх легендах. «Один чоловік орав у полі. До нього підійшла гарна дівчина – завітчана, у стрічках, у запасці червоній, чорнява – й питається: «Чоловіче добрий, а де мені сісти?» – «Де ж тобі сісти? У болоті піди сядь!». Вона пішла та й сіла в болоті. І утворилася на тому місці криниця. Чоловік прийшов увечері додому, повечеряв і ліг спати. І чує він кризь сон голос: «Вичисти мене і зруб поклади, я – свята П'ятниця». А та левада – панова була. Пішов він до пана і розказав йому. А пан і каже слугам: «Ідіть, забийте криницю, гноєм затаскайте». Вони гноєм забили. Пан осліп і стало йому кепсько. І наснилося йому: подаруй ти ту леваду на святу Параскеву, в Єнківську церкву і зруб зведи, і вичисти криницю. І щоб на десяту п'ятницю були ігри, були музики, і щоб ярмарок був ...». Пан зробив оце, і знову прозрів...»[3, С. 412].

Тож відтоді «межи сіл» Єнківці, Калайдинці, Халепці, Біївці, «щороку на десятому тижні після Паски буває Криницький ярмарок у котловані, оточеному зусібіч крутими слизькими пагорбами. Трава на пагорбах стерта натовпами людей, що ліпляться тут протягом тижня у кількості до 5000 душ... Посеред котловану – декілька рядів наметів з різноманітним крамом. Зліва – звичайний точок і звичайна ярмаркова сцена. Тут бачиш червоні, непривабливі обличчя баришників, продавців волів, циганів. Ось гарячкує баришник, жестикулюючи, проклинаючи; навпроти нього селянин, продавець волів, стоїть мовчки, спокійно, призначивши ціну; зусібіч позсувалися знавці з відкритими ротами, затамувавши подих... З гори з будь-якої точки видно натовпи людей. Кольорове вбрання губиться серед маси білого та чорного кольорів. Підняті голоблі, вози, конячі та бичачі голови здаються здалеку мурашником, у якому снують мурашки зі своїми лялечками або подушками» [4, С. 412-413].

Особливістю Криничного ярмарку є Петрівчані співи, відомі далеко за межами Посульського краю, тому і зажив ярмарок біля криниці слави співучого. «Короткої літньої ночі проти десятої п'ятниці до криниці сходилися дівчата. Вони всідалися на схилі групами: хитцівські, берестоцькі, литвяківські... Їх легко впізнати за чорними хустками, низько й широко пов'язаними навколо голови. Частина лоба відкрита; русі коси випущені поверх темних корсеток. Видно також багато лохвицьких дівчат з лівого берега Удаю, зі Слобідки, Городища, Харківців, Гапонівки. На них темносині з квітками спідниці і темні корсети. Голови не пов'язані хустками, а тільки покриті – запнуті, як у міщанок. Бага-

то молодичь і дівчат із глибини Лохвицького та Пирятинського повітів: Чорнух, Жабок, у довгих білих свитках... Тут рішуче царство жінок; тільки деінде видніються хлопці та чоловіки... Цієї ночі старі й молоді обов'язково повинні співати... Хори лунають, не змовкаючи, зливаючись поміж собою, й на ранок переходять на змішаний дзвін голосів, який чути далеко навколо...» [5. С. 39-41].

«...Я лишавсь на ярмарку до 2-х годин ночі весь час насолоджувався дивним оригінальним, як сама природа, і воістину грандіозним співом, подібного якому ніде не можна почути в світі, – згадував академік О.Левицький. В цей час уся долина освітлювалася свічками, які прикріплювалися до возів, піднятих угору оглобелъ, вил, увіткнутих у землю, і навіть до рогів волів, а ще – на вершку заповідного дуба» [6, С. 301].

Про традиції і звичаї ярмаркування розповідають старожили. Найгостріша коса у того буде, хто її вночі на ярмарку під «десяту» купить. Не покалічить дівка пальця серпом, що придбає на нічному ярмаркові. Та головне – співи. Всю ніч горять вогні. Всю ніч змагаються хори з Біївців, Калайдинців, Єнківців. Цілу ніч перекликаються голосні співи молоді зі старечими голосами обітниць, до схід сонця виконуючи заповіт Параскеви-П'ятниці .

М.П. Мисник, житель с. Єнківці, пригадує як у 1957 році на Казахській цілині зустрівся з 83-річною бабусею, уродженкою Лубенщини. І перше про що запитала старенька, як там ярмарок біля криниці Коцюбинського.

«Тепер на Полтавщині є молодший брат Сорочинського ярмарку! Як добре, що не міліє жива криниця народної творчості», – писав Володимир Малік після відвідин ярмарку [7, С. 3].

Сьогодні древня традиція проведення ярмарку біля криниці відроджена знову. Так 2008 року, в День Європи, 17 травня, з ініціативи Миколи Томенка, засновника фонду «Справедлива Україна», у Єнківцях біля чудодійного джерела святої Параскеви-П'ятниці відбулося яскраве дійство: «Етновесна: День Європи на батьківщині Симоненка» за участю відомих артистів України, діячів культури і мистецтва. 2016 року районне святкування Дня незалежності України провели теж на батьківщині «витязя молодого української поезії» поблизу криниці. Знову, як у давнину, звучали тут чудові українські пісні, вирував ярмарок.

Як спомин віків стоїть Єнківська криниця, заворожуючи спокійним плином прохолодної води. Не міліють її джерела, як не міліють життєдайні джерела традиційної народної культури лубенців. Пройшовши через віки, Криничний ярмарок сьогодні з надією дивиться у майбутнє.

Проведене автором дослідження є лише початком для подальшого більш поглибленого вивчення питання ярмаркових звичаїв у другій половині XIX – на початку XX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лоначевський А. «Криниця» // Записки Юго-Западного отдела Императорского русского географического общества. – 1874. – Т.Н. – С. 133.
2. Коцюбинський М. «Як ми їздили до криниці»//Режим доступу//<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2562>
3. Милорадович В. Сільський ярмарок в Лубенщині (З сільського життя) // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1909. – Том. XVIII. – С. 412.
4. Милорадович В. Лесная Лубенщина/ В. Милорадович // Киев. старин. – 1900. – Т.9. – С. 249 – 251;
5. Милорадович В. Лесная Лубенщина/ В. Милорадович // Киев. старин. – 1900. – Т.10. – С. 39 – 41.
6. Левицкий О. Необыкновенная ярмарка / О. Левицкий // Киевская старина. – 1883. – № 9–10. – С. 301.
7. Логвиненко Ю. Ярмаркова криниця //Комсомолец Полтавщини. – 08.08.87. – С.3.

ПЕРЛИНИ ФОЛЬКЛОРУ У ТВОРЧОСТІ К.М.СЕМЕНТОВСЬКОГО

Сичова Віта,

учениця 9 класу опорного закладу

«Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів

імені Ф.Д.Рубцова» Лубенської районної ради

Керівники: Сичова В. Г., *вчитель зарубіжної літератури та російської мови,*

Гроза Л. В., *вчитель англійської мови*

Однією з найдавніших форм духовної культури народу були своєрідні перлини народної мудрості й творчості – загадки. Вони, як неписані закони, народжуються разом з людиною і передаються з покоління в покоління.

Це дотепне метафоричне запитання, поставлене у формі хитро-мудрого короткого опису будь-якого предмета чи явища, своєрідний і дуже давній вид народної творчості. Загадування в Україні завжди було неодмінною умовою не лише розумового розвитку дитини, а й випробування кмітливості, мудрості та зрілості дорослих. У сиву давнину загадкам надавали магічного значення, вони були пов'язані з культовими обрядами й звичаями. Вміле їх відгадування вважалося ознакою розуму і щасливої вдачі.

У попередніх дослідженнях ми порівнювали записи відомого етнографа, нашого земляка Костянтина Максимовича Сементовського у розрізі часу. Цьогоріч продовжили роботу над іншим розділом, щоб повернути сучасному поколінню його етнографічні праці, йому заслужену славу. Цікавою для нас виявилася фольклористична праця Сементовського «Малоросійські і галицькі загадки», яка була видана у 1851 році, у якій записано 380 загадок. Їх тематичне коло надзвичайно широке. Автор поділив збірку на розділи, але не назвав їх. Тому ми спробували визначити тематику загадок. Хоча вони й не названі, але ми, уважно вивчивши працю, виділяємо такі розділи:

«Загадки про небесні світила і явища природи». Саме у таких загадках відображено погляди людини на природу, коли, цілковито заляжачи від неї, вона уособлювала всі її явища: сонце, грім, зміну дня і ночі. Тож у розділі і показано вставка одухотворення природи і неживих предметів. У цьому можна пересвідчитись, прочитавши загадки про небо, місяць, зорі, час доби. Наприклад, «Лисий віл крізь тин дивиться» (місяць), «Їхав Яшка – Семеряшка; за ним бджоли: гу-лю-лю!» (зорі на небі), «Чорне сукно лізе в вікно» (ніч).

Частково видозмінену ми чуємо нині: «Лисий віл дивиться через забор, тільки різниця в назві огорожі подвір'я.

У розділі «Загадки про людину» представлено найрізноманітніші загадки про частини людського тіла («Густий ліс, чисте поле, два соболі, два стекла, труба, бомба, а в тій бомбі лепетало» (волосся, лоб, брови, очі, ніс, рот і язик), «Двома вузликами все поле засію» (очі)), про живу людину («Суть та розсохи, на розсохах кадібець, на кадубці драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жердка, по тій жердці дикі пташки літають, але крилець не мають» (чоловік)) і навіть про мертву («Бігунці біжать, реву́нці реву́ть: сухе дерево везу́ть» (мертвий чоловік)). Цей вид загадок найяскравіше свідчить про те, що людина прагне до самопізнання.

Сучасний варіант близький до рукописного Сементовського: «Густий ліс, рівне поле, дві тополі, два скла, рамбабуля, лепетуля». Як бачимо, варіація у назві частин тіла.

Загадки про вірування українців свідчать про те, що наші предки були глибоко віруючими людьми. Адже їх складання визначалося насамперед реальною дійсністю, інтересами людей, їх побутом – всіма сторінками життя.

Тож у цьому розділі ми вперше зустріли загадки про церкву, дзвін на ній, про священника, Великий Піст, Великдень, про віск і бджоли, і навіть про церковну чашу: «Крякнула утка за морем жутко: збіглися дітки, та не однієї матері» (дзвін, церква і віруючі), «Сім миль мосту, на кінці його дивина, на тій дивині – цвіт на ввесь світ» (Великий Піст і Великдень), «Вийшов дід сімдесяти літ, виніс внучку старшу за себе» (священик і чаша). До сьогодні вони не збереглися у нашій місцевій фольклористиці.

А от загадок про житло, речі домашнього вжитку, їжу записано К.М.Сементовським найбільше. Що тільки не потрапило на очі допитливим нашим предкам – і стріха хати, і вікно, і двері, і піч, і навіть заслінка до неї: «Одно каже: коли б день; друге каже: коли б ніч; коли третє скаже як буде, так і буде» (вікно, двері, поміст), «Мати гладуха, дочка краснуха, син кучерявий» (піч, вогонь і дим), «Лежить бик, осмалений бік» (заслінка до печі).

Дещо змінені слова у загадці про піч, вогонь і дим у сучасному варіанті: «Мати гладка, дочка красна, син кучерявий».

Розділ про тварин і рослин у праці Костянтина Максимовича також містить багато загадок. Складені вони в першу чергу про домашніх

тварин, які оточували людину повсякдень. Це кінь, пес, кіт, свиня, курка, гуска: «Лізу по залізу, на м'ясну гору залізу» (осідланий кінь), «Що то за звіт білий, як сніг лопатами ходить, а рогом їсть?» (гуска), «А в наших панночок по сімдесят сорочок: вітер війне – тіло видне» (курка).

Із рослин у світ загадок наших предків потрапили такі, як калина, горіх, цибуля, огірок, гарбуз, капуста, буряк, морква, ріпа: «Латка на латці, а голки не було» (капуста), «Під хворостом яйця з хвостом» (ріпа), «У нашого Данила сім сажнів жила» (огудина у гарбуза).

Майже ідентичну загадку про капусту записали від місцевих жителів: «Латка на латці, та зроду голки не було».

Важко переоцінити роль Сементовського як фольклориста, що доніс до нас із I половини XIX століття ці маленькі скарби мудрості нашого народу, збиранню та дослідженню яких у різні часи приділяли увагу. Ось і ми внесли невеличку часточку в історію відродження славних традицій українського народу.

Матеріали дослідження передані у Калайдинцівський історико-краєзнавчий музей, керівникам художньої самодіяльності будинків культури сіл Калайдинцівської сільської ради, вони можуть бути використані учнями та вчителями при підготовці до уроків української літератури, історії Полтавщини (вивчення теми «Розвиток культури» у 8-10 класах), при проведенні свят, виховних годин. Вони можуть бути корисні усім, хто цікавиться усною народною творчістю, а також працівники про людину, яка прославила наш рідний край.

Провіши пошукову роботу, ми зрозуміли, що сучасна молодь повинна виховуватися на традиціях нашого народу, щоб по-справжньому пізнати свій рідний народ необхідно вивчати історію, мову, культуру, ту, що впродовж багатьох століть творилася і плекалася в народному середовищі, передавалася від покоління до покоління, безперервно розвивалася і водночас зберігала певні стійкі свої риси, які утверджувалися, поширювалися, ставали традиційними. Важливо, щоб у кожному районі, місті й селі, у кожному навчальному закладі та сім'ї дотримувалися і передавали наступним поколінням свої традиції, які всі разом творять самобутній лад українців, сприяють формуванню національної гідності.

Тож торкнімося українських народних коренів та повернімося до тих знань, які зберегли для нас пращури!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисенко В.К. Весільні звичаї та обряди на Україні. – К., 1988. – С.65, 89, 111.
2. Весілля: У 2 кн. / Передм. О. Правдюк. – К.: Наук, думка, 1970. – Кн. 1. – 451 с – Кн. 2. – 476 с.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис: У 2 т. – К.: Оберіг, 1991. – Т.1. – 450 с.
4. Гнедич П.А. Материалы по народной словесности Полтавской губернии. Вып. 1. Песни обрядовые. – Полтава: Изд-е Учёной Архивной Комиссии, 1915. – 100 с.

5. Грушевський М. Історія української літератури: У 6 т., 9 кн. – т.1. – К.: Либідь, 1993. – 392 с.
6. Закувала зозуленька: Антологія української народної творчості/ Вступ. ст., упоряд. Та прим. Н.С.Шумади. – К.: Веселка, 1989. – 606 с.
7. Здоровега Н. Нариси народної весільної обрядовості в Україні. – К.: Наук. думка, 1974. – 159 с.
8. Історія української культури/ За заг. ред. І.Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994. – С.621-648.
9. Колесса Ф. Українська усна словесність. – Едмонтон, 1983. – С. 66-80.
10. Лозинський Й.І. Українське весілля / Упоряд. і вступ. ст. Р.Ф. Кир-чіва. – К.: Наук. думка, 1992. – 174 с.
11. Пісні родинного життя. Збірник/ Упоряд., авт. вст. ст. та прим. Г.В.Довженок; Відп.ред. І.П.Березовський. – К.: Дніпро, 1988. – 359 с.
12. Потєбня А.А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий // Потєбня А.А. Слово и миф. – М.: Правда, 1989. – С. 379–443.
13. Рукопис К.М. Сементовського.
14. Українська культура: Лекції за ред. Д.Антоновича/ Упор. С.В.Ульяновська; Вст. ст. І.М.Дзюби; Перед. сл. М.Антоновича. – К.: Либідь, 1993. – С. 404-443.

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕНДАРНИЙ РІК НА ПОЛТАВЩИНІ: ЗВИЧАЇ ТА ОБРЯДОВІСТЬ

*Слободяник Олександр,
учень 10 класу Полтавської
ЗОШ I-III ступенів №18
Керівник: Демченко О. В.,
вчитель зарубіжної літератури*

Значення календаря у повсякденному житті пересічного українця на сьогодні досить важко переоцінити. Разом з тим, у більшості випадків ми навіть не замислюємось над певними подіями, часто забуваємо, який сьогодні день та не пам'ятаємо звичаєво-обрядового змісту окремих календарних чи то релігійних свят. Народний календар – це своєрідний комплекс уявлень, вірувань та правил поведінки, який і дотепер містить у собі багато цікавого і слушного.

Проблема дослідження українського народного календаря є надзвичайно **актуальною** в умовах сьогодення з огляду на необхідність активізації національно-історичної пам'яті українського народу. Народ існує завдяки наступності поколінь. Самоідентифікація покоління відбувається через вироблення концептуально сформованого ставлення до історичного минулого.

Говорячи про особливості народного полтавського календаря слід враховувати той факт, що сучасні адміністративні межі Полтавської області не збігаються з межами історико-географічними межами регіону «Полтавщина». Під останнім найчастіше розуміють колишню Полтавську губернію, яка проіснувала з 1802 по 1925 роки [1,с.5]. Історики та етнографи більше орієнтуються саме на цей ареал.

Звичайно, більшість свят проходили в унісон з іншими сусідніми регіонами, але є й досить своєрідні відмінності, що мають неповторний колорит. Ми зупинимось на декількох маловідомих звичаях.

Так, зокрема в полтавських селах у період зимового циклу на свято Насті (4 січня) починали різати свиней, готуючись до Різдва, було поширене прислів'я «Різдво без ковбас, як великдень без крашанок». Саме з цього дня господині починали робити запаси для належного святкування Різдва. Селяни жартома називали цей день «свинячим великоднем» чи «свинячим різдвом» [1, с.10].

На Різдво в Зінькові та Опішні ще з середини ХІХ століття зберігся звичай випікати спеціальні різдвяні коржики, вкриті яскравими барвниками та кремом для дітлахів. Хлопчикам – коників (бувало з вершином-козаком), дівчаткам – панянок у довгому вбранні. У самій Полтаві, Кременчуці та інших містечках цей звичай переріс у справжній промисел та протримався до кінця 80-х років ХХ століття. Чимало інформації щодо обрядових свят на Полтавщині ми можемо дізнатися із праць відомого етнографа В. Милорадовича. Так, наприклад він детально описує звичай обрядження «Маланки» у с. Вовчик Лубенського повіту. Приймали участь у дійстві виключно парубки, а дівчата лише допомагали готувати вбрання [11,с.124].

На свято Водохрещі чи Йордану окрім основного дійства – освячення хреста, вирубаного з льоду та политого буряковим квасом в селах Полтавщини відбувалися й обов'язкові кулачні бої між молоддю. Досить часто це був спосіб «звести рахунки сільської голоти із заможними парубками» (с. Вільхівка та с. Лучки Кобеляцького р-ну). Учасники «кулачних боїв» дотримувалися певних правил: спочатку їх розпочинали дітлахи, згодом черга доходила до парубків, а вже завершувати доводилося дорослим чоловікам [1,с. 22].

На Масляну в багатьох селах Полтавщини відбувалася така цікава обрядодія як – «волочити колодку». Суть цього обряду полягає в тому, що заміжні жінки ходили по хатах і прив'язували до ніг дорослих хлопців і дівчат дерев'яні колодки як покарання за те, що вони не одружилися на м'ясниці. Щоб зняти цю колодку треба було дати викуп грошима, горілкою чи варениками зі сметаною. Проте існував іще один звичай «колодки», збережений за переказами селян у с. Варви на Полтавщині. До нього зверталися тоді, коли незаміжнa дівчина народжувала позашлюбну дитину. Тоді жінки села йшли до парубка, що завинив, вручали йому сповиту дерев'яну колоду, проводили селом та йшли до двору дівчини-покритки. Парубок мав їй вклонитися та поцілувати дитину, а від жінок відкупитися грошима [8,с.42].

На Котелевщині на Сорок святих великомучеників (22 березня) господарі до схід-сонця вирушали в поле і несли «гостинці для весни». В цей день намагалися не пропустити першу ранкову росу, якою треба було змазувати хворі місця та ходити босоніж, просячи здоров'я. Це свято на Котелевщині вважали початком «вулиць» – переходом від зимових вечорниць до молодіжних розваг на свіжому повітрі.

До числа найбільш шанованих свят на Полтавщині належить день Юрія (6 травня) – покровителя домашньої худоби. У селах Котелевського та Чорнухинського району зберігся звичай при першому вигоні худоби на пасовиськ брати кілька глечиків і протягувати між вушками ланцюжок чи налигач. Вважалося, що якщо тварина не зачепить цю перегородку, то «її не зачепить ні дикий звір ні злодій». У художній літературі XIX століття є опис святкування дня Юрія на Полтавщині (твір Панаса Мирного «За водою») [10,с.88].

23 травня відзначається свято Симона Зилота. О.Воропай у своїй книзі говорить, що на Полтавщині, зокрема в с. Келеберда баби й молодиці, одягнені в чистий одяг, збиралися на заготівлю цілющого зілля [2,с.273].

Дуже багато звичаїв стосуються Зелених свят та «Мавчиного великодня». До цього часу зберігся обряд наряджання «Віхи» в с. Денісівка Оржицького району Полтавської області. Хлопці заготовляють високу вільху, а в суботу разом з дівчатами прикрашають її стрічками, квітами та клаптиками матерії. Біля деревця будують курінь, де сидітимуть вартові. Надвечір біля деревця збирається молодь з піснями. Їхнє завдання не допустити викрадення деревця [1,с.47].

На свято Івана Купала дівчата плетуть вінки з кануперу, любистку, зурок, сокирок, барвінку, рути, резеди та інших пахучих трав. У вже згаданому творі Панаса Мирного опудало Марени називають Маринкою, що очевидно відповідає етнографічній дійсності в одному з регіонів Полтавщини [4, с.42].

За православним календарем Покрова здавна належала до так званих дванадесятих великих свят. На Полтавщині на її честь споруджувалися храми та називались окремі села, як от с. Покрівське Зінківського повіту.

Свято Дмитра (8 листопада) завершувало хліборобський рік. Після Дмитра вже заборонялося засилати сватів та справляти весілля. Досить колоритним є у даному випадку прислів'я: «До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі хоч комин витри» [7,с.284].

У день Святого Наума (14 грудня) починали вчити дітей. Це була найзручніша пора року для навчання, оскільки у батьків з'являвся вільний час, закінчено сільськогосподарські роботи. На Полтавщині існував звичай, коли батько й син спочатку йшли до дяка, щоб отримати благословення на навчання. В Наумів день всі учні з батьками несли у школу по горнятку каші, їли разом з учителями, а по обіді розбивали горщики.

Загалом таких ось особливостей дуже багато. Як бачимо, наш регіон не стояв осторонь від основних циклових подій та релігійних свят українського народу та водночас наші предки виробили свої характерні особливості, на які справили вплив як географічні умови, так і спосіб життя, виробництва та релігійно-міфологічні уявлення. На жаль, у межах даного дослідження глибоко проаналізувати їх ми не маємо згоди. Ця розвідка може слугувати основою для подальшого висвіт-

лення окремих звичаїв та обрядодій, що мали місце на території Полтавщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриш П., Гавриш Р., Копил В. Полтавський народний календар: історико-етнографічні нариси /П.Гавриш, Р.Гавриш, В. Копил/ – Полтава: Інтерграфіка, 2002. – 212 с.
2. Гнатюк В. Нарис української міфології / В. Гнатюк / – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2000. – 263 с.
3. Горленко В.Ф., Бойко І.Д., Куницький О.С. Народна землеробська техніка українців /В.Ф. Горленко, І.Д. Бойко, О.С. Куницький/ – К.: Алтея, 1971. – 242 с.
4. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. Пісні, прислів'я, загадки, скоромовки. – К.: Веселка, 1989. – 112 с.
5. Знойко О.П. Міфи Київської землі та події стародавні. Наук.-попул. ст., розвідки: Для ст. шк. в. / О.П. Знойко / – К.: Молодь, 1989. – 304 с.
6. Іванченко М. Дивосвіт прадавніх слов'ян. Наук.-попул. нарис / М. Іванченко/ – К.: Рад. Письменник, 1991. – 137 с.
7. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні /С. Килимник/ – Книга I. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 400 с.
8. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні /С. Килимник/ – Книга II. – К.: АТ «Обереги», 1994. – 528 с.
9. Ковальчук О. Українське народознавство /О. Ковальчук / – К.: Освіта, 1992. – 176 с.
10. Культура і побут населення України /За ред.. В.І. Наулка/ – К.: АТ «Обереги», 1993. – 366 с.
11. Курочкін О. Українські новорічні обряди: «Коза» і «Маланка» /О. Курочкін/ – Опішне: Видавництво Національного музею-заповідника українського гончарства, 1995. – 376 с.
12. Курочкін О. Новорічні свята українців. Традиції і сучасність / О. Курочкін / – К.: Радянський письменник, 1978. – 144 с.

ПІСНЯ, ЯКА ЛИНЕ ВІД СЕРЦЯ

Остряньська Юлія,

учениця 9 класу Кулажинської ЗОШ

I-III ступенів Гребінківської районної ради

Керівник: Ткаченко А.С.,

вчитель української мови та літератури

Кожне місто чи громада, кожнісіньке село та його жителі, які творять історію та культуру народу українського, заслуговують на те, аби їх ім'я оспівали в пісні народній, в легенді увіковічили, описали в поезіях пишних чи згадали у прозі. Здавна, ще, мабуть, за часів предків наших слов'янських, пісня супроводжувала селян у горі і радості, розповідала про щастя чи недолю людську. З піснею народжувалися і помирили, сваталися і розлучалися, трудилися і відпочивали від буденної праці. І навіть в найменшому, найбільшому селі українському живе пісня, бо так вже склалася доля нашого народу, що не може він жити без пісні, як пташка без крил своїх. Саме про таке маленьке, але співуче село піде мова.

Актуальність цього дослідження полягає у збереженні духовної спадщини українського народу, зокрема народної пісні, відродженні та шануванні національних традицій України.

Дослідження народних пісень Полтавщини має значну культурну та естетичну цінність, оскільки містять як найдавніші, так і сучасні фіксації наспівів текстів пісень з районів історичної Наддніпрянщини та Слобожанщини. У репертуарі співаків різних історико-етнографічних зон досі зберігаються фольклорні твори з виразними регіональностильовими рисами [1].

Мальовнича Полтавщина славилася віддавна не тільки смачними галушками і відважними козаками-молодцями, а й пісненими талантами. В селі Кулажинці (Гребінківський район, Полтавська область) досі, не зважаючи на тяжке економічне становище сучасного українського села, до цих днів живе і процвітає народна пісня. В маленькому селі вже декілька десятків років функціонує та передає з покоління в покоління той неоціненний пісенний скарб фольклорний ансамбль «Кумоньки».

Ідея об'єднати співочі голоси кулажанок виникла ще в 2000 році, коли на території Гребінківського району почали організовувати різні концерти та звітні програми. Назва «Кумоньки» з'явилася не просто так, це зовсім не випадковість, а скоріше збіг обставин, адже всі учасниці ансамблю приятелюють і є кумами одна одній .

Але не лише факт організації концертів на Гребінківщині вплинув на подальше створення колективу. Одна з солісток згадує, що жінки ще за часів існування колгоспу часто збиралися та співали, аби полегшити нелегку щоденну селянську працю [3].

Наразі учасницями ансамблю є шість жінок, жительок села Кулажинці, які виростили тут дітей та зараз вже виховують онуків, дехто навіть правнуків. З часом їх наставником стала Мікулінська Галина. Крім неї до колективу входять Борисовець Надія, Биковець Софія, Чепурна Катерина, Шпак Галина та Гонта Любов.

Ще рік тому колегою «Кумоньок» на пісенній ниві була іще одна прекрасна жінка та бабуся, Терещенко Олена. Але роки біжать, мов бистра вода, і не жаліють вони людського здоров'я, забираючи життя. Жінка назавжди залишиться в пам'яті односельців як чудова людина з неймовірним голосом.

Як і більшість вокальних колективів, «Кумоньки» з задоволенням беруть участь в різноманітних концертах. Вважають, для справжнього вокаліста є за честь дарувати свій голос і разом з тим душу глядачеві, котрий вміє оцінити справжній скарб народний – пісню. З гордістю учасниці ансамблю згадують і про свій виступ близько десяти років тому на Сорочинському ярмарку.

У здобутку колективу є немало нагород та подяк за внесок у культурну спадщину Гребінківщини. Репертуар «Кумоньок» досить різноманітний, але виключно народний. Вважають, доки живе народна українська пісня – живе душа України, а коріння її міцнішає. Улюбле-

ними піснями ансамблю є такі композиції: «Зозуля», «Старієм», «В кінці греблі шумлять верби», «Я в середу родилася», «Вишневий сад», «Мамина яблуня». Візитною карткою колективу стала пісня «Зозуля», завдяки бездоганному виконанню якої у 2015 році здобули II місце в районному конкурсі пісенних талантів.

Але не грамоти і подяки є найвищою нагородою для цих людей. Борисовець Надія говорить: « Ми живемо, доки співаємо. Саме завдяки пісні відчуваємо приплив життєдайної енергії. Хочеться сміятися і радіти життю, наче в сімнадцять років» [3] . Вокалістка зазначає, що будь-яке українське село живе доти, доки живе в ньому пісня і люди, які співають душею.

В українських народних піснях живе вся історія нашого буття. У них і кохання, і побутове життя, і праця, і військова слава. Незважаючи на те, що багато з них народилися з болю, вони несуть світло та свято життя. Учасниці вокального колективу «Кумоньки» вважають, що без рідної пісні ,як і без рідної мови, людина не може висловити своїх почуттів. Про те писав і Іван Драч:

А пісня – це душа. З усіх потреб потреба.
Лиш пісня в серці ширить межі неба.
На крилах сонце сяйво їй лиша –
Чим глибше пісня, тим ясніш душа.

Шануймо українську пісню, як кулажинські «Кумоньки», вона є нашим далеким коренем, паростком наших традицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Народні пісні Полтавщини (з колекцій збирачів фольклору)/ упоряд. та вступ. статті Л. О. Єфремової; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.- Київ: Логос, 2016 – 4 с.
2. Клуб поезії [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.poetryclub.com.ua/mets.php?id=20&type=tvorch>
3. Список респондентів:
 - 3.1. Борисовець Надія Павлівна, 1963 р. н. (с. Кулажинці)
 - 3.2. Гонта Любов Іванівна, 1950 р. н. (с. Кулажинці)
 - 3.3. Чепурна Катерина Павлівна, 1947 р. н. (с. Кулажинці)
 - 3.4. Мікулінська Ганна Іванівна, 1958 р. н. (с. Кулажинці)
5. Спогади жителів села Кулажинці Гребінківського району Полтавської області

ГРЕБІНКІВЩИНА ПІСЕННА

Коваленко Тетяна,

учениця 9-А класу Гребінківської ЗОШ

I-III ступенів № 4 Гребінківської районної ради

Керівник: Щербак І. С.,

вчитель англійської мови

Полтавщина – співочий край, з яким пов'язані життя і творчість багатьох митців минулого та сьогодення: кобзарів, лірників, композиторів та співаків. Саме наш край став батьківщиною композиторів М. Лисенка, братів Г. та П. Майбороди, І. Дунаєвського, О. Білаша, на творчість яких надихала і підживлювала народна пісня. Багатьох пісенних виконавців, відомих далеко за межами нашого краю та України взагалі, дала світові наша багата талантами земля. Ці співаки виконують не лише сучасні композиції, а й переспівують давні українські пісні, надаючи їм другого життя та нового звучання.

Але українська пісня хоча й лунає з екранів телебачення та радіоефірів, перебуває на межі забуття. Бо забуваються автентичні наспіви, зникають з пам'яті тексти пісень, які виконували наші предки. Адже багато молоді, яка із задоволенням слухає музику, що лунає із ультрамодних гаджетів, забуває, а подекуди й зовсім не знає українських пісень.

Саме з метою збирання, запису, збереження та поширення пісенної спадщини Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України у 2014 році здійснив творчу експедицію на Гребінківщину, пісенна творчість якої до цього була мало дослідженою. Результати цієї експедиції увійшли до книги, виданої ними в 2016 році [1]. Під час запису текстів упорядники намагалися повністю зберегти мовні та музичні особливості зібраних зразків.

Записувачі Л. О. Єфремова та О. М. Яринчина відвідали та дослідили пісенну спадщину м. Гребінки та сіл Тарасівки, Мар'янівки, Короваїв та Сліпорід-Іванівки Гребінківського району. Як бачимо, охопивши дослідженням навіть не весь район, лише за 4 дні дослідникам вдалося записати більше 250 пісень. Серед записаних зразків найбільшу кількість становлять родинно-обрядові (139) та родинно-побутові (61) пісні [1; с. 20-22]. Пісні записувалися з вуст старожилів та фольклорних самодіяльних колективів, які не лише самі пам'ятають перлини народної творчості, а й щедро діляться ними зі слухачами.

За словами завідувача сектору культури Гребінківської РДА Капельки Ростислави Ростиславівни, у Гребінківському районі налічується 15 фольклорних самодіяльних хорових колективів, ансамблів, тріо та дуетів. Кожен колектив унікальний та самобутній, зі своїм репертуаром та особливостями його виконання. У репертуарі переважної більшості з них наявні як поширені пісні, так і маловідомі зразки пісенного фольклору.

А серед яскравих виконавців народних пісень і наша землячка – гребінчанка, Заслужена артистка України Ярослава Руденко. Її особиста енергетика дуже потужна. У кожного свій вибір, і вогонь палаючий теж власний. Для Ярослави Руденко – це народна пісня. Її тендітна постать заповнює собою сцену від перших нот співаною нею мелодією. Могла б співати більш оплачувану клубну музику, та ця стежка її не вабить. Уже багато років відшукує рідні наспіви по селах, де вони ще збереглися.

Ярослава розповідає, що багато пісень з її роду, від прабабусі, яка в 100-річному віці любила заспівати разом із великою родиною. Українство для Ярослави Руденко не абстракція з підручника – це її дитинство, адже у 1989 році народилась і виросла в селі Рудка на Гребінківщині. Пісня – це найтонша струна в її серці, що звучить неповторними зажинками народних традицій.

Як стверджує сама Ярослава, найбільша її любов – українська народна пісня. Вона вірить, що українська пісня була, є і буде, бо переконалась у цьому, проїхавши з сольними концертами всю Україну, оскільки на її виступах було багато молоді [2]. Ярослава є лауреатом всеукраїнських та міжнародних конкурсів, займається відродженням та популяризацією української народної пісні. Співає Ярослава у різних стилях та жанрах: від фольклорного до естрадно-народного [4]. Доволі часто виступає співачка й у телевізійному форматі. Вона є частою гостею популярної телепередачі «Фольк-music», що транслюється на Першому національному і яка спрямована на пошук та відродження українського музичного етносу, автентичних мелодій та народних пісень різних регіонів України. У кожному випуску перед глядачами постають як професійні, так і аматорські колективи з різних куточків нашої країни. А зіркові учасники програми нерідко представляють на розсуд аудиторії власні варіації відомих музичних творів, або й оригінальні пісні з домішками українського автентичного стилю [3].

І наша Ярослава у 2013 році стала однією із зіркових учасників цієї телепередачі, дебютувавши в ній з переспівом пісні «Борозденька», представленої фольклорним ансамблем «Слобода» з с. Руська Лозова, що на Харківщині. Її танцювальною підтримкою на сцені «Фольк-music» тоді був танцювальний колектив Гребінківської дитячої музичної школи «Роксолана». Цей виступ став початком плідної творчої співпраці нашої землячки та ведучої «Фольк-music» Оксани Пекун. Ярослава Руденко неодноразово виступала в телепередачі з переспівами народних пісень, представлених фольклорними самодіяльними колективами з різних куточків нашої держави.

Телепроект «Фольк-music» дуже популярний серед українських глядачів, йому двічі було присвоєно номінацію «Краща музична програма України» Національної премії України «Телетріумф» [3]. Полюбляють цю програму і на Гребінківщині, тому фольклорні колективи нашого району також вирішили взяти участь у телепередачі та звернулися за допомогою до землячки. Звичайно ж, Ярослава залюбки по-

годилася допомогти своїм землякам та посприяти участі колективів з Гребінчиного краю у популярній програмі.

17 серпня 2017 року до Гребінки завітали незмінна ведуча «Фольк-music» Оксана Пекун із своєю командою телевізійників та Ярослава Руденко. Гребінківці чекали гостей з нетерпінням і зустрічали хлібом-сіллям та своєю візитівкою-піснею «Очи чёрные» на слова Євгена Гребінки. А потім своє мистецтво представляли народний хорівий колектив «Берегиня» та оркестр шумових інструментів Гребінківського районного будинку культури, фольклорні колективи з Мар'янівки, Слободо-Петрівки та Олексіївки. На наступний день творчий десант Першого національного чекали у козацькому селі Овсюках та у багатій народними традиціями Рудці. Фольклорні колективи, що відібрали телевізійники, приїдуть на Перший національний у березні наступного року [3].

Під час приїзду знімальної групи Овсюківський самодіяльний хорівий колектив «Криниченька», як розповіла нам одна з його учасниць, вчителька української мови та літератури місцевої школи Н. І. Теслимова, під час прослуховування виконав 5 пісень: «Ой їхали хлопці, три запорожці...», «Ой мамцю моя, чоловік мене бив...», «Дунаю, Дунаю...», «Ой у полі озеречко...» та пісню на слова Т. Г. Шевченка «Утоптала стежечку через яр...». Одну з цих пісень команда телепередачі обере для переспіву Ярославою Руденко та зйомок у місті Києві в березні 2018 року.

Тож ми сподіватимемося на вдалий виступ земляків і хотілося б, щоб українська пісня зазвучала голосніше у наших серцях і голосах, бо якщо буде пісня, значить, буде й Україна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Народні пісні Полтавщини (із колекцій збирачів фольклору) / упор. Л. О. Єфремова. – К.: Логос, 2016. – 720 с.
2. Уродженка Гребінківщини стала Заслуженою артисткою України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://www.grebenka.com/news/urodzhenka_grebinkevshhini_stala_zasluzhenouj_artistkoju_ukrajini/2014-12-23-3143.
3. «Фольк-music» завітав на Гребінківщину/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://www.grebenka.com/news/folk_music_zavitav_na_grebinkevshhinu/2017-08-23-5887.
4. Ярослава Василівна Руденко (Кривошеєва)/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: http://www.grebenka.com/index/jaroslava_rudenko_krivosheeva_spivachka_zasluzhena_artistka_ukrajini/0-185.

ДМИТРО БАЙДА – СУХОВІЙ – САМОРОДОК ІЗ РЕШЕТИЛІВСЬКОГО КРАЮ

*Дзєрин Віта,
учениця 10 класу,
Решетилівської гімназії імені І.П. Олійника
Керівник: Кошова В.М.,
учитель зарубіжної літератури,*

Мистецтво бандуристів своїми зачатками сягає періоду Київської Русі і в усі часи мало велике значення для України. Цих людей шанували народ, бо вони завжди знаходилися поруч з борцями за свободу, рівність та незалежність. Дуже часто їх імена залишалися маловідомими, незважаючи на те, що більшість з них були не тільки музикантами, а й цікавими особистостями. Серед них наш земляк, відомий український актор, режисер, бандурист, збирач і пропагандист українських народних пісень, один із засновників українського кіно, організатор кінематографії Дмитро Михайлович Байда – Суховій, якому в цьому році виповнилося б 135 – років.

Мета нашої роботи: дослідити біографічні дані та творчі здобутки ювіляра; привернути увагу громадськості до неперевершеної особистості митця початку ХХ століття.

До числа тих небагатьох бандуристів, які вціліли в часи сталінського геноциду і зберегли своє мистецьке кредо, належав і Дмитро Михайлович Байда-Суховій. Народився 8 листопада 1882 в селі Піщане (нині с. Нагірне) Решетилівського району на Полтавщині у робітничій родині. Родина Суховіїв була співучою, охочою до іскрометних народних ігрищ і видовищ, хоча жила дуже сутужно [3, с. 67].

У пошуках кращої долі сім'я переїздить до Харкова. На цей час Дмитру виповнилося декілька років. Батько стає працювати ливарником на заводі, а мати-кухаркою в лікарні професора Трінклера. Життя у великому місті помітного полегшення не принесло. Щоб звести кінці з кінцями, 12-річний Дмитро, закінчивши два класи церковно – приходської школи, пішов на завод підручним, мріючи стати актором.

Здійснитися мрії допоміг випадок. У 1899 році Дмитра Михайловича познайомили з відомим діячем театру О. Суходольським. Юнак мав приємний голос, пластичність, темперамент і виразну зовнішність, що вразило відомого діяча і він прийняв його в свою трупу костюмером – реквізитором. З 1901 року Дмитро укріплюється в складі акторської трупи. Грає свою першу головну роль у спектаклі «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» [2].

Існують біографічні факти, що ще у 1895 році він був запрошений до трупи Марії Заньковецької, спочатку як танцюрист та соліст – бандурист. Грав у трупах Миколи Садовського, Онисима Суслова, Дмитра Гайдамаки, Лева Сабініна.

У 1905 році загинув батько, член бойової робітничої дружини. На долю молодого актора лягла вся відповідальність за долю сім'ї. Він

прилаштовує своїх сестер Оксану, Марію, Ганну хористками у театр, знаходить і собі роботу у театрі О.Суслова.

Дмитра Михайловича цікавить кінематографія. У кінці 1900-х заключає договори про співпрацю з організаторами кінопромисловості Олександром Дранковим та Олександром Ханжонковим, за якими бере участь у зйомках та показах кінофільмів в Україні та на Кубані. У 1910 – 1916 рр. одним з перших в Україні фільмує театральні постановки. Як режиссер – постановник зняв фільми за популярними тогочасними виставами. Крім режисерських функцій, він також грав у всіх своїх фільмах, зокрема:

«Кума Феська»(1910), «Змія підколодна»(1911), «Жидівка – вихрестка»(1911), «Сватання на вечорницях» (1911), «Три кохання в мішках»(1912), «Навкруги зрада»(1912), «Запорозький скарб»(1912), «Спіте, орли бойові!...»(1914), «Пісня смерті» (1914 р.) [2].

Він грав як чоловічі, так і жіночі ролі. Німі фільми озвучувалися акторами, які за екраном дублювали самі себе, а також музикою, зокрема, грою на бандурі самого Байди-Суховія.

Дмитро Михайлович вніс свої відкриття і новаторство в українську кінематографію, а тому вважається одним із її засновників.

Події Першої світової війни не оминули нашого земляка. В 1914 році був мобілізований в діючу армію. Служив музикантом у тиловому запасному полку. Згодом став працювати формувальником ливарного цеху на Обухівському оборонному сталеварному заводі.

Стати бандуристом допоміг випадок. Почувши гру Гната Хоткевича, Д.Байда – Суховій був зачарований звуками бандури і почав сам учитися грати на ній. Опанувати мистецтво гри на бандурі допомогли кобзарі М.Кравченко, І.Кучугури-Кучеренко та інші. Починаючи з 1916 року виходить на естраду бандуристом. Грав на слух, тому що нот не знав. Голос Дмитра Михайловича був дивовижної краси і сили. Очевидці згадували, що коли він співав у театрі, то чути було на всю вулицю. Його репертуар складався з українських пісень та дум: «Взяв би я бандуру», «В місяці юлі», «Думи мої, думи...», «За Сибіром сонце сходить», «Ой на горі та женці жнуть», «Ой п'є Байда», «Дума про козака Голоту» та інші [2].

Наприкінці 1920-х виступав дуєтом з Досенком-Журбою, а з 1931 року в дуєті з дружиною бандуристкою Файною Іванівною Квіткою. Відомим на той час було й тріо Дмитра Михайловича з сином Михайлом та невісткою Тамарою. Як співак-бандурист успішно виступав на професійній сцені, концертував на Далекому Сході, Кавказі, Середній Азії, Російській Федерації. Зокрема, в лютому 1930 року грав на кобзі у краєвому музеї Дніпропетровська.

З 1917 року Д.М. Байда – Суховій деякий час проходить службу в народній міліції Петрограда, працює керівником червоноармійської самодіяльності. У 1920 році митця запросили до щойно звільненого від білогвардійців Геленджика, де він засновує український музично – драматичний театр. На сцені театру ставить «Наталку

Полтавку» І.Котляревського – М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака – Артемовського, «Шельменка – денщика» Г.Квітки – Основ'яненка та ін.. Основою трупі театру були актори, які під час революції залишились у Геленджіку. Паралельно він навчав місцеву молодь театральній справі. Згодом у театрі створив майстерню декорацій та костюмів.

У 1930-тих роках грав у харківських театрах, гастролював з українськими мелодрамами та ліричними комедіями. Саме в Харкові в 1939 р. громадськість урочисто відзначила його 35 – річчя багатогранної творчої діяльності.

Під час Другої світової війни виступав перед моряками Чорноморського і Тихоокеанського флотів, пораненими. У цей складний час знову відроджує народний театр, який діяв з 1941 р. до зруйнування німецькими військами в 1942 р. [3, с.69].

На початку 50 – х років, будучи вже в похилому віці, артист переїздить на постійне місце проживання до Геленджика. Тут він знову відроджує народний театр, бере активну участь у святкових концертах, виступах агіткультбригади районного будинку культури. Його голос звучав до 92 років. Незабутньою в пам'яті його земляків стала остання постановка музично – драматичної комедії «Шельменко – денщик», де він виступав і як режисер – постановник, і як виконавець однієї із головних ролей.

Дмитро Михайлович Байда – Суховій був великим трудівником, талановитим кінорежисером, бандуристом, на жаль, не одержавши освіти і не реалізувавши себе до кінця.

Його бандура і до сьогодні зберігається в фондах Геленджіцького краєзнавчого музею. Помер митець на 94-му році від роду і похований на приморському цвинтарі поруч з дружиною.

Його пісні, його думи будуть жити у віках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Довгий Степовий О.С. Славні люди Решетилівщини: Нариси, замальовки, стислі біографічні оповідки / Довгий Степовий О.С. – Полтава: Дивосвіт, 2013.- 236с.
2. Жеплинський Б.М. Українські кобзарі, лірники. Енциклопедичний довідник [Електронний ресурс] / Б.М.Жеплинський, Д.Б. Ковальчук. – Львів: Галицька видавнича спілка. 2011. – 316с. – Режим доступу: <http://www.ukrmusic.org/>
3. Козюра І. Решетилівка на скрижалях історії: історико – краєзнавчі нариси / І. Козюра, В. Козюра.- Лубни: Інтер Парк, 2016.- 116 с.
4. Приходько Г. Приносить людям радість. // Прибой, 24.11.1966 (м. Геленджик); Довбищенко Г. Байда-Суховій Дмитро Михайлович //ІМФЕ УМЕ, т.1, К.,2006, – С.120.
5. <https://wikivisually.com/lang-uk/wiki>

ТРАДИЦІЙНА ДІВОЧА ЗАЧІСКА – КОСА – В МИСТЕЦТВІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

*Терещенко Євгенія,
учениця 9 класу, член НТУ «АКАДЕМІЯ»
Розсошенської гімназії Полтавського району
Керівник: Моргун О.І.,
учитель зарубіжної літератури*

Актуальність дослідження полягає у популяризації та відродженні національних традицій, орієнтації на національні мотиви в зачісках українок.

Метою роботи є дослідження та відображення дівочої зачіски коси у мистецтві українського народу: фольклорі, літературі, живопису.

Вивченням і дослідженням історії коси як традиційної народної зачіски XVII-XX ст. займалися відомі мистецтвознавці: З. Васіна, Ф. Вовк, О. Воропай, К. Матейко, Т. Ніколаєва [1,4].

З числа українських письменників XIX століття, котрі приділяли увагу косі як народній зачісці, слід назвати Г. Квітку-Основ'яненка, І. Котляревського, І. Нечуя-Левицького, Л. Українку, Т. Шевченка [5,6].

Важливим джерелом вивчення історії української зачіски є образотворчі матеріали, фрески соборів, іконопис, книжкова мініатюра. Значна інформація міститься в портретному живописі та у творах побутового жанру XVII-XX ст., в полотнах українських художників: Т. Шевченка, І. Соколова, К. Трутовського, М. Пимоненка, І. Іжакевича, В. Тропініна, Т. Яблонської, В. Хвостенка, І. Репіна, Н. Рачкова, Н. Богданова, К. Устьяновича [2, 6].

Зачіски з'явилися набагато раніше за одяг. Коса – найбільш зручна зачіска, тому в дрібні кіски укладали своє волосся представники африканських племен. Завдяки їм можна було дізнатися про плем'я, характер, наміри. Довге волосся завжди вважали прикрасою, це відрізняє євреїв, греків і інші стародавні народи від єгиптян, котрі брили голови, але носили перуки у вигляді кісок. Від такої перуки не відмовлялася навіть цариця Клеопатра[1,6] .

На Русі ще в домонгольський період коса була єдиною зачіскою для всіх станів та вікових груп. Жіноцтво Київської Русі мало довге, густе, світле (попелясте, пляне чи кольору меду) волосся. До заміжжя дівчата заплітали в одну косу, прикрашаючи косу стрічкою чи «кісником» або «накосником» – дощечкою з бересту, оздобленою намистинками, зачіску доповнювали стрічкою чи віном. Якщо дівчина мала довгу, товсту, охайну косу, це означало, що вона здорова, хазяйновита і буде гарною господинею в домі.

Мистецтво українського народу містить багатий історичний матеріал про наш народ, його звичаї, ідеали, мрії та сподівання. В ньому коса – не тільки традиційна дівоча зачіска, це символ глибокого духу дівочої цнотливості, дівування, охайності, чистоти внутрішнього ества, природної потреби краси і честі українки.

За даними О. Воропая, «стародавньою поетичною мовою трави, квіти, куці та дерева називались волоссям землі». Люди одухотворяли землю, вважаючи сушу тілом, каміння – кістками, воду – кров'ю, а рослини – волоссям велетенської істоти. Тому у народних казках саме щітка, гребінь для волосся, кинуті героєм, перетворюються у рівний ліс, із кожної волосинки виростає дерево [2]. Отже, у казках волосся – символ енергії, плодючості, буйної рослинності.

Про те, що коса – найбільша прикраса дівчини, розповідається в одній із легенд. Дівчина покохала красеня-хлопця. Та вподобав її пан вельможний. Багатій наказав відправити хлопця в солдати, а дівчину забрав у власні палати. Одягли її у гарне вбрання, осипали золотом. Та ввечері, коли пан заснув, утекла дівчина з палацу, взявши з собою тільки вишиту сорочку. Але вартові не спали. Вони наздогнали дівчину. Свиснула шабля над її головою, і впала на землю густа коса... Гірко заплакала дівчина, бо розпрощалася зі своєю гордістю. З горя вона більше не зрушила з місця, а стала струнким деревом. Щовесни воно розпускало свої віти і розцвітало запашними квітами. Люди милувалися чудо-деревом [2]. Не дісталася панові дівоча коса-краса. Хай милується пишними перуками панянок, а не красою простих сільських дівчат.

Водночас коса символізувала чарівну дівочу вроду. Про це свідчать прислів'я та приказки: «Нема коси – нема краси», «Дівчина з косою, як трава з рососою». Уставши вранці, дівка «наводила лад», тобто розчісувала й заплітала косу. Про ошатну дівчину формувалася громадська думка: «Яка коса – така й краса», «Подивись на косу, подивися на господиню», «Не вари борщу, доки не заплетеш косу». Саме до дівчини з косою залицялися парубки: «Де дівчина з косою там хлопці юрбою», «Косу збережеш – щастя знайдеш». Народ розглядав дівочу косу як свідчення відтворювальної сили: «Дівка без коси як кінь без гриви» [4].

Коса – символ незайманості, святості. Дівчина, яка не «зберегла косу», ставала покриткою, зазнавала загального осуду й ганьби. Насильне обстригання волосся символізувало неславу за втрату вінка, тобто цнотливості. Таку дівчину називали «стрига». Тому в деяких місцевостях України, в тому числі і на Полтавщині, парубки, дізнавшись про втрату цноти дівчиною, повідомляли це батькам символічними діями: вимазували паркан дьогтем, гноєм; знімали ворота та ін. До дівчини з осудною поведінкою застосовувались досить суворі дії, і чинились вони найперше над її волоссям: косу привселюдно відтинали, іноді покритку били мотузками, намоченими в солоній ропі. Після цього дівчина не мала права з'являтися з непокритою головою. Нерідко в таких випадках найсуворішим суддею виступала сама винуватиця, яка довірилась зрадливцеві [2, 4].

Література, як вид мистецтва, знайомить нас із знеславленими героїнями. У повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Сердешна Оксана» знеславлена дівчина-сирота сама судить себе за свою легковажність та відмовляється прийняти руку і серце закоханого в неї сільського па-

рубка, вважаючи себе негідною бути йому дружиною, і зберігає свою власноруч відрізану косу як спокуту за поганьблену дівочу честь.

Василині із повісті І.С. Нечуя-Левицького «Бурлачка» за її перелюб парубки обрізали косу. Короткі коси дівчини вказували всім на порушення нею дошлюбних норм поведінки. Щоб приховати справжню довжину кіс, вона змушена була вдягати хустку і співчуття від молодиць у маєтку вона не почула, тільки насмішки. Хустку пов'язала одна з молодиць, тим самим зазначивши її новий статус. За народним звичаєм хустку мала носити тільки одружена жінка. Зазвичай в межах невеликих громад статус кожної людини був відомий усім. Хустка на голові дівчини, про одруження якої ніхто не чув, вимагала відповіді на питання: «А хто твій муж? Коли було весілля?» тощо. Незаміжня дівчина не мала що відповідати на них...

Героїня поеми Т.Г.Шевченка «Катерина» закохується у москаля, втрачає моральну чистоту, за власним бажанням знищує своє життя. Її осуджують та виганяють з дому батьки, Іван насміхається з неї, а москалі покривають косу Катерини. Народивши позашлюбну дитину, вона не має більше права ходити з непокритою головою, бо вона – покритка [8].

Полотна художників М. Рачкова «Дівчина-українка», В. Тропініна «Дівчина-українка в пейзажі», К. Трутовського «Одягають вінок», «Біля тину», «Весільний викуп», В. Хвостенка «Українка», Т.Шевченка «Катерина», Т.Яблонської «Наречена» переконують нас у тому, що саме в косі незбагненна принада, жіноча сила і краса. Коса тврдо асоціювалася з найбільшою «чеснотою» дівчини – із цнотою. Є коса – значить, чесна дівчина, береже себе для чоловіка, нема коси – дівчина легкої поведінки, одна їй дорога.

Дівоча краса, моральна гідність і народні традиції – такі цінності ми повинні зберігати, збагачувати та популяризувати. Коса залишається і сьогодні символом жіночності, вроди й стилю, який не залежить від примх моди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васіна З.О. Український літопис вбрання: [Книга-альбом] Т.2 / З.О. Васіна. – К.: Мистецтво, 2006. – 448 с.
2. Вовк Х.К. Студії з української етнографії та антропології/ Х. К. Вовк. – К.: Мистецтво, 1995. – С. 124-170.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу /О.Воропай // Етнографічний нарис у 2-х томах. – Мюнхен. - 1958. - Том II. – 339 с.
4. Кондратович О.П. Українські звичаї: Народини. Коса ж моя...-Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. – 240 с.
5. Косьміна О. Українське народне вбрання /О.Косьміна. - К.: Балтія-Друк. – 2006. - 62 с.
6. Матейко К. Український народний одяг: Ілюстрований довідник / К. Матейко. – К. – 1977. – 98 с.
7. Николаєва Т.О. Історія українського костюма / Т.О.Ніколаєва. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.; іл.
8. Шевченко Т. Кобзар. – К.: Рад. шк., 1986. – 2-е вид. – с. 17-34.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНИХ НАРОДНИХ ТАНЦІВ У ВІРМЕНСЬКІЙ ГРОМАДІ ПОЛТАВЩИНИ

*Сушко Олена,
учениця 10 класу Бричківського навчально-
виховного комплексу Полтавського району
Керівник Мельник М.В., вчитель історії*

Сучасний поступ українського суспільства спрямований на відкритість, дотримування європейських цінностей та широкий культурний діалог. Досить тривалим в історико-культурному вимірі є співіснування та співпраця українців та вірменів, які, будучи православного віросповідання, мають з українцями спільні культурні та цивілізаційні напрями розвитку. Саме тому, дослідження нашої теми буде досить цікавим та актуальним для поглиблення міжкультурного діалогу та розкриття розмаїття традицій вірменського народу.

На сьогоднішній день на Полтавщині вірмени становлять близько 2,6 тисяч осіб [5]. Вони мають досить монолітну общину та підтримують тісні зв'язки у своєму середовищі. З метою культурного обміну в Полтаві було відкрито філіал Вірменського освітньо-культурного центру імені Генріха Алтуняна при Почесному Консульстві Вірменії в Україні [2]. Приміщення для занять надає Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара.

Основними напрямками роботи центру, за словами директора Полтавської філії Вірменського освітньо-культурного центру Назаряна Ануш Араєвни, є вивчення вірменської мови, історії Вірменії, історії церкви, а також популяризація народних пісень та танців, що є невід'ємною частиною культурного розвитку [5]. При філії Центру в Полтаві організовано недільну школу, де дорослі та діти (не тільки вірмени, а й українці) вивчають мову, культуру та знайомляться з традиційною спадщиною Вірменії. Особлива увага надається популяризації та вивченню вірменського танцю. «У складі освітньо-культурного центру діє Народний ансамбль пісні та танцю «Аракс» імені Гамлета Багратяна, який щорічно приймає участь в етнокультурних фестивалях і заходах як в Україні так і за її межами» – зауважує головний хореограф ансамблю Оганесян Гамлет Самвелович [6].

Розглянемо детально особливості вірменського національного танцю.

Основу вірменських танців складають пружинисті рухи. Але в кожній композиції вони виконуються по-різному: глибоко або поверхнево; з різним інтервалом і швидкістю. Одним з основних критеріїв класифікації виступає манера виконання, згідно з якою вірменські танці поділяються на три великі групи з подальшою класифікацією всередині кожної:

- композиції, які супроводжуються співом.
- танці, що виконуються під акомпанемент національних музичних інструментів.

- комбіновані, що поєднують в собі манеру виконання двох попередніх груп [1, с. 29].

Деякі шедеври вірменського хореографічного мистецтва і зараз досить популярні і часом є невід'ємною частиною святкування різних подій. До найбільш відомих військових композицій відносяться берд і трахаг, які виконують виключно чоловіки. Танцюристи підіймаються один одному на плечі, утворюючи двоповерхову стіну, що символізує ті часи, коли жителям доводилося захищати свої землі від численних завойовників. Особливістю трахага є використання в процесі виконання різної зброї (шабель, мечів, загострених палиць), з допомогою якої імітуються руху воїна. Цей танець спочатку мав важливе обрядове значення. Він вселяв чоловікам сміливість і відвагу перед військовими походами [3, с. 112].

На території всього Кавказу дуже популярний танець шалахо. Він має досить багато інтерпретацій, а про історію його походження до цих пір сперечаються знавці культурних традицій Кавказу. Але все ж більшість схиляються до думки, що спочатку він виник саме у Вірменії, а пізніше поширився на сусідні території. Найчастіше вірменський танець шалахо виконують двоє чоловіків і одна жінка. Чоловіки за сюжетом хореографічної композиції борються за прихильність і увагу прекрасної дами, демонструючи свої достоїнства. Вони рухаються енергійно й експансивно, а жінка, навпаки, виконує стримані і пластичні рухи [1, с. 33].

Особливе місце у вірменській танцювальній культурі займає танець нареченої – це узундара, який виконується жінкою сольо. Нагірний Карабах є батьківщиною узундари. Саме там з'явилася традиція, за якою наречена віддає данину батькам і прощається з рідним домом перед весіллям в процесі танцю. Всі рухи характеризуються пластичністю, ніжністю, стриманістю і виконуються в повільному темпі.

Танець нареченої виконували і вірменські невістки. Танець повільний. Дівчина яка танцює повинна себе вести дуже скромно, спокійно і навіть сором'язливо[6]. Раніше танцювали з опущеними очима, зараз прийнято танцювати дивлячись на глядача з гарною посмішкою. Під час танцю «Узундара» як і у всіх вірменських танцях для жінок пояс і стегна повинні бути не рухливі. Зміст танцю передається в основному за допомогою рухів руками і пальцями «Маралік» які в основному символізують пташині крила, легкий політ мрії і казкове життя [3, с. 165].

Вірменські танці, в тому числі і танець нареченої, не були б такими яскравими, якби не костюми, які відображають характер рухів, настроїв виконання і основний композиційний зміст. Костюми досить сильно відрізняються в залежності від територіальної області країни, але все ж в них є одна загальна риси:

- для пошиття використовують оксамит та бархат;
- переважаючими є кольори чотирьох стихій: червоний колір уособлює повітря, чорний – землю, білий – воду, жовтий – вогонь [6].

Вірменські танці мають вікові традиції. Протягом декількох століть вони поєднують воедино національну філософію, обрядові традиції і чуттєвий світ народу цієї сонячної країни. Саме тому вивчення вірменської культури та посилення україно-вірменських зв'язків є перспективним напрямком до розбудови міцної міжнаціональної дружби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва З. Специфіка ментальності вірменського народу / З. Алієва // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010 – С. 28-34
2. Армянский образовательно-культурный центр им. Г.О. Алтуняна при Почетном консульстве РА в Харьковской и Сумской областях. Режим доступа: <http://armenian-center.edu.kh.ua/statji/>
3. Арутюнов С. А. В краю гор, садов и виноградников / С. А. Арутюнов – М.: Колос, 2007. – 263 с.
4. Вірменські танці: класифікація та опис [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://poradu.pp.ua/nauka/22075-vmensk-tanc-klasifkacya-ta-opis.html>

ГЛИНЯНИЙ ПОСУД У ОБРЯДАХ І СВЯТАХ КАЛЕНДАРНОГО ЦИКЛУ НА ПОЛТАВЩИНІ

*Убийвовк Каріна,
учениця 10 класу, КЗ ЗОШ № 37,
вихованка гуртка
«Історико-краєзнавчі дослідження» ПМЦПО
Керівник: Шаповал Л. І.,
доцент кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

Одним із традиційних промислів і ремесел в Україні з часів неоліту є гончарство. Гончарі виробляли глиняний посуд (горщики, миски, полумиски, глечики, макітри, ринки, тикви, барильця, довжанки, баньки, куманці) для приготування, зберігання, подачі на стіл страв та декоративний посуд. Асортимент гончарних виробів залежали від місця й характеру виробництва, природно-кліматичних умов, рівня життя населення, специфіки господарських занять. На сьогодні гончарство занепало, його центри припинили існування, глиняний посуд вийшов із вжитку у побуті. Керамічні підприємства в Косові, Опішному зусиллями громадськості, держави відроджуються, спеціалізуються на виготовленні декоративного посуду і скульптури. Тому актуальність теми є беззаперечною. Використання глиняного посуду в календарній обрядовості українців є об'єктом дослідження етнографів: Воропая О. [1], Пошивайла О. [3,5,7], Пошивайла І. [4], Метки Л. [2], Щербань О. [6]. Асортимент гончарних виробів українців не був усталеною нормою. Одні види, форми посуду відмирили, інші з'являлися. Поширення промислових товарів призвело до витіснення місцевих форм посуду, до нівелювання їх етнічної специфіки [7, с.323].

Авторка тез ставить за мету, виокремити традиційні форми, функції глиняного посуду в побуті, обрядово-ритуальних діях свят календарного циклу населення Полтавщини, які мали сакральне, символічне значення.

Місцем зберігання глиняного посуду була хата. Кухонний посуд (горщики, ринки) тримався біля печі, під припічком чи на припічку. Інший посуд стояв під лавою, що йшла вздовж чільної стіни, на лаві, на тій частині, що знаходилися навпроти печі. До стіни біля дверей підвищувався мисник – поличка для столового посуду, де виставлялися в ряд мальовані миски, ритуальний посуд, кухлі, дерев'яні ложки і скляні вироби. До чільної стіни, понад передпічним та покутнім вікнами, прикріплювалася довга дошка – полиця, на якій «догори дном» виставлявся кухонний посуд – горщики. Глиняний посуд зі стравами, продуктами зберігався в погребі [7, с.327]. До складу кухонного інвентарю заможної полтавської родини входили горщики –15 штук, 10-20 глечиків. 2-3 макітри, 4 миски, які використовувалися за призначенням. У великому полив'яному горщику для опари заправляли тісто. Найкращі миски полтавці використовували на календарні й родинні свята [3].

Глиняний посуд обов'язковий компонент магічних дій пов'язаних з родинними святами, народним календарем, присутній у обрядах землеробського циклу. Ранньою весною, коли дівчата починали співати веснянки, варився горщик каші, виносився на вулицю, закопувався і прибивався кілком. У веснянках обрядові дії з горщиком розцінюються як чародійство, а головним мотивом дійства постає шлюбна магія, жіночий характер обряду, його зв'язок із символікою плодючості. Особлива роль відводилася глиняному посуду в новорічному циклі свят. Відповідальним було приготування та поїдання ритуальної страви – куті з узваром, яка готувалася трічі. Етнографічні джерела наголошують на тому, що напередодні Різдва кутя й узвар варилися в спеціально для цього куплених нових двох горщиках з покришками. У календарних обрядах центральних та східних областей України використовувалася куришка (курушка) – ритуальний виріб у вигляді фігурної конусоподібної посудини з вирізами різної конфігурації на високій основі. За повір'ями чудодійний вплив Збірної суботи через хрестик, який володів магічною силою передавався глиняному посуду. На першому тижні посту люди ухилялися від споживання вареної їжі, страв, що готувалися в керамічному посуді, який характеризувався негативними ознаками, був здатний на ворожі до людини дії. Тому під час постів полтавці купували новий глиняний посуд – «пісний посуд».

Весняно-літні обряди українців пов'язувалися з магією «небесної» води, а використання глиняного посуду зумовлювалося уявленнями про здатність викликати й припиняти атмосферні опади, виконуючи ритуальні дії з посудом. Поширеним елементом обряду викликання дощу було вкидання в колодезь горщиків. Магічним було користуватися краденим посудом: необхідний для обряду горщик чи глечик викрадали у сусіда-гончаря або вдови. Акт викрадання посуду імітував викрадання

дощу. Виконавцями ритуалу були дівчата або вдови. На Полтавщині етнографами відзначені випадки вкидання в колодязь глиняних горщиків, наповнених борщем. У звертанні «Іди, іди, дощику, зварю тобі борщику чи на дощ чи на сонечко. Одчини, Боже, оконечко!» збереглися відголоски жертвоприношень надприродним силам, персоналіфікацією яких виступає дощ [7, с.333]. Пережитки жертвоприношень богам зберігалися до початку ХХ ст. у формі принесення до церкви так званих «мисочок» – вареників, пирогів, курей на другий день Різдва та Великодня. На Полтавщині до початку ХХ ст. у вжитку була велика миска-ринка, яка застосовувалася для запікання птиці, називалася вона «гусятницею», – зазначає О. Пошивайло [7, с.334]. У побуті полтавців застосовувалися відкритий, напіввідкритий і закритий посуд. У відкритості вбачалася небезпека для людей, тому у відкритому посуді (мисках) продукти, страви тримали недовго, а під час трапези, накривали зверху другою мискою. Починаючи обід, господар хрестив миски, наповнені їжею, виганяючи цими діями злі сили, котрі могли знешкодити людині. Семантика мотиву повного горщика (посуду) трактується як уособлення багатства, благополуччя, родючості. Тому, ритуальні дії з повним посудом найчастіше зустрічається у весняному циклі календарної обрядовості, покликаних забезпечити їх учасникам достаток і щасливе життя. На це спрямувався обряд закопування горщика з кашею навесні. В Україні ритуалів суворо дотримувалися, коли варили фарбу для великодніх крашанок – брали новий горщик, коли ворожили на Новий рік. Новий посуд викликав нові явища, події. «Старий посуд характеризувався ознакою «нечистий». Він не мав первісної магичної сили, добротності й міцності: його захисні властивості не відзначалися необхідною ефективністю, тому застосування старого посуду в звичаях та обрядах виключалося» – зазначав О. Пошивайло [7, с.337].

Отже, упродовж історичного періоду в гончарному осередку Полтавщини – Опішному, усталилися традиційні форми глиняного посуду якими задовольнялися потреби населення: приготування і споживання страв, зберігання продуктів, відправлення релігійних культів. Зазначимо, що ритуали давнини в пережиткових формах збереглися в календарній обрядовості українців, зокрема полтавців. Вироби мали закріплене звичаєм функціональне призначення, поза яким вони не використовувалися у побуті. Сьогодні спостерігаємо відмирання давніх форм глиняного посуду, занепаду промислу наприкінці ХХ ст. Активізація етнічелюючих процесів призвели до обмеження символічних, знакових функцій глиняного посуду, двоїсту роль посуду в побуті українців. В одних ситуаціях він справляє позитивний вплив або зберігає нейтралітет у ставленні до людини, в інших провіщає неприємності, потрапляє під дію негативних ворожих людині сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис [Текст]. – Мюнхен:Українське видавництво, 1966. – Т.2. – Ч.3-4. – 447 с.

2. Метка Л. Глина і Глиняний посуд в українській народній медицині (XIX- початок XXI ст.). [Текст] : Монографія / Метка Л. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014. – 248 с.
3. Опішнянська мальована миска другої половини XIX – початку XX століття (у зібранні Російського етнографічного музею в Сакт- Петербурзі) [Текст] / Автор-упорядник О. Пошивайло, художник Ю. Пошивайло, фотограф Т. Пошивайло. – Опішне: Українське народознавство, 2010. – 632 с.
4. Пошивайло І. Феноменологія гончарства: семіотико-етнологічні аспекти [Текст]. – Опішне: Українське народознавство, 2000. – 432 с.
5. Пошивайло Олесь Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна [Текст]. – К.: Молодь, 1993. – С.206-207.
6. Щербань О. Нотатки про традиційні правила поводження з новим глиняним посудом // Український керамологічний журнал. – 2004. – № 4. – С.91-94.
7. Українці: Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Книга 1. – Опішне: Українське народознавство, 1999. – С.304- 338.

РИБАЛЬСТВО НА ВОДНИХ ПЛЕСАХ ПОЛТАВЩИНИ

Чирва Єгор,

*учень 9 класу, член шкільного наукового товариства «Я – У всеСВІТІ» Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №20 імені Бориса Сергі Керівник: Давиденко Н.М.,
учитель української мови та літератури.*

*Чого воно риба не ловиться:
Чи воно невід худий, чи її немає.*

Одним із найдавніших занять населення, яке заселяло територію нинішньої Полтавщини, було рибальство. Підтвердженням цього є археологічні знахідки рибальських приладь. Для населення, яке жило по берегах водойм, цей промисел був основним заняттям. У місцях, зручних для рибальства, на лівому березі Ворскли, в околиці Полтави – урочищі Біла Гора та біла села Вакуленці Полтавського району – виявлені стоянки доби мезоліту. Статистичні дані Полтавської губернії за 1914–1915 роки яскраво свідчать про розвиток цієї галузі тваринництва. На той час в губернії налічувалось 309 великих та малих річок, а риболовними вважались близько 90 річок. Рибу також розводили у 115 замкнутих водоймах. Найбільша кількість рибоводних поселень розташовувалась біля річок: Дніпра, Сули, Удаю, Ворскли, Голтви, Орїлі, Псла, Хоролу [3, с.75].

Риболовля мала велике значення у запорозьких козаків, які солили та в'ялили рибу, зберігаючи її довгий час. Багаті козаки влаштовували на своїх земельних наділах навіть невеликі артілі рибалок. Наприклад, у межах нинішнього Кременчуцького району було організовано такі артілі. Риба з цих господарств була основним товаром на місцевих ярмарках. Ловили рибу різними способами, ловили багато. Завдання рибалок було вберегти чисту водойму та дати її мешканцям можливість розмножуватися.

Сучасні ж риболови прагнуть одного: великого улову. Лише рибалки-любители намагаються не нашкодити довкіллю. Кількість рибацьких товариств у нашому регіоні зменшилася. Але ще є рибалки, які не перестають захоплюватися цим ремеслом. Адже рибний лов – прекрасний спосіб зміцнення духовних сил та фізичного здоров'я.

Об'єктом нашого дослідження є рибальський промисел на Полтавщині. Ми намагалися дослідити розвиток традиційного рибальського промислу та приладь для риболовлі на території нашої місцевості.

У літературних джерелах, які розповідають про розвиток рибогосподарської діяльності на Полтавщині (кінець ХІХ – початок ХХ століть), зазначається, що встановити історичний початок рибної ловлі неможливо. Уже з епохи палеоліту на територіях древніх поселень зустрічаються кістки риб [1, с.57].

Рибний промисел довгий час залишався одним із основних промислів населення нашого краю. Рибальство, як самостійну галузь господарства, слід вважати сформованою, починаючи з часу застосування найпростіших знарядь лову. Поширенню рибальства сприяла значна кількість рік та водоймищ на території сучасної Полтавщини, а також давня традиція використання риби у пісних стравах українців.

З початком промислу рибу ловили просто руками. Такий спосіб використовують і сучасні рибалки: під час масового ходу риби, проти течії, чоловіки руками виловлюють рибу і викидають на берег.

За даними науковців, першими знаряддями лову були списи, за допомогою яких можна було заколоти рибу прямо з берега чи знаходячись на міліні у прозорій воді. З часом з'явилися й риболовні гачки, остроги, жерлиці, зубчасті наконечники стріл і гарпуни. Для їх виготовлення використовувалися переважно органічні матеріали: дерево, кістка, стулки раковин тощо. Першими човнами були долбленки.

Археологи дослідили, що біля 30-40 тисяч років до нашої ери людина використовувала три основні типи рибальських приладь: списи – для лову риби в неглибоких водоймах; плетені мережі і пастки – у багатих на рибу місцях; гачки [2, с.14].

Яке із рибальських приладь було першим, невідомо. Ймовірно, це була вудка. За сучасну волосінь служили гілки рослин або жили тварин. Використовували для рибальства сітки, неводи, кидали гарпуни, ловили вудками, вживали замість гачків малюсінькі кам'яні платівки.

Так в Миргородському повіті на Полтавщині (біля с. Яреськи та Шишаки) виявлені археологічні знахідки. Вони свідчать, що гачком служили гострі кісточки або гілочка. Їх прив'язували до волосіні, виготовленої з жил тварин або тонких і міцних рослинних матеріалів, таких як коріння, а також волосся кінської гриви. Для лову великої риби насадкою служили черви, молюски, маленькі рибки.

Основною частиною риболовецької вудки є вудлице. Його робили з гілок дерев, кущів, наприклад, із ліщини. До вудлиця прикріплювали ліску, або волосінь.

Для риболовлі хижих риб використовували жерлицю. Особливо розповсюджена була зимова жерлиця. Волосінь повинна була бути

непомітною для мешканців водойми. Здавна для волосіні використовували кінський волос, звідси і назва цього приладдя. Важлива вага волосіні, вудка не повинна була бути занадто важкою.

Примітивним колючим риболовним знаряддям була острога. У формі тризубих чи восьмизубих вил, на дерев'яній палиці острога служила для настромлення риби. Пізніше її робили з кісток чи металу.

Невід'ємним атрибутом ловлі є поплавець. Раніше його робили із природних матеріалів: із липи, сосни, рогозу, очерету, пір'я гусей. Деякі рибалки просто прив'язували до волосіні гілочку дерева.

Ловили рибу не лише вудками. Користувалися пастками. Поширеними були ятері. Це круглої форми сіті з кількома обручами. Схожими на ятері були верші, їх плели з лози. Ятері або верші опускали на дно водойми, а вранці забирали улов.

Вночі на воду клали доріжки, виплетені з очерету. Риба, намагаючись пропливти, стрибала на ці доріжки і залишалася на них. Чоловіки влаштовували на мілинах перегородки з вузькими проходами. У цих «лабіринтах» і забирали здобич рибалки.

Промисел риболовлі на Полтавщині, як і на Україні, особливу увагу приділяв дбайливому ставленню до природи. Науковці свідчать, що українці не глушили рибу. Це вважалося гріхом. Взимку громада прорубувала на річках, озерах, ставках у кризі ополонки, щоб рибі не бракувало кисню. Так наші пращури намагалися віддати природі хоча б частково те, що забрали.

Риболовля – це давній промисел предків, для яких вилов риби був одним із джерел харчування і заробітку. Розвиток промислу на Полтавщині зумовлений в основному наявністю на території області водних господарств. Це дає підставу вважати наш регіон сприятливим для цього виду заняття.

Рибна ловля все більше стає захопленням людей. Навіть жінки допомагають чоловікам у ремонті снастей. Рибальське приладдя не можна порівняти з тим, яке було раніше. А от рибальський дух незмінний! Велика риба і надійна наживка, щирі друзі принесуть море позитивних емоцій.

У морі чисті ми і душами високі,
Мозолі рибальські чорноокі
У душу світяться з віків...

М.Вінграновський

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пазинич В. Коротка історія Дніпра // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей. Випуск V. – 2010. – с. 50-67.
2. Полтава. Історичний нарис. – Полтава: Полтавський літератор. – С.14-17.
3. Усачова В. Є. Сучасний стан рибництва, історія та розвиток галузі на Полтавщині// Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2015. – №1-2. – С.74 -78.
4. <http://utmr.pl.ua/feedback>.

СВЯТО «СВІЧЧИНЕ ВЕСІЛЛЯ» У БЕРЕЗОВІЙ РУДЦІ ЯК ЗАСІБ ВІДРОДЖЕННЯ ЗАБУТИХ ТРАДИЦІЙ НАШИХ ПРЕДКІВ

*Храпач Вікторія,
учениця 10 класу Березоворудської ЗОШ
I-III ступенів Пирятинської районної ради
Керівник: Сова Н.М.,
учитель української мови та літератури*

*Людина завжди повинна пам'ятати, звідки вона пішла в життя.
Людина не має права бути безбаченком.*

О. Довженко

2 вересня 2017 року у Березовій Рудці Пирятинського району вдруге відбулося мультимистецьке дійство «Свіччине весілля», що цьогоріч об'єднало не лише мешканців села і району, гостей з Полтавщини, України, а й українську діаспору Іспанії, Португалії, Чехії, Норвегії, Ірландії та США. А вперше це свято відбулося 14 вересня 2016 року за багато століть пригнічення національної самосвідомості нашого народу. Його ідейні засновники та організатори – місцеве подружжя Олена і Тарас Завітайло – поставили за мету відродження знакових традицій наших предків, згуртування громади навколо духовності, історії, національної спадщини, виховання підростаючого покоління у творчому ключі, самопізнанні та реалізації здібностей і талантів сільських дітей. Активну участь в організації дійства взяли учні Березоворудської загальноосвітньої школи I-III ступенів.

Актуальність нашого дослідження полягає у тому, що на сьогодні в нашій державі в ключі змін та реформ нарешті формується стійка платформа для усвідомлення народом свого минулого, у суспільстві прокидається інтерес до пошуку правдивої історії своєї нації, відчувається істинна потреба у національному самовираженні, самоідентифікації, пізнанні традицій та обрядів, підкресленні неповторності, особливості українства.

14 вересня було важливою віхою землеробського календаря наших предків. За християнським календарем це перший день осені, а у давнину – і початок нового року. На Семена фактично закінчувалися основні сільськогосподарські роботи. З цього дня у селах мочили коноплі, сушили і м'яли льон. Завершували збирати баштанні культури. Ярі зернові теж мали бути зібрані. У народі говорили: «Семенів день – колосовий тлін». Це пора засіву озимих культур. У давні часи свято увінчувало закінчення не тільки господарських, а й юридичних справ. У цей період закінчувалася дія господарських договорів та угод. І хоча за реформою Петра I з 1 січня 1700 року було введено григоріанський календар, сільськогосподарський рік прив'язувався до церковного і хліборобського календарів. Адже землеробські турботи визначалися не літочисленням, а зміною пір року і хліборобським раціоналізмом. Господарі розраховувалися з працівниками за минулий сезон,

заключали угоди на наступний. Цей день був строком завершення угод між селянами про здачу в оренду земель, мисливських та рибних угідь і укладання нових на наступний рік. Велике значення свято Семена мало і в сімейному житті. Ще з княжих часів цього дня відбувалося «посвячення в мужі» – чотирирічних хлопчиків вперше стригли і садили на коня. Цей обряд символізував час переходу від дитинства до отроцтва. Існувало прислів'я «На Семена дитя постригай, на коника саджай і на лови виїжджай». Самі розваги полягали в тому, що усі чоловіки виїздили на лови зайців у поле і брали вперше із собою «на тихому ходу» дітей. В Україні це свято мало велике християнське значення: хлопчика з великими урочистостями садовили на коня, всією родиною везли до церкви, де відбувалася святкова служба Божа. Після відправи сам обряд пострижин здійснювали батьки чи священник, а княжого сина остригав сам єпископ. Ще один унікальний обряд «Свято свічки» побутував на Київщині. В «Українських традиціях» за упорядкуванням О. В. Ковалеського сказано: «Давнім народним було і Свято свічки, яке у ХХ столітті стало народним київським базарним святом. На базарі в ніч на Семена міщани святкували весілля свічки і ляльки. Обирали матір, батька, бояр, дружок і розігрували за всіма законами обряду весілля свічки. Розходились із піснями о 12 годині ночі. Вдома при свічці весело вечеряли, пили співали і грали... Весілля свічки тривало цілий тиждень, до Другої Пречистої, але вже без гучних містерій на базарах». У цьому святі відчувається давній відголос містерій, присвячених прощанню із Богом сонця Хорсом на зимовий період. На Поліссі обряд шанування сонячного світла (вогню) був суто родинним. На покутті перед образами запалювали «каганець» чи «лучник», який мав горіти до Великодня. При цьому відбувалося «засидження вечора»: в ніч на Семена кожен майстер мав розпочати нову роботу, тобто її мав благословити сам Семен. Наступали холоди, і свято Семена було останнім, яке молодь відзначала на відкритому повітрі, тобто просто неба – на «вулиці». Ставало холодніше, і юнаки та дівчата збиралися уже по будинках, котрі орендували в удівці. Називалися такі зібрання «вечорницями». Саме з Семена починалася плеяда весільних тижнів аж до Пилипівського посту (26 листопада) [1].

Оскільки за народною уявою святий Семен опікувався вогнем, птахами та погодою, то на Лівобережжі в цей день господарі ввечері виганяли з хати мух та бліх, «щоб перевелася нечисть». Годилося це робити лише вінником, виготовленим з полину. Під час вимітання примовляли:

Киша, мухи, до Степухи,
А ви, блохи, до Євдохи!

Віник залишали біля порога, «щоб назад не вертали», а долівку посипали крейдою від печі до хатніх дверей, «аби в оселі чисто було».

Багатство української мови з історичним полтавським присмаком на «Свіччиному весіллі» в Березовій Рудці яскраво демонстрував ле-

гендарний пісенний колектив «Древо» із сусідньої нашому селу Крячківки. «Ой, давно-давно в матінки була», «Та косив батько», автентичні весільні пісні нашого краю, котрі не так давно були заборонені навіть в селах, тепер вільно звучать, стають потребою навіть у наймолодшого покоління сучасників. Одне-одного змінювали на сцені народні та самодіяльні колективи з Гребінківщини, Пирятинщини, Полтави. «Стукалка-грюкалка» – шумовий колектив, що грає на старовинному українському побутовому інвентарі, пісенний колектив із Повстина «Берегиня» з автентичними народними творами, Заслужена артистка України Олена Білокінь та бандурист, майстер старовинних українських інструментів Юрій Фединський (Бревер) з Крячківки. Колективи залюбки передають своє пісенне багатство молоді, етнографам, фольклористам, аби наше слово, наша пісня не зникали, не губилися в розмаїтті словесного мистецтва епох.

Інтерес до історії України, до походження й розвитку української мови по-особливому розгорівся сьогодні, коли знищені кайдани тоталітарного режиму та ідеологічного терору. Першочерговим завданням є встановлення прадавнього коріння української мови, її зв'язку з іншими близько- або далеко спорідненими мовами, дослідження проукраїнських етнічних рис [2].

На дійстві було представлено різноманіття традиційних українських ремесел. Зокрема династія гончарів з Опішного Олександр та Анатолій Шкурпили вчили гостей села та місцевих жителів роботі на старовинному гончарному колі, розповідали про сакральне значення глини, гончарства, ділилися знаннями та секретами цього ремесла. Майстри вчили викладати очеретяну стріху, що прослужить років сорок: майстер-клас від лубенця Романа Володіна вразив, як і його володіння теркою і швайкою. Цікавими інтерактивними лекціями захопили увагу присутніх лубенські майсти українських традиційних жіночих прикрас, лялькарі, флористи, художники, серед яких був і знаменитий український майстер пензля, Заслужений художник України, творчий дослідник теми «Україна – колиска цивілізації» Анатолій Буртовий.

Українська національна кухня зі своєю неповторною історією, старовинними рецептами та унікальністю на дійстві оживала. Прадавні страви можна було не лише скуштувати, а й навчитися готувати. Вчила гостей етнолог, етнограф та історик Олена Щербань. Жінка показувала і розповідала про качану кашу з Диканьки, про обрядовий хліб, проводила старовинний обряд посвяти в парубки.

Родзинкою свята стала іспанська таверна, ірландський паб, де гості мали змогу посмакувати косіду, енсаладію, хамон, сир і оливки – без кісточок, і вдвічі більше за ті, що продаються у нас.

Найвеселішим моментом став майстер-клас з побутових танців від керівника гурту «Буття» Олега Бута: його настанови «ліва ножка – раз, два, три, права ножка – раз, два, три» та гумористичні заспіви змушували всіх ставати до танцю навіть босоніж.

На літературну сцену вийшла делегація полтавських поетів, членів Національної спілки письменників України – Інна Снарська, Тетяна Луньова, голова Полтавської обласної організації СПУ Наталія Трикаш, а також представниця Полтавської спілки літераторів Галина Вовченко.

«Коли ми відроджували традицію «засиджування вечора», то хотіли, передусім, зробити щось для села, де ми живемо. У культурному плані ми відроджуємо самотутню, нестереотипну культуру без шароварщини, а саме забуті традиції. Це свято майстрів, митців і вогню. Але ми поклоняємося не ватрі, а тому вогню, що горить усередині людини, запалює, надихає», – підсумовує Олена Завітайло, організатор свята.

Міжнародний фестиваль «Свіччине весілля» у Березовій Рудці зміг пробудити в учасників та гостей дійства високе емоційне піднесення, надихнув, окрилив в надії на зміни в духовному житті України. Адже лише глибоке пізнання того, хто ми є, осмислення свого коріння, подолання всенародного духовного безпам'ятства дозволить нам, українцям, звести міцні стіни могутньої незалежної держави і допоможе розкрити світові та передовсім самим собі багатогранність нашої талановитої працелюбної щирої та життєлюбної нації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матеріал із ресурсу вільного доступу Західно-української асоціації «Спадщина України» <http://www.spadshina.com/>
2. Степаненко М.І. Українське рідне слово: Статті, виступи, роздуми, відповіді. – Полтава: АСМІ, 2003.
3. Скуратівський В. «Дідух»: Свята українського народу. – Київ: Освіта, 1995.

«А ПІСНЯ – ЦЕ ДУША. З УСІХ ПОТРЕБ ПОТРЕБА. ЛИШ ПІСНЯ В СЕРЦІ ШИРИТЬ МЕЖІ НЕБА»

Гвоздь Альона,
*учениця 9 класу Пирятинського ліцею
Пирятинської міської ради*
Керівник: Головка Т.О., вчитель історії

*Народна пісня. Найдорожча, мила.
Вона в душі щоденно й уві сні.
Над цілим світом розпускає крила...
Там, де людина, там її пісні.*

Надія Красоткіна

Яке ж це диво дивне – народна пісня! Кого тільки не чарувала її вічна краса! Минають віки, змінюються покоління, а народна пісня залишається, через усі поневіряння проносить вона свій чар, свою нев'янучу молодість. Пісня – це голос народу, це поетичний вияв його працелюбної співучої вдачі, мрій і прагнень.

Пісенна культура українського народу багатьма своїми джерельцями впадає в океан культури світової. Пісня коліскова, весільна, лі-

рична супроводжує нас від народження до останньої межі. Вона ріднить нас тремтливими своїми звуками, живе в душі кожної людини і, як вічне світло, осяває нам життя. Як сказав відомий поет Іван Драч

А пісня – це душа. З усіх потреб потреба.
Лиш пісня в серці ширить межі неба.
На крилах сонце сяйво їй лиша.
Чим глибша пісня – тим ясніш душа.

З сивої давнини, покоління за поколінням щедро народжують від рідної землі, сонця, неба, води, вітру дивні звуки мелодії, що ведуть нас по стежках рідного краю. Ті стежинки переплітаються і виходять на широкий шлях високого творчого генію народу. І якщо цей геній живе й сьогодні не погас, то тільки тому, що живе пісня. Вона – в образах калени, сонця, житечка й пшениці, дивних птахів. Творить і береже ці дорогоцінні перлини наш народ. Він співає в радості і зажурі. Пісня – його величний храм любові до людини, до рідної землі, до батька й матері.

Славиться наша Пирятинщина людьми працюючими, співучими. «Пісня і труд поруч ідуть». І це саме так. Понад два десятиліття тому, у 1995 році, працюючі жіночки села Сасинівка Пирятинського району, поєднали працю та пісню, перелили свою душу та почуття в ніжні мелодії, утворивши аматорський самодіяльний колектив «Молодички». До його складу увійшло 8 учасників, людей різного віку та професій, проте об'єднаних однією пристрастю – любов'ю до пісні та поезії. Ініціатором створення та керівником колективу стала Цись Ніна Олексіївна, на той час – вчитель української мови та літератури Сасинівської загальноосвітньої школи I-III ступенів. І закипіла робота приємна для серця, що єднала душі в єдиному пориві – співати. Співали у полі та вдома, в школі і клубі. Пісні народні, авторські, створені самими учасницями. Візитною карткою стала пісня під назвою «Молодички».

У 2006 році ансамблю присвоєно почесне звання «Народний аматорський колектив». За роки існування «Молодички» демонструвала свою майстерність на концертах різних рівнів. Щороку вони беруть участь в обласному конкурсі фольклорних колективів «Чиста криниця» на Сорочинському ярмарку. Здобули I місце на обласному святі «Різдвяна феєрія» (м.Полтава). Нагороджені дипломом V Всеукраїнського фестивалю аматорського мистецтва (2007 р.), брали участь у традиційних пісенно-мистецьких святах «Калинові гуляння», «Осіннє золото». До речі, пісня «Коло саду», яку Д. Луценко написав для своєї дружини, стала ізюминком на обласному пісенно-мистецькому в святі селі Березова Рудка, а колектив отримав подяку від самої Тамари Іванівни Луценко.

Колектив має своєрідну манеру виконання пісень, яку перейняли від своїх батьків. Вони виконують старовинні українські народні, календарні, обрядові, козацькі, обжинкові, весільні, купальські, ліричні та жартівливі пісні.

За творчі досягнення в ході обласного огляду народної творчості «Будуємо України храм», присвяченого 15-й річниці незалежності України, колектив нагороджений дипломом I ступеня. «Молодички» побували з концертом на Всеукраїнській виставці «Українське село запрошує», що проходила в Пирогово, в музеї під відкритим небом. Демонстрували своє пісенне мистецтво на концертних майданчиках у Національному виставковому комплексі «Експоцентр України» в місті Києві, де були нагороджені дипломом в рамках загальнодержавної виставкової акції «Барвіста Україна» (2009 р).

Гурт «Молодички» є учасником районних фестивалів народної творчості: «Родослів», «Кручанські забави», «Співограй», «Сала», «Акорди сасинівського Спасу», авторської пісні імені Володимира Прокопенка, фестивалю українсько-польської культури «Пирятин – Фест».

У 2012 році «Молодички» взяли участь у телепрограмі «Фольк – music», їхня пісня «Мене батько заміж дав» стала переможцем програми, вони отримали Диплом переможця пісні року та цінний подарунок.

У 2013 році колектив виступив на Всеукраїнському фестивалі народної творчості «Червона калина» в місті Алушта, де отримав Диплом II ступеня. «Як тебе не любити, Києве мій» – таку назву мала концертна програма, яка проходила у 2015 році в рамках Всеукраїнського фольклорного фестивалю «Співоче поле» в місті Прилуки Чернігівської області, де почесними гостями та учасницями стали сасинівські «Молодички». Цього ж року ансамбль відзначив свій ювілей – 20-річчя з дня заснування. А наступного року народний колектив представляв Пирятинський район на X-му регіональному фестивалі народної творчості «Барви Хорольщини», де були нагороджені Дипломом та цінним подарунком. Цього ж, 2016 року, колектив удостоєний високого звання Лауреата літературно-мистецької премії імені Дмитра Луценка. Нинішній, 2017 рік, приніс «Молодичкам» нове задоволення від своєї діяльності, вдячність слухачів та визнання поціновувачів рідної пісні, нові здобутки та перемоги: участь у XI регіональному фестивалі «Барви Хорольщини» та фестивалі авторської пісні імені В.Прокопенка; «ярмаркували» у Сорочинцях; брали участь в обласному огляді – конкурсі фольклорних ансамблів «Чиста криниця» та районному фестивалі любителів сала.

Народний аматорський ансамбль «Молодички» працює над удосконаленням виконавської майстерності, над репертуаром, вміє підняти настрій присутнім, порадувати чудовим співом.

Плине час. Народжуються і вмирають люди, гине у вогні часу матеріальна культура. Але вічними і незнищенними залишаються духовні цінності, серед яких – пісня. Сучасні українці не втратили любові до народної пісні, вона живе в кожному домі.

У моїй сім'ї люблять і поважають народну пісню. Я чула їх змалку від бабусі, мами. Пісня згуртовує людей, очищає їхні душі, робить життя більш осмисленим, радіснішим і красивим. Наша пісня буде жити вічно.

Тарас Шевченко пророчо сказав про це так:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине.
От де, люди, наша слава,
Слава України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко Н. «Свято народних талантів» // Газета «Пирятинські вісті», № 24 від 02 лютого 2007 року, с.9
2. «Осіннє золото» // Газета «Порадниця», № 37 (499) від 14 вересня 2006 року.
3. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України: Нариси і статті. – Львів, 2002. – 352 с
4. Колеса Ф. Українська народна словесність. – Едмонтон, 1983.

МИХАЙЛО ЄГОРОВИЧ КИТРИШ – АРИСТОКРАТ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА

Ільїна Анна,

*учениця 9 класу, Державної спеціалізованої
художньої школи-інтенату I-III ступенів
«Колегіум мистецтв у Опішні»*

імені Василя Кричевського

Керівник: Безрук С.О., вчитель історії

Опішня – загальноновизнана столиця українського гончарства. З давніх – давен сиві гончарі одухотворюють глину у нашому краї. Михайло Китриш – видатна пость не лише у Опішні, а й у мистецькому просторі України та світу загалом. Він член Спілки художників України, заслужений майстер народної творчості України, лауреат премії імені Данила Щербаківського, лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка.

Михайло Єгорович Китриш народився 21 жовтня 1936 року в Опішному, у родині гончаря. Його батько – Єгор Васильович – працював на місцевому заводі «Художній керамік» до 1941 року. З юних літ Михайло теж залучався до гончарної справи. З дитинства займався ліпленням свистунів, потім, перейнявши науку від батька, пішов на завод. Там вчився гончарної справи. Найбільше віддавав перевагу ліпленню декоративних скульптур. Серед його учителів – один з найталановитіших опішненських гончарів – Йосип Степанович Мареха. Протягом 1963-1996 року працював на заводі «Художній керамік» гончарем, з часом – майстром творчої лабораторії. Досконало вивчив технологію керамічного виробництва, опанував техніку ангобування, глазурування, кольорових розписів. Особливо багато і ретельно експериментував з різноманітними поливами та формотворчими можливостями місцевих гончарних глин.

Роботи художника є класичними зразками сучасної народної кераміки. Майстер у творчій роботі віддає перевагу декоративній скульптурі: творить коней, левів, баранів, биків.

Виготовляє традиційний для гончарства посуд: глечики, горщики, макітри, варенечні, чайні, кавові набори.

Окремою частиною його робіт є ритуальний посуд, який використовувався в різноманітних народних звичаях і обрядах як місткість для міцних напоїв.

Михайло Єгорович перетворював їх на унікальні скульптури зі складними, лише йому притаманними декоративними системами образотворення. Окремою частиною його робіт є вази – посудини витонченої форми, з мальовничими або ліпними прикрасами.

Відомий гончар виявив себе чудовим інтерпретатором давніх традицій керамічної пластики Опішного, значною мірою доповнив її численними технічними прийомами декорування посуду, передачі характерних рис тварин. Його роботи вражають своєю художньою довершеністю – точністю співвідношення скульптурних мас, красою силуету, пластичною досконалістю ліпленого декору і підкресленою повнозвучністю кольорів.

З середини 1960-х років почав виставляти свої роботи на обласних та республіканських виставках декоративно-прикладного мистецтва; майже на всіх із них мав нагороди. У 1981 році у Полтавському краєзнавчому музеї відбулася перша персональна виставка майстра, на якій було представлено близько 140 творів.

Керамічні вироби Михайла Китриша широко представляли мистецтво України на міжнародних виставках у Бельгії, Канаді, Японії, Болгарії, Польщі, Угорщині, Франції, Нідерландах, США, Норвегії, Великобританії, Об'єднаних Арабських Еміратах.

До недавнього часу Михайло Єгорович був частим гостем у Колегіумі мистецтв. Навчав учнів гончарної справи, передавав усю майстерність майстрам-педагогам, проводив численні майстер-класи, відвідував шкільні свята та урочистості. На превеликий жаль, Михайло Єгорович Китриш, на сьогодні, не гончарує. Хвороба майже повністю забрала його зір. Але попри важкий стан здоров'я, він є шанованим гостем у Державній спеціалізованій художній школі-інтернаті I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні» імені Василя Кричевського.

За багаторічну творчу працю, набуту майстерність має достойне громадське визнання:

1974 рік – член Спілки художників України;

1985 рік – Заслужений майстер народної творчості України;

1995 рік – лауреат премії імені Данила Щербаківського;

1999 рік – лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка.

Минулого року видатний гончар відсвяткував своє 80-ліття. Майстра почесно вітали шановані гості, митці, учні, односельці й прості шанувальники його творчості.

Роботи Михайла Єгоровича Китриша увібрали в себе всі найкращі риси, притаманні опішнянській кераміці: глибокий зв'язок з історичними мистецькими традиціями українського народу, довершеність,

«класичність» форм глиняних виробів. Автор утвердив в опішнянському гончарстві свій власний творчий почерк.

Михайло Китриш є великим аристократом духу. Його роботи сповнені красою, вони утверджують свободу, величчя й незалежні, як і кожен українець на цій землі. Творчий спадок талановитого гончаря – безумовний приклад збереження та продовження національних гончарських традицій українського народу. Вклад майстра у розвиток українського народного мистецтва неоціненний. Його твори – скарб нації. Щирої, волелюбної, самобутньої.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валентина Кульбака. «Коли думка не спить, то рукам є роботи багато...»/ Валентина Кульбака // Голос Зіньківщини. – 2000. – №37.– С.4.
2. Катерина Солдатова. На таких тримається світ/ Катерина Солдатова // Просто районка. – 2014. – №3-4. – 23 січня-5 лютого. – С.5.
3. Корнєєва Вікторія. «Аристократ українського гончарства» / Корнєєва Вікторія // Зоря Полтавщини. – 2016. – №165-166. – 1 листопада. – С.1.
4. Олександр Данилець. Глиняний посуд ніколи не вийде з ужитку/ Олександр Данилець // Урядовий кур'єр. – 2013. – №199. – 30 жовтня. – С.28.
5. Пошивайло О.М. Етнографія українського гончарства. Лівобережна Україна. / О.М. Пошивайло – Київ: Молодь, 1993.– 401с.
6. Світлана Пругло. Великий маестро українського гончарства/ Світлана Пругло // Просто районка. – 2014. – №3-4. – 23 січня-5 лютого. – С.5.
7. Світлана Пругло. Гончарне розкриття Михайла Китриша/ Світлана Пругло // Зоря Полтавщини. – 2012. – №7. – 17 січня. – С.2.

СПІВАЄ В ДЕРЕВІ ДУША

Гайдук Інеса,

*учениця 9 класу Пологівського НВК
Новосанжарської районної ради*

Керівник: Бровко В.М.,

учитель трудового навчання

Із покоління в покоління, із віку в вік, від дідуся й бабусі до онуків, від мами й тата до дітей передавали люди свою шану і любов до рідного краю, повагу до праці й збереження традицій, свій життєвий досвід, пізнання секретів майстерності й розуміння краси. З любові до життя та з потреби людини виявити себе у праці виникли різноманітні ремесла.

Людина завжди жила поруч з живою природою, вчилася у неї, наслідувала її і копіювала кращі зразки, які потім використовувала у своєму житті та праці. Дерево споконвіку вірою і правдою слугувало людині. В умілих руках дерево ставало слухняним. Майстер творив з нього дива.

Літописні відомості й археологічні знахідки підтверджують застосування в давні часи дерев'яного посуду, простих меблів, засобів транспорту. Адже дерево було найдоступнішим матеріалом не тільки для спорудження житла, а й для виготовлення знарядь праці, предметів

побуту, культу. Найдавніші способи обробки деревини, що збереглися і до наших днів, – випалювання та видобування. Пізніше виникли досконалі техніки із застосуванням багатьох інструментів, на основі яких розвинулись такі ремесла, як бондарство та стельмаство. З деревиною працювали теслі та столяри. Сільські деревообробні промисли поступово відокремлювалися від рільництва. Однак селяни не залишали хліборобство, для багатьох з них заняття ремеслом залишалось допоміжною галуззю в осінньо-зимовий період. У великих селах була можливість для існування усіх видів окремо, а в малих поселеннях частіше за все усю роботу виконував один майстер. Найбільшого розквіту досягло деревообробництво у XIV-XVI ст.

Розглянемо деякі види деревообробного ремесла

Теслярство – один із найбільш масових деревообробних промислів, в основі якого зведення житлових та інших споруд, господарських будівель тощо. Народними майстрами-теслями було дано життя багатьом унікальним спорудам. Це і відомий Новомосковський собор (без жодного цвяха), фортифікаційні козацькі укріплення, що викликали подив іноземних фахівців. Із поширенням на Україні заробітчанства сільські теслі й столяри, об'єднуючись в артілі, будували водяні млини та вітряки, зводили церкви, монастирі та інші монументальні споруди. Традиції народного теслярства і до сьогодні зберігаються у сільському будівництві.

Стельмаство – деревообробний промисел, пов'язаний з виготовленням транспортних засобів – возів і саней, а також коліс, полоззя, дуг тощо. Специфіка столярства полягала й у тому, що матеріал для гнуття ободів, дуг, полоззя заздалегідь розпарювали у спеціальному приміщенні – парні. Вона являла собою невелику зрубну землянку з подвійними засипаними піском стінами, піччю, над якою встановлювався чан з водою, димарем, а також отвором для виходу пари. Відомий був і давніший різновид парні: так звана суха парня – неглибока яма з вогнищем, що курилося, покрита дерном, зверху якого клали підбраний для гнуття матеріал.

Столярство – це найпоширеніша галузь виробництва з виготовлення хатнього начиння – лав, ослонів, скринь, столів, табуреток та стільців, мисників, ліжок, а також віконних рам та рамок для вуликів, дерев'яних частин борін та плугів тощо. Серед інструменту українських столярів було багато давніх знарядь – сокира, тесло, стамеска, молоток, свердло та ін. Пізніше він поповнився столярним верстатом, рубанком, фуганком. Особливо ретельно ставилися столяри до орнаментування скринь, що призначалися для зберігання посагу і стояли в хаті на чільному місці. Майстри наче змагалися у виготовленні найкращого візерунка.

Наші прадіди жили просто, але красу цінували й творили власноруч. Дерев'яні вироби прикрашали орнаментом, різьбленою лиштвою. Давні речі – живі свідчення культурної і духовної єдності різних поколінь народу. Оздоблення на меблях та інших виробах з деревини

мають багатомісячну історію. В минулому найпоширеніші види декорування меблів – це різьблення, токарна обробка, мозаїка по дереву та розпис. Мозаїка по дереву – один із видів декоративно-прикладного мистецтва. Мистецтво художньої обробки дерева має глибокі традиції.

У нашому шкільному музеї є цікавий експонат – стіл ручної роботи Джежелого Юхима Васильовича. При виготовленні даного виробу майстер використав свої вміння як з ручної, так і механізованої обробки деревини. Майже повністю стіл виготовлено ручними інструментами, лише ніжки оброблено за допомогою токарних пристроїв. Верхня частина виробу дещо незвичайна. Кришка столу відкладна. В середині вона оброблена бархатним матеріалом, який надає виробу більш оригінального вигляду. Коли кришку закрито, перед нами постає справжнє мистецтво художньої обробки деревини – мозаїчний набір по дереву, зокрема його різновид маркетрі. Маркетрі – це мозаїчний набір, який виконують із шматочків шпону різних порід деревини. Зрозуміло, що майстер-виконавець добре знає породи деревини, у нього присутній художній смак, він вміло володів технічними прийомами виготовлення наборів. Увесь виріб оброблено лакофарбовими матеріалами, що додають виробу ще більше естетичного вигляду.

Є також і рама для фото. Вона складається з брусків, з'єднаних між собою шипами. При її виготовленні майстер використав ще один із видів художньої обробки деревини – інтарсію (інкрустацію дерева по дереву, коли в поглиблення дерев'яної основи вкладають дерев'яні пластинки-вставки, які відрізняються від основи кольором і текстурою. На виставці 1912 року робота майстра відзначена бронзовою медаллю і грамотою.

На початку ХХ ст. і в наступні десятиліття працювали талановиті майстри-одноосібники, які виготовляли ложки. Ложкарство – деревообробний промисел по виготовленню ложок, ополоників, мисок, тарілок та іншого кухонного начиння. Для цього використовувалися здебільшого такі породи як береза, осика, липа, інколи груша. Розрізняли ложки прості, нефарбовані (мужицькі, циганські) та руські, де були пофарбовані у золотавий та темно-червоний кольори. На Полтавщині їх розписували квітковим орнаментом, іноді різьбили. Ложкарством займалися звичайно чоловіки похилого віку – діди.

Кожне ремесло, чи воно пов'язане з землею, чи з виготовленням речей побуту, потребує творчої наснаги, таланту. Характерною особливістю укладу життя минулих поколінь було поширення бондарського посуду. Наші предки були надзвичайно талановиті. Майстрували вони бочки великі і маленькі, для соління овочів та фруктів, маринування грибів, для зберігання вина та квасу. А ще виробляли він спеціальні бочки-галуни для транспортування води на поля, де працювали колгоспники. Бондарська робота вимагала від умільця високої майстерності та необхідних навичок. Зокрема, досить складною і важливою роботою було встановлення дна бочки.

Гребінництво – промисел, пов'язаний з виготовленням різноманітних дерев'яних гребінок і гребенів для прядіння. Їх виготовляли з твердих порід: груші, клена тощо. При цьому використовували струг, спеціальні швайки та пилки для нарізування зубців.

До роботи з деревом можна віднести й плетіння з різних рослинних матеріалів – лози, рогозу, соломи, коренів тощо. Це кошики різного призначення (для перенесення овочів, грибів, збереження м'яса, свячення паски), рогожі, меблі, іграшки, компоненти одягу тощо. Їх оригінальність була зумовлена не стільки матеріалом, технологією виконання, як привнесенням неповторного творчого начала їх виконавцями. Наприклад, лоза, з якої був плетений кошик, мала різну товщину, і майстер, відповідно її підбираючи і переплітаючи, надавав виробу певної емоційної вимовності. Почуття міри у доборі кольорової гами (переважали білий, рожевий, зелений кольори, іноді жовтий та фіолетовий) свідчило про певну витонченість смаку ремісників. Використовуючи розколоті лозини, лико чи мотузки, виготовляли солом'яні сіяники, плетінки для зберігання зерна й інших продуктів, одягу тощо. Вироби українських майстрів плетіння відзначалися чистотою і тонкістю роботи. Сьогодні більшість із цих промислів збереглися як види народно-вжиткового мистецтва.

З покоління в покоління народні майстри передають своє ремесло, яке і донині ще існує і радує людей своєю чарівною принадою. Недарма мистецтво нашого народу визначене одним із найбагатших у світі, не дає приводу сумніватися у таланті українців, принаймні винахідливості та добре розвиненій уяві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1992. – 272с.
2. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва / за ред. Я.П. Запаско. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1969. – 192с.
3. Пономарьов А.П., Артюх Л.Ф., Косміна Т.В. Українська минувшина. Ілюстрований етнографічний довідник. – К.: Либідь, 1993. – 256 с.
4. Тищенко О.Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII-XVIII ст.). – К.: Либідь, 1992. – 192с.

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В СЕЛІ МАЧУХИ
ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ**

Білокінь Владислав,

учень 9 класу Мачухівського НВК

Полтавської районної ради

Керівник: Білокінь В. В., учитель географії

Досвід високорозвинених країн доводить, що за останні десятиліття в світовому господарстві склалась і найшвидше розвивається індустрія туризму. На частку міжнародного туристичного бізнесу припадає близько 6% світового валового продукту. Доходи від туристичної індустрії поступають тільки доходам від експорту нафти, нафтопродуктів і автомобілів [4]. Розвивається туризм і на Полтавщині. Нещодавно було створено Управління інфраструктури та туризму в Полтавській області. Більше 500 об'єктів нашої області заслуговують на увагу туристів. Серед них території та об'єкти природно-заповідного фонду, пам'ятки історії, музеї, рекреаційні ресурси, сучасні підприємства. У своїй статті ми хочемо привернути увагу читачів до туристичних цікавинок села Мачухи Полтавського району.

Якщо Вам доводилося їхати з Полтави до Кременчука чи Дніпра (Дніпропетровська), ви обов'язково минали мальовниче село Мачухи, яке розташувалося за 12 км на південний захід від обласного центру, обабіч автотраси «Полтава – Олександрія». Мачухи – одне з найбільших сіл Полтавського району, займає територію 9,69 км², що становить 5,7 % від загальної площі району.

Археологічні знахідки поблизу нинішнього села свідчать, що ця територія була заселена ще до нашої ери. Неподалік від Мачух, в урочищі Таранів яр, виявлено великий могильник площею в 19 га і поселення ранньоскіфського часу (VII – VI ст. до н. е.), а також два поселення середини та другої половини I тис. н. е. Розкопки цих пам'яток показали, що тут проживало осіле землеробське населення. На одному з поселень другої половини I тис. н. е. знайдено гончарну піч, де випалювали великі глеки із зливом, що нагадують посуд салтівської сармато-аланської культури [2, с. 336].

Станом на 01.01.2016 року на території Мачух проживало 3034 чоловіки, що на 303 особи менше, ніж на час першого українського перепису населення [1, с. 16]. Ні зручне приміське положення, ні чудові краєвиди природи, ні відносно чиста екологічна ситуація не

змогли захистити Мачухи від тенденції демографічних процесів, які характерні для всієї України.

Сьогоднішні Мачухи – центр об'єднаної територіальної громади, який об'єднав навколо себе населені пункти Мачухівської, Судіївської, Калашниківської сільських рад Полтавського району, Площанської сільської ради Решетилівського району та Полузірської сільської ради Новосанжарського району. В умовах становлення нової ОТГ питання залучення додаткових коштів до місцевого бюджету стає ще більш актуальним.

У Мачухах та околицях села є на що подивитися та що показати туристам. Чудова полтавська природа огорнула село зеленими схилами балок, у затишних низинах блищать дзеркала ставків. По балках та на лісових галявинах весною можна зустріти прекрасні і рідкісні квіти: шафран весняний, горицвіт весняний, цибульку гадючу, жовтий тюльпан дібровний, проліску дволисту, ряст бульбастий.

Які об'єкти, на нашу думку, можуть зацікавити туристів? Перш за все це єдиний в Україні **Інтерактивний музей олії**. Створений він стараннями Віталія Петровича Білоконя та його сина Олександра. Відомий заклад своїм старим обладнанням – механізмами для давлення олії. Збереглася дата їх виготовлення – 1896 рік, а також клеймо виробника – фірми «Брати Ельворті», що знаходилася в Єлисаветграді (сучасний Кропивницький). Цей музей уже відвідують туристи з Харкова, Києва, Одеси, Полтави. Туристам він до вподоби, бо тільки тут можна долучитися до справжнього таїнства створення золотавого дива – олії та скуштувати її з присоломем свіжим хлібом, який випікають на пекарні у тих же Мачухах. А ще цей раритетний агрегат, який приводиться у дію електродвигуном (колись у ролі двигуна були звичайні воли), виробляє справжню кутю. І ті туристи, які відвідують музей у період Різдвяних свят, мають можливість спробувати обрядову страву.

Орієнтовно за 1000 м. від раритетної олійниці в приміщенні сільського Будинку культури розташований **краєзнавчий музей**. Він був створений ще у 1965 р. і трохи пізніше удостоєний звання народного. Через низку об'єктивних та суб'єктивних причин у 2008 р. музей був закритий. Але нині заклад відродили. Мачуський краєзнавчий музей урочисто було відкрито 7 жовтня 2016 р. Саме в цей день відбулася перша наукова конференція «Мачуська земля: минуле і сучасність». У конференції взяли участь представники не лише Полтавської області, а й поважні вчені з Києва, Одеси. Всього – 21 науковець [3, с. 4]. Відроджений музей отримав набагато більші за площею приміщення, з сучасним ремонтом, але зумів зберегти ту неповторну красу правичності, яка характерна краєзнавчим музеям. 6 жовтня 2017 р. була проведена друга наукова конференція «Мачуська земля: минуле і сучасність».

Обіч автошляху Полтава–Кременчук розташований **пам'ятник Івану Мічуріну**. Колись за «спиною» монументального селекціонера простягалися гектари садів. Їх плевав Г. Я. Рубан – місцевий селекціонер-самоучка. Вони були сенсом його життя. Тому старі ма-

чушани, які добре знали Герасима Яковича та його сади, шанували його лагідну вдачу і самовіддану працю, фігуру літнього чоловіка на лавці край дороги ототожнювали не так із відомим у Радянському Союзі садівником Мічуріним, як із знаним у Мачухах Г. Рубаном. Слід відзначити, що в Україні, окрім Мачух, подібних пам'ятників І. Мічуріну відомо лише два. Один з них знаходиться у селі Костянтинівка Знам'янського району Кіровоградської області, інший – у Сирецькому дендрологічному парку міста Києва.

Візитною карткою Мачух також можуть слугувати **автобусні зупинки** з мозаїчним оформленням. Так, центральна зупинка мала портрет дівчини-українки, а збоку був зображений куманець. Хтось колись із любов'ю виклав цю барвисту мозаїку. Але за чиєюсь безглуздою вказівкою її було зафарбовано. І згадка про оздоблення зупинки залишилася лише у спогадах та на фотографіях. Сподіваємося, що колись цей декор буде відновлено.

Інша зупинка розташована навпроти автозаправки та станції те-хобслуговування. Вона приваблює свіжими, насиченими та виразними барвами. Бетонні стіни з трьох сторін прикрашені мозаїчним зображенням соняхів, що здалеку вітають перехожих і навіть взимку випромінюють справжнє тепло літа.

Мачуські зупинки зацікавили іноземних туристів. Канадський фотограф та веломандрівник Крістофер Хервіг включив їх до своєї книги «Радянські автобусні зупинки». Німецький журналіст, письменник Крістофф Брумме, який об'їхав на велосипеді Україну, 10 травня 2017 р. опублікував статтю про українські автобусні зупинки. У цій статті та у своєму блозі він пише: «Мистецтво майстрів мозаїки України охоплює багато шкіл і стилістичних напрямів. Кожен твір мистецтва унікальний... Тепер мета мого життя: я хочу добитися, щоб сто найгарніших зупинок України були взяті під захист ЮНЕСКО» [1, с. 141]. Сподіваємося, що Крістоффу Брумме вдасться здійснити свій задум і мачухівська зупинка також увійде до цього списку.

Це далеко не повен перелік усіх цікавих об'єктів Мачух. Безумовно, заслуговують на увагу і сучасні споруди та підприємства на території славного козацького села, як-то панчішна фабрика «Прем'єр сокс» чи арка закоханих. Про ці та інші цікаві туристичні об'єкти ми розповімо в наступних статтях.

Таким чином, зручне географічне розташування, багата історія розвитку та становлення мачуського краю є підґрунтям для розробки регулярних туристичних маршрутів та, в перспективі, створення осередку зеленого туризму. За умови якісного менеджменту, безумовно, це принесе стабільний прибуток Мачуській ОТГ. А отже, дозволить використовувати кошти для розвитку туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гейко А. В. На зламі епох / А. В. Гейко, А. В. Гейко. – Полтава: ТОВ «АКМІ», 2017. – 160 с.

2. Корба Л. С. Фізико-географічна характеристика села Мачухи Полтавського району / Л. С. Корба // Полтавщина – земля моя свята. Збірник кращих наукових статей V обласної науково-практичної краєзнавчої конференції учнівської молоді. – Полтава: ТОВ Фірма “Техсервіс”, 2014. – С. 336–339.
3. Мачуський збірник. Випуск I. Над чумацьким шляхом – Полтава: ТОВ “АКМІ”, 2017. – (Збірник наукових праць).
4. Туристична сфера як пріоритетний напрям діяльності малого бізнесу [Електронний ресурс] // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – № 1 (7). – Режим доступу до ресурсу: <http://tourlib.net>

АНАЛІЗ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ У М. КРЕМЕНЧУЦІ ЗА 2016-2017 РОКИ

Марченко Катерина,
*студентка дошкільного відділення, групи В-21
Кременчуцького педагогічного
коледжу імені А.С. Макаренка
Керівник: Лихман М.С., викладач суспільних
дисциплін*

Атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів. Крім постійних складників атмосфери (азот, кисень, інертні гази, вуглекислий газ, водяна пара) у ній можуть міститися різноманітні домішки як природного, так і антропогенного походження.

Мешканці м. Кременчука постійно страждають від забруднення атмосферного повітря. До Кременчуцької міської ради та її виконавчого комітету надходять численні скарги стосовно забруднення атмосферного повітря підприємствами північного промислового вузла, гострого неприємного запаху нафтопродуктів, сірководню та інших хімічних домішок у повітрі, погіршення стану здоров'я [4].

Одночасно слід зауважити, що концентрації забруднюючих речовин в атмосферному повітрі формуються не лише за рахунок викидів від підприємств, але і внаслідок гідроксилування численних ароматичних вуглеводнів, що надходять з продуктами неповного згоряння автомобільного та авіаційного палива, а також за рахунок метеорологічних умов у місті [5].

Необхідно враховувати значний вплив приземних інверсій на накопичення забруднюючих речовин. Приземні інверсії пов'язані переважно з охолодженням повітря від ґрунту в вечірні і нічні години. Інверсія температури ускладнює вертикальну циркуляцію повітря. Через це в місті вона часто призводить до застою біля земної поверхні повітря, забрудненого викидами промисловості і транспорту, а також до утворення смогу. Під впливом сонячних променів, температури, теплової інверсії в цій повітряній масі відбуваються різні хімічні реакції, які і призводять, зокрема до виділення формальдегіду і фенолу. Саме такі метеорологічні умови (підвищена вологість, температурні показники та майже відсутність вітру) були протягом травня – червня

2017 року, коли у нагірній частині та у районі Молодіжного м. Кременчука тривалий час відчувався неприємний запах у повітрі [5].

Для стану атмосферного повітря найбільшу небезпеку становить приземна інверсія в поєднанні зі слабким вітром, тобто виникнення ситуації «застою повітря». Встановлена залежність вмісту забруднюючих речовин у повітрі від погодних умов: максимальні значення їх концентрацій спостерігаються, як правило, в теплу безвітряну погоду, тоді як під час тривалої негоди, сильного вітру та після випадання опадів вони різко зменшуються. В зв'язку з цим в перехідний період (пізня осінь та рання весна) кількість скарг мешканців на неприємний запах у атмосферному повітрі збільшується [1].

Постійне спостереження за станом атмосферного повітря міста проводиться Лабораторією спостережень за забрудненням атмосферного повітря м. Кременчука Полтавського обласного центру з гідрометеорології (надалі ЛСЗА) на 4-х стаціонарних постах [3]. Періодичний моніторинг атмосферного повітря в місті Кременчуці веде КП «Науковий центр еколого-соціальних досліджень» за допомогою пересувної муніципальної екологічної лабораторії [3].

Загалом по місту пріоритетними домішками, які зумовлювали забруднення атмосферного повітря у 2016-2017 році, виявились формальдегід, пил, діоксид азоту, фенол, аміак. Індекс забруднення по цим домішкам склав 5,5. З січня по серпень 2017 року середні концентрації важких металів (кадмію, заліза, мангану, міді, нікелю, свинцю, хрому, цинку) були значно нижче допустимого рівня. Випадків високого забруднення (ВЗ) та екстремально – високого (ЕВЗ) за I півріччя 2017 року не зафіксовано [5].

З метою оцінки рівня забруднення атмосферного повітря використовуються середньодобова та максимально разові концентрації забруднюючих речовин. Гранично допустима концентрація (ГДК) – це максимальна концентрація речовини в атмосфері, яка при періодичному впливі на людину протягом життя не здійснює на неї та довкілля негативного впливу.

Історично так склалося, що в місті певна кількість підприємств розташовуються в безпосередній близькості від житлових кварталів, що призводить до незадовільних умов проживання, пов'язаних з роботою підприємств через підвищення забруднення атмосферного повітря, шумового навантаження та вібрації. У деяких підприємств, зосереджених в промислових зонах міста, невизначені санітарно-захисні зони в яких було б враховано ефект сумачії викидів від поруч розташованих виробництв [3].

Санітарно-захисні зони створюються навколо об'єктів, які є джерелами виділення шкідливих речовин, запахів, підвищених рівнів шуму, вібрації, ультразвукових і електромагнітних хвиль, електронних полів, іонізуючих випромінювань тощо, з метою відокремлення таких об'єктів від території житлової забудови.

Вирішення даного питання можливе лише через розробку та реалізацію комплексних природоохоронних заходів на підприємствах по зниженню навантаження на довкілля, у т.ч. розробки спільних санітарно-захисних зон для промислових підприємств, розташованих у Північному промвузлі м. Кременчука, де існує найбільша скупченість промислових виробництв.

Основними забруднювачами залишається ВАТ “Укрататнафта” – Кременчуцький нафтопереробний завод – 49 тис. т всіх викидів міста, ТЕЦ – 12,4 тис. т, “АвтоКрАЗ” – 1,6 тис. т, завод технічного вуглецю – біля 1,4 тис. т та ін. [2].

Отже, стан атмосферного повітря Кременчуцького району є досить критичним до цього часу. По-перше, кількість викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря перевищує норму в десятки разів. По-друге, неефективно використовуються очисні споруди та фільтри на підприємствах.

Саме тому основними шляхами вирішення екологічного стану атмосферного повітря повинні стати: модернізація матеріальної бази підприємств; залучення новітніх способів очистки промислових викидів; використання сучасних очисних споруд; використання на підприємствах енергозберігаючих технологій; перехід на альтернативні види палива; використання автомобілями в якості палива – біопалива; стягнення величезних штрафів з підприємств, які порушують екологічне законодавство; жорсткий контроль влади й екологічних інспекцій над впровадженням очисних споруд на підприємствах; збільшення чисельності екологічно чистого виду транспорту – тролейбусів; комплексні дослідження і моніторинг екологічного стану атмосферного повітря.

Таким чином, реалізуючи ці заходи можна комплексно і всебічно вирішити екологічні проблеми повітря в регіоні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голік Ю.С., Ілляш М.В., Асаул А.А. та ін. Екологія та здоров'я. Екологічна бібліотека Полтавщини (Інформаційно-аналітичні матеріали). Вип. 1. – Полтава: Полтавський літератор, 2004. – 166 с.
2. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис. Вид. 2-ге, доп. і перероб./За ред. К.О. Маці. – Полтава: Полтавський літератор, 1998. – 336 с.
3. Ричак Н.Л., Табачна І.М. Тенденції формування рівня забруднення атмосферного повітря урбанізованого середовища // Людина та довкілля. Проблеми неоекології. – №3-4. – С.120-127, 2012.
4. <https://www.kremen.gov.ua/index.php/news/main/5826>
5. <https://www.kremen.gov.ua/index.php/branches/page/277>

МОНІТОРИНГ ВОДОПОСТАЧАННЯ ПИТНОЇ ВОДИ М.КРЕМЕНЧУК

Нестьора Валерія,

*учениця 10-Б класу Кременчуцького НВК №5
імені Т.Г.Шевченка*

*Керівник: Коваленко О. Р., учитель географії
Кременчуцького НВК №5 імені Т.Г.Шевченка*

Вода – один із найважливіших елементів біосфери: життя є лише там, де є вода. Це своєрідний коктейль природних мікроелементів, завдяки яким функціонує організм людини, і які впливають на загальний стан її здоров'я.

Актуальність теми зумовлена підвищеним інтересом людей до якості питної води та впливу її на здоров'я. Сьогодні кожен знає, що, скажімо, вода відіграє у життєвих процесах надзвичайно важливу роль. Не всім відомо, що безпосередньо стан та якість питної води може призвести до тяжких і навіть смертельних захворювань. Як відбувається збір води та її очищення, яких вона зазнає перетворень, чи якісна вода в колодязях та колонках? Відповіді на ці запитання можна знайти як сучасній літературі так і в інтернет джерелах. Але носять вони фрагментарний характер і потребують якіснішого дослідження та узагальнення. Крім того в цих джерелах наявні загальні відомості. Але для якісного і раціонального вживання даного продукту потрібно знати його хімічний та мінеральний склад, оскільки стан води, вміст в ній різноманітних речовин може мати різний вплив на організм. До того ж деякі факти, отримані за останні роки, змушують радикально переглянути питання якості питної води у місті Кременчук.

Значення води для людини важко переоцінити, оскільки кожен з нас знає, що організм дорослої людини на 70% складається з води, присутньої у всіх його тканинах. Вода є основою для протікання обмінних процесів в людському організмі. Проникаючи всередину людини, вона здійснює функцію збагачення клітин поживними речовинами і очищення їх від шлаків. Вона бере безпосередню участь у дихальних процесах і процесах терморегуляції. Вода забезпечує вологою суглобову смазку, слизові оболонки і очне яблуко. Таким чином, безумовність значення води для людини стає очевидною [1].

Поверхневі водні об'єкти міста представлені Кременчуцьким водосховищем, річками Сухий Кагамлик, Крива Руда та мережею дренажних каналів. Підземні води залягають у четвертичних водоносних горизонтах [2].

Починаючи з 2000 року, місто має проблеми з якістю питної води. Водочисні споруди КП «Кременчукводоканал» побудовані і розраховані на воду, що повинна подаватися з водосховища I класу. А через забруднення води у Дніпрі, вхідна вода у літній період часу відповідає лише III класу якості [2].

За даними спостережень стан забруднення поверхневих водних об'єктів оцінюється як помірний для Кременчуцького водосховища (се-

зонне перевищення ГДК по 2-3 компонентах), за виключенням літнього періоду з несприятливими метеорологічними умовами, та значний для всіх малих річок міста. В забруднення останніх основний внесок роблять скиди неочищених дощових вод з території міста. Також значну роль відіграє відсутність процесів самоочищення з причини порушення природного гідрологічного режиму [2].

Існує кілька способів як залишити воду чистою і корисною в наших місцевих водогонах. Серед них:

- Очищення води безпосередньо перед подачею її до будівлі за допомогою спеціальних фільтраційних систем. В підвалі будинку на мережі водопостачання встановлюються спеціальні фільтри. Вони будуть очищати і насичувати воду корисними речовинами перед подачею її до домівки.
- Заміна труб всієї гідромережі але не на металеві, а на ті, які ззовні і з середини вкриті харчовим поліетиленом, який захищатиме труби від зовнішніх факторів впливу, а також не забруднюватиме воду зсередини. Обидва способи не є дешевими, але вони б значно покращили якість найуживанішого нами продукту – води.
- Перехід від використання колодязної води до буріння глибоких приватних свердловин або прокладання загального водопроводу. Однак далеко не всі пересічні українці можуть дозволити собі це, а держава не компенсує подібних витрат.
- Оновлення обладнання на очисних спорудах міста.

Вважаємо, що перш за все, потрібно на державному рівні визнати проблему забруднення питної води для населення, особливо тих, яке користується колодязями та свердловинами. Органи влади всіх рівнів повинні забезпечити моніторинг джерел децентралізованого питного водопостачання та проведення постійних аналізів стану води. Не рідше, ніж раз на квартал потрібно перевіряти колодязі. Також необхідно регулярно інформувати громадян про нітратне забруднення. Споживачі повинні пам'ятати про ризики і за найменших підозр щодо якості води у власній криниці, звертатися до СЕС з проханням провести аналіз.

Вода – один із найважливіших елементів біосфери: життя є лише там, де є вода. В підсумку слід зазначити, що в нашому місті дуже гостро стоїть проблема питної води. Саме тому виникає питання: «Яку ж воду пити?»

Тож будьмо обережними. Пам'ятайте: чисте навколишнє середовище це чиста вода, а чиста вода – здорова нація. Збережімо свою націю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [електронний ресурс] – режим доступу до журн.: <http://medzdoroviy.ru/zdorov-ja/2332-znachennja-vodi-dlja-organizmu-ljudini.html>

2. [електронний ресурс] – режим доступу до журн.: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA%D0%B0#.D0.92.D0.BE.D0.B4.D0.BD.D1.96_.D1.80.D0.B5.D1.81.D1.83.D1.80.D1.81.D0.B8

ЛІСИ – БЕЗЦІННИЙ ДАР ПРИРОДИ

Чернова Тетяна,
учениця 8 класу Опорного закладу
«Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів
імені Ф.Д.Рубцова» Лубенської районної ради
Керівник: Мисник К. І., учитель хімії

Ліси – безцінний дар природи. Вони є надійними захисниками полів, пом'якшують клімат, поліпшують водний режим, захищають від суховіїв. Лісове повітря корисне для людей – воно позбавлене пилу та шкідливих мікроорганізмів, насичене озоном, наповнене ароматом лісових рослин та їх виділеннями(фітонцидами), що відновлюють сили.

Для кожного з нас перебування в лісі – це свято. Тут піднімається настрої, відчувається приплив енергії, бадьорості. Парки, сквери, ліси – це не тільки зелена окраса. Вони ще мають і важливе лікувальне значення. Саме тому більшість санаторіїв, будинків відпочинку, дитячих таборів розташовано в лісах або біля них.

Ліс – природна скарбниця харчових, лікарських, технічних, декоративних, кормових рослин, плоди яких відзначаються високими смаковими якостями, значним вмістом вітамінів, цукру, олії, кислот. Це суниця, малина, ожина, черемха, ліщина. Гриби становлять невід'ємну частку лісу. У ньому ми зустрічаємо поважних боровиків, маслюків, під берізками заховалися тендітні метелики, а з-під трави виглядають жовті капелюшки лисичок.

В той же час ліс виступає важливим природним ресурсом, оскільки дає матеріали для будівництва, сировину для деревообробної, меблевої, паперової, целюлозної, сірникової та хімічної промисловості.

Деревина має універсальне значення в усіх галузях господарства. З неї виготовляють найрізноманітніші вироби.

Опрацювавши наукову та методичну літературу, ми встановили, що ліси на території України поширені нерівномірно [4].

Лісостепова зона, у якій знаходиться Полтавщина, має у своєму розпорядженні приблизно 10 % земельної площі зайнятої лісами. На території Калайдинцівської сільської ради переважають широколистяні ліси, і лише близько 3,7 % зелених насаджень становлять хвойні рослини.

У лісі розрізняють такі складові елементи: деревостан, підлісок, підріст, живий ґрунтовий покрив, позаярусну рослинність.

Деревостан – це сукупність дерев, що утворюють ліс, підлісок (кущі і деревні породи, які не можуть у даних умовах досягти висоти

деревного ярусу). Підріст – молоді деревні рослини. Живий ґрунтовий покрив – трав'янисті рослини, мохи, гриби, лишайники. Позаярусна рослинність – ліани й лишайники на стовбурах дерев.

За складом розрізняють деревостан чистий і мішаний.

Дослідивши деревостан у радіусі 5 км від с. Калайдинці, ми встановили, що він належить до мішаного, адже складається з кількох або на окремих ділянках з багатьох порід. За формулою насаджень, ми визначили відсотковий об'єм порід у деревостані урочища Левади.

Формула складного насадження має вигляд простого дробу, де в чисельнику – склад порід першого ярусу, а в знаменнику другого.

8Д2Б – це означає, що в першому 6Л4Кл ярусі 80 % запасу деревини дуба, 20 % берези, в другому ярусі 60 % липи і 40 % клена. За формою деревостан складний і має кілька ярусів крон. Деревя тут різного віку та порід. Склад насаджень визначався окомірно. Таке визначення дає похибку до 10 %. Визначилась також повнота лісу – ступінь зімкнутості крон дерев у деревостані [3]. Вона становить 0,8 і вважається середньою. Це означає, що проекції крон даного деревостану закривають 80 % площі. Для визначення лісгосподарських заходів важливим показником є походження деревостанів, тобто з чого вирости в них дерева – з насіння чи з порослі. В урочищі Левади дерева високостовбурні. Отже, можна зробити висновок, що вирости вони з насіння. На окремих ділянках слід виділити ще й середній ліс, тобто такий, що складається з дерев насінного і порослевого походження.

На півночі лісового масиву Левади ростуть здебільшого дерева порослевого походження. Вони вигнуті та мають гніздове розташування стовбурів. Насінні насадження значно кращі від порослевих і тому цінніші для господарських потреб людини.

Для повної оцінки лісу важливо знати такі показники, як бонітет, товарність і тип лісу. Бонітет – це показник продуктивності лісу, який залежить від умов його зростання. Розрізняють п'ять класів бонітету [3]. Найвищий клас – I, найнижчий – V. Зовні ця продуктивність виражається у висоті дерев певного віку. Лісовий масив Левади має III клас продуктивності. Визначено товарність деревостану – показник його економічної цінності. Деревостан досліджуваної ділянки має 2-й клас (вихід ділової сировини становить 30-50 %).

За типом лісу Левади можна віднести до дібров – це мішані листяні ліси з перевагою дуба. Тут добре розвинена трав'яниста рослинність, що складається з широколистих трав та лісових злаків, ростуть гриби.

Гарний стан лісових рослин пояснюється складом ґрунту на якому вони ростуть. На досліджуваних ділянках забарвлення верхнього шару темно-сіре або майже чорне. За кольором ґрунту ми приблизно визначили кількість гумусу в ньому: майже чорний – 8-15 %, темно-сірий – 5-8 %. Головним джерелом нагромадження перегною в ґрунті є рослини. У ґрунт потрапляють мікроорганізми-інгібітори, які в процесі своєї життєдіяльності пригнічують ріст і розвиток рослин. Утворе-

ні токсини нагромаджуються і змінюються залежно від тих дерев, що ростуть на даному ґрунті. Значно менше їх накопичується під дубами. Оскільки в урочищі Левади переважають дубові насадження, робимо висновок про те, що мікроорганізмів – інгібіторів у ґрунті мало. У лісі під зеленими шатами дерев та у їхніх кронах мешкає багато різних тварин. Під час перебування в лісовому масиві ми нарахували 15 видів птахів, знайшли сліди диких кабанів, які полюбляють харчуватися жолудями і можуть з'їсти до 1000 штук за один раз [4].

Ліси з їх величезними запасами харчових, лікарських, кормових і технічних рослин є цінними природними коморами, розумне використання ресурсів яких сприяє покращенню добробуту населення.

Поряд із вирішенням основних завдань по вирощуванню, охороні та експлуатації деревостанів все більшого значення в нашій місцевості набуває розвиток прижиттєвого користування лісом і, перш за все, раціональне використання не деревинних природних ресурсів (дикорослих ягідників, грибів, лікарської сировини).

За даними опитувань місцевих жителів харчова й лікарська сировина в лісі збирається у значно меншій кількості, ніж дозволяють ресурси.

Працівники Калайдинцівського лісництва докладають багато зусиль для того, щоб найраціональніше використовувати все, що дає ліс: деревину – на будівництво і для меблевої промисловості, гілки й тріски – на паливо. Ними складено карту місць зростання лікарських рослин, за якою розробляють плани заготівлі лікарських рослин; проводиться роз'яснювальна робота серед жителів села і учнів школи по збереженню й правильному використанню дарів лісу. Школярі залучаються до збору жолудів для питомників, таким чином вчать примножувати зелені насадження, бо ліс – це запорука здорового життя нашого й майбутнього покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єлін Ю.Я., Зерова М.Я., Лушна В.І., Шабарова С.І. Дари лісів. – К.: «Урожай». – 1979. – 22 с.
2. Зелена книга України (Під заг. ред. Я.П.Дідуха. – К.: Альтерпрес, 2009. – 339 с.
3. Кохно М.А., Каплушенко М.Ф. Життя лісу». – К.: «Радянська школа» – 1971. – 19 с.
4. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис / За ред. К.О.Маці. – Вид. 2-е, доп. І перероб. – Полтава: Полтавський літератор, 1998.

ГІДРОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «СТОРОЖОВИЙ» ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПУНКТ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Федосєєва Ілона,

*учениця групи ОІФ-32 (10 класу),
Полтавського міського багатопрофільного
ліцею №1 ім. І.П. Котляревського*

Керівник: Цешко О.М.,

учитель географії та історії

Бажання краще пізнати рідний край і розуміння того, що в пошуках дива та відпочинку не потрібно їхати далеко привело учасників пошукової групи «Джура», Полтавського міського ліцею № 1 влітку 2015 року до с. Сторожове Чутівського району. Місцевість довкола Сторожового є унікальною в плані організації рекреаційної зони. У долині річки Коломак, на берегах якої полюбляють відпочивати місцеві мешканці, розташований гідрологічний заказник місцевого значення «Сторожовий», (заснований у 1989 році), що охоплює площу 501,5 га. У 2017 році сільська громада с. Сторожове виступила із ініціативою проекту очищення і збереження заплави й терас річки Коломак [5].

Згідно Закону України «Про природно-заповідний фонд України», гідрологічні заказники як загальнодержавного так і місцевого значення є природно-заповідною територією. Відповідно до статті 7 цього закону «землі природно-заповідного фонду – це ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду» [2]. Таким чином, гідрологічний заказник місцевого значення «Сторожовий» можна розглядати як один із перспективних рекреаційних пунктів Полтавської області, потенціал якого на даний момент використовується не повною мірою.

Мета створення заказника: охорона водо-болотних угідь у заплаві р. Коломак; збереження рідкісних рослин (горицвіт весняний); забезпечення охорони місць гніздування й розмноження водоплавної дичини (гуси сірі, лебеді білі, журавель сірий).

Урочище «Сторожове» розташоване на правому березі р. Коломак у Чутівському районі. Територія заказника розташована в межах Полтавської рівнини, складена пісковиками та мергелями на ділянці акумулятивної низовини, алювіальної терасової річкової долини. На ділянці заказника поширені лучно-чорноземні глибоко солонцюваті ґрунти в комплексі із солонцями. Тип клімату помірно континентальний із достатнім зволоженням. В урочищі ростуть цінні деревно-чагарникові породи такі, як: дуб, граб, береза, липа, клен польовий, жимолость, глід. Із трав'яного покрыву ростуть такі цінні рослини, як льонок запашний, материнка звичайна, звіробій, горицвіт, первоцвіт, проліска звичайна, папороть, медуниця лікарська, підмаренник та інші.

Тваринний світ представлений такими тваринами: лосі, косулі, дикі кабани, лисиці, борсуки, бобрі, зайці [1, с.226].

В обґрунтуванні виділення цієї ділянки під опорний рекреаційний пункт має значення той факт, що шлях до урочища від центральної магістралі Полтава-Харків складає 10 км.

Створення заповідної мережі нерозривно пов'язане з природоохоронною освітою. Однією з форм є пожвавлення екскурсійної та туристичної діяльності на заповідних територіях з пізнавальною метою. Природно-заповідні території є місцем проведення навчальної та дослідницької роботи серед учнівської молоді: спостереження за рослинами та тваринами, участь у роботах щодо обліку гнізд, чисельності тварин та птахів, добових фенологічних спостережень. У цих напрямках добре працюють вчителі і учні шкіл Полтавської області. Такі форми активного спілкування з природою сприяють формуванню навичок наукової польової роботи, найпростішої обробки зібраного матеріалу, оформлення робіт у Малій Академії Наук, свідомого дбайливого ставлення до довкілля [3, с.15; 4, с. 36].

Збирати матеріали та досліджувати територію ліцеїсти мали можливість, спостерігаючи за роботою спеціаліста з ботаніки О. Бойчук, голови вченої ради молодих вчених Національного ботанічного саду України. Молодим вченим було досліджено, що околиці села Сторожове, де розташований гідрологічний заказник, є однією з небагатьох, крім біосферного заповідника Асканія-Нова, територією в Україні, де збереглися цілинні фітоценози ковили і типчаку. Також спостерігали комах, занесених до Червоної книги України, зокрема богомола та бражника.

Загалом, Полтавщина достатньо забезпечена різноманітними туристсько-рекреаційними ресурсами різного спрямування. Саме тому доцільно розглядати туризм як один із напрямків підвищення інвестиційної привабливості Чутівського району, зумовлюючи необхідність комплексних досліджень туристсько-рекреаційного потенціалу регіону як осередку формування туристичної індустрії. Одним із пунктів рекреаційних маршрутів повинен стати гідрологічний заказник місцевого значення «Сторожовий».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлас вчителя / В.В. Молочко, Ж.Є. Бонк, І.Л. Дрогушевська та ін.. – К.: ДНВП «Картографія», 2010. – 328с.
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» від 16 червня 1992 // Відомості Верховної Ради України / Офіційний сайт Верховної Ради України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
3. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Заповідна краса Полтавщини. – Полтава: ІВА «Астрєя», 1996.
4. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Томін Є.Ф., Гостудим О.М. Еталони природи Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2003.
5. <http://poltava-tour.gov.ua/page/chutivskiy-rayon>

ДОСЛІДЖЕННЯ ШТУЧНИХ ВОДОЙМ НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ЛУБНИ

Барсуков Олександр,

учень 11 класу

Лубенської ЗОШ I-III ступенів №1

Керівник: Чорнуха В.О., *учитель географії*

На території Лубен існує ціла мережа штучно створених водойм – ставків. Маючи сповільнений водообмін і велику залежність від природних та антропогенних факторів, ставки є не лише корисними, а й можуть становити загрозу. Сьогодні увага до їх стану послаблена. Тому дослідження ставків та змін, які відбулися з моменту створення водойм, окреслення проблем та визначення шляхів збереження, покращення стану водних об'єктів є актуальним.

З метою оцінки сучасного стану великих та малих ставків, розташованих на території міста Лубни, проведено гідрометричні та гідрографічні дослідження, а також опрацьовано наукову, довідкову літературу, відповідні Інтернет-ресурси, нормативні документи, технічну документацію.

Проведені дослідження свідчать, що в найкращому стані є найбільші за площею водної поверхні ставки по вулиці Новоселецькій та Круглицькій.

Найвідомішим серед лубенських рибалок є ставок, розташований в північно-західній частині міста, по вулиці Круглицькій. Його створено громадою на початку ХХ століття. Ставок має неправильну форму. За період свого існування він зазнав найменших змін. Високий рівень ґрунтових вод і значна водопроникливість ґрунтів обумовлюють меншу його залежність від поверхневого стоку та, відповідно, меншу вразливість від урбаністичного впливу. Площа ставка становить близько 3 га, а глибина – майже 4 метри. Завдяки цьому вода в ньому прохолодна. Середньорічна температура становить плюс 9 – 14° С. Берег ставка заріс очеретом і розогом тільки у вершині, а біля дамби існує чиста водна поверхня. Вода напівпрозора, неприємного запаху немає. У цьому ставку водяться навіть раки, а це означає, що вода чиста. По периметру ставка чагарники вирубані. Зі сторони міста до нього виходять городи мешканців вулиці, тому там завжди викошені бур'яни. Берег пологий, укритий густою травою, тому майже не руйнується. Місце для відпочинку невелике, проте чисте. Видно, що люди тут завжди підтримують порядок.

У північно-східній частині нашого міста по вулиці Новоселецькій розташовано один із найкращих лубенських ставків. Його створено на руслі р. Вільшанка шляхом насипання дамби під час прокладання дороги, що з'єднує схили яру. За період свого існування в ньому склалися стійкі самовідновлювальні біологічні системи, тому зміни, що відбуваються з ним, не значні. Площа водної поверхні – до 3га. Глибину ставка – близько 5 метрів. При такій глибині вода в ньому завжди прохолодна,

навіть у жарку погоду, вона містить завислі частинки глини та мулу, на вигляд чиста, напівпрозора. Берег заріс густою травою.

Великі лубенські ставки стічні, із повільним водообміном, їх водойми прісні, мають солоність 1,6‰ живляться переважно за рахунок підземних джерел, утворилися на руслах маленьких річок.

Зовсім інший вигляд мають малі міські ставки. Яружно-балковий тип рельєфу зумовив можливість існування невеликих штучних водойм у західній частині Лубен. Для них природний та антропогенний вплив найбільш визначальний, адже вони не мають достатньої здатності до самоочищення.

Узагальнюючи матеріал дослідження, можна зробити висновок, що на території міста із 10 колишніх облаштованих ставків залишилося 9, ставок по вулиці Кононівській пересох. Сумарна площа їх водного дзеркала близько 10 га. За розміром їх можна поділити на два великих, площа кожного близько 3 га, і 7 малих, площею від половини до півтора гектара. Усі вони є стічними, живляться підземними водами. Особливість лубенських ставків у швидкому замулюванні, адже дно їх не містить твердої породи. Також багато проблем приносять неукріплені береги й дамби (таблиця 1).

В той же час досить позитивним є те, що ставки постійно інтенсивно поповнюються підземними чистими водами, і в осінньо-зимовий період встигають самоочищатися.

Сучасний стан великих лубенських ставків останні роки покращується і на сьогоднішній день є задовільним. Тривогу викликає стан малих водних об'єктів, вони потребують уваги спеціалістів.

Таблиця 1.

Результати досліджень малих ставків, розташованих на території м. Лубни

Місце знаходження ставка	Площа, га	Глибина, м	Стан берегів	Наявність риби
Вул. О. Вишні, ставок №1	2,5	до 4	Дамба укріплена щебенем та ґрунтом, берег заріс чередою та чагарниками	Карась, короп
Вул. О. Вишні, ставок №2	1,5	до 1	Дамба укріплена щебенем та ґрунтом, берег заріс рогозом	Карась, окунь
Вул. О. Вишні, ставок №3	3,5	до 1,5	Дамба укріплена бетонними плитами, берег заріс чередою та чагарниками	Карась, короп, плітка, окунь

Вул. Осовська	1	до 2,5	Дамба укріплена деревом та ґрунтом, берег заріс рогозом та очеретом	Карась, короп, лин, окунь
Вул. Тернівська	0,6	до 1,5	Дамба укріплена ґрунтом та щебнем	Карась, окунь
Вул. Лугова	0,5	до 0,5	Дамба укріплена щебнем та ґрунтом	Карась

Людина своєю діяльністю впливає на стан ставків як позитивно, так і негативно.

Ми вважаємо, що мешканці міста повинні знати достовірну інформацію про стан лубенських штучних водойм, шляхи покращення екологічної ситуації. Тільки рятуючи свої ставки сьогодні, ми зможемо зберегти їх для майбутніх поколінь лубенців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булава Л. М. Географія Полтавської області 8-9 клас. Підручник для ЗНЗ / Булава Л. М. – Полтава: ПОІПОПП, 1999. – 56 с.
2. Булава Л. М. Фізична географія України 8 клас. Підручник для ЗНЗ / Булава Л. М. – Х.: АН ГРО плюс, 2008. – 224 с.
3. Вишневський В. І. Гідрологічні характеристики річок України. / Вишневський В. І. – К.: Ніка – Центр, 2003.
4. Гребінь В. В. Сучасний водний режим річок України (ландшафтно-гідрологічний аналіз) / Гребінь В. В. – К.: Ніка-Центр, 2010.

ЛІТОРАЛЬНИЙ ЗООПЛАНКТОН ЗАКРИТИХ ВОДОЙМ В МЕЖАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ПИРЯТИНСЬКИЙ»

Продан Анна,

учениця 11 класу Пирятинського ліцею

Керівник: П'ятак С. М., *учитель біології*

З кожним роком людська діяльність все більше впливає на процеси, що відбуваються в природі. Розвиваючи різні галузі науки та господарства, людина безпосередньо й опосередковано змінює природні екосистеми, спрчинюючи їх масштабні трансформації та перебудову. Сьогодні вже майже неможливо знайти на планеті такого кляптика землі, де б не побувала людська нога та не змінила щось діяльність людської руки. Особливе місце займає водне середовище, яке характеризується значним рівнем антропогенного навантаження: забруднення поверхневих і підземних вод, осушення водойм, перетворення річок на водосховища, тощо. Внаслідок відповідних змін порушується функціонування гідробіоценозів, а для угруповань представників різних таксономічних груп тварин змінюються умови існування. Найбільшою проблемою в даній ситуації є те, що подібні трансформації проходять не поступово, а мають інтенсивний характер і короткий час

перебігу. Останнє може призвести до значної перебудови біорізноманіття, а інколи й до знищення окремих гідробіоценозів.

Подібні проблеми викликають занепокоєння як у вчених, так і простих громадян різних країн. Для їх вирішення створено безліч наукових моніторингових станцій, а також розроблено багато методів і методичних підходів, за допомогою яких проводиться постійний аналіз та контроль водних екосистем. При цьому для дослідження гідробіоценозів під впливом антропогенного чинника переважно використовують хімічні методи аналізу ступеня забруднення води, які мають значний ряд недоліків, оскільки надають дані стосовно хімічного складу води без аналізу біорізноманіття гідробіонтів. Тому на сьогоднішній день все більшого застосування набувають методи визначення стану забруднення гідросистем за допомогою різних біоіндикаційних груп рослин і тварин. Зоопланктон є однією з основних індикаторних груп, завдяки якій можна визначити ступінь забрудненості певної водойми.

Дослідження різноманіття зоопланктону особливо важливі для акваторій, де раніше їх не проводили та які межують із заповідними територіями. Останнім же часом під впливом активної меліорації відбулось осушення більшості чистих джерел. Надзвичайно вплинули на екосистему Удаю й інтенсивні викиди токсичних речовин. Це призвело до зменшення біорізноманіття, замулення річки та її заростання. Важливим моментом є те, що на території, де протікає частина річки, створено у 2009 році Національний природний парк «Пирятинський».

Влітку 2015 -2016 років було досліджено представників основних груп зоопланктону: коловертки (*Rotatoria*), веслоногі ракоподібні (*Copepoda*), гіллястовусі ракоподібні (*Cladocera*), черепашкові ракоподібні (*Ostracoda*) та групи гідробіонтів, які потрапляли до знарядь відбору проб в межах восьми дослідних станцій по річці Удай та шести закритих водойм в межах НПП «Пирятинський». Загальна кількість проб становила 34.

В 2016 році кількісні показники зоопланктону були незначні. На деяких зі станцій взагалі були відсутні дорослі представники, а наявні тільки личинкові стадії.

Черепашкові ракоподібні були представлені лише в 2015 році в зарослому біотопі трьох станцій. У той же час, личинки двостулкових моллюсків, як і в 2015, так і в 2016 роках, не були знайдені для жодної з дослідних станцій.

Під час проведення сапробіологічного аналізу шести дослідних станцій визначено, що більшість з них є чистими, α -олігосапробними, мезотрофними водоймами. Окрім станції Хороло, яка є досить чистою, мезоевтрофною, β -мезосапробною.

При проведенні екологічного аналізу шести закритих водойм за 2015 – 2016 рр. в межах НПП «Пирятинський» використовували три критерії. Результати досліджень свідчать, що у закритих водоймах мешкає 51 вид, з них коловертки склали 23 види, гіллястовусі – 20 та веслоногі ракоподібні – 8. Вперше зареєстровані для водойм Полтав-

ської області 4 види коловерток: *Euchlanis deflexa*; *Euchlanis pyriformis*; *Trichocer carattus*; *Tripleuchlanis plicata*.

Екологічний спектр угруповань основних груп зоопланктону закритих водойм характеризується відносним домінуванням фітофільних представників – 29 видів (54%), пелагічних же було 15 (28%) та придонно-фітофільних – 10 (18%).

В межах шести закритих водойм встановлено, що в 2015 році висока щільність була на озері Борщеве (52%), а показники біомаси – на нижньому ставі Моренцево (55%). В 2016 році найвищі показники біомаси та щільності спостерігалися в межах озера Борщеве (56 та 55%).

Індекс сапробності показав, що в основному дослідні водойми характеризуються переважно чистими, мезотрофними, α -олігосапробними водами ($S = 1,4-1,5$).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зуб Л.М. Малі річки України: характеристика, сучасний стан, шляхи збереження. / Л.М. Зуб, Г.О. Карпова – К., 1991.
2. Методи гідроекологічних досліджень поверхневих вод / Арсан О.М., Давидов О.А., Дьяченко Т.М. та ін. – К.: ЛОГОС, 2006. – 408 с.
3. Рылов В. М. Суслороида пресных вод // Фауна СССР. Ракообразные. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1948. – Т. 3, Вып. 3. – 318 с.

БУТОВА ГОРА – ПРИРОДНИЙ ЕСТЕТИЧНИЙ ОБ'ЄКТ

Баранова Юлія,

*учениця 11 класу, член Наукового товариства
«Я У всеСВІТІ» Полтавської ЗОШ*

*I – III ступенів № 20 імені Бориса Сергія
Керівник: Наваріч Н.Д., вчитель біології*

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Шишацького району Полтавської області дуже різноманітний.

Ми хочемо акцентувати свою увагу на пам'ятці природи місцевого значення «Бутова гора», що знаходиться між селищем міського типу Шишаки та селом Яреськи, площею в 5 га. Статус природоохоронної території місцевого значення має з 1967 року. Охороняється заліснений схил пагорбу на лівому березі р. Псел.

Бутова гора є частиною крутого лівого схилу долини р. Псел, що утворилась в результаті ерозійної діяльності стічних льодовикових вод в осадовій товщі Дніпровсько-Донецької западини під час танення дніпровського льодовика. Висота гори становить 70 м над рівнем р. Псел. Схили складені піщаними відкладами, алювієм давніх терас, суглинками. Біля підніжжя схилу спостерігаються місця виходу ґрунтових вод у вигляді джерел.

Унікальність цієї ділянки долини р. Псел полягає й в тому, що тут маємо крутий лівий берег та пологий правий. Це пов'язано з особливостями геологічної будова та проявами соляної тектоніки, що є ха-

рактерним явищем для центральної частини Дніпровсько-Донецької западини [3, с.32].

Особливістю Бутової гори та її околиць є не тільки її геологічна будова, а й поєднання на невеликій території різних природних комплексів. Це й ділянки сільськогосподарських угідь, і степові ділянки, балки з лучною рослинністю, широколистяний ліс. А також водні природні комплекси р. Псел та Нардового озера [3, с.56].

Значну наукову цінність мають природні нагірні діброви. Вони займають середні і нижні частини схилів. Рельєф на таких ділянках горбистий із густою системою ярів. Днище зайняте угрупованнями із домінуванням яглиці звичайної.

Дуб звичайний, липа серцелиста, клен гостролистий, ясен звичайний формують верхні яруси деревних порід. У другому ярусі можна побачити клен польовий, грушу дику, горобину звичайну [1, с.46]. Ярус підліску формують кущі ліщини звичайної, бруслини бородавчастої, глоду. Трав'яний покрив представлений різними видами осок, маренкою пахучою, зірочником лісовим, тонконогом дібровним. Часто зустрічаються копитняк європейський, конвалія звичайна, чина весняна, розхідник шорсткий, грястиця збірна, хвилівник звичайний. Надзвичайну наукову цінність мають чисельні популяції лісового релікту – барвінку малого.

Навесні, до появи листя на деревах, можна спостерігати квітування чисельних популяцій ранньовесняних ефемероїдів – проліски сибірської, пшінки весняної, рясту ущільненого. Подекуди можна зустріти тюльпан дібровний та зозулинець болотний, які занесені до Червоної книги України [1, с.120].

На окремих ділянках можна побачити зарості дикого винограду. На освітлених ділянках він піднімається по стовбурах дерев на висоту 5 метрів.

Водна рослинність представлена такими видами як стрілолист, сусак зонтичний, м'ята водяна. Із видів з плаваючим листям поширені глечики жовті, зрідка трапляється латаття біле. Значний науковий інтерес мають угруповання рідкісного реліктового водного виду, занесеного до Червоної книги України – сальвінії плаваючої [1, с. 34].

Перебуваючи у реальному довкіллі, свідомо чи підсвідомо людина насолоджується спогляданням навколишніх ландшафтно-пейзажних картин, оцінює привабливість ландшафту. Бутова гора – це надзвичайно естетичний природний об'єкт який справляє незабутні враження та емоційне сприйняття при його спогляданні, має природний магнетизм. Саме цей мальовничий ландшафт давав натхнення таким відомим українським митцям, художникам братам Кричевським, письменнику та кінорежисеру О. Довженко .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. – Полтава, ІВА, 1996: – 184 с.

2. Байрак О.М., Проскурня М.І. Природно-заповідний фонд Полтавської області. Буклет. – Полтава, 2002. – 12 с.
3. Стецюк Н.О., Гостудим О.М. Сучасна природно-заповідна мережа м. Полтави та перспективи її оптимізації // Географія та екологія Полтави: Всеукр. наук.-практ. конф. (25 квітня 2008 р.). – Полтава: Верстка, 2008. – С. 74.

ПРОБЛЕМА ЯКОСТІ ПИТНОЇ ВОДИ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Асатурова Діана,

учениця 10 класу Божківського НВК

Полтавської районної ради

Керівник: Пантюхова Т. М., вчитель історії

Кожне століття народжує свої проблеми. Проблемою XXI століття буде питна вода, тому необхідно попередити загрозу її насування для збереження цього нічим незамінного природного ресурсу для себе і прийдешніх поколінь [2].

Всім відомо, що якісна питна вода визначає стан нашого здоров'я. За даними ВОЗ біля 80% захворювань людей пов'язані з якістю питної води. Внаслідок вживання неякісної питної води кожен рік біля 25% населення України підлягають ризику захворіти. Проблема якості питної води для України була і продовжує залишатися вкрай актуальною і надзвичайно гострою. За власними запасами води, доступними до використання, Україна є однією з найменш забезпечених країн Європи [4].

Якість питної води нерозривно пов'язана зі здоров'ям населення. Але у багатьох містах України (та Полтавщини зокрема) якість питної води не відповідає нормам за багатьма показниками. Це обумовлено як недоліками установлених систем водоочищення та водопідготовки, так і значним забрудненням підземних та поверхневих вод [1].

У статті 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» зазначено, що громадяни мають право на безпечну для здоров'я питну воду [3].

Вода, що використовується населенням для пиття і господарсько-побутових цілей, повинна відповідати певним гігієнічним вимогам, викладеним в Державних санітарних правилах і нормах (ДСанПІН) України 1996 року «Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько-питного водопостачання». Згідно вимог доброякісна питна вода повинна:

- бути безпечною в епідемічному відношенні. Вода не повинна містити патогенних мікробів, вірусів та інших біологічних включень, небезпечних для здоров'я споживачів;
- бути придатною за хімічним складом. Шкідливі речовини не повинні наносити шкоду споживачеві, обмежувати використання води в побуті;
- бути безпечною в радіаційному відношенні;
- мати добрі органолептичні властивості (бути прозорою, без кольору, не мати будь-якого присмаку або запаху) [2].

Як повідомила «ЕнергоЛайфу» начальник науково-дослідного випробувального центру харчової продукції ДП «Полтавастандартметрологія» Надія Ремезова, протягом минулого і нинішнього року було проведено випробування 18 зразків питної води по Полтаві і Полтавському районі, у 15 з них зафіксовані порушення нормативних документів, зокрема перевищення допустимих норм нітратів, фторидів та хлоридів.

Недостатньо якісна вода і по Полтавській області. За даними громадської організації «МАМА-86-Полтава», близько 40% взятих проб колодязної води у Лохвицькому, Карлівському, Семенівському та Козельщинському районах мали завищений у 10 – 20 разів вміст нітратів. В Гожулах та Мачухах були зафіксовані перевищення гранично допустимої норми фторидів. А в деяких населених пунктах Новосанжарського, Гадяцького, Решетилівського, Шишацького, Чутівського, Карлівського та інших районів, люди змушені пити воду із завищеним вмістом сухого залишку, хлоридів, «понаднормовим» залізом чи патогенною мікрофлорою [5].

Господарська діяльність людини найбільше призводить до забруднення шкідливими речовинами водних ресурсів. За рівнем біохімічного забруднення вода в великих річках Полтавської області класифікується так: р. Дніпро (в межах області) – помірно забруднена; р. Сула – забруднена; р. Ворскла – забруднена; р. Коломак – забруднена; р. Псел – помірно забруднена.

Щорічно у водойми Полтавської області скидається до 110 млн. м³ стічних вод. В області працює 45 підприємств, що забруднюють водні басейни. Нераціональні втрати води продовжуються у водопровідно-каналізаційному господарстві області, де залишається незадовільним стан трубопроводних систем.

Стан підземних вод в області постійно погіршується, а головними джерелами забруднення виступають місця збору промислових і побутових відходів, мінеральні добрива і ядохімікати, відстійники відходів на тваринницьких фермах. За даними експертів, вода яка протікає поряд з сміттєзвалищем може містити до 200 видів високотоксичних речовин.

На основі аналітично-статистичного дослідження виявлено, що одним із найважливіших забруднювачів води в Полтавській області є нітрати. У великій кількості вони виявлені у джерелах децентралізованого водопостачання (загальних і приватних шахтних колодязях), яких в Полтавській області нараховується більше 200 тис. Аналізуючи умови забезпечення населення питною водою, визначено, що 605 тис. чоловік (36% від всього населення області) користуються колодязною водою. Близько 303 тис. (більше 50%) споживають питну колодязну воду з підвищеним вмістом нітратів. Порівняно з 2006 роком вміст нітратів у воді шахтних колодязів у середньому по області зросла в 10 разів [1].

Для того, щоб знати точну причину погіршення якості води в країні чи водогоні, споживачеві варто спершу документально підтвердити,

що вона має відхилення від норми. Хочеться застерегти споживачів, які, не маючи достовірної інформації про склад своєї води, відразу поспішають встановити фільтр і щиро вірять, що в такий спосіб вони позбулися всіх проблем. Пам'ятайте, універсальних засобів очищення не існує! Більшість фільтрів розраховані на локалізацію одних речовин і нейтральні до інших, а інколи й самі «збагачують» воду алюмінієм чи іншим металом.

Тож перш ніж вирішувати, як отримати доступ до якісної води: прокопати криницю в іншому місці чи поглибитись, замінити іржаві зношені труби чи встановити відповідні фільтри – необхідно визначити точний склад води (іонно-катіонний склад) та звернутися за порадою до кваліфікованих фахівців. Без відповідних випробувань усі зусилля не лише будуть безрезультатними, а й можуть призвести до прямо протилежних наслідків Згідно з вимогами чинного законодавства, воду необхідно контролювати за 63-ма показниками, а з 2020-го року кількість показників зростає до 75-ти. Це при тому, що деякі лабораторії водорозподільних станцій на місцях мають технічну можливість контролювати у воді лише з десяток, а то й менше показників [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безопасна ли полтавская вода? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://akvabud.ua/articles/12-bezopasna-li-poltavskaya-voda.html>
2. Бойко В.В. Проблема якості питної води в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/25591/1/Vojko_Aks'onova%20.pdf
3. Закон України « Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення » № 2988-III від 17.01.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>.
4. Костюченко С.В. УФ-излучение для обеззараживания питьевой воды из поверхностных источников / С.В. Костюченко, С.В. Волков, А.В. Якименко, С.Ю. Шишов, В.Н. Плятнер, А.Н. Стрелков, А.Д. Смирнов // Сб. науч. труд. НИИ ВОДГЕО. – М.: НИИ ВОДГЕО, 2005. – С. 12-16
5. Це потрібно знати. Яку воду п'ють на Полтавщині? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://reshetylivka.com.ua/novyny/1240-tse-potribno-znaty-yaku-vodu-piut-na-poltavshchyni.html>
6. Що ми п'ємо: чим небезпечно фторована вода? [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://podii.com.ua/news/shcho-my-pyemo-chymnebezpechna-ftorovana-voda>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В СЕЛІ РОЗСОШЕНЦІ

Ємець Юлія,

учениця 10 класу Розсошенської гімназії

Полтавської районної ради

Керівник: Семикіна О.В., *учитель географії*

В існуючих економічних умовах ефективний розвиток держави можливий не лише за допомогою економічних важелів впливу та управління, але і на основі інвестування в людський капітал. Адже рі-

вень розвитку інфраструктури – важлива умова підвищення добробуту людей. Її економічна роль полягає в розширеному відтворенні населення, в тому числі робочої сили, у підвищенні продуктивності праці, а соціальна – у зростанні якості та збільшенні тривалості життя людей, задоволенні духовних потреб, покращенні стану здоров'я та морально-психологічного клімату.

Особливої актуальності набуває дана проблематика на регіональному рівні у зв'язку із зростанням диспропорцій у розвитку адміністративних одиниць, проведенням адміністративної реформи та децентралізації.

За значенням у житті суспільства у соціальній інфраструктурі можна виділити дві групи підприємств та установ: перша задовольняє духовні та фізичні потреби населення й охоплює освіту, охорону здоров'я, культуру, туризм і відпочинок; до другої групи – житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, пасажирський транспорт, зв'язок, торгівлю і громадське харчування, управління, кредитування та страхування, які покликані забезпечувати матеріальні умови життя населення.

Село Розсошенці розташоване в Україні, Полтавському районі, Полтавській області. Має площу 174.8 га вважається передмістям Полтави та належить до Щербанівської сільської ради. Загальна кількість населення села станом на 1 січня 2015 року – 6987 осіб.

До об'єктів соціальної інфраструктури села Розсошенці, що задовольняють духовні та фізичні потреби населення належать:

- у сфері охорони здоров'я: Розсошенська амбулаторія загальної практики сімейної медицини, територіальний центр соціального обслуговування, обласне комунальне виробниче оптово-роздрібне підприємство «Полтавський обласний аптечний склад», «Ваша аптека», приватний стоматологічний кабінет;
- у сфері освіти, культури, туризму і відпочинку: дитячий садочок «Зірочка», Розсошенська гімназія, центр раннього розвитку «Бджілка», спорткомплекс «Розсошенці», сільський будинок культури села Розсошенці, три бібліотеки, мовно-лінгвістичний центр, готельний комплекс «Вітязь».

До проблем функціонування вище зазначених об'єктів соціальної інфраструктури слід віднести: відсутність транспортного засобу в амбулаторії для виїзду лікаря за викликом, відсутність власної лабораторії, недостатня кількість аптек на території села, недостатня кількість дитячих груп у дитячому садочку, аварійний стан даху приміщення гімназії, наявність вікон, що знаходяться в аварійному стані, у коридорах гімназії, тренажерному залі «Атлант», кабінеті хореографії та спортивному залі початкової школи; занедбаний стан мототреку села, відсутність мережі Інтернет у бібліотеках.

Саме тому найближчими перспективами розвитку вище зазначених об'єктів мають бути:

- Проект реконструкції приміщення гімназії, що розроблений інститутом «НДІпроектреконструкція» та впровадження якого проводиться з липня 2017 року. Ним передбачено встановлення склопластикових вікон та дверей, використання теплоізоляційних матеріалів для зовнішнього утеплення стін, будівництво шатрового даху. Для реконструкції в Полтавській районній раді заклали в бюджет 5 млн грн. Загальну вартість робіт орієнтовно оцінили в майже 11 млн грн, а 1 млн пообіцяв виділити з бюджету сільради Щербанівський сільський голова Ігор Процик.
- Проект побудови фізкультурно-оздоровчого басейну поряд із гімназією села Розсошенці, загальною кошторисною вартістю 35 млн. грн., до якого планують залучити державні кошти та кошти обласного, районного та сільського бюджетів. Завданням будівництва є зменшення захворюваності серед мешканців села, реабілітація осіб з особливими фізичними та психологічними вадами, пропаганда та розвиток олімпійських видів спорту, а також створення нових робочих місць. За задумом, басейном зможуть користуватися 25-40 тисяч осіб.

До об'єктів соціальної інфраструктури села Розсошенці, що забезпечують матеріальні умови життя населення доцільно віднести:

- у сфері побутового обслуговування: КП «ЖКК села Розсошенці», КП «Комунальник», 2 приватних майстерні по пошиттю та ремонту одягу, 3 перукарні, 1 салон краси, майстерня по ремонту взуття, 2 автосервіси та 2 автомийки;
- у сфері громадського харчування: кафе «777», «Полтавські галушки», кафе «Затишок», кафе «Експрес»;
- у сфері торгівлі – 26 приватних підприємств;
- фінансові послуги надають відділення Ощадбанку та Полтавабанку;
- у сфері транспорту мережа тісно пов'язана з міською: курсують тролейбуси, автобуси та маршрутні таксі;
- у сфері зв'язку послуги надають відділення Нової пошти та Укрпошти.

Водопостачання населення здійснюється водогоном «Полтававодоканалу», електропостачання лініями «Полтаваобленерго», газопостачання забезпечує «Полтавагаз».

Серед проблем функціонування об'єктів, що забезпечують матеріальні умови життя населення слід назвати: значні борги КП «ЖКК села Розсошенці» щодо розрахунків за спожитий газ, наслідком чого стало опломбування котельні та відсутність опалення у багатоквартирних будинках села у кінці березня та початку квітня 2017 року; не всі вулиці приватного сектору села підключені до мережі централізованого

водопостачання; значна частина вулиць села Розсошенці дуже вузькі, мають пошкоджене асфальтове покриття та відсутні велосипедні доріжки; лише окремі вулиці села мають вуличне освітлення; наявні сміттезвалища поблизу Розсошенського сільського цвинтаря та в межах яблуневого саду; недостатня кількість об'єктів, що надають фінансові послуги, що в свою чергу створює постійні черги в цих установах; недостатній розвиток інфраструктури поруч із Баронівськими ставками; відсутні об'єкти громадського харчування, які б продавали лише безалкогольну продукцію та кондитерські вироби.

Перспективами розвитку об'єктів, що забезпечують матеріальні умови життя населення є: капітальна реконструкція асфальтового покриття вулиць села, зокрема вже виконано у серпні 2017 року покриття по вулиці Геологічній; розроблено проект дитячого майданчика поруч із Баронівськими ставками, розпочато вирубку старих яблуневих садів на території села та надання цих площ забудовникам під житлові будинки та об'єкти інфраструктури; проводиться додаткова роз'яснювальна робота з населенням села, що має борги за комунальні послуги та розробляється проектна документація щодо переходу громадян, що мешкають у багатоповерхівках, на автономне опалення, що дасть можливість індивідуально регулювати споживання природного газу.

Зважаючи на все, вище зазначене можна зробити висновок, що соціальна інфраструктура села Розсошенці не досить розвинена, оскільки кількість об'єктів не достатня для 7 тисяч мешканців. Протягом 2017 року відбувається планомірний розвиток соціальної інфраструктури за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, але темпи розвитку бажають кращого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гілецький Йосип. Географія: Економічна і соціальна географія України: Підручник для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Й. Гілецький. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. – 272 с.
2. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавн. центр «Академія», – 864 с. 3.
3. Збарський В. К. Соціальна інфраструктура села як фактор відтворення робочої сили / В. К. Збарський // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 154. – Ч. 1. – С. 152-160.
4. На реконструкцію Розсошенської гімназії в Полтавській районі вже заклали частину суми [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bastion.tv/news>.
5. На Розсошенцях планують збудувати басейн за 35 млн. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://poltava.to/news>.
6. Полтавська область : Географічний атлас : Моя мала Батьківщина / М-во освіти і науки України, Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – / [голова ред. кол. Л. М. Булава : відп. ред. Т. В. Погурельська]. – К : ТОВ «Видавництво «Мапа», 2004. – 20 с.
7. Процик І. С. Наші старожили / І. С. Процик // Вісник Щербанівської сільської ради. – 2010. – № 3 (15). – С. 3.

СТРУКТУРНО-ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ

Березіна Світлана,

учениця 9-В класу Розсошенської гімназії

Полтавської районної ради

Керівник: Кушнір Л.М., кандидат географічних наук, вчитель географії Розсошенської гімназії

Вивчення рельєфу має велике господарське значення при пошуках родовищ корисних копалин (нафтогазоносних структур, родовищ будівельних матеріалів і розсипних мінералів, гідроресурсів), при обґрунтуванні проектів інженерних споруд, оптимізації сільськогосподарських робіт, вирішенні екологічних питань. Саме тому обрана тема є досить актуальною та своєчасною.

Рельєф (франц. relief – піднімаю, нерівність) – сукупність нерівностей (форм) земної поверхні, що утворюються на межі літосфери з атмосферою і гідросферою. За сучасними уявленнями рельєф розглядають як тримірне тіло, інші дослідники вважають його лише поверхнею (площиною) поділу різних середовищ.

Для визначення структурно-геоморфологічних особливостей території використовують одну з багатьох класифікацій рельєфу розроблену академіком І.П. Герасимовим, яка враховує співвідношення ендогенних та екзогенних факторів. Ендогенними процесами зумовлені геотектури та морфоструктури різного порядку, а екзогенним – морфоскульптури.

Ґрунтовні дослідження рельєфу території України, зокрема Полтавщини, проведені наприкінці ХІХ століття і в першій половині ХХ століття за участю видатних вітчизняних геологів І.Ф. Леваковського, В.В. Різниченка, Б.Л. Личкова, Д.М. Соболева, М.І. Дмитрієва, а геоморфологічне картографування в основному здійснено, розпочинаючи з 50-х років ХХ століття – Б.Г. Бондарчуком, П.К. Заморієм, І.Л. Соколовським, І.М. Рослим, М.Г. Волковим, А.П. Ромодановою, М.Ф. Векличем.

Геологічна будова території Полтавської області склалась під впливом горотворних процесів і вулканізму, трансгресій древніх морів і накопичення потужних товщ морських відкладів, регресій древніх морів і активізації ерозійних процесів, наступом і таненням льодовиків антропогенного періоду [2, с. 12].

Закономірності поширення корисних копалин (мінерально-сировинних ресурсів) зумовлені геологічною будовою території. Усього в області розвідано близько 300 родовищ корисних копалин. За економічним потенціалом мінерально-сировинних ресурсів Полтавська область займає 15 місце в Україні.

Сучасний рельєф Полтавщини сформувався під впливом ендогенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) сил Землі, переважно протягом кайнозойської ери, що почалася 60 – 70 млн. років тому.

Основні риси сучасного рельєфу були закладені в неогеновий період цієї ери після поступового відступу на південь харківського моря і формування річкової сітки.

Більша частина області розташована в Придніпровській низовині, крайня південно-західна (правобережна) частина – в межах Придніпровської височини, крайня північно-східна частина – частково на відрогах Середньоросійської височини.

Поверхня області являє собою слабохвилясту некруто похилу до Дніпра рівнину, розчленовану долинами річок Сули, Псла, Ворскли, Орелі та їх приток. У зв'язку з цим найнижче відносно рівня моря знаходяться території області вздовж Дніпра. На берегах Дніпродзержинського і Кременчуцького водосховищ знаходяться найменші абсолютні відмітки – відповідно 65 м і 81 м. Територія області підвищується в напрямку з південного заходу на північний схід [1, с. 25-26].

У рельєфі Придніпровської низовини в межах Полтавської області мають місце комплекси та елементи морфоскульптури різного генезису та віку. За генезисом в межах Полтавської області виділяють наступні форми рельєфу: водно-ерозійні та водно-аккумулятивні, льодовикові та водно-льодовикові, зсувні, карстові, суфозійні та еолові.

Розташування долинної сітки зумовлено геологічною будовою, точніше розломно-блоковою тектонікою, загальною покатістю топографічної поверхні із сходу на захід. Максимальне заглиблення річкових долин лівих приток Дніпра припадає на ранній антропоген та додніпровський час взагалі. Тому розвиток долин в дніпровський та післядніпровський час відбувався на алювіальній поверхні додніпровського часу. В долинах лівих приток Дніпра зберігаються загальні закономірності: асиметричність поперечних профілів: праві схили зазвичай високі, круті, ліві – низькі. Терасовані. Але відмічаються і відмінності в їх будові в залежності від розташування в межах льодовикової та позальодовикової зони, точніше в зандровій та лесовій зонах.

Долини зандрової зони внаслідок менших амплітуд неотектонічних піднять в антропогені візначаються і меншими глибинами врізів.

Сучасне гіпсометричне положення неогенових річних терас визначається рядом причин. Серед них: загальна покатість топографічної поверхні із північного сходу на південний захід положення терас відносно повздовжнього профіля долин, неоднакові неотектонічні деформації терас, спричинені багаточисленними локальними структурами, потужності пліоценових червоноцвітих відкладів та антропогенового субареального покрив лесів та лесовидних суглинків. В загальному абсолютні відмітки змінюються від 180 (185) до 140-130 м.

Із чотирьох льодовикових епох лише в дніпровську епоху (290-240 тис. років тому) покривний льодовик досяг території Полтавщини. По долині Дніпра льодовиковий потік потужністю до 500м заглибився далеко на південь і у фазі максимального розтікання охопив більшу частину нинішньої області. Межа льодовикових відкладів проходить в напрямку: р. Грунь – м. Гадяч – смт. Шишаки – смт. Решетилівка –

м. Нові Санжари – межиріччя Ворскли та Орелі. Тому льодовикові та водно-льодовикові форми рельєфу поширені в західній та південній частинах області. Вони значно перетворені (місцями злиті) подальшою водною ерозією та акумуляцією. Гляціальні відклади на території Полтавщини поширені нерівномірно. У похованому стані зустрічаються моренні і озерно-льодовикові відклади, форми льодовикового виорювання, а на поверхні – крайові льодовикові комплекси. На берегах Дніпра розташовані комплекси форм рельєфу, утворені краєм льодовика на стадії його зупинки і регресії. Зокрема гора Пивиха площею 16 кв. км, утворена рухом льодовика зімятого у складки і розбитого місцевими кристалічними продами.

Між долинами Удаю і Ворскли вододіли часто пересікають прохідні «мертві» долини. Ці долини утворили талі води, які витікали з-під краю льодовика в умовах підпору ними нижніх частин русел річок, формування прильодовикових озер. Ще В.В. Докучаєв відзначав, що розмір деяких малих річок не відповідає розміру їх долин. Очевидно, що ерозія водно-льодовикових потоків зумовила формування не тільки «мертвих» (безводних) долин, але і долин малих річок. Тому вчені вважають, що чотири антропогенні тераси Ворскли, Сули і Псла відповідають чотирьом плейстоценовим зледенінням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закалюжний В.М. Полтавська область. Геолого-географічний нарис / В. Закалюжний, Г. Джурка. – Полтава: ПДПУ, 2000. – 130 с.
2. Полтавська область: природа, населення, господарство. Географічний та історико-економічний нарис / [Маца К.О., Чичкало Б.В., Коваленко Г.М.]. – Полтава: Обласне управління по пресі, 1993. – 304 с.

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРОЛЕЙБУСНОГО ТРАНСПОРТУ МІСТА ПОЛТАВИ

Никончук Назарій,

член гуртка «Географічне краєзнавство»

ПОЦТКУМ, учень 10 класу Розсошенської

гімназії Полтавської районної ради

Керівник: Кушнір Л.М., кандидат географічних наук, вчитель географії Розсошенської гімназії

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетним завданням економіки є якомога повніше задоволення потреб населення. Транспорт як основна галузь інфраструктури бере участь у всіх господарських процесах. Специфічну роль відіграє міський транспорт, функціонування якого спрямовано на створення сприятливих умов для розвитку самого міста та задоволення потреб громадян у доступних, якісних та безпечних перевезеннях. У вересні 2017 року тролейбусному транспорту міста Полтави виповнилося 55 років. Саме тому обрана тема є досить актуальною.

З наукових джерел відомо, що тролейбус – безрейковий транспортний засіб контактного типу з електродвигуном, що живиться електричним струмом від зовнішнього джерела через дводровову контактну мережу за допомогою штангового струмоприймача і поєднує в собі переваги та недоліки трамвая та автобуса.

Тролейбус, як і автобус, рухається автомобільними шляхами з твердим покриттям, що дозволяє використовувати існуючу дорожню мережу міста практично без переобладнання. Проте, тролейбус вимагає більш якісних доріг, ніж автобус або автомобіль [1, с. 72-73].

Аналіз роботи тролейбусів м. Полтави свідчить, що даний вид транспорту є екологічним, оскільки не забруднює повітря в місті вихлопними газами; може працювати за системою багатьох одиниць, а термін служби рухомого складу тролейбуса більше, ніж термін служби автобуса. Витрати на обслуговування тролейбусного парку нижче, ніж на обслуговування автобусного парку. В той же час собівартість перевезень тролейбусним транспортом нижче, ніж автобусним.

Власником тролейбусної мережі є місто, тоді як забезпечення перевезень пасажирів здійснює комунальне підприємство «Полтава-електроавтотранс» Полтавської міської ради [2].

Історія полтавського тролейбуса розпочалася ще 12 грудня 1948 року, коли в Полтаві постало питання про громадський транспорт і зародилася ідея про будівництво полтавського тролейбуса. На основі розробленого проекту будівництва тролейбусного комплексу у квітні 1954 року було сплановано прокладання 38 км ліній, спорудження 4 тягових підстанцій (ТП) і депо. Однак через ряд економічних та технологічних причин будівництво не відбулося. Лише у грудні 1959 року було затверджено остаточний проект будівництва тролейбусної системи, перша черга якого складалася з депо на 50 машиномісць, двох тягових підстанцій і лінії між двома залізничними вокзалами довжиною 13 км.

У листопаді 1960 року розпочато будівництво ремонтних майстерень (депо) на вулиці Халтуріна, а вже у травні 1962 року на навчання до Харківського ТТУ відправлено майбутніх полтавських електротранспортників (водіїв, слюсарів, електромонтерів).

Перший пробний рейс полтавського тролейбуса відбувся 4 вересня 1962 року, а урочисте відкриття тролейбусного руху в Полтаві відбулося 14 вересня 1962 року. Спорудження лінії від Південного до Київського вокзалу велося інтенсивними темпами – за 8 місяців. І хоча вже традиційним стало відправлення у провінційні міста для запуску ліній застарілих моделей, полтавській міській владі вдалося отримати для старту міського тролейбуса 8 новеньких машин ЗиУ-5. Почалися регулярні пасажирські перевезення по маршруту № 1 Київський вокзал – Південний вокзал.

28 червня 1863 року введено в експлуатацію лінію тролейбусного маршруту № 2 від Південного вокзалу вулицею Європейською до Склозаводу, а з 2 березня 1964 року відкрито лінію маршруту № 3 вулицею Маршала Бірюзова (тоді – вул. Решетилівська) до Браїлків.

12 жовтня 1965 року відкрито маршрут № 4 Південний вокзал – сел. Браїлки.

У 1966 році розпочато широкомасштабне будівництво житлового мікрорайону Алмазний, і тоді ж було заплановано будівництво лінії вулицею Степового Фронту (тоді – вулиця Польова). 1 серпня 1966 року подовжено тролейбусну лінію до заводу ГРЛ. Маршрути № 3 і № 4 отримали нову кінцеву «завод ГРЛ».

20 грудня 1968 року відкрито лінію в мікрорайон Алмазний вулицею Степового Фронту до площі Калініна. Почав працювати маршрут № 5 «Будинок зв'язку – пл. Калініна».

14 вересня 1971 року відкрито маршруту № 6 Південний вокзал – пл. Калініна, який 6 листопада 1972 року подовжено до вулиці Велико-Тирнівської.

В листопаді того ж року було відкрито маршрут № 7 вулиця Велико-Тирнівська – завод ГРЛ.

З 1977 по 1981 роки відбувалося розширення і реконструкція депо до 86 машино-місць, будівництво додаткових виробничих цехів і приміщень.

20 вересня 1978 року відкрито маршрут № 8 Київський вокзал – вул. Велико-Тирнівська, який був приурочений до Олімпіади-1980.

У 1980-х роках було збудовано ряд нових ліній: 7 жовтня 1981 року подовжено лінію від Склозаводу до с. Розсошенці, а 7 листопада того ж року – збудовано лінію вулицею Велико-Тирнівською від вулиці Маршала Бірюзова до Половків і відкрито маршрут № 9 Центр – мікрорайон Половки.

23 лютого 1983 відкрито новий маршрут №10 Склозавод – вулиця Велико-Тирнівська, який 6 жовтня 1984 року подовжено від Половків до мікрорайону Сади 1.

12 липня 1987 року відкрито тролейбусну лінію по вул. Зіньківській. Почав діяти маршрут № 7 Сади-1 – Училище зв'язку.

З метою покращення обслуговування пасажирів, з 1991 року впровадження систему голосового зв'язку по контактному проводу «Пульсар», а з 1995 року впроваджено кондукторне обслуговування тролейбусів.

16 грудня 1994 року відкрито тролейбусну лінію в мікрорайон Левада (маршруту № 12), який з'єднав Леваду з Центром міста, а з часом подовжено до Училища зв'язку.

23 вересня 2000 року було відкрито нову лінію по вулиці Сінній, що розвантажила вулицю Європейську від великих транспортних потоків [3].

У січні 2006 року тролейбусне депо було реформовано в комунальне підприємство «Полтаваелектроавтотранс».

16 березня 2017 року КП «Полтаваелектроавтотранс» презентувало нові тролейбуси типу Богдан-Т701.17, закуплені по Програмі розвитку міського електротранспорту в місті Полтава для покращення обслуговування пасажирів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Географія транспорту: Курс лекцій / Л.О. Маковецька. – Луцьк: Східноєвроп. націон. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. – 118 с.
2. www.transport.poltava.ua
3. www.Huseletrolley.poltava.narod.ru

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нечитайло Валерія,

*член гуртка «Географічне краєзнавство»
ПОЦТКУМ, учениця 10 класу Розсошенської
гімназії Полтавської районної ради*

**Керівник: Кушнір Л.М., кандидат географічних
наук, вчитель географії Розсошенської гімназії**

Проблеми з водою з кожним роком набувають все більших масштабів. Залежність суспільства від водних ресурсів зростає, підвищуються вимоги до якості води. У наш час, коли прискорення темпів індустріалізації та урбанізації призвело до погіршення якості водних ресурсів, до їх забруднення та виснаження, ми усвідомлюємо обмеженість та вразливість водних ресурсів. Якісна вода стає головним фактором розвитку суспільства.

Водні ресурси є складними природними системами, але водночас це найважливіші складові довілля. Так, водні ресурси мають значний вплив на всі інші компоненти природи – рельєф, клімат, ґрунти, флору і фауну, визначають особливості ландшафтів і водночас вони є важливими об'єктами інтенсивного господарського використання, від яких залежить економіка багатьох галузей суспільного виробництва.

Залежність господарства від наявності та забезпеченості водними ресурсами має вагоме значення. Водокористувачами є державні, кооперативні та громадські підприємства, організації, установи, а також окремі громадяни. Водні об'єкти використовуються для задоволення життєвих, побутових, лікувальних, курортних, оздоровчих, а також сільськогосподарських, промислових, енергетичних, транспортних, рибогосподарських та інших потреб. Обсяги використання цієї прозорої природної рідини величезні, тому забезпечення населення якісною водою стало важливою економічною і екологічною проблемою, адже забруднення поверхневих або підземних природних вод призводить до зміни їх фізичних властивостей, що шкідливо впливає на людину, природу і сільськогосподарське виробництво. Саме тому досить актуальним є вивчення питань присвячених оцінці водних ресурсів Полтавщини.

Аналіз літератури з даної теми свідчить, що це питання недостатньо висвітлено. Основні аспекти, розкриті науковцями стосуються загальної характеристики водних об'єктів Полтавщини та проблем їх раціонального використання (Ю.П. Герасименко [3], А.Ю. Боярин [1], А.А. Гураков [4], Л.М. Булава [2], інші.

У гідрогеологічному відношенні територія Полтавської області належить до Дніпровсько-Донецького артезіанського басейну і займає центральну та південно-східну частину Дніпрово-Донецької западини. Згідно з геологічною будовою та гідрогеологічними особливостями на території області залягають гідрокарбонатні кальцієво-магнієві, гідрокарбонатно-натрієво-кальцієві, гідрокарбонатно-сульфатні, кальцієво-магнієві води, які не рекомендовані для централізованого водопостачання і використовуються лише дрібними індивідуальними споживачами; гідрокарбонатно-хлоридно-сульфатні, магнієво-кальцієві води теж не рекомендовані для централізованого водопостачання і використовуються лише шахтними колодзями; гідрокарбонатні кальцієво-натрієві і гідрокарбонатні кальцієво-магнієві – рекомендовані до широкого використання у господарському водопостачанні; гідрокарбонатно-кальцієво-натрієві, кальцієво-магнієві – рекомендовані для питного водопостачання різних користувачів. В той же час перспективним водним джерелом для централізованого водопостачання є запаси гідрокарбонатно-натрієвих, гідрокарбонатно-сульфатно-натрієвих мінералізованих вод.

Запаси підземних вод в межах Полтавської області на 2014 рік складають:

- прогнози експлуатаційні – 4046,5 тис.куб.м/добу;
- розвідані та затверджені – 806,88 тис.куб.м/добу [6].

Водозабезпеченість на одного жителя в середній по водності рік за рахунок місцевого стоку становить 1,33 тис.куб.м/рік.

Середня мінералізація води – 3,9 г/л [3].

Водопостачання споживачів Полтавської області (крім Кременчука і Горішніх Плавнів) здійснюється за допомогою артезіанських свердловин. Крім того, в області ще нараховується понад 62 тис. шахтних колодязів.

По басейнах рік підземні води розташовані нерівномірно. Більшість з них зосереджені в басейні Псла та Ворскли (понад 53% від загального об'єму) [5].

Запаси підземних вод досить нерівномірно розміщені в межах адміністративних районів. Найбільші запаси зосереджено в Гадяцькому, Диканському, Зіньківському, Лохвицькому, Полтавському та Миргородському районах. На їх долю припадає 36 % запасів підземних вод області.

Стаціонарні гідрологічні спостереження, що ведуться на 18 постах по 117 свердловинах і колодязях, вказують на поступове наростання мінералізації води в області, зокрема збільшення вмісту катіонів натрію та калію, аніонів хлору і сульфатів у населених пунктах Чутівського, Гребінківського, Лубенського Кременчуцького районів. Зафіксоване стійке забруднення нітратами підземних вод з неглибоким заляганням у населених пунктах Лохвицького, Чорнухинського та Диканського районів, що призводить до зниження рівня їх господарського використання.

Вивчаючи територіальні особливості використання водних ресурсів Полтавщини встановлено, що вони носять різноманітний характер. Інтенсивність використання ресурсів може не лише залежати від їх кількості, обсягу або розміщення, але й може впливати на їх відновлення. Тому велика увага приділяється їх раціональному використанню. Залежність господарства від наявності та забезпеченості водними ресурсами має вагомe значення. Водокористувачами в Полтавській області є державні, кооперативні та громадські підприємства, організації, установи, а також окремі громадяни. Водні об'єкти надаються для задоволення життєвих, побутових, лікувальних, курортних, оздоровчих, а також сільськогосподарських, промислових, енергетичних, транспортних, рибогосподарських та інших потреб.

Забезпеченість Полтавщини водними ресурсами є достатньою. Проте неправильне їх використання завдає чимало проблем. Річки і болота регіону багаті на рибу і мінеральні ресурси, проте викиди та шкідливі речовини зменшують їх обсяги.

Сьогодні потрібно замислитись над тим, як правильніше та більш раціонально використати водні ресурси Полтавщини, а для цього потрібно проводити необхідні заходи по їх збереженню та раціональному використанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боярин А.Ю. Закони раціонального використання водних ресурсів України. / А.Ю. Боярин. – К.: Освіта, 2001. – 456 с.
2. Булава Л.М. Географія Полтавської області: Підручник для учнів 8-9 класів/ Булава Леонід Миколайович. – Полтава: ПОІПОПП, 1999 – 56 с.
3. Герасименко Ю.П. Річки України. / Ю.П. Герасименко. – К.: Знання, 2000. – 43 с.
4. Гураков А.А. Проблема річок та водовикористання в Україні. / А.А. Гураков. // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 1999 – №10 – С. 24-26.
5. Природно-ресурсний, людський та виробничий потенціал Полтавщини (історія становлення та сучасний розвиток) // Вища педагогічна освіта і наука України. Полтавська область. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2008. – С. 18 – 71.
6. <https://www.google.com.ua/url>

ЕКОЛОГІЧНИЙ ТУРИЗМ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ НА ПОЛТАВЩИНІ (НА ПРИКЛАДІ РЛП «НИЖНЬОВОРСКЛЯНСЬКИЙ»)

Фисуненко Костянтин, Сафаров Олександр,
*вихованці гуртка «Екологічне краєзнавство»
Полтавського обласного центру туризму і
краєзнавства учнівської молоді*
Керівник: Копилець Є.В.,
керівник гуртків ПОЦТКУМ

Наприкінці 1970-х – у середині 1980-х рр. в індустрії туризму виник та закріпився термін «екотуризм». Нині цим терміном широко оперують не лише у сфері прикладного маркетингу туристських послуг, а й у наукових колах. У найзагальнішому розумінні екотуризм є формою ак-

тивного відпочинку з екологічно значущим наповненням; це особливий інтегруючий напрямок рекреаційної діяльності людей, які будують свої взаємовідносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння [3, с. 7–10]. Основну мету екологічного туризму, його місію вбачають у турботі про збереження навколишнього природного та соціокультурного середовища, що використовується в туристських цілях [3, с. 16].

Із другої половини 2000-х років набуває поширення термін «сталый туризм». В.В. Анохіна вказує на спорідненість екотуризму та сталого туризму: якщо трактувати екотуризм як особливий тип туристичної діяльності, що базується на сталому керуванні природоохоронними територіями, його можна вважати ідеальним компонентом стратегії сталого розвитку. Сталість екологічного туризму досягається гармонійним поєднанням трьох компонентів: сталого соціального та економічного розвитку території; підвищенням рівня екологічної культури всіх учасників туристської діяльності; охорони природної та культурної спадщини [12, с. 265]. А М.М. Поколодна прямо зазначає: «Екотуризм – це свідоме використання навколишнього середовища на засадах й принципах стійкого розвитку» [8, с. 49].

Особливо популярні серед екотуристів місця з незмінним або мало зміненим природним середовищем. Тому фахівці з рекреаційної географії, зокрема, П.О. Масляк, називають основою розвитку екологічного туризму в Україні національні природні парки, біосферні заповідники та регіональні ландшафтні парки [5, с. 142]. З іншого боку, М.М. Поколодна визнає, що навіть за дуже помірного дозування рекреація призводить до суттєвих змін видового складу та чисельності рослин і тварин; постійний рекреаційний вплив спрощує структуру фітоценозу і біоценозу в цілому [8, с. 241–242]. Констатуючи, що екотуризм завжди пов'язаний з отриманням економічної вигоди, В.Є. Борейко наголошує: екотуризм суперечить низці класичних принципів заповідності, з-поміж яких і етичні, та формує споживацьке ставлення до природи. Зрештою, моральних збитків зазнає сам заповідник, оскільки головним його завданням є захист дикої природи та її свободи [2].

Зацікавившись екологічним туризмом та перспективами його розвитку на Полтавщині, ми опрацювали відповідні інформаційні ресурси та дійшли висновку, що Управлінню екологічним туризмом в області приділяється замало уваги. Про це свідчать, зокрема, такі факти: у буклеті «Полтавщина туристична. Екскурсійні маршрути» з-поміж 15 презентованих маршрутів немає жодного маршруту екологічного туризму, лише в описі маршруту «Гоголівські місця Полтавщини» зазначено, що «Природний заповідник Регіональний ландшафтний парк «Диканський» пропонує послуги для мисливців, рибалок, екотуристів» [10]; на сайті управління інфраструктури та туризму Полтавської обласної державної адміністрації «Полтавщина туристична» анонсовано екскурсійний маршрут «Заповідна краса Полтавщини», але насправді там

міститься не опис маршруту, а стисла характеристика рекреаційних ресурсів низки природоохоронних територій області [9].

У характеристиці екотуристичної складової в контексті сталого розвитку туристичної галузі Полтавщини, презентованій на IV Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Навколишнє середовище та здоров'я людини», містяться і дані про маршрут «Гастрономічні шляхи Полтавщини» під гаслом «Галушки в Полтаві й сало – марно літо не пропало!», етнографічний маршрут «Білим по білому» та низку інших, які не підпадають під визначення екологічного туризму [6].

На нашу думку, полігоном для оцінки впливу екотуризму на довіклля доцільно обрати регіональний ландшафтний парк «Нижньоворсклянський» у Кобеляцькому районі, організований відповідно до рішення четвертої сесії четвертого скликання Полтавської обласної ради від 24.12.2002 р.

Законом України «Про природно-заповідний фонд України» до завдань регіональних ландшафтних парків віднесено, зокрема, створення умов для ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів, сприяння екологічній освітньо-виховній роботі [4]. Під науковим обґрунтуванням доцільності створення РЛП «Нижньоворсклянський» – підписи трьох фахівців із Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка: завідуючої кафедрою екології та охорони довкілля, доктора біологічних наук О.М. Байрак та доцентів, кандидатів біологічних наук Н.О. Стецюк (спеціаліста-ботаніка) та М.В. Слюсаря (спеціаліста-зоолога) [6, с. 38]. Із кафедрою екології та охорони довкілля пов'язані й становлення та подальший розвиток регіонального ландшафтного парку: першим директором «Нижньоворсклянського» був викладач кафедри В.В. Попельнюх, а забезпечення наукової та рекреаційної діяльності парку входить до кола обов'язків колишньої завідуючої кафедрою Н.О. Смоляр (Стецюк).

Найвищі в області показники ландшафтного, ценотичного, флористично-го та фауністичного розмаїття, в тому числі унікальності характерного для Лівобережного Подніпров'я рослинного і тваринного світу, цілісність природних екосистем, ландшафтний та історико-культурний імідж для регламентованої рекреації та екологічного туризму, наявність функціонуючого адміністративно-наукового центру дали фахівцям підстави обстоювати у 2006 р. перетворення РЛП «Нижньоворсклянський» на національний природний парк [1] (ця пропозиція наштовхнулася на спротив Кобеляцької районної ради і не була втілена в життя).

Аналіз літератури переконав нас, що від початку функціонування РЛП «Нижньоворсклянський» значна увага у ньому приділялася перспективам розвитку екологічного туризму. Іще 2003 р. у рамках науково-практичного семінару «Роль заповідних територій в екологічній освіті і вихованні» (червень 2003 р.) відзначалося, що ресурси РЛП

забезпечують широкі можливості для розробки пішохідних, водних, велосипедних, кінних, лижних маршрутів.

Організацію екологічного туризму передбачалося зосередити на: створенні та обладнанні екологічних стежок і маршрутів; організації «музеїв природи» – як стаціонарних, так і під відкритим небом, впровадженні нетрадиційних форм «зеленої архітектури»; облаштуванні місць відпочинку на маршрутах та організації санітарного нагляду; розробці правил поведінки відвідувачів та доведенні їх до відома відвідувачів, встановленні відповідальності за порушення; забезпеченні техніки безпеки, проведенні відповідних інструктажів, організації роботи рятувальних служб; розрахунку гранично допустимих рекреаційних навантажень на природні екосистеми, лімітуванні рекреаційної ємності території, визначенні пропускної спроможності, регламентуванні відвідування, моніторингу і контролю рекреаційного навантаження; рекламно-інформаційному забезпеченні: виданні тематичних та комплексних буклетів, атласів та інших рекламних атрибутів, широкому інформуванню у ЗМІ, різноманітних засобах залучення туристів до природоохоронних заходів [11, с. 89]. Підґрунтям розробки пізнавальних екскурсійних маршрутів у «Нижньоворсклянському» стали польові практики студентів-біологів, робота учнівських екологічних таборів, наукові конференції та семінари на базі регіонального ландшафтного парку.

За підсумками обласного конкурсу проектів розвитку територіальних громад Полтавської області у листопаді 2016 р. переможцем визнано проект Кобеляцької районної ради «Створення еколого-натуралістичного парку як експериментально-дослідницького центру з метою розробки інноваційної моделі екологічної освіти та забезпечення умов реалізації екологічного туризму в Кобеляцькому районі», який передбачається реалізувати у «Нижньоворсклянському». Під час краєзнавчої експедиції у червні 2017 р. ми поспілкувалися щодо цього проекту з головою Кобеляцької районної ради В.І. Кішінським та з начальником відділу нормативно-правового, інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності ради та управління майном А.І. Кучеренком.

У районній раді нам пояснили, що територія РЛП традиційно використовується і місцевим населенням, і мешканцями суміжних областей для відпочинку: купання, рибальства, милування мальовничими краєвидами, збирання грибів, ягід, подорожей тощо. Як правило, це здійснюється здебільшого стихійно. Неконтрольований туризм негативно впливає на стан довкілля через низьку екологічну свідомість туристів, що виявляється в забрудненні території парку та порушенні природних систем (несанкціоновані місця відпочинку, виникнення пожег, створення доріг у невизначених місцях, браконьєрство та ін.). Створення ж на базі РЛП центру екотуристичної діяльності дасть змогу врегулювати антропогенне навантаження, забезпечить екологічну рівновагу та підвищить рівень екологічної культури відвідувачів парку.

Ще на початку існування РЛП «Нижньоворсклянський» базовими екологічними маршрутами були визначені пішохідний «Полтавські кра-

євиди» та водний «Острови зелених робінзонів». Та якщо перший із них ефективно функціонує для забезпечення еколого-просвітницької діяльності парку з різними групами рекреантів, зокрема, зі студентською та учнівською молоддю (завдяки Н.О. Смоляр ми переконалися у цьому на власному досвіді), то другий потребує створення належного матеріально-технічного забезпечення, для чого у Кобеляцької районної ради не вистачає коштів. Тому й було розроблено конкурсний проект, розрахований на спільне фінансування з обласного бюджету, районного бюджету та коштів організації-партнера, якою виступила районна громадська організація «Козацька громада Кобеляцького району».

Проект спрямований: на розбудову інфраструктури регіонального ландшафтного парку (виготовлення необхідної проектно-кошторисної документації відповідно до завдань проекту, реконструкцію існуючої інфраструктури, придбання необхідних будівельних матеріалів, будівництво пляжно-акваторіального комплексу); на розвиток еколого-просвітницької діяльності (створення сучасного музею природи, облаштування аудиторій та лекторію, розробку та апробацію екотуристичних маршрутів, виготовлення та облаштування вказівників та інформаційно-природоохоронних знаків, видання еколого-просвітницької друкованої продукції); на розвиток матеріально-технічної бази (придбання необхідного туристичного інвентарю, облаштування місць для швартування водних плавзасобів на визначених майданчиках).

Сукупне фінансування у рамках реалізації проекту, розраховано на 2017 р., має скласти близько 1 млн. грн. За підрахунками розробників проекту, його реалізація дасть змогу щосезону без шкоди довіллю приймати на території РЛП «Нижньоворсклянський» для активного відпочинку, оздоровлення, еколого-просвітницької діяльності більш як 5 тисяч осіб без урахування місцевого населення: понад 1000 учнів та студентів – у адміністративно-науковому центрі; понад 1000 туристів довготривалого перебування; понад 3500 рекреантів за рахунок одноденних екотурів.

Таким чином, «Нижньоворсклянський» – регіональний ландшафтний парк із високими показниками ландшафтного та біологічного різноманіття, яким опікуються фахівці з екології та охорони довкілля. У ньому передбачається цілеспрямовано розвивати екотуризм у поєднанні з еколого-просвітницькою діяльністю. Результативність досвіду «Нижньоворсклянського» може стати вагомим аргументом щодо доцільності або ж недоцільності екотуризму на природоохоронних територіях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байрак О.М., Попельных В.В., Стецюк Н.О. Проектований національний природний парк «Нижньоворсклянський»: [Буклет]. – Полтава: Верстка, 2006.
2. Борейко В.Е. Троянський конь екотуризму: смерть для заповідної природи. – Изд. 2-е, доп. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2015. – 112 с.

3. Дмитрук О.Ю., Дмитрук С.В. Екотуризм: Навч. посібник. – К.: Альтерпрес, 2009. – 358 с.
4. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [Електронний ресурс] // Сайт «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
5. Масляк П.О. Рекреаційна географія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
6. Наукове обґрунтування доцільності створення регіонального ландшафтного парку «Нижньоворсклянський» (Кобеляцький район, Полтавська область) // Роль регіональних ландшафтних парків як навчально-виховних центрів. Матеріали науково-практичного семінару (біостаціонар ПДПУ, Полтавська обл., Кобеляцький р-н, с. Лучки, 12–15 червня 2002 р.). – Полтава: Верстка, 2002. – С. 33–38.
7. Оніщук Л.М., Пархоменко В.О. Екотуристична складова в контексті сталого розвитку туристичної галузі Полтавщини // Навколишнє середовище і здоров'я людини. Матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного семінару. – Полтава: ПНПУ, 2011. – С. 74–80.
8. Поколодна М.М. Рекреаційна географія: Навч. посіб. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 275 с.
9. Полтавщина туристична: Сайт Управління інфраструктури та туризму Полтавської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poltava-tour.gov.ua>
10. Полтавщина туристична. Екскурсійні маршрути: [Буклет]. – Полтава, 2016.
11. Роль заповідних територій в екологічній освіті і вихованні. Матеріали науково-практичного семінару (біостаціонар ПДПУ, Полтавська обл., Кобеляцький р-н, с. Лучки, 12–14 червня 2003 р.). – Полтава: Верстка, 2003. – 128 с.
12. Устойчивое развитие и социально-экологические параметры качества жизни / Под науч. ред. А.И. Зеленкова. – Минск, 2011. – 292 с.

АГРОТЕХНІКА ВИРОЩУВАННЯ КИЗИЛУ НА ПОЛТАВЩИНІ

Чопенко Карина,

учениця 11 класу Новоселівської ЗОШ

I-III ступенів Полтавської районної ради

Керівник: Шерстюк О.В., вчитель біології

У рослинному світі нашої місцевості чимало корисних видів рослин, які мало або зовсім не використовуються. Форми цих рослин дуже різноманітні, багато з них можуть бути безпосередньо введені в культуру, а деякі шляхом селекції можна перетворити на чудові культурні рослини. Саме до них належить кизил. Його використовували ще в епоху неоліту. У Ботанічному саду Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка вирощують кілька сортів кизилу: Володимирський, Радість, Семен, Елегантний, у садибі-музеї В.Г.Короленка – сорти Володимирський, Семен, Кораловий Марка [2]. Ми поставили за мету на основі аналізу літератури [1-4] узагальнено описати агротехніку вирощування кизилу на Полтавщині, оскільки це цінна харчова, лікарська, ґрунтозахисна, декоративна рослина.

Кизил звичайний, або ботанічною мовою – справжній (*Cornus mas L.*), – європейський вид, єдиний їстівний із багатьох інших видів кизилу, що культивують в Україні. Рослина кизилу – кущ або дерево 2-5 м заввиш-

ки, зі стовбуром звичайно до 25 см, іноді до 45 см у діаметрі. У культурі його можна вирощувати у вигляді куща з декількома штаблами або ж дерева, що легко формується, утворюючи рівний стовбур і красиву круглу або пірамідальну компактну, добре облистнену крону. Плід – соковита кістянка червоно-кольору; є сорти з жовтими і рожевими плодами. Смак плодів кисло-солодкий, солодко-кислий, з приємним специфічним ароматом.

Кизил формує міцну кореневу систему, але залягає вона неглибоко (20-120 см від поверхні ґрунту). Вертикальний корінь (часто погано виражений) заглиблюється в ґрунт лише на 80-100 см, горизонтальні корені значно довші, більше розгалужені і утворюють густу активну мичку. Основна частина скелетних коренів розташована на глибині 10-60 см. У верхньому горизонті зосереджено 40-60 % фізіологічно активних коренів.

Хоча кизил і посухостійка рослина, але любить помірно зволожені ґрунти. Найкраще почуває себе кизил у невеликому затіненні, добре росте і на відкритих місцях, а в тіні хоч і росте, але плодоносить погано. Найчастіше низькі урожаї кизилу в природі бувають через погані ґрунтові умови і в результаті дії посухи.

Підготовка ґрунту до садіння кизилу зводиться до створення глибокого культурного шару, внесення органічних і мінеральних добрив. Ґрунт для посадки кизилу готується завчасно – влітку або восени. Напроросні його дискують, боронують, щоб вирівняти поверхню і закрити вологу, перед садінням – культивують. Зазвичай його висаджують у кінці березня – на початку квітня (до розпускання бруньок). Проте за сприятливих погодних умов можна зробити це і восени, але краще не пізніше за 15-17 жовтня.

Глибина посадочної ями – 70-80 см, діаметр – 80-100 см. Для кращого зростання і розвитку саджанців посадочні ямки заправляють хорошою родючою землею. Враховуючи те, що кизил, особливо в перші роки життя, потребує притінення, саджати його краще в тіні, між деревами. Це значною мірою дозволяє розв'язати проблему використання слабоосвітлених ділянок саду і економити його площу. Мичкуваті корені кизилу засипають землею і щільно трамбують. Потім посажену рослину слід рясно полити. Після садіння пагони обов'язково треба обрізати на 1/2-1/3, щоб збалансувати надземну і кореневу системи. Через 4-5 днів ґрунт ущільнюють і поливають. На зиму рослину підгортають товстим (0,4-0,5 м) шаром рихлої землі.

Слід пам'ятати, що кизил – симбіотична культура. Для нормального розвитку йому потрібна специфічна мікрофлора, яка утворюється на коренях і в прилеглому до них ґрунті. Необхідно максимально зберегти кім'ях землі на кореневій системі саджанця, бо інакше він довго «сидітиме», поки не накопичить необхідну кількість потрібних йому мікроорганізмів.

При жаркій погоді рослина дуже перегрівається і пересихає, тому в перші роки життя прилеглу площу слід мульчувати нейтральним ма-

теріалом (листя, тирса, солома, світлий пісок). Для отримання кращого врожаю землю під кизилом слід завжди тримати у вологому стані, не допускаючи пересихання і розтріскування ґрунту.

На постійне місце зростання рослини висаджують в 1-2-річному віці. Догляд за насадженнями зводиться до видалення бур'янів, розпушування ґрунту, підживлювання рослин, поливання. На відкритих місцях для молодих рослин можна створити захист від сонця, посіявши кукурудзу, соняшник або інші рослини з сонячного боку на відстані 40-45 см. У перші роки життя, восени або навесні, доцільно вносити органічні добрива з розрахунку 2-3 кг/м² пристовбурної смуги. Мінеральні добрива вносять так: фосфорні (30-35 г/м²) – восени, азотні (15-20 г/м²), калійні (10-12 г/м²) – навесні. Спеціального обрізування на плодоношення кизил не потребує, однак формувати крону треба в перші роки.

Отже, розробляючи агротехніку вирощування кизилу на Полтавщині, необхідно враховувати біологічні особливості рослини, місцеву специфіку ґрунтового покриву та клімату, добирати оптимальні сорти, дотримуватися рекомендацій, які засвідчили свою ефективність практикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Клименко С.В. Кизил. Сорта в Україні. – Полтава: Верстка, 2007. – 43 с.
2. Ленченко Н.М. Кизил як плодово-ягідна культура на Полтавщині // Матеріали V Всеукраїнської наукової студентської конференції «Сучасні проблеми природничих наук». – Ніжин: Наука-сервіс, 2010. – С. 7-8.
3. Рідкісні й екзотичні дерева, кущі та городні культури, які можна саджати у Полтаві [Електронний ресурс] // Коло: усі новини Полтави. – Режим доступу: <http://archive.kolo.poltava.ua/2013/04/14/ridkisni-j-ekzotichni-dereva-kushhi-ta-gorodni-kulturi-yaki-mozhna-sadzhati-u-poltavi>
4. «Українська» історія кизилу [Електронний ресурс] // Газета «День». – 2001, 23 серпня. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/ukrayinska-istoriya-kizilu>

ПЕРЛИНА НАШОГО КРАЮ

Мартюк Ю.Ю.,

учениця 11 класу Опорного закладу

«Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів

імені Ф.Д.Рубцова» Лубенської районної ради

Керівник: Нечипоренко М.Г.,

учитель географії опорного закладу

Річки завжди вабили ліричною красою заплавних красвидів. Розгалужена мережа річкових долин – невід’ємна риса природних ландшафтів нашої місцевості.

Удай – найбільша права притока Сули. Загальна довжина – 327 км, в межах області – 129 км. Удай – річка лабіринтів, заплав. По берегах розкинулися зарості очерету з численними протоками і плавнями, які раптово змінюються просторими розливами. Тут можна поба-

чити високі кручі, вкриті деревами, ошатні села на березі, незвичайної краси ліси та поля, що заворожують душу. Пейзажами можна милуватись нескінченно: широкі річкові долини, горбисті береги, в деяких місцях порізані балками і ярами тінисті ліси і залиті сонцем луки. Німецький географ Мельхіор Неймейр разом із росіянином Олександром Іностранцевим та багатьма іншими дослідниками-вченими доводять, що річка виникла 195 млн. років тому.

В геологічному минулому Удай під час четвертинного зледеніння був частково видозмінений, бо вода – то найпотужніша сила природи, не тектонічні рухи, не вулкани, а саме вода.

Геологічна будова впливає на характер русла річки. Річище звивисте, завширшки 15-20 м в літньо-осінній період, а під час весняної повені ширина його досягає близько 100 м. Інколи можна спостерігати розливи до 300 м. Русло стало набагато вужчим, на початку 80-х років ХХ століття воно сягало до 200 метрів. Очерету навкруги не було, тому на навколишніх берегах навіть було видно села. Не порівняти його і за чистотою. У минулому водяна рослинність не заважала рухатись по річці, проте за останні 20 років вона значнопоширилась, що є негативним явищем у даному випадку.

По всьому руслу на міліні глибина коливається від 45см до 1м, середня глибина основного русла сягає 5м. Зустрічаються глибокі ями до 12м, за словами старожилів, їх глибина колись була близько 25м. Основною причиною зміни глибини та ширини русла є їх замулення, яке пов'язане з різким збільшенням надходження твердого матеріалу – продуктів змиву ґрунтів із площі водозбору, а також механічне забруднення русла сміттям.

Кожен острів – це ціла історія з життя приудайського краю. Найбільший із них Дубовий (56 га), на ньому панують могутні столітні дуби, що сягають у висоту до 20 м. Оселилася на острові конвалія звичайна, первоцвіт весняний, орхідея. Росте і багато інших лісових рослин: тонконіг дібровний, медунка темна, осока. За переказами (до 1914 року), на цей острів прибували з Росії, щоб назбирати цілющих трав. На Глодовому острові (тепер сосновий ліс), за переказами місцевих жителів є Поромня. Ще до війни на цьому місці існував пором, який переправляв людей і коней з підводами із сіл Постава-Мука, Лісова Слобідка, Халепці. Можливо, саме через цей пором пролягав шлях Сковороди до села Калайдинці, які він відвідав у 1783 р., адже це є найкоротша дорога з Чорнух до Лубен.

Річка Удай за своїм типом живлення належить до східноєвропейського (змішаного живлення з переважанням снігового). Водний режим характеризується весняною повінню (квітень-травень), та літньо-осінньою меженню. В окремі роки ця закономірність порушується, можливі літньо-осінні паводки. За спогадами місцевих жителів, кожної весни на Благовіщення, вода (пійма) – так у народі назвали весняну повінь – підходила аж до навколишніх сіл. Найбільші пійми спостерігалися в 1942, 1950, 1972 роках, коли можна було на човнах підпливати

до хат. Під час весняної повені та літньо-осінніх паводків при різкому піднятті рівня води підтоплюються сільськогосподарські угіддя, житлові та господарські будівлі. Зараз сезонна частота повеней сягає близько 1 раз на 5 років.

За льодовим режимом Удай належить до замерзаючих, але в деякі роки (особливо останні три) головне русло не замерзало. Льодостав на річці спостерігається з середини грудня до середини березня. У холодні зими товщина льоду сягає 60 см. Режими річки Удаю (регулярні, добові, річні), зміни її стану зумовлені фізико-географічними властивостями й водозбірністю басейну. Водність з року в рік зменшується через замулення джерел та русла людьми.

На жаль, з року в рік рівень води поступово знижується. Ще колись Удай була великою судноплавною річкою, по якій плавали наші пращури від гирла до Прилук і вище. У Сіверському літописі говориться, що в 1708 році Карл XII планував перевезти свій головний штаб з Лубен до Прилук. Біля річки росли густі ліси, які захищали від намивання ґрунту. За часів польської колонізації ліси винищували для видобування поташу, вирубували і розкорчовували, щоб розширити орні землі. Стічні води з розораних балок і оголених берегів замулювали річку й джерела, що її живили. По берегах дедалі більше розростається вологолюбна рослинність, і на поверхні річки все менше й менше плес чистої прозорої води.

Вода – найбільший скарб Удаю. У «Топографічному описі Полтавської губернії» за 1809 рік відзначалося, що в ріках, котрі протікали в межах Полтавської губернії, «вода чиста, прісна і здорова, а особливо в Удаї, яка, по за порадою лікарів, для купання хворих дуже корисна».

Старенькі жителі навколишніх сіл згадують, що колись, близько 60-80 років тому, береги р. Удай були зеленими і незасміченими. Воду використовували для напування худоби і навіть приготування страв. Її пили, нею вмивались, навіть купали новонароджених. Рибалки, щоб утамувати спрагу, могли просто нахилитись і попити води з річки чи потічка. При косовиці на болотах те ж саме могли зробити косарі.

Долина річки Удаю має свої флористичні та фауністичні особливості. Колись навколо озер і на островах росла журавлина. Її збирали тоді, коли все замерзало, інакше по болоту не пройдеш. Ця червона ягода стелилася по землі, наче барвінок, утворюючи зарості. Припускаємо, що пожежі болотних ландшафтів призвели до знищення кореневищ оригінальної та корисної ягоди в цьому краї. Працівники Калайдинцівського лісництва намагалися відновити ріст цієї північної рослини на Дубовому острові, але отримали негативний результат.

Життя рослинного і тваринного світу в долині річки досить різноманітне. При зниженні температури воно зменшується. Прибережні мілководдя заростають кущами повітряно-водних рослин. Під ними суцільні смуги та окремі плями утворюють пустир: водяний жовтець, ряска, латаття біле, глечики жовті, сальвінія плаваюча, водяний горіх, жабурник, пухирник звичайний, півники болотні, очерет звичайний, ро-

гіз вузьколистий, осока гостра. Русло часто заростає різаком – так тут називають траву, яка до літа проростає крізь товщу води, через що річка в окремих місцях стає непрохідною. Височенний, наче схожий на ліс, очерет, струнка рогоза й ситняг нагадують фантастичні непроглядні джунглі. Уздовж русла ростуть верби, вільхи, осики, зустрічаються кущі лози. На островах переважає дуб і сосна, рідше береза. Серед кущів – глід і верболіз.

Нами виявлено осередки живих організмів – зоопланктон: веснянки одноденки, п'явки, мошки, коловоротки, молюски, слимаки, черепахи, різнокрилі бабки. Серед тваринного світу збільшилася кількість плавунців, відзначимо чимало личинок комарів(мотиль). Заплави річки – це прекрасні умови для розмноження бобрів, кількість яких стала більшою, та ондатр. Болотні угіддя є важливими для перебування багатьох видів птахів під час весняних і осінніх міграцій та взимку. Про розмаїття голосів місцевого птаства і говорити не доводиться: соловейко і співочий дрізд, зяблик і славка, лиска і чирка, крижень і широконоска та багато-багато інших. Можна спостерігати за виводками лебедів. Мешкають у лісах і на островах козуля європейська, лисиця, заєць, куниця лісова, єноти.

Спокійний характер річки, рівнинна поверхня обумовили формування тут досить різноманітних рослинних і тваринних угруповань.

Із давніх-давен люди використовували силу води: для обертання мірошницьких жорен та приведення в дію різних механізмів. На Удаї працювало багато водяних млинів (у селах Лісова Слобідка, Постав-Мука), які використовували для помелу зерна, виготовлення круп, валяння сукна, приведення в рух ковальських міхів.

Важливими для місцевих жителів були промисли боліт. Так рогіз, був сировиною для виготовлення кошиків. У даній місцевості зустрічається білий і рідше червоний верболіз, який використовують для в'язання віників. У навколишніх селах працювали артілі, які на спеціальних верстатах із очерету виготовляли матки для покрівлі будинків. Дані промисли частково залишились у селі Халепцях та Лушниках. Очерет як будівельний матеріал і зараз використовують, заготовлюючи його взимку

Ще в сиву давнину річка відіграла чи не найголовнішу роль у житті людини. На її берегах були надзвичайно сприятливі умови для розвитку землеробства, городництва, розвивався також рибний промисел. Серед рослинництва переважали технічні культури – коноплі і тютюн. Коноплі вимочували у навколишніх водах (існує озеро Коноплянка). Цим промислом займалася чи не кожна господиня. Тому повертаючись до гідроніму річки Удай, погодимося з Булавою Л.М., який підкреслив цю закономірність, Удай – від алано-сарматського «удайин» – змочувати, мочити.

Варто зазначити, що в трагічні для українського народу часи, а саме в роки голодомору (1932-1933 р.), річка Удай була спасінням для

жителів навколишніх сіл. Риби водилося досить багато, тому люди виживали. На островах у лісах, закопували зерно.

Острови і острівці місцеве населення використовувало для пасовищ. На них заготовляли сіно, скирдували його, а взимку кіньми перевозили. З водоростей, які називаються бадяга (бетяга) виготовляли ліки – це розчини і мазі для лікування радикуліту. В окремих місцях можна відшукати корінь айру. Річка була і є улюбленим місцем відпочинку та риболовлі. Про рибні багатства згадував у «Лісовій Лубенщині» Милорадович «Балуваний був тоді рибалка. Могли на човні запливти в таємні удайські плавні по ту рибу, яку хотіли. Треба лин – поїхали по лин, щука – значить щука, сом – ну тоді сом, карась чи плітка – будь ласка». Крім вище згаданих риб, у річці водяться: лящ, жерех, краснопінка, сазан, в'юни. Риба відіграла важливе значення в житті населення. Нею годували худобу, зазвичай свиней. Чимало кулінарних витворів готували жителі приудайського краю з риби: в'юни зі сметаню та пшоном, рибний холодець та ін.. Слід підкреслити, що рибний холодець – витвір болотних сіл (Халепців, Лушників, Бісвців).

Вплив людини на річку з кожним роком посилюється. Антропогенних перетворень накопичилося стільки, що річка вже не спроможна самостійно їм протистояти. Від таких змін річка починає хворіти: міліє, русло заростає, риби стає все менше, зменшується величина стоку, річка втрачає свою мальовничість та привабливість. Річка Удай потерпає від природних та антропогенних чинників, які є причиною погіршення її стану. Серед природних нами найбільше виділено геоморфологічні і кліматичні чинники, які призводять до розливу берегів, посиленню ерозійних процесів, замулення річки, обміління та пересихання.

З метою врятування р. Удай нами проведено ряд природоохоронних заходів: насаджено невеликі гайки та переліски у заплавах; продовжено охорону насаджень, оскільки лісові насадження сприяють природній фільтрації поверхневих стоків із прилеглих схилів і відповідно захищають річку від обміління та заростання; прорубування ополонки у зимовий період для забезпечення риб киснем; проведення профілактичних бесід з відпочиваючими під час купального сезону; очищення джерел.

ГІДРОЛОГІЧНИЙ ЗАКАЗНИК МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «ОРЖИЦЬКИЙ»

*Захарчук Сергій,
вихованець екологічно-краєзнавчого гуртка
ДЮКСОТ «Валтекс», учень 10 класу ЗОШ №2
I-III ступенів Лубенської міської ради*
Керівник: Білан Р.О.,
*керівник екологічно-краєзнавчого гуртка
ДЮКСОТ «Валтекс», вчитель біології*

В останні роки болота стали об'єктом пильної уваги вчених. Це не дивно, адже болота являють собою не тільки унікальні екологічні системи, а й цінні родовища корисних копалин. Освоєння болотних родовищ йде дуже стрімко. Розробки торфу, також як і збільшення площ орних земель – усе це потребує осушення боліт. При цьому виникає загроза їх повного знищення. Але як природний ландшафт, болота становлять невід'ємну частину біосфери. Вони відіграють основну роль у гідрологічному балансі ряду місцевостей. Тому болота як тип рослинного співтовариства вимагають не лише всебічної охорони, а й фундаментального дослідження. Велику роль у цьому відіграють за-консервовані території – заказники місцевого та державного значення.

Комплекс включає типові заплавні біоценози, серед яких переважають високотравні болота. Є також різнотравно-злакові та осокові болотні угруповання, незначні ділянки в периферійній частині – лучні. На південному заході заказник відмежований річкою Оржиця; північна та північно-східна сторона болота досягає людських городів села Онішки і лісу. Також село відмежує заказник від Національного природного парку «Нижньосульський».

За фізико-географічним районуванням України гідрологічний заказник входить до складу північної області Придніпровської (Полтавської) рівнини, що відноситься до Лівобережно-Дніпровської лісостепової провінції. Клімат на досліджуваній території континентальний, переважають торф'яно-болотні ґрунти, торф'яники низинні (еолово-делювіальні відклади).

Територія заказника являє собою відпрацьований торфокар'єр в заплаві р. Оржиця, на місці якого утворилась заболочена водойма. Заказник входить до складу природно-заповідного фонду України. Він є місцем гніздування багатьох видів водоплавних та болотних птахів, місцем проживання диких тварин. На території заказника є комплекс озер. Озера стають повноводними у весняно-літній період.

Цікаві об'єкти в районі дослідження: село Онішки, річка Оржиця, криниця, стариця, лебідь-кликун, мала біла чапля, крижень.

Домінантами рослинного покриву частіше виступають очерет звичайний, рогіз вузьколистий, лепешняк великий. Часто зарості у периферійних частинах боліт утворює айр болотний. Прибережна частина озер вкрита водними рослинами, серед яких багаточисельними є гле-

чики жовті (60-80%) та стрілолист (30-40%). В структурі популяцій низьких трав багаточисельними (60-80%) є мітлиця повзуча, бекманія звичайна, пирій видовжений, чистець болотний, частуха подорожникова жовтець їдкий, осока загострена, болотна м'ята, осот болотний, жовтозілля татарське. Малочисельними або поодинокими є: незабудка болотна, живокіст лікарський, валеріана болотна. Є ймовірність зростання рослин родини зозулинцеві, так як неподалік заказника нами були виявлені пальчатокорінник Фукса, пальчатокорінник м'ясочервоний та зозулинець болотний.

Геологічна діяльність боліт зводиться здебільшого до утворення торфів.

Як наслідок масованої та незбалансованої евтрофікації більша частина флори та фауни водойми може бути знищеною, а екосистема водойми – різко та катастрофічно зміненою.

В результаті дослідження нами було описано цікаві об'єкти на території гідрологічного заказника «Оржицького», здійснено опис фізико-географічних умов заказника., а також нанесли зміни природних угруповань на карту, зробили опис видового складу рослин у районі озерного комплексу. Визначили проекційне покриття деяких видів рослин. Замалювали схеми заростання території рослинними угрупованнями заказника. Здобули знання про екологічні групи рослин і тварин.

Визначили тип болота та його живлення. Обробили інформацію літературних джерел про заказник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байрак О.М., Смоляр Л.М., Булава Л.М. Геоекологічна характеристика регіональних екологічних коридорів (на прикладі Полтавщини) – Полтава 2009. – 113 с.
2. Чорна Г.А. Рослини наших водойм (Атлас-довідник). – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 134 с.
3. Управління водно-болотними угіддями міжнародного значення. / За ред. Костушин В.А. – К.: Національний екологічний центр України, 2005. – 194 с.
4. Соломаха В.А. Синтаксономія рослинності України // Укр. фітоцен. зб.-К., 1996.-Сер. А, вип. 4 (5). – 120 с.
5. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та інші Заповідна краса Полтавщини – Полтава.: ІВА «Астра», 1996 – 167 с
6. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та інші Еталони природи Полтавщини – Полтава: Верстка. 2003 – 99 с
7. Ободовський О.Г. Руслові процеси. – К.: ВЦ «Київський університет», 1998.
8. Доктуровский В.С. Болота и торфовища, развитие и их строение. М., 1922
9. Лопатин В.Д., Юдина В.Ф. Комплексное исследование растительности болот Карелии. – Карельский филиал АН СССР, Ин-т биологии, 1982. – 189 с.
10. http://wikimapia.org/35313704/uk/Гідрологічний_заказник_Оржицький
11. http://nppns.at.ua/index/informacija_pro_park/0-19
12. http://reff.net.ua/7512-Rol_bolot_v_prirode_i_zhizni_cheloveka.html

РОЗРІЗ АНТРОПОГЕНОВИХ ВІДКЛАДІВ У КАР'ЄРІ СЕЛА ПОКРОВСЬКА БАГАЧКА ЯК КОМПЛЕКСНА ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ

Булах Олег,

учень 10 класу ЗОШ I-III ступенів №3

Лубенської міської ради, вихованець гуртка

«Географічне краєзнавство» ДЮКСОТ «Валтекс»

Керівник : Яковенко Л. М.,

вчитель географії, керівник гуртка

«Географічне краєзнавство»

Наш рідний край – це земля з унікальними можливостями як для відпочинку і туризму, так і для розвитку науки. А її геологічні компоненти є однією з найважливіших складових природного середовища, у якому ми живемо. Вони є невід'ємною частиною природи й мають надзвичайно важливе значення. З одного боку – це джерело мінеральної сировини, від якої залежить економіка нашої держави. З іншого – це унікальні за різноманітністю природні ландшафти, створені безліччю геологічних процесів. Дуже часто Земля приховує від людського ока найголовніші таємниці своїх надр. Тому нагромадження порід різного складу залежно від фізико-географічних умов їх формування або відслонення, за визначенням геологів, мають не тільки велике науково-пізнавальне значення для геологічної науки, а й часто створюють неповторні природні ландшафти, приваблюючи найвибагливіших цінителів природи. І щоб скористатися цим потенціалом нашого краю, необхідно передусім забезпечити належне збереження й утримання пам'яток природи.

Проблема збереження рідкісних об'єктів геологічного середовища, тобто фрагментів неживої природи, виникла давно, але лише впродовж останнього десятиріччя людство усвідомило необхідність об'єднання зусиль усіх країн світу, спрямованих на захист унікальних геологічних пам'яток природи від руйнації і знищення та збереження їх для нащадків. Такі об'єкти заслуговують на ретельну охорону, бо вони належать усьому людству як і визначні пам'ятки культури, але в разі знищення не можуть бути відновленими ні за яких умов і зникають з поверхні Землі назавжди [1].

Метою роботи є проведення обстеження та опис стратиграфічного розрізу антропогенових відкладів у кар'єрі с. Покровська Багачка Хорольського району з подальшою розробкою заходів щодо його збереження.

Об'єктом дослідження є розріз плейстоценових відкладів кар'єру.

Предметом – унікальні особливості розрізу, що зумовлюють його вивчення й паспортизацію.

Основними завданнями роботи стали:

- обстеження та опис горизонтів у розрізі;
- вивчення типів відкладів та встановлення зв'язків між їх формуванням та кліматичними умовами плейстоцену;

- обстеження льодовикових відкладів та відповідних форм рельєфу, визначення їх унікальності на досліджуваній території;
- опис археологічних знахідок та систематизація інформації про них;
- обґрунтування значення розрізу, визначення його статусу як природоохоронного об'єкта природи;
- підготовка паспорту пам'ятки та пропозицій щодо її збереження.

Проведення обстеження, вивчення та опису унікального відслонення нашої місцевості з метою розробки природоохоронних заходів є актуальною ідеєю, бо саме в цей час в Україні відбувається відчутна активізація руху по створенню Національної екологічної мережі. Крім того, він знаходиться в стінці глиняного кар'єру й не має природоохоронного статусу. Нині його експлуатація призупинена, але видобуток сировини може відновитися, що призведе до пошкодження або й повного руйнування розрізу. Тому проблема його збереження, обґрунтування значення охорони й дослідження є дуже актуальна.

Новизна роботи заключається в тому, що вперше було проведено стратиграфічне дослідження плейстоценових відкладів на території кар'єру та здійснено паспортизацію кар'єру.

Результати досліджень мають наукове, навчально-дидактичне, рекреаційно-туристичне та екологічне значення. Вони можуть слугувати джерелом інформації для дослідників цього наукового напрямку, об'єктами проведення навчальних, пізнавальних екскурсій для студентів і школярів, пізнавального туризму й екологічного виховання. Матеріали дослідження є цінними для реконструкції природних умов плейстоцену, в тому числі й для здійснення прогнозу змін клімату в майбутньому. Результати вивчення особливостей цієї пам'ятки природи та її паспортизація сприятимуть включенню її до ПЗФ регіону і збереження для майбутніх поколінь.

При дослідженнях були застосовані методи первинного збору та обробки інформації, польових досліджень, описовий метод, метод порівняльного аналізу та табличного представлення результатів, картографічний, ГІС-технологій. Використовувалися дані літологічно-генетичних, кліматостратиграфічних, палеокріологічних та археологічних досліджень.

Перший етап дослідження передбачав польове обстеження об'єкта. До складу робіт входило: визначення об'єкта геологічної спадщини на місцевості, попередній збір літературних матеріалів, робота з картами, їх прив'язка до місця розташування кар'єра, детальне обстеження і описання, відбір зразків порід, мінералів, визначення стану об'єкта, фотографування відслонення в цілому та його фрагментів, встановлення стратиграфічної послідовності відкладів у розрізі, особливостей їх літології.

Наступним етапом було опрацювання та аналіз зібраних матеріалів, а саме визначення типів плейстоценових відкладів за допомогою морфологічних особливостей горизонтів та їх мікроструктури будови;

обґрунтування палеокріогенних умов під час зледенінь на основі досліджених гірських порід – «подарунків» дніпровського льодовика. Для встановлення типів кліматолітів розрізу кар'єру був використаний матеріал із періодизації четвертинного періоду та регіональних характеристик кліматолітів, наведених у стратиграфічних схемах та дослідженнях опорних розрізів В.І.Крокоса, М.Ф.Веклича, Н.О.Сиренка, Ж.М. Матвішиної, С.П.Кармазіненка [2,3]. В результаті цієї роботи можна зробити висновок, що зміна генетичних типів відкладів у стінці кар'єру, а також їх літологічні особливості дозволяють виділити наступні горизонти: голоценовий, бузький, витачівський, удайський, кайдацько-прилуцький, дніпровський, лубенський та сульський. Вони відповідають зміні льодовикових (холодних) і міжльодовикових (тепліх) епох. Вивчення наявних у кар'єрі гірських порід та відкладень – кріоіндикаторів дало змогу довести, що на досліджуваній території дійсно мав місце потужний дніпровський льодовик (290 – 240 тис. років тому) і залишив еолово-делювіальні лесоподібні суглинки, флювіогляціальні та льодовикові відклади. Останні представлені глинами, лесоподібними суглинками, піском, валунами й гравієм, а саме червоними гранітами, мармурами, лабрадоритами з північного заходу Українського щита, гнейсами, кварцитами, халькопіритами, доломітами, гранітами, вапняками й піщаниками з Кольського півострова та Балтійського щита.

Кар'єр представляє собою ще й археологічну цінність. На основі знайдених уламків ліпного посуду, кісток тварин, фрагментів виробів із каменю, а також результатів обстеження цього кар'єру представниками Центру охорони та досліджень пам'яток археології управління культури Полтавської облдержадміністрації та свідчень місцевих жителів встановлено, що цей об'єкт є місцем життєдіяльності населення доби пізнього бронзового віку (друга половина II тис. до н. е.), що належать постзрубному[4].

Заключним етапом роботи є встановлення типу пам'ятки природи в кар'єрі с. Покровська Багачка на основі класифікації В.В.Манюка [5], її паспортизація та обґрунтування пропозицій щодо охорони та збереження.

Розріз кар'єру має важливе значення як для палеогеографії, так і для стратиграфії, геоморфології, геології, археології та інших наук. Це унікальна фактологічна база для обґрунтування різноманітних теорій і гіпотез. Тому він повинен бути збережений як комплексна пам'ятка неживої природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Манюк В.В. Геологічні пам'ятки Дніпропетровщини у природному середовищі та житті людини // Січеславщина: Краєзнавчий альманах. Вип.4. Скарби Придніпровського степу / За ред. Г.К.Швидько.– Дніпропетровськ, 2002.– С. 5-31.
2. Опорные геологические разрезы антропогена Украины / [М.Ф. Веклич, Н.А.Сиренко, В.А.Дубняк и др.]. – Киев : Наук.думка, 1969. – Ч. 2. – 172 с.

3. Коробчине-кар'єр – новий розріз плейстоценових відкладів на Побужжі [Електронний ресурс] / Ж.М.Матвіїшина, С.П.Дорошевич // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. – 2012. – Вип. 616. – С. 35-41. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvchnu_2012_616_9.
4. Ромашко В.А. До питання про культурні складові населення заключного етапу пізнього бронзового віку у басейні Псла /В.А.Ромашко, О.Б.Супруненко //Старожитності Лівобережного Подніпров'я: збірник наукових праць. – К.: Центр пам'ятокознавства НАН України і УТОПІК, 2016. – с. 30-56.
5. Манюк В.В. Наукове підґрунтя та практичний досвід в дослідженні стратиграфічних та палеонтологічних пам'яток природи південних і східних регіонів України. //Проблеми стратиграфії фанерозоя.-3б. Наукових праць ІГН.-Київ, 2004, С.253-259.

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ТЕРИТОРІЇ МАКУХІВСЬКОГО СМІТТЄЗВАЛИЩА ПОЛТАВСЬКОГО РАЙОНУ

Литовченко Валентина,

*учениця 8 класу Полтавської обласної
гімназії-інтернату ім. А. С. Макаренка*

Керівник: Пуденко О. Р.,

*учитель біології Полтавської обласної
гімназії-інтернату ім. А.С. Макаренка*

Виробництво та господарська діяльність людини – це, в першу чергу, використання природних ресурсів і умов навколишнього середовища, що, безперечно, впливає на стан довкілля. Суспільство перетворює свою планету на смітник, а природа не має механізмів утилізації сучасних відходів, тому останні накопичуються в біосфері у геометричній прогресії. За даними Національної комісії з регулювання у сфері енергетики й комунальних послуг (НКРЕКП), одна людина щорічно продукує в середньому близько 400 кілограмів сміття та побутових відходів. Станом на 2017 рік на території України накопичено 36 мільярдів тон непотребу, з яких 1,6 мільярда тон токсичні і небезпечні [3].

Саме тому проблема поводження з відходами така ж важлива, як і охорона навколишнього середовища від забруднення їхніми хімічними та біологічними компонентами та захист здоров'я людей, які перебувають у зоні безпосереднього чи непрямого впливу шкідливих елементів [3].

Полігони твердих побутових відходів – типовий приклад сучасної антропогенної діяльності. Відповідно до Закону України «Про відходи» це мають бути спеціальні споруди, призначені для ізоляції і знешкодження комунального сміття, що, в першу чергу, мають гарантувати санітарно-епідеміологічну безпеку населення. На полігонах повинна забезпечуватися статична стійкість відходів з урахуванням динаміки ущільнення, мінералізації, газовиділення, максимального навантаження на одиницю площі, можливості раціонального використання ділянки після закриття полігону. Для них характерна ціла низка ознак хімічного

забруднення ґрунтів, поверхневих, ґрунтових та підземних вод, рослинних груп, атмосферного повітря, які є об'єктами різноманітних екологічних досліджень [3].

Сьогодні на території Полтавщини функціонує близько 700 легальних сміттєзвалищ і полігонів твердих побутових відходів. Найбільшим в області є Макухівське сміттєзвалище у Полтавському районі. Слід відзначити, що це не полігон, а саме сміттєзвалище. Жодної проектної документації та архівних даних щодо його використання на сьогодні немає.

За переказами місцевих старожилів, сміттєзвалище виникло стихійно на місці вибірки піщаної гори спочатку як міське звалище промислових відходів заводів ГРЛ та ПТРЗ, а згодом – і побутових відходів. Офіційно використовується з 1953 року.

Користувач території сміттєзвалища – КАТП-1628 Полтавської міськради – є відповідальним за виконання норм екологічного законодавства України на даній території та дотримання Закону України «Про відходи». Але згідно із даними Ковалівської сільської ради ми маємо безліч правопорушень.

Так, згідно з «Державним актом на право постійного користування земельною ділянкою II – ПЛ № 003481» від 02.01.1996 та встановлених меж в природі, його територія повинна становити 17,4 гектара, але на початок 2017 року площа зросла до 25 гектарів і продовжує збільшуватись. Звалище вичерпало свій ресурс понад 10 років тому та не відповідає санітарним нормам. При нормі навантаження 10 тонн на квадратний метр і проектній висоті 20 метрів, фактичне навантаження становить 45 тонн на метр квадратний при висоті 45 метрів. У 2006-му його наповненість становила 107% [1]. В 2014 році сюди було вивезено 770 тисяч тонн побутових відходів, 33% з яких є органічною вторинною сировиною.

На північ від звалища, на відстані 300 метрів, розташоване с. Макухівка, що також є порушенням «Закону про відходи»

Сміттєзвалище розміщене на лівому березі р. Коломак, в місці, де вона впадає в р. Ворскла. В геоморфологічному відношенні - знаходиться в межах II- III надзаплавної терас р. Ворскла. Це переважно сучасні та серединні – верхочетвертинні відклади, представлені різнозернистими пісками, суглинками та супісками. Дані відклади вміщують водоносні горизонти. Глибина залягання ґрунтових вод коливається від 3,5 до 16,5 метрів. Потік підземних вод спрямований в південному та південно-західному напрямку до основних річкових артерій – Дніпра та його притоки Ворскли, де і відбувається розвантаження водоносних горизонтів в зоні активного водообміну. А так як тут відсутні глинисті товщі, то ґрунтові води мають гідравлічний зв'язок з поверхневими та відносяться до незахищених. Забруднення водоносних горизонтів відбувається за рахунок потрапляння шкідливих речовин під час інфільтрації атмосферних опадів через комунальні відходи за відсутності донного екрану. Характер інфільтрації є постійний [4].

З 2006 по 2017 було здійснено значну кількість перевірок санітарно-епідеміологічною службою, Полтавською міжрайонною природоохоронною прокуратурою та незалежним громадським об'єднанням «Еколтава».

При визначення якості питної води по вул. Озерна в с. Макухівка було встановлено таке: забарвленість питної води перевищує гранично допустимі показники відповідно до ГОСТУ 3351-74 на 5⁰; вміст заліза в 2,5 рази перевищує допустиму норму (відповідно до ГОСТУ 4011-72), через годину вода стає темно-сірого кольору та має неприємний запах [6].

Було встановлено, що забруднення ґрунтів у районі звалища перевищує нормативні значення за показниками ГДК у 2,5 – 10 разів, забруднення важкими металами – у 10 – 30 разів. За бактеріологічними показниками дослідженні проби води та ґрунтів у 76% випадків відносяться до забруднених та дуже забруднених.

За методиками екологічної аудиторської оцінки екологічної небезпеки полігонів та звалищ твердих побутових відходів та вибіркового показників даний об'єкт є надзвичайно небезпечним. Незадовільний стан геологічного і суміжних з ним середовищ у зоні впливу пов'язаний з тим, що місце видалення відходів не відповідає санітарно-гігієнічним нормам, експлуатуються без застосування превентивних і надійних заходів ізоляції підземних вод.

Забруднення від полігону твердих побутових відходів поширюється у ґрунт стічними, інфільтраційними та підземними водами. Очисні споруди, як фактор попередження забруднення, відсутні. Це може призвести до зниження вмісту розчинного кисню у воді, що є небезпечним для живих організмів. До різкого зниження інтенсивності біохімічних процесів призводять також і важкі метали (Pb, Cu, Zn, Cd, Hg), що містяться в побутових відходах. [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брусневський О. Скільки ще насипатимуть «Мамаїв курган» / Вечірня Полтава № 13(996) – С.2-3 .
2. Волкова Л.А. Якість питної води як показник медико-екологічного ризику території /Волкова Л.А., Кушнірюк Ю.С// УДК 504.314 – Географія та туризм – С.316 -323
3. Даценко Л. Життя серед сміття, або терикони непотребу й лабіринти проблем . – Режим доступу // www.zorya.poltava.ua/?p=24638
4. Інформаційний звіт про результати гідрохімічних досліджень в районі розташування місця видалення відходів «Міське звалище комунальних відходів с. Макухівка / Публічне акціонерне товариство Національна акціонерна компанія «Надра України» (ДП «Укрнаукагеоцентр) – 32 с.
5. Рішення від 23 грудня 2016 року №2311 Про затвердження Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку Полтавської області на період 2015-2017 років в новій редакції Рішення від 23 грудня 2016 року №2311 Про затвердження Плану заходів з реалізації Стратегії розвитку Полтавської області на період

2015-2017 років в новій редакції – 186с. Режим доступу: <http://www.oblrada.pl.ua/ses/7/12/311.pdf>

6. Молчанова А.В. екологічні аспекти впливу полігонів твердих побутових відходів на агроландшафт, водне середовище та атмосферне повітря /Молчанова А.В. / УДК 576.4// ВІСНИК Полтавської державної аграрної академії № 4.2016 – С.106 – 110

ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РІВНЯ РОЗВИТКУ ПОДІЄВОГО ТУРИЗМУ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Драч Антон,

учень 10 класу Полтавської обласної

гімназії-інтернату імені А.С. Макаренка

Керівник: Глухота В.О., вчитель географії

Подія, видовище із давніх часів є потужним спонукальним чинником до подорожі. Туристична індустрія ж здавна навчилася використовувати людську цікавість і перетворювати її на прибуток. [1].

Комплексному теоретико-практичному дослідженню загальних питань організації й розвитку подієвого туризму в сучасних умовах розвитку економіки присвятили свої праці такі відомі вчені: А. Бабкін, М. Біржаков, Л. Устименко, М. Мальська, , І. Смаль, М. Поколодна та ін. [2].

Але питання територіального аналізу розвитку туристичних подій на Полтавщині, ще залишається відкритим. І попри наявність великої кількості туристичних подій різноманітного характеру, відсутня чітка структура подієвого туризму з урахування особливостей історичного та культурного розвитку Полтавської області.

Проаналізувавши наявні джерела, та враховуючи історико-культурні особливості Полтавщини, на нашу думку можна виділити такі основні тематичні групи подієвого туризму: ярмарки (Національний Сорочинський Ярмарок), музичні фестивалі («Взяв би я бандуру», смт. Велика Багачка, «День вуличної музики» м. Полтава), літературно-мистецькі події («Дивоцвіти Лесинога гаю» м. Гадяч), кінофестивалі («Відкрита ніч» м. Полтава), театралізовані шоу («Різдвяна феєрія» м. Полтава), спортивні події (Чемпіонат України з мотоболу село Мачухи), гастрономічні фестивалі («Фестиваль хліба», с. Салівка Кременчуцький р-н), флористичні події («Квітковий рай» м. Миргород), суспільно-політичні події (день міста Полтави), сакральні події (Гадяч), унікальні події (відкриття пам'ятнику І.Мазепі м. Полтава 2016 рік) [4].

На основі даної класифікації нами укладена зведена таблиця кількості подій які відбуваються в всіх 25 районах Полтавської області та містах обласного значення за 2016 рік.

Таблиця 1

**Загальна кількість різних видів подієвого туризму в районах
Полтавської області**

№ п/п	Райони	ярмарки	сакральні події	музичні фестивалі	літературно-мистецькі події	кінофестивалі	театралізовані шоу	спортивні події	суспільно-політичні події*	гастрономічні події	флористичні події	загальна кількість	коефіцієнт подієвості
1	Великобагачанський				1				20			17	0,109
2	Гадяцький								27			27	0,147
3	Глобинський			1	1				27		1	30	0,164
4	Гребінківський			1					17			18	0,098
5	Диканський			1					18			19	0,104
6	Зіньківський			1	2				26	1		30	0,164
7	Карлівський				2				14			16	0,087
8	Кобеляцький			1					29			30	0,164
9	Козельщенський	1	1						19			21	0,109
10	Котелевський			2					11			13	0,071
11	Кременчуцький							1	22	1		24	0,131
12	Лохвицький								22			22	0,120
13	Лубенський		1	1					27			29	0,158
14	Машівський			1					17			18	0,098
15	Миргородський	1							23			23	0,140
16	Новосанжарський						1		29			30	0,164
17	Оржицький								20			20	0,109
18	Пирятинський			2					15			17	0,092
19	Полтавський	1		4	3		2	2	27	3		40	0,218
20	Решетилівський			1	1				20			22	0,120
21	Семенівський			1					21	1		23	0,125
22	Хорольський			2					20			22	0,120
23	Чорнухівський			1					13			14	0,076
24	Чутівський			1					14			15	0,072
25	Шишацький			3					15			18	0,098
	місто Гадяч		1		1				2			4	0,021
	місто Горішні Плавні			2					2			4	0,021
	місто Кременчук			2					2			5	0,027
	місто Лубни			2					2			4	0,021
	місто Миргород			1				1	2	2	1	7	0,038
	місто Полтава	1	1	4	3	1		5	2			17	0,092

* враховується кількість сільських, селищних і міських рад і розглядаються події як день села чи міста

Враховуючи отримані дані, нами було виведено математичну формулу, яка показує рівень подієвого розвитку районів Полтавської області.

$$K_{\text{пд}} = \frac{(N_1+n)}{N_2}, \text{ де:}$$

$K_{\text{пд}}$ – коефіцієнт подієвості

N_1 – кількість туристичних подій

n – тривалість у днях туристичних подій

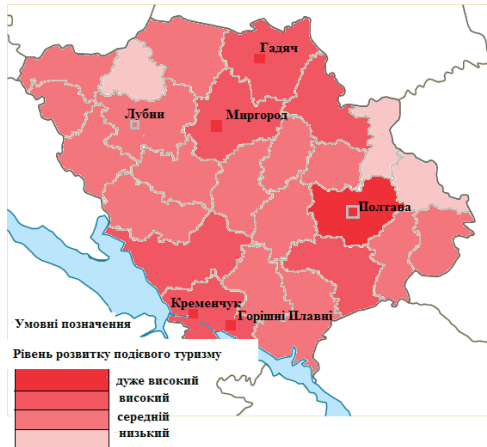
N_2 – загальна кількість днів у році

Коефіцієнт подієвості показує рівень розвитку подієвого туризму в конкретному регіоні. При цьому слід враховувати, статус даної території: державний, обласний чи районний.

Таблиця 2

Рівень розвитку	Держава	Область	Район	Місто
дуже високий	20 і більше	2 і більше	0,2 і більше	0,02 і більше
високий	14,0-19,9	1,4-1,9	0,140-0,190	0,014-0,019
середній	8,0-13,9	0,8-1,39	0,080-0,130	0,008-0,013
низький	1-7,9	0,1-0,79	0,010-0,079	0,001-0,007

Рівень розвитку подієвого туризму на Полтавщині

Таким чином визначено, що дуже високий рівень розвитку подієвого туризму має лише Полтавський район, високий рівень розвитку мають: Гадяцький, Зіньківський, Миргородський, Новосанжарський, Кременчуцький, Глобинський райони, а також міста всі міста обласного значення. Середній рівень розвитку є у Пирятинському, Гребінківському, Лубенському, Лохвицькому, Оржицькому, Семенівському,

Хорольському, Великобагачанському, Решетилівському, Диканському, Шишацькому, Козельщенському, Кобеляцькому, Машівському, Карлівському. Низький рівень розвитку подієвого туризму спостерігається в Чорнухинському, Чутівському і Котелевському районах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: Монографія / Олександр Олексійович Бейдик – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.
2. Кляп Н. П. Сучасні види туризму. Класифікаційний дискурс. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/137610517/turizm>.
3. Обласна програма розвитку туризму і курортів на 2016-2020 роки» на 2016 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://poltava-tour.gov.ua/page/2016>
4. Полтавщина туристична : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://poltava-tour.gov.ua/>

ОРНІТОЛОГ АНАТОЛІЙ КОВШАР

Закарлюка Єлизавета,
учениця 9-Б класу Решетилівської гімназії
ім. І.Л.Олійника, гуртка Центру туризму,
краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської
молоді Решетилівської селищної ради
Керівник: Купенко І. А.,
методист Решетилівського ЦТКСЕУМ;
учитель географії Решетилівської
гімназії ім.І.Л.Олійника

Навесні 2017 вченому-орнітологу, доктору біологічних наук, професору Анатолію Федоровичу Ковшару виповнилося 80. Цей відомий у науковому світі першовідкривач рідкісних птахів здобув заслужене ім'я, працюючи в Казахстані, а от дитячі і шкільні роки провів у Решетилівці.

А.Ф.Ковшар – одноліток і двоюрідний брат іншого славного земляка – письменника Анатолія Кириловича Григоренка з села Плоске (1937-2001) [1].

...У книзі Анатолія Григоренка «Під вітрилами мрійництва» вміщено нарис «Казахський орнітолог з Решетилівки», в якому автор так розповідає про витоки незвичайного життєвого захоплення свого брата по матері Анатолія Ковшара. «Коли його сім'я перебралася в Решетилівку (народився А.Ковшар 17 березня 1937 р. в Полтаві, куди у війну родина евакуюувалася з Поволжя), спостереження за птахами з простої цікавості переросло в непереборний потяг. Для хлопця не було нічого кращого як гайнути у ліс за Говту і вистежувати обережних мухоловок, красивих чубатих удодів, жовтобоких іволг, горластих сойок. Він знав, де і як вони влаштовують гнізда, чим годують пташенят, коли і які з них відлітають у вирій. І коли 1954 року закінчив Решетилівську деся-

тирічку, перед ним не стояло питання, ким бути! Подався на біофак Харківського університету. Гадав тоді: закінчить вуз, повернеться в Решетилівку добрим спеціалістом і по-справжньому займеться птахами. Та коли вже студентом приїжджав до батьківської оселі на канікули, зрозумів: орнітологу не тільки в Решетилівці, а взагалі на Україні робити нічого, птахи її давно описані, класифіковані й занесені в усі каталоги. Хто хоче спізнати щастя першовідкривача, мусить їхати далі...».

Практику в інституті А.Ковшар проходив у експедиціях по Криму та Кавказу. І так полюбив гори, що по закінченню навчання твердо вирішив їхати працювати в гірську місцевість. Написав листи в декілька республік Союзу, аби знайти роботу за фахом. У результаті в 1959 році отримав запрошення в казахстанський заказник Аксу-Джабагли в Тянь-Шанських горах. Багато в його долі визначив добрий наставник Ігор Олександрович Долгушин – професор, глава казахської орнітології й великої душі людина.

В Аксу-Джабагли А.Ф.Ковшар захопився вивченням окремих, ще маловідомих видів птахів, що було можливим тільки шляхом багаторічних стаціонарних спостережень на одному місці. Наприклад, довго шукали з помічником гніздо рудо-шийної синиці. Місяцями об'їжджали одні й ті ж ущелини, доки нарешті не виявили пташенят і яйця, які ще ніхто не описав...

«Сім років віддав він заповіднику, облазив усі гори й ущелини, сховався його вздовж і вперек, вивчав, досліджував, здобував зразки фауни і власноруч робив опудала, аби було що виставити в музеї. Часто й дружину брав у помічники: сідали на коней і на тижні вирушали в гори. Вона не ремствувала, вела щоденник, – читаємо в нарисі А.Григоренка». Результатом аксу-джабаглинських досліджень стала капітальна праця А.Ф.Ковшара «Птахи Таласького Алатау», яку пізніше він захистив як дисертацію.

...Анатолій вивчав світ птахів, будучи природодослідником по натурі. Не міг жити без цього. Все робив відповідально, ґрунтовно. У 1968 році під час експедиції на Кольсайські озера з ним сталася сумна пригода. Шукаючи в околицях пташині гнізда, вирішив піднятися на необ'їждженому коневі вище верхньої границі лісу. Коли спускався вниз, кінь на крутому схилі показав норів, скинув та вдарив дослідника і подався геть з усім його спорядженням, спальником. Всю ніч з переламаною ногою, під холодним дощем Анатолій боровся за життя на висоті 2700 метрів над рівнем моря. Повз із нестерпним болем униз. На щастя, натрапив на місцевих людей. Рік лікувався...

З 1967 року вчений незмінно працює в Інституті зоології Академії наук Казахстану. Цікавими були в цей період його польові дослідження на Чокпакському орнітологічному стаціонарі, відкриття гніздування там червоного в'юрка тощо. Десять років віддав роботі на Великому Алматинському озері, дослідженню біології розмноження птахів у високогір'ї Заїлійського Алатау [4].

«У середині 70-х у мене виникла ідея визначити робочий день птахів, а саме – коли вони просинаються, – читаємо в його інтерв'ю редактору журналу «Ветер странствий» (Алмати, 2013) Наталії Боровій. – У різних регіонах з поміччю студентів одночасно записували перші почуті голоси декількох видів пернатих. Виянилось, що в цілому в місцевих горах птахи просинаються після трьох ночі, тоді як у центральних регіонах – в дві години, а на Байкалі уже о першій годині починає співати садова очеретянка. У нас першими дають про себе знати чорноголові чеканники і лісні коньки – о 3.30. Останні «співуни» в околицях Великого Алматинського озера з'являються близько 20 травня – це зелений вівчарик і звичайна горихвістка...».

Здійснив Анатолій свою заповітну мрію – побувати на Далекому Сході. В 1975 поїхав туди під час захисту кандидатської дисертації його студентським другом Юрієм Шибаєвим. Багато вражень отримав на горі Облачній біля витоків ріки Уссурі – найвищої точки Південного Примор'я. «Тут, на високогір'ї Сихоте-Алиня, мені було цікаво порівняти нашого індійського вівчарика з їх буриим вівчариком, – пригадує він в інтерв'ю. – Вони дуже схожі, як двійнята. Дуже хотілось почути спів земляного дрозда, який нагадує скрип хвірточки на вітрі: в один бік один звук, у другий-інший, а також побачити цього птаха...».

Багатою на враження була поїздка на острів Карамзін в Японському морі, де спостерігав небачені види птахів. У 2010 А.Ковшар на запрошення знайомого орнітолога Юрія Дурнева відвідав озеро Байкал [2].

Важливі віхи в житті науковця – викладання спецкурсу «Орнітологія» в Казахському держуніверситеті (1976-1992), редагування першого видання Червоної книги Казахстану (1978), заснування в 1993 першого Казахстанського зоологічного журналу «Селевінія» (редагує його понині), завідування Лабораторією проблем охорони диких тварин (1980-1995), головування в Казахстанському відділенні Московського товариства дослідників природи (1982-1992). Був заступником голови комісії «Наукові основи заповідництва Казахстану» при Президії Академії наук Казахстану (1979-1992). В 2003 створив «Союз охорони птахів Казахстану», в 2007 був обраний президентом робочої групи по журавлях Євразії, у 2010 – президентом Мензбірівського орнітологічного товариства.

В активі орнітолога – дослідницькі експедиції в Бетпак-Далу (1981, 1983, 1984), у Південне Прибалхашся (1982), на Сирдар'ю і в Кизил-Кум (1984), у заповідник Асканія Нова (1988), на Устюрт і Мангішлак (1990). Брав участь у численних конференціях, симпозиумах в Китаї, ОАЕ, Саудівській Аравії, Омані, Канаді, Індії, Кувейті, ЮАР Ірані, Азербайджані, Чехії, Латвії, Італії, Німеччині, інших країнах ближнього й далекого зарубіжжя. Приїжджав на Екофорум у Київ.

У 2015 А.Ф.Ковшар очолював оргкомітет XIV Міжнародної орнітологічної конференції Північної Євразії за участю 220 орнітологів із

13 країн (в т.ч. й України), яка проходила на базі його рідного інституту в Алмати.

Наш земляк – автор понад 700 друкованих праць, монографій. Найвідоміші з них – «Птицы Таласского Алатау» (1966), «Птицы Казахстана» (колективна фундаментальна праця в п'яти томах, написана протягом 1960-1974 когортою дослідників і визнана свого часу кращим виданням про фауну в СРСР), двотомник «Певчие птицы в субвысокогорье Тянь-Шаня» (1979), «Поговорим о птицах» (1984), «Особенности размножения птиц в субвысокогорье» (1985), «Заповедники Казахстана» (1989), «Животный мир Казахстана» (2003), «По страницам Красной книги Казахстана» (2004), дитяча енциклопедія «Птицы» (2006), «Млекопитающие» (2009) та інші.

У 2014 вийшов друком двотомник А.Ф.Ковшара «Птицы. Дороги. Люди» (Воспоминания орнитолога)» [3].

А.Ф.Ковшар – лауреат Державної премії Казахстану, його ім'я занесене в Золоту книгу Пошани країни, його іменем названо один з льодовиків на території заповідника Аксу-Джабагги. Має багато почесних звань, титулів [1].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анатолий Ковшар: життя присвячене дослідженню птахів // Решетилівський вісник. 03 листопада 2017. № 87-88 (10408-10409). – С. 7.
2. Боровая Наталья. Орнитолог – «целинник» в горах Тянь-Шаня // Ветер странствий. № 38. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://veters.kz/> орнитолог-целинник-в-горах-тянь-шаня/
3. Ковшар Анатолий Федорович // Закалюжний В.М. Полтавці – відомі зоологи. – Полтава: Астрія, 2017. – С. 54-58.
4. Циган Иван. Видатний орнітолог Анатолий Ковшар: вчений, чиї юні літа пройшли у Решетилівці // Решетилівський вісник. 11 серпня 2017. № 63-64 (10384-10385). – С.3.

ВЕЛИКОБУДИЩАНСЬКІ ЛІСИ ГАДЯЧЧИНИ ЯК СКЛАДНИК БІОСФЕРИ

*Золотоверх Аміна,
учениця 11 класу Великобудушанської
спеціалізованої школи I – III ступенів
Гадяцького району
Керівник Лукаш Н. Д., учитель географії*

Відомо, що першооснова життя людини знаходиться у природі. Одним з наймогутніших факторів природи є ліс як жива саморегулююча система співжиття дерев, трав'яних рослин, тварин, птахів, комах, грибів, мохів і мікроорганізмів, які впливають один на одного, взаємодіють між собою і зовнішнім середовищем. Символом стосунків людини з природою було всевітнє райське дерево, яке давало їй їжу, зігрівало полум'ям вогню, з нього будувала собі житло і виготовляла знаряддя праці. Дерево споконвічно обожнювалось людиною. У нинішній бурх-

ливий час технічного прогресу і надмірного забруднення природи слід ще більше шанувати і оберігати лісові насадження, насамперед, за їх екологічні середовищеутворювальні функції, а вже потім за економіко-господарські.

Ліс – це найбільш могутній тип рослинного покриву і головний компонент біосфери. Він, в основному, забезпечує екологічну безпеку і збереження життя нашої планети, виконує неocenімі і найголовніші водоохоронні, водорегелюючі, ландшафтні- і кліматоутворювальні, ґрунтозахисні, санітарно-гігієнічні, рекреаційні і культурно-естетично-виховні функції. Один гектар полтавської діброви віком 100 років за вегетаційний період випаровує 1200 т води, регулюючи її баланс у природі, а також продукує 3 т кисню за рік і очищає 18 млн. м³ повітря від вуглекислого газу та відфільтровує 32-68 т пилу і газів. Отже, ліс – це легені планети, найкращий санітар атмосфери. В цілому на земній кулі 60% кисню виробляє рослинність і безумовно головний компонент – ліс. Він забезпечує киснем людей і все живе на землі [2].

Не будемо переповідати про призначення та важливість лісу загалом. Ставимо за мету довести, що великобудищанські ліси Гадяцького району є складником компоненту біосфери і відіграють велике значення у житті людини.

Для реалізації мети ми накреслили завдання та виокремили головні:

- ознайомитися із літературою про ліс, зокрема з лісовою енциклопедією; лісовим кодексом України;
- сезонно робити екскурсії до свого лісу з метою спостережень та нотування до альманахів;
- провести екскурсію до Безвіднянського та Лютенського лісництв;
- запросити на зустріч головного лісника Краснолуцького лісового господарства;
- провести визначені спостереження;
- зустрітися зі старожилами з метою ознайомлення про ліс в давнину.

З огляду на це наша розвідка, вважаємо, актуальна, адже наразі, коли екологія погіршується, екологічна проблема стає глобальною проблемою людства, ми по-особливому маємо усвідомити значення лісу.

Отже, об'єктом нашого дослідження є ліс як складник біосфери та один із основних типів рослинності, що складається із сукупності деревних, чагарникових, трав'янистих та інших рослин (мохи, лишайники), включаючи тварин та мікроорганізми, що біологічно взаємопов'язані.

А предметом – великобудищанські ліси Гадяцького району, зокрема урочище «Чернечина».

Дослідження має **практичне** значення. Адже нашими матеріалами послуговуються не лише вчителі географії на уроках та гурткових заняттях, а й учні на предметних тижнях, під час написання робіт на різні конкурси, найчастіше на районний конкурс «Майбутнє лісу – у твоїх руках», що і є своєрідною **апробацією**.

Ліс – безцінний дар природи. Це легені наших міст і селищ. Він поглинає шкідливі гази, що їх виділяють підприємства і транспорт, осаджує на своєму листі пил та сажу, постачає атмосфері кисень, насичений легкими іонами. Деревя насичують повітря фітонцидами, які згубно впливають на хвороботворні мікроорганізми. Для нас, будищан, ліс має особливе значення, адже навколо нашого села знаходиться 37 сердловин. Над селом часто стоять хмари диму, у повітрі відчувається запах конденсату і газу. Тому жителі Великих Будищ знають ціну лісові.

Як ми дізналися від Литвиненка Миколи Івановича, 1927 року народження, а йому розповідав батько, що там де живуть Даниленко М.О. були ліси, тоді їх вирубали, щоб було, де поселитися людям, наприклад, Тарану М., Лагуті М. [7,1]. Село було надзвичайно заселене. Зараз, на жаль, у нашому селі хати пустують через одну. Особливо околиці.

Лісові масиви нашого села були вирубані в значній кількості для поселення людей, проте село оповите лісами, хай і не такими густими як були раніше.

У кожного з нас слово “ліс” викликає багато приємних асоціацій: лісова прохолода, спів птахів, смак ягід, грибне полювання, чисте повітря. Особливо переконуємося в цьому, коли знаходимося на екскурсії в лісі.

Про практичне використання лісових ресурсів можна сказати словами моєї бабусі Золотоверх Олександри Петрівни, 1925 року народження, яка часто говорить, що народ здавна пристосовував до себе добру енергетику живого дерева: і ложка “найсмачніша” – дерев’яна, липова, і хата найтепліша – дерев’яна, і лава найміцніша – дубова, і хлопці – “мов дуби”, а дівчина – “мов калина”, а липа (цвіт) – і ліки, і неземні пахощі тощо [7,2].

Є така приказка: «За деревами лісу не побачив». Так кажуть, коли людина звертає увагу на окремі деталі, не бачачи загального. Якщо дивитися на ліс як на окремі дерева й кущі, то можна не побачити головного: ліс – це не просто група дерев, а складна система, що розвивається за своїми законами.

Різноманіття лісових екосистем справді безмежне.

Ми, перебуваючи в лісі, не лише насолоджуємося його красою та дихаємо свіжим повітрям, а й проводимо певні дослідження: розпізнаємо рослини за зовнішнім виглядом, описуємо будову рослинного покриву, фотографуємо цікавинки природи, і все це фіксуємо в спеціальних альманах «Зелені шати рідного краю».

При вивченні лісового угруповання виділили 4 яруси: дерев'яний, підріст, чагарниковий і трав'яний. Кожний тип рослинного угруповання описуємо окремо, дотримуючись приблизно такого плану.

1. Визначаємо назви характерних рослин на ділянці.

2. Для деревної рослинності визначаємо ярус, висоту й діаметр.

3 цього можна зробити певні висновки: розвинена ярусність позитивно впливає на лісову екосистему; ярус трав забезпечує захистом і їжею тварин, зменшує випаровування з поверхні ґрунту, збагачує органічними речовинами й поліпшує структуру; підлісок зменшує ерозію ґрунту, насичує її органічними речовинами, зменшує продувність віт тим самим зберігає вологу ґрунту; за рахунок підліску в лісовому масиві зростає чисельність тварин — комах, птахів, ссавців; деякі деревні види підліску перешкоджають розвитку шкідників лісу. Наприклад, бузина зменшує ураження дібров великим дубовим вусанем, деревесницею уїдливою, листовійкою, зимовим п'ядаком та іншими шкідниками.

Середню висоту дерева визначаємо екліметром. Спочатку вимірюємо кут, під яким видно верхівку дерева і відстань до нього, а потім за допомогою номограми В.М.Сукачова, визначаємо його висоту.

Для чагарникової і трав'янистої рослинності визначаємо загальну кількість рослин, середню висоту, ступінь покриття, фенологічну фазу. Кількість рослин визначаємо окомірно. За кількістю встановлюємо ступінь покриття: якщо рослина трапляється дуже часто, ступінь покриття – від 90 до 70%; часто 70-50%, порівняно часто – 50-30% і рідко 30-10%, дуже рідко – менше 10%.

Предметом дослідження було вибрано ділянку лісу – урочище «Чернеччина». Спочатку нам дуже хотілося дізнатися – чому саме таку назву має охоронна територія, яка знаходиться в північно-західній частині села. Після зустрічей із старожилами ми нічого конкретного не дізнались, а тому пошуки продовжувались.

Успіх прийшов незабаром. Прочитавши в “Зорі Полтавщини” за 28 грудня статтю І.Наливайка “Спаський скиток” ми зрозуміли, що на місці урочища колись був чоловічий монастир [4, с. 4]. Також дізнались, що в останній чверті XVII століття село Будища іменувалися Будищами Чернецькими. Чому ж Чернецькі?

З певністю можна стверджувати: близькість Скитівської обителі та її вплив на життя села слугувала появі такої назви.

Отже, за цими свідченнями видно, що і урочище “Чернеччина” походить від слова “ченці”, які жили і працювали саме тут.

У даній статті читаємо, що монастирські селяни, ченці вирощували добрі врожаї хлібів, мали чимало різної худоби, займалися садівництвом, бджільництвом, лісництвом.

Після жовтня 1786 р., Спаського Скитівського монастиря не стало.

Можливо, в пам'ять про себе ченці й посадили ліс, адже вік дубів, які там зростали перевищував 300 років. З настанням весни ми знову відправились до зазначеного місця і були вражені від побаченого.

Літописів історії не знайшли, лишилися лише їхні сліди. Галявина стояла чиста, а при самій землі виднілися пеньки. Чия рука могла здійнятись, щоб знищити це багатство. Підійшли до одного пенька, до другого і порухали, скільки на ньому кілець. Виявилось, що більше трьохсот. Отже, дуби росли триста років, а чиясь безжална рука їх нищить.

Говорять, що дуби користуються великою любов'ю і повагою у всіх народів. Слов'яни, древні греки, римляни ще на зорі своєї історії поклонялись цьому дереву, що нерідко досягало 1000-1500-річного віку, приписували йому чудодійні властивості.

Знаменитий римський натураліст Пліній Старший писав, що дуби "не порушені часом – одного віку із Всесвітом, вони вражають своєю безсмертною долею, як найбільше чудо світу".

Не дивно, що наші предки так шанували це дерево: діброви були їхніми годувальницями, прихистом і навіть фортецями. Проходить століття, тисячоліття, а інтерес людей до лісового велетня не спадає. Але вже в інших цілях.

Дійсно деревина дуба дуже цінна, незамінна для вироблення меблів. Та хіба ж для того, щоб десь в Італії чи Німеччині (адже саме в ці країни відправляли дерево) змогли зробити дубові меблі, потрібно було знищити заповідник нашого села – трьохсотлітні дуби?

А виростити дуб, ой, як непросто! Адже в перші роки деревце росте повільно, і лише з 8-10 річного віку починається формування гілок і крони. Щоб виростити його, недостатньо і двох людських поколінь. Тому в нас немає сумніву, що ченці посадили ліс для нас, для майбутніх поколінь на згадку про себе, та сьогодні слідів історії не залишилось.

Звичайно, лісові території насаджуються. Ми, учні, також беремо участь в цьому: збираємо жолуді, насіння липи тощо, проте створене штучне середовище – вирощений ліс там, де його бути не могло, потребує зовнішнього джерела енергії: грошей, води, витрат праці. І залишити це напризволяще не можна.

Наслідки втрати лісів стануть катастрофічними: ґрунт зазнає руйнації, зменшиться кількість кисню в атмосфері, знизиться й так низький рівень ґрунтових вод, зменшиться об'єм підземних вод, кількість лісових ресурсів.

З кожним наступним роком природному лісовому комплексу буде важче виживати. По-перше спостерігається тенденція до підвищення температур, і наші екстремальні умови стають все більш екстремальними, а саме – сухішими і спекотнішими. Це насамперед вплине на деревну рослинність, яка вже почала висихати через зниження рівня ґрунтових вод. По-друге, унаслідок високих температур пожежі будуть і частішими і ще більш катастрофічними. Ще складніше, майже нерально стане вирощувати ліс в умовах, коли ґрунт прогріватиметься до 70°C і вище. Звичайно, можна застосувати зрошення, але поки що таких коштів у держави немає.

Зникнення площ лісів сприятиме тому, що найнижчі температури взимку і найвищі влітку набудуть ще більш екстремальних значень, збільшиться вірогідність пізніх заморозків весною, збільшиться площа голих незакріплених пісків, посиляться суховії. Тому наші ліси потребують до себе особливої уваги і місцевої влади, і працівників лісового господарства, і, звичайно, кожного з нас. Вони вимагають дбайливого, бережливого, уважного ставлення.

Отже, ми повинні оберігати ліси – багатство нашої країни, бо ставлення до нього – показник нашої культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байрак О.М., Поскурня М.І., Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Томін Є.Ф., Гостудим О.М. Еталони природи Полтавщини. Розповіді про заповідні території. Науково-популярне видання. – Полтава: Верстка. 2003. – 212 с., 253 іл.
2. Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). — Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. — Т. 3. — С. 1068-1074.
3. Заповідна краса Полтавщини. Т.Л.Андрієнко, О.М.Байрак, М.І.Залудяк та інші – Полтава.: ІВА «Астрєя», 1996. – 188 стор.: іл. 88.
4. Наливайко І. Спаський скиток // Зоря Полтавщини. - 28 грудня. – 1989
5. Ньюмен А. Легкие нашей планеты: Пер. с англ. / Под. Ред. Б.Н.Головкина, В.Е.Флинта: Предесл. В.Е.Флинта. – М.: Мир, 1989.
6. Чайка В.Я. Зелені шати Полтавщини. – Полтава. Видавництво «Криниця». – 1994. – 130 с.
7. Список респондентів:
8. Золотоверх Олександра Петрівна, 1925 р.н.
9. Литвиненко Микола Іванович, 1927 р.н.

ЗМІСТ

КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПОЛТАВЩИНІ

Бабенко Л.Л. Вивчення історії рідного краю учнівською молоддю: сучасні вимоги і завдання	3
Гура О.А. Вивчення історії Полтавщини в шкільному курсі історії	6
Шаповал Л. І. Сучасні етнографічні дослідження на Полтавщині	8
Білокінь В.В. Роль краєзнавства у формуванні ключових компетентностей Нової української школи	12
Киридон П.В. Полтавщина в часи Української Революції (1917-1921 роки).....	15
Діптан І.І. Михайло Грушевський про чинники унеможливлення Українсько-Польського Компромісу 1658 року.....	19
Бороденко О.А. Жінки з невизначеним сімейним станом у сільському соціумі Полтавського полку другої половини XVIII століття	23
Крамарєва Ю.С. Взаємозв'язки української та єврейської культур на матеріалі бібліотечного проекту «Бабусині канікули. Єврейський слід на Полтавщині»	27

АРХЕОЛОГІЧНЕ ТА ІСТОРІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Сапєгін Владислав , Полтавська обласна гімназія-інтернат для обдарованих дітей імені А.С.Макаренка. Археологічні пам'ятки нижньої течії річки Коломак у Поворсклі.....	32
Віннік Дар'я , Кременчуцький НВК №5. Культурне надбання сіверян на території Полтавської області.....	34
Почеп Юрій , Полтавська гімназія №21, Залишки поселення скіфського часу поряд із бузковою ямою в Диканьці.....	37
Лук'янченко Анна , Полтавська гімназія № 32. Гончарні горни Полтави XVIII століття.....	41
Ковальська Інеса , Черноглазівська ЗОШ I-II ступенів Полтавського району. Полтавські підземелля	44

Шарлай Дар'я , Шишацька обласна гімназія-інтернат для обдарованих дітей. Нові топоніми під час декомунізації Шишацького району.....	46
Свічкар Сабіна , Полтавська ЗОШ I-III ступенів №18, ПОЦТКУМ. Скляні кубки черняхівських племен.....	50
Кот Тамара , Опорний заклад «Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів імені Ф.Д.Рубцова» Лубенської районної ради. Повернута із забуття (життєвий і творчий шлях Галини Орлівни)	53
Корнет Анжела , Тростянецький НВК Полтавської районної ради. Перший патріарх Київський і всієї України Мстислав.....	56
Стеценко Євгенія , Гадяцька гімназія імені Олени Пчілки. Гадяч – центр паломництва хасидів.....	59
Ніколайчук Аліна , Зіньківська спеціалізована школа I-III ступенів №2. Буремний вир 1917-го і його продовження. Події сторічної давнини у місті Зінькові Полтавської області	62
Костик Діана , Кременчуцький НВК № 5 імені Т.Г. Шевченка. Вадим Пугачов – герой сьогодення	65
Трембач Дарина , Кременчуцька ЗОШ I-III ступенів №20. Я по собі залишу неділиму неньку-Україну.....	68
Учнівське самоврядування «Парламент лідерів» Полтавська гімназія № 17. Справжніми патріотами не народжуються ними стають	73
Садасв Ельчін , Кобеляцький НВК №1. Таїна Мгарського монастиря, або оскаженілі знуцання над святими.....	76
Люта Валерія , Полтавська гімназія №21, ПМЦПО. Зоряний злет краєзнавчого руху на Полтавщині за доби центральної ради.....	78
Васюта Валентина , Розсошенська гімназія Полтавської районної ради. Репрезентація образів жінок-мисткинь на сторінках Полтавських газетних видань.....	81
Ступа Богдан , Решетилівська гімназія імені І.Л.Олійника, РЦТКУМ. Повернення із забуття старшини армії УНР Юрія Горліс-Горського.....	84
Білокінь Анна , Супрунівський НВК Полтавської районної ради. Церкви Полтави, зруйновані радянською владою	87
Храпаль Артем , Полтавський міський багатопрофільний ліцей №1 імені І.П. Котляревського. Особливості пізньосарматських поховань сторожівського могильника	90

Сидоренко Анна , Полтавська ЗОШ I-III ступенів № 38, ПМЦПО. Портретний нарис на сторінках альманаху «Рідний край»	92
Штанько Юрій , Полтавська обласна гімназія-інтернат імені А.С. Макаренка. Суспільні процеси в рамках євроінтеграції України у Полтавській області	95
Момот Анастасія , Полтавська гімназія «Здоров'я» №14. Протестантизм у Полтаві: лютеранська церква «примирення»	98
Сущенко Наталія , Полтавська ЗОШ I-III ступенів №18. Юдейські культові споруди міста Полтави	101
Старостіна Раїса Полтавський юридичний коледж Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Макаренко А. С. – педагог-новатор	104
Тущенко Анастасія, Бухтіярова Олена , Полтавська спеціалізована школа-інтернат № 2 I-III ступенів “Центр освіти та соціально-педагогічної підтримки” ім.Софії Русової Пам'ятаємо. Шануємо. Пишаємося.	107
Кабанець Андрій , Лубенська ЗОШ I-III ступенів №2, ДЮКСОТ «Валтекс». Лубенський слід архітектора Олексія Бекетова	109
Біленька Тетяна , Решетилівська гімназія імені І.Л.Олійника. Єпископ з Решетилівки Григорій Стороженко	112

ФОЛЬКЛОР ТА ЕТНОГРАФІЯ

Щербак Артем , Гребінківська гімназія. Народна казка у творчості Євгена Гребінки	116
Маніцина Анастасія , Позашкільний навчальний заклад центру дитячої та юнацької творчості Горішньоплавнівської міської ради. Полтавський весільний чубатий вінок	118
Лукинчук Євгенія , Малобакайська ЗОШ I-III ступенів Решетилівської районної ради. Григорій Олексійович Кисіль – золоторукий проєктант вишивки	121
Гонтова Тетяна , Абазівська ЗОШ I-III ступенів Полтавської районної ради. Збирання фольклору шлях до вивчення історії рідного краю	124
Івіна Єлизавета , Полтавська обласна гімназія-інтернат для обдарованих дітей імені А.С. Макаренка. Зимова та літня обрядовість у репертуарі народного самодіяльного колективу «Берегиня» Ковалівського сільського будинку культури (Полтавський район)	127

Павленко Наталія , Тарандинцівська ЗОШ I-III ступенів імені В.А. Симоненка Лубенської районної ради, РЦДЮТ. Криничний ярмарок як явище традиційної культури Лубенського краю	130
Сичова Віта , Опорний заклад «Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів імені Ф.Д.Рубцова» Лубенської районної ради. Перлини фольклору у творчості К.М.Сементовського	133
Слободяник Олександр , Полтавська ЗОШ I-III ступенів №18. Український календарний рік на Полтавщині: звичаї та обрядовість	136
Остряньська Юлія , Кулажинська ЗОШ I-III ступенів Гребінківської районної ради. Пісня, яка лине від серця	139
Коваленко Тетяна , Гребінківська ЗОШ I-III ступенів № 4. Гребінківщина пісенна	142
Дзерин Віта , Решетилівська гімназія імені І.Л.Олійника. Дмитро Байда-Суховій – самородок із Решетилівського краю	145
Терещенко Євгенія , Розсошенська гімназія Полтавської районної ради. Традиційна дівоча зачіска – коса – в мистецтві українського народу	148
Сушко Олена , Бричківський НВК Полтавської районної ради. Популяризація та збереження традиційних народних танців у вірменській громаді Полтавщини	151
Убийвовк Каріна , Полтавська ЗОШ I-III ступенів № 37, ПМЦПО. Глиняний посуд у обрядах і святах календарного циклу на Полтавщині	153
Чирва Єгор , Полтавська ЗОШ I-III ступенів №20 імені Бориса Серги. Рибальство на водних плесах Полтавщини	156
Храпач Вікторія , Березоворудської ЗОШ I-III ступенів Пирятинської районної ради. Свято «Свічине весілля» у Березовій Рудці як засіб відродження забутих традицій наших предків	159
Гвоздь Альона , Пирятинський ліцей. А пісня – це душа, з усіх потреб потреба, лиш пісня в серці ширить межі неба	162
Ільїна Анна , Державна спеціалізована художня школа-інтенат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні» імені Василя Кричевського. Михайло Єгорович Китриш – аристократ українського гончарства	165
Гайдук Інеса , Пологівська НВК Новосанжарської районної ради. Співає в дереві душа	167

ГЕОГРАФІЧНЕ ТА ЕКОЛОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Білокінь Владислав , Мачухівський НВК Полтавської районної ради. Перспективи розвитку туризму в селі Мачухи Полтавського району	171
Марченко Катерина , Кременчуцький педагогічний коледжу імені А.С. Макаренка. Аналіз стану атмосферного повітря у м.Кременчуці за 2016-2017 роки	174
Нестьора Валерія , Кременчуцький НВК №5 імені Т.Г.Шевченка. Моніторинг водопостачання питної води м.Кременчук	177
Чернова Тетяна , Опорний заклад «Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів імені Ф.Д.Рубцова» Лубенського району. Ліси – безцінний дар природи	179
Федосєєва Ілона , Полтавський міський багатoproфільний ліцей №1 ім. І.П.Котляревського. Гідрологічний заказник місцевого значення «Сторожовий» як перспективний рекреаційний пункт Полтавської області	182
Барсуков Олександр , Лубенська ЗОШ I-III ступенів №1. Дослідження штучних водойм на території	184
Продан Анна , Пирятинський ліцей, Літоральний зоопланктон закритих водойм в межах національного природного парку «Пирятинський»	186
Баранова Юлія , Полтавська ЗОШ I - III ступенів № 20 імені Бориса Серги. Бутова гора - природний естетичний об'єкт	188
Асатурова Діана , Божківський НВК Полтавської районної ради. Проблема якості питної води в Полтавській області	190
Ємець Юлія , Розсошенська гімназія Полтавської районної ради. Проблеми та перспективи використання об'єктів соціальної інфраструктури в селі Розсошенці	192
Березіна Світлана , Розсошенська гімназія Полтавської районної ради. Структурно-геоморфологічні особливості території Полтавщини	196
Никончук Назарій , Розсошенська гімназія Полтавської районної ради, ПОЦТКУМ. Історико-географічні особливості формування та розвитку тролейбусного транспорту міста Полтави	198

Нечитайло Валерія, Розсошенська гімназія Полтавської районної ради, ПОЦТКУМ. Особливості використання водних ресурсів Полтавської області	201
Фисуненко Костянтин, Сафаров Олександр, ПОЦТКУМ. Екологічний туризм та перспективи його розвитку на Полтавщині (на прикладі РЛП «Нижньоворсклянський»)	203
Чопенко Карина, Новоселівська ЗОШ I-III ступенів Полтавської районної ради. Агротехніка вирощування кизилу на Полтавщині.....	208
Мартюк Юлія, Опорний заклад «Калайдинцівська ЗОШ I-III ступенів імені Ф.Д.Рубцова» Лубенської районної ради. Перлина нашого краю.....	210
Захарчук Сергій, Лубенська ЗОШ I-III ступенів №2, ДЮКСОТ «Валтекс». Гідрологічний заказник місцевого значення «Оржицький»	215
Булах Олег, Лубенська ЗОШ I-III ступенів №3, ДЮКСОТ «Валтекс». Розріз антропогенних відкладів у кар'єрі села Покровська Багачка як комплексна пам'ятка природи.....	217
Литовченко Валентина, Полтавська обласна гімназія-інтернат ім. А. С. Макаренка. Екологічні ризики території Макухівського сміттєзвалища Полтавського району	220
Драч Антон, Полтавська обласна гімназія-інтернат імені А.С. Макаренка Особливості територіальної організації та рівня розвитку подієвого туризму в Полтавській області	223
Закарлюка Єлизавета, Решетилівська гімназія ім. І.Л.Олійника, Центр туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій учнівської молоді Решетилівської селищної ради. Орнітолог Анатолій Ковшар	226
Золотоверх Аміна, Великобудищанська спеціалізована школа I – III ступенів Гадяцького району. Великобудищанські ліси Гадяччини як складник біосфери	229

Науково-популярне видання

Полтавщина – земля моя свята

Збірник
кращих матеріалів
VIII обласної краєзнавчої
конференції учнівської молоді

Технічний редактор – Момот О.О.
Комп'ютерне верстання та складання – Пінчук О.Ф.

Підписано до друку 09.11.2017 р.
Папір офсетний. Друк трафаретний.
Ум. друк. арк. 14,07. Наклад 100 прим. Формат 60×84/16.
Зам. № 825.

Видавець і виготовлювач: ТОВ “Фірма “Техсервіс”.
Адреса: 36011, м. Полтава, вул. В. Міщенко, 2.
Тел.: (0532) 56-36-71.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 4421 від 16.10.2012 р.